

Melontaopas

Pekka Tyllilä

pekka.tyllila@hikingtravelhit.fi

25. huhtikuuta 2024

1. Yleistä

1.1. Käsiteltävien asioiden rajaus

Tämä oppimateriaali ei tarkasti noudata minkään koulutusjärjestelmän mukaisia ohjeita. Materiaalin julkaisuhetkellä tosin on pyritty siihen, että esimerkiksi Suomen Melontakouluttajien koulutusjärjestelmään liittyvät asiat ovat sillä hetkellä voimassa. Koulutusohjeet ja vaatimukset voivat kuitenkin muuttua vuosittain, mutta oppimateriaalissa pitää pyrkiä siihen, että sen ajankohtaisuus säilyisi mahdollisimman pitkään.

Puhuttaessa ohjaajista, oppaista ja kouluttajista näyttää kuin kyseessä olisivat Suomen Melontakouluttajien normit. Näin ei kuitenkaan tarkasti ottaen ole. Suomessa ei harjoiteta oppimateriaalin ennakkosensuuria, ei edes voimakkaimin yhteiskunnan säätelemässä peruskoulussa. Opetussuunnitelma (tässä tapauksessa Kanoottiliiton turvaryhmälaatimat ja Melontaturvallisuuden Neuvottelukunnassa hyväksytyt ohjeet ohjaaja/opas koulutuksenjärjestämisestä ja sen sisällöistä) määrittelee toimivaltaisen päätöksentekijän tahdon suhteessa oppisisältöihin eivät oppikirjat tai muut vastaavat oppimateriaalikokonaisuudet. Tässä oppimateriaalissa esitetyt näkemykset koulutuksesta ja ohjaajiin/oppaisiin liittyvistä taito/tieto vaatimuksista ovat kirjoittajan ja kommentoijien perusteltuja mielipiteitä siitä, mikä heidän mielestään on järkevää. Tämä oppimateriaali ei sitoudu tarkasti minkään systeemin mukaisiin tutkintovaatimuksiin, vaan on oppimateriaalia laajemmin soveltuen moniin erilaisiin koulutuksellisiin tavoitteisiin. Tässä tavoitteena on tarjota niin itseopiskelijalle, kurssilaiselle kuin opettajallekin näkökulmaa siihen, millaisesta oppisisällöstä yleisemmin on kyse. Tärkeä painopiste on ammattimelojien (ohjelmapalveluyrityksessä melontaoppaina työskentelevien) kouluttamiseen ja itseopiskeluun liittyvän oppimateriaalipuutteen korjaaminen. Painopisteteemojen yhteys eritasoisten melontaohjaajien ja oppaiden koulutukseen esitellään aiheita käsittelevien lukujen yhteydessä. Samassa yhteydessä

annetaan vinkkejä eri aiheiden opettamiseen. Jo tässä yhteydessä sopii kuitenkin sekä ohjaaja/opasopiskelijoiden että opettajien huomiota kiinnittää äkilliseen vaaraan, joka on monille melontamuodoille tyypillistä. Äkillinen vaara on painava argumentti sen puolesta, että turvallinen ohjaaja/opas/kouluttaja hallitsee asiansa käytännössä refleksin omaisen varmasti luonnollisesti ennakkovalmisteluja unohtamatta.

Kaiken turvallisen melontatoiminnan lähtökohta on laajasti ymmärretty melontataito. Taitoa ja siihen liittyvää asennetta on edellytettävä ohjaajilta, oppailta, kouluttajilta, mutta myös koulutettavilta, jos kyseessä on muu kuin vasta lajin alkeisiin perehdyttävä kurssi. Mikään turvallisuussysteemi ei voi korvata etulinjan toimijoiden taitoa. Mitä kauemmaksi varsinaisesta melontatilanteesta mennään tarkastelemaan jonkin melontatilanteen hallittavuuden edellytyksiä, niin sitä helpommin taidon ensisijaisuus unohtuu ja sen tilalle tulee turvallisuusjärjestelmä korostainen ajattelu oli sitten kyseessä Kanoottiliiton koulutusjärjestelmä, Kuluttajaviraston ohjeet tai laki palveluiden turvallisuudesta. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että taitoa ei voi panna paperille. Paperille pantu taito on vain aiheeseen liittyvää informaatiota parhaimmillaan tietoa taidosta, mutta ei varsinaista taitoa. Tästä seuraa lähtökohtaisesti ristiriita käytännön melontatilanteet hallitsevan osajan ja tätä osaamista "paperilla"pohtivan systematisoijan välille. Olennaista olisi, että kaikki, jotka haluavat osallistua melonnan koulutusjärjestelmien tai muun normittamisen kehittämiseen ymmärtäisivät tämän jo Platoniin ja Aristoteleeseen asti ulottuvan syvän kysymyksen.

On korostettava, että melontapalveluihin eikä mihinkään muuhunkaan luonnossa tapahtuvaan liikunta-aktiiviteettiin sovellu suoraviivaisesti se turvallisuusajattelu, joka on syntynyt työsuojelun ja tuoteturvallisuuden kehityksen myötä. Työsuojelussa ja tuoteturvallisuudessa ollaan paljon suuremmassa määrässä artefaktisten (keinotekoisien) ilmiöiden kanssa tekemisissä. Turvallisuuden vastuutaho voi ulottaa turvallisuusjärjestelmänsä koskemaan koko tapahtumaympäristöä (esimerkiksi tehdas on rakennettu niin, että työntekijät on konkreettisesti eristetty vaaran lähteistä) tai rakentaa tuotteen niin, että se fysikaalisesta/kemiallisesta näkökulmasta on vaaraton eli sen keinotekoisuuteen kuuluu vaarattomuus. Toisin on luonnossa! Siellä kohtaavat toisensa lähtökohtaisesti vaarallinen ja yllätyksellinen luonto ja tähän tilanteeseen osittain ennalta arvaamattomasti yksilöllisesti reagoiva ihminen. Suurelta osalta juuri tähän ennustamattomuuteen perustuu myös luonnossa tapahtuvan liikunnan kiehtovuus. Jos teollisuuden ja luonnossa tapahtuvien aktiiviteettien perustavaa eroa ei ymmärretä, tai ei haluta ymmärtää aiheeseen liittyvien eri tahojen turvallisuustavoitteissa (toiminnan toteuttajat,

asiakkaat, viranomaiset, vakuuttajat jne.), syyllistytään kollektiiviseen valheen ylläpitoon. Kansalaisyhteiskunnan ja demokratian toteutumisen kannalta ei liene myöskään yhä edes kevyttä, että täysivaltaiset, aikuiset kansalaiset vapaaehtoisesti suurin joukoin haluavat keinotekoisesta turvallisesta teollisesta ympäristöstä aina jossakin määrässä 'vaaralliseen' luontoon. Olen sitä mieltä, että järjestelmäkeskeisen ajattelun sivuvaikutuksena syntynyt vastuun siirtämisen kulttuuri on jyrkässä ristiriidassa seikkailukasvatuksen ja elämyspedagogiikan perusteiden kanssa. Jälkimmäisissä lähdetään aina siitä, että yksilö löytää itseään uudella tavalla suhteessa itseensä ja siihen pienryhmään, jossa toimii. Tätä löytämistä stimuloi ennustamattomalla tavalla muuttuva luonto. **Tämä oppimateriaali on tarkoitettu niin melonnan harrastajille, melontaohjaajille ja oppaille kuin melontaa opettaville oppilaitosten opettajille, Suomen Melontakouluttajien kouluttajille tai muille vastaaville.**

Erilaisia lukijoita on pyritty palvelemaan taittoratkaisulla. Oppimateriaali etenee johdonmukaisesti kolmipalstaisena. Oikeanpuoleisella palstalla käsitellään varsinaista asiaa. Koko tarinan voi lukea paloittain tai kokonaan seuraamalla vain tätä palstaa. Keskimmäisellä palstalla käsitellään aiheeseen liittyviä opetus- ja koulutusmenetelmiä ja vasemmanpuoleisella palstalla käsitellään sisällön liittymistä Kanoottiliiton ohjaaja/opas koulutusjärjestelmään. Samalla tämän palstan sisältö heijastaa niitä normeja, joita ympäröivä yhteiskunta odottaa melonnassa noudatettavan (lait, asetukset, viranomaisten ohjeistus omaan tarkastustoimintaansa, hyvä melonta (veneily) tapa.

Tarkasti otettuna Suomen Melontakouluttajien organisoima koulutus on Melontaturvallisuuden Neuvottelukunnan alaista toimintaa. Neuvottelukunta edustaa keskeisiä yhteiskunnallisia toimijoita, joilla on perusteltu intressi suhteessa melontaan. Tässä oppimateriaalissa keskitytään retkimelontaan ja siihen liittyviin aihealueisiin. Monia hyvinkin olennaisia teemoja on kokonaan sivuutettava. Melontatekniikka luku (kts. kappale 2.) laajasti ymmärrettynä onnositettu kaiken turvallisen melonnan kivijalaksi. Sen lisäksi oppimateriaalin ytimeen kuuluu Melontaturvallisuus luku (kts. kappale 4.) ja useampipäiväisen melontaretken tai ajalliselta kestoaltaan lyhyemmän kaupallisen melonnan ohjelmapalvelun järjestäminen erämaaolosuhteissa meri-järvi-joki tai koskireitillä luku (kts. kappale 5). Sen lisäksi käsitellään lajiin liittyvien välineiden tyyppitietoutta luku (kts. kappale 3.), koski- ja freestylemelontaa (luku x), perehdytetään opiskelija-jokimelontareittien analysointiin ja koskiluokitteluun (luku x). Oman lukunsa (luku x) ansaitsevat myös eri tyyppisten melontakurssien järjestämiseen liittyvät käytännön neuvot. Lopussa esitetään lyhyitä kuvauksia muutamista kiehtovista melontareiteistä (luku x) ja annetaan vinkkejä lähdekirjallisuudesta (luku x).

Melontaretkeily on Suomessa edelleen suhteellisen pienen ryhmän harrastus, vaikka kasvu lähes kaikilla melonnan lohkoilla on viimeisen 20 vuoden aikana ol-

lut voimakasta. Suomen Kanoottiliiton jäsenseuroissa on vajaat 10 000 jäsentä ja erilaisia kanootteja ja kajakkeja maassamme lienee noin 50 000. Kansakuntana olemme venekulttuurin edustajia. Siksi tavalliselle suomalaiselle on edelleen usein tuntematonta, millaiset ainutlaatuiset mahdollisuudet tuhansien järvien ja purojen Suomi tarjoaa melontaretkeilyyn.

Monipuolisen retkeilyn harrastajana olen monasti kokenut melontaretken kutkuttavan jännityksen, luonnon poikkeavan läheisyyden ja liikkeen äänettömyyden...- Soisin, että nämä ja monet muut voimakkaat elämykset ja tuntemukset tulisivat yhä uusille melontaretkeilyn harrastajille tutuksi, sillä onhan vesistöissämme (180 000 järveä) ja rannikoidemme merialueilla melontaretkeilyyn soveltuvia reittejä lähes kaikkialla. Syvimmän luonnon rauhan toki voi kokea vain Lapissa ja ulkosaaristossa, mutta usein myös kulttuurialueiden vesistöjen rantamaiden luonto on rikas ja aito. Menneiden sukupolvien luontoon sopeutuvia kulttuurisia aikaansaannoksiakaan ei sovi unohtaa.

Turvallisuuden kannalta melonta eroaa muusta perinteisestä eräretkeilystä melkoisesti. Melonnassa on varauduttava äkilliseen vaaratilanteeseen aivan eri tavalla kuin hiihdetessä tai patikoitaessa. Melonnan vaaratilanteet syntyvät usein yhtäkkiä eikä niistä selvitä elleivät taidot ole riittävät eikä niihin ole ennakolta varauduttu oikein. Näistä syistä melontataitoon perustuva turvallisuus on nostettu keskeiseksi teemaksi tässä oppimateriaalissa. Taidon lisäksi turvallisuuden suunnittelun pitää olla osa melontaretkeä/melontatapahtumaa.

Esitettävät turvallisuuteen, retken suunnitteluun ja melontatekniikkaan liittyvät asiakokonaisuudet eivät muodosta melontaretkeilijälle 'tee se näin - kakkureseptiä'. Vähintään näitä asioita on harkittava retkeä suunniteltaessa ja sen aikana. Annettuja ohjeita ja neuvoja voi käyttää myös retken suunnittelun tarkastuslistana. Jos jokin seuraavien kappaleiden asioista voidaan unohtaa, niin siihen on oltava hyvät perustelut.

Retkellä jokainen meloja on lopulta omien tietojensa, taitojensa ja tuntemustensa varassa. Ei minkään oppimateriaalin teoreettinen omaksuminen, normiston ulkokohtainen noudattaminen eikä myöskään melontatapahtuman organisaatio vapauta melojaa omasta harkinnasta ja vastuusta, oli hän retken vetäjä tai osallistuja. Kulttuurimme on yleisellä tasolla jo vuosikymmeniä (hyvinvointivaltion kehittyminen) kulkenut suuntaan, jota voisi nimittää vastuun siirtämiseksi muille. Kansalaisia on suojeltu ylhäältä hallinnosta erilaisilla velvoitteilla (aluksi oppivelvollisuus, myöhemmin esimerkiksi työeläkejärjestelmä

ja vielä myöhemmin kuluttajansuoja). Yhteiskunnan säätely pyrkii luonnollisesti siihen, että vähäosaisia, köyhiä, omaa parastaan ymmärtämättömiä kansalaisia suojellaan (koulutuksessa jaetaan tieto kaikille riippumatta opetettavien taloudellisesta tilanteesta tai omasta henkilökohtaisesta motivaatiosta, työeläkkeet kerätään kaikille riippumatta henkilön omasta halusta ja tuotteista tehdään turvallisia riippumatta kuluttajan omista arvioista...) Tässä on paljon hyvää, mutta samalla se sisältää ajatuksen siitä, että joku toinen on jo päättänyt sinua koskevista asioista. Lantin kääntöpuoli sisältää mahdollisuuden, jossa väestön valtaenemmistö loittonee henkilökohtaisen vastuun ottamisesta. Aina on olemassa joku taho, joka on jo miettinyt asian puolestani ja pahassa tapauksessa se taho on vielä lähes äärettömän kaukana eli hallinnossa. Kukaan ei vastaa säännöistä ja normeista, vaan vastuuta siirretään eteenpäin. Hyvää tarkoittava suojeleminen on omatoimisuuden ja vastuun ottamisennäkökulmasta avuttomaksi jääneen kansalaisen kohtaamaa kasvotonta byrokratiaa.

Kuluttajansuojan tunkeutuessa ohjelmanpalveluiden alueelle on vaarana, että vastuun siirtämisen arvomaailma leviää myös melontaan, ja samalla tavalla kaikkeen muuhunkin luontoon ja liikuntaan liittyvään elämystuotantoon. Tärkeintä ei olekaan, mitä etulinjassa, ryhmän vetäjän ja vedettävien välillä tapahtu, mistä siellä sovitaan ja millä tavalla vastuuta jaetaan ja otetaan, vaan vaarana on, että tärkeimmäksi asiaksi muodostuu, että tuote (ohjelmanpalvelu) on viranomaisnormitettu, jotta vakuutukset ovat voimassa. Tähän normitukseen kuuluu, että vetäjä on käynyt auktorisoidun kurssin jne. Mielestäni edellä kuvattu vastuun siirtäminen on osa eräänlaista orwellilaista kauhuvisiota ja pahalta näyttää, että olemme hyvää vauhtia kulkemassa sitä kohti. Jos säätely on EU:n laajuista, niin kuin melonnassa kypärien, kuivapukujen ja liivien osalta jo on, väristykset vain lisääntyvät. Kuinka moni meistä tietää, että omatekoinen kypärä tai kelluntapukine omassakin käytössä on laitton, (jos viranomaiset eivät ole sitä kalliilla tyyppitestillä hyväksyneet). Sen sijaan ilman niitä melominen on lain mukaan sallittua. Tämä johtuu siitä, että turvavälineet ovat henkilösuojaimia, joista on EU:ssa on säädetty varsin voimakkaasti, mutta kanoottit (käyttö) on rajattu EU:n huviveneilydirektiivin ulkopuolelle.

1.2. Melonnan eri muodot

Tämän aihealueen opettamisessa on tärkeää, että oppilaat pääsevät käytännössä näkemään ja kokeilemaan erilaista kalustoa. Melontaopastasolla ja siitä ylöspäin, tavoitteena pitää olla, että tutkinnon suorittaneelle ei mikään kanoottityyppi tai melontamuoto ole täysin vieras. Näin sanoo terve järki. Melonta-opas on ylimmän tason yleisasantuntija ja siksi alkeet pitää olla laajasti hallinnassa. Melontaopas, joka ei pysty ollenkaan melomaan eri melontalajien kilpikalustolla: rata-

kajakeilla, syöksykajakeilla, freestylekajakeilla, pujottelukajakeilla tai vastaavalla c-kalustolla, ei ole asiansa tasolla. Vielä pahemmin asiat ovat, jos melontakouluttaja, joka pitää ohjaaja- ja opastason kursseja, ei pysty melomaan em. välineillä. Jos opas/kouluttaja tunnistaa tästä heikkoutensa, hänen pitää oma-aloitteisesti laajentaa taitojaan. Paljon jotakin melonnan osa-aluetta harrastanut oppii varsin helposti muita osa-alueita. Jos olet taipuvainen hyväksymään itsesi melontaoppaan ja/tai kouluttajan roolissa kapea-alaisena johonkin melonnan erityismuotoon keskittyneenä, niin tuskinpa voit parhaalla mahdollisella tavalla edistää kurssilaistesi melontaharrastusta, sillä heistä ei kovinkaan moni halua erikoistua melontaan juuri sillä tavalla kuin sinä olet tehnyt. Tästä luvusta melontaohjaajatason opiskelijan on hallittava yleispiirteet eli osattava luetella eri melontamuodot suhteessa veteen (virtaava/virtaamaton) ja erilaisiin kajakkeihin ja kanootteihin. Hänellä on oltava kattavat perustiedot aihealueesta. Melontaoppaan on osattava luvun jaotus täydellisesti ja pystyttävä keskustelemaan jonkin verran eri melonta-alueiden kehityslinjoista. Merimelontaoppaan on hallittava edellisen lisäksi erityisesti merimelonnan kehityslinjat. Vastaavasti koskimelontaoppaan on hallittava koskimelonnan uutuudet. Melontaoppaan, koskimelontaoppaan ja merimelontaoppaan osalta oppimisvaatimus tarkoittaa, että heidän on koko ajan seurattava aikaansa. **Sujuva eteenpäin melonta on kaiken melonnan lähtökohta.** Melontalajien kilpakilpailu mittaa parhaiten melojan tasapainoa ja liikehallintaa eli sitä, että meloja pitää vartalollaan aluksen pystyssä ja oikeassa asennossa. Liikekoordinaation kehittämisen kannalta kiikkerällä kalustolla melominen on olennaisen tärkeää. Toinen tähän liittyvä keskeinen asia on se, että oikeaoppisen eteenpäin melonnan (joka muodostaa "90%" lähes kaikkien melontamuotojen perustasta) voi parhaiten oppia ratakalustolla. Toisaalta liian kiikkerä kanootti häiritsee melontatekniikan kehittymistä harjoittellessa joutuu silloin liikaa keskittymään pystyssä pysymiseen. Myös erittäin kapeat meri- ja kuntokajakit suovat mahdollisuuden oppia oikea eteenpäin melonnan tekniikka. Ne ovat oiva väliporras kiikkerään kilpakilpailuun aikuisena perehtyvälle. Melonta on hyvin monipuolinen harrastus sekä urheilu- että retkeilymuotona. Se sisältää useita toisistaan huomattavasti poikkeavia liikuntalajeja. Osa näistä lajeista on Suomessa lähes tuntemattomia. Siksi lienee paikallaan lyhyesti kuvata melonnan koko skaala.

Melonnessa käytetään joko kajakkeja (lyh. K) tai kanadalaiskanootteja (lyh. C). Lyhenteen perässä oleva numero ilmoittaa monenko hengen aluksesta on kyse. Kajakkimelonta ja kanadalaismelonta erotetaan toisistaan siitä, millaisella melalla melotaan eikä kanootin rungon muodon tms. tekijän perusteella. Kajakkimela on kaksilapainen ja kanadalaismela eli inkkarimela on yksilapainen.

1.2.1. Kilpamelonta

Kilpailumuotona melonta jakautuu ratamelontaan, maratonmelontaan, koskimelontaan ja kanoottipurjehdukseen. Ratamelonta ja koskimelonnan pujottelu ovat olympialajeja.

Ratamelonnan tyypilliset kilpailumatkat ovat: 200 m, 500 m, 1 000 m, 2 500 m, 5 000 m, ja 10 000 m. Näitä matkoja melotaan yksikkö- ja miehistökanooteilla, joita ovat K1, K2, K4, C1 C2 ja C4. Kilpailuja järjestetään nuorisosarjoissa tytöille ja pojille, yleisessä sarjassa naisille ja miehille sekä 40-vuotiaille tai vanhemmille ikämiehille. Kilpapakaluston pituus (esim. K1 max 520 cm) ja paino (K1 min 12 kg) ja kaarimuodot (ulospäin kupera) on säännöissä määrätty.

Maratonmelonnan kilpailumatka on vähintään 20 km. Maraton voidaan meloa järvellä, merellä tai joella. Järvellä tai merellä järjestettävät maratonkilpailut melotaan tyypillisesti ratamelontakalustolla tai ratamelontakalustosta kehitetyllä maratonkalustolla. Jokimaratonilla käytetään kanootteja, joiden koskikäyttäytymistä on parannettu verrattuna ratakalustoon. Lisäksi molemmissa maratonmelontamuodoissa voi olla kilpailuluokkia, joissa melontakaluston mitat poikkeavat normaalin kilpapakaluston määräyksistä. Kilpailuja voidaan järjestää ns. kuntokajakeille, perinteisille avoinkkareille tms. kilpailun säännöissä määritellylle kalustolle.

Melonasta on tullut myös osa multisport- ja seikkailu-urheilua ja tätä kautta syntynyttä kilpailutoimintaa, jossa kansalliset eivätkä kansainväliset kanoottiliiton kalustosäännöt ole välttämättä voimassa. Suomessakin on voinut jo meloa ainakin X-sprint seikkailukilpailuissa runkonopeudeltaan rata K1-kajakia nopeammilla yksiköillä.

Koskimelonnan päälaajat ovat pujottelu (slalom) ja syöksy (WWR - White Water Racing). Pujottelun ja syöksyn kilpailuluokat ovat K1, C1 ja C2. Sarjoja kilpailuissa on samantyyppisesti kuin ratamelonnassakin. Pujottelussa radan mita on vajaa kilometri ja siinä on portteja, joista melotaan joko myötä- tai vastavirran suuntaisesti. Porttivirheistä saa sakkopisteitä. Loppuaika sekunneissa lisätynä sakkopisteiden määrällä ratkaisee sijoituksen. Pujotteluradan kosken luokka on tyypillisesti II-III.

Koskisyöksyssä lasketaan 3-4 km mittainen rata, jonka pitäisi pääasiassa olla koskea ja joiltakin osiltaan vähintään vaikeusluokkaa III. Kansainvälisissä kisoissa radat ovat nykyisin usein huippuvaikeita (IV-V) ja vaarallisia syöksykalustolla laskettuna. Toisaalta syöksykalustolla melotaan kisoja myös helpoilla radoilla.

Koskimelonnessa järjestetään myös erilaisia freestyle / fun tyyppisiä kilpailupahtumia. Freestyle kilpailussa on jokaisella melojalla käytettävissä vakioaika. Tämän ajan puitteissa hän esittää suorituspaikassa melonta-akrobatiaa (tyypillisesti kivetön pintastoppari (kuitenkin riittävän pitävä, mahdollisesti lisänä myös seisova aalto). Suorituspaikka on niin syvä, että pystyliikkeissä ei kajakki eikä meloja iske pohjaan. Arvostelutuomarit antavat pisteitä vaakkaliikkeistä (erilaiset surffit ja vaakapyörähdykset eli spinnit) sekä pystyliikkeistä (perän ja keulan upotukset kärrynpyörät suunnan vaihtoiheen, voltit jne.) Pystyliikkeet ovat arvokkaampia kuin vaakkaliikkeet. Liikkeitä voidaan tehdä myös ilman melaa. Laji on kehittynyt aikaisemmasta moniosaisesta kilpailumuodosta, jossa akrobatialiikkeiden lisäksi oli lyhyt syöksykiilpailu (rapid racing). Edelleen voidaan järjestää myös tällaisia "vanhahtavia kisoja", joissa perinteisemmät noin 3,5 m pitkät koskikajakit ovat omiaan.

Nykyiset freestyle -kajakit ovat lyhentyneet jo alle kaksimetrisiksi ja ovat perästä ja keulasta hyvin litteitä. Kajakin tilavuus on keskittynyt melojan ympärille. Kajakki on keskiosastaan hyvin laatikkomainen eli sen korkeat kyljet toimivat liikkeissä vähän samaan tapaan kuin pohjakin. Pohjan ja kylkien välinen noin 90 asteen kulma on murrettu jollakin tavalla, esimerkiksi kulmaan sijoittuvalla uralla. Laji kehittyy huimaa vauhtia ja joka vuosi keksitään uusia temppuja. MM tasolla mitalit voitetaan uusilla kajakkityypeillä. Kärrynpyörä, joka vielä 10 vuotta sitten oli freestyle melonnan huippuliikkeitä, on tänä päivänä perusliike, josta tämän melontamuodon harrastaminen oikeastaan alkaa.

Kajakien pienentäminen on saanut esikuvansa USA:ssa 1980-luvulla syntyneestä squirt melonnasta. Squirt -kajakki on tilavuudeltaan niin pieni (reilut 100 l), että taitava meloja voi sen kokonaan upottaa. Melojan istuessa sopivan kokoisessa squirt -kajakissa vesilinja hipoo aukon reunoja. Lajissa puhutaankin ns. melonnan kolmannesta ulottuvuudesta eli hallitusta sukeltamisesta (mysteeriiliike). Mysteeriiliikkeitä voidaan saada aikaan myös nykyisillä freestyle -kajakeilla ja isomillakin koskikajakeilla, jos pyörrelinja tai stoppari on tarpeeksi voimakas.

Valtamerien hiekkarannoilla, joihin iskeytyy sopiva maininki, järjestetään myös surffimelontakilpailuja. Laji muistuttaa lainelautailua.

Kajakeilla ja kanooteilla voi myös purjehtia ja purjekanooteille järjestetään omia kilpailuja.

Alkuperäiskansojen keskuudessa melonta on levinnyt Pohjois- ja Etelä-Amerikan mantereelle, Tyynen meren alueelle Afrikkaan ja arktisille eskimoiden asuinalueille. Eskimot melovat kaksilapaisella melalla eli kajakia, muut yksilapaisella

melalla eli kanadalaiskanoottia. Kansalliset melontaperinteet synnyttävät eri puolille maailmaa erilaisia melontakilpailuja. Viimeisimpänä eksoottisena tuulahduksesta Suomeenkin on levinnyt Tyynenmeren alueelta peräisin oleva, kanadalaisyhtyyppisellä suurella miehistökanootilla melottava lohikäärmemelonta.

Suomessa perinteisesti lähes kaikki retkikanadalaiset, inkkarit ovat C2 tyyppiä. Jotkut mallit voivat olla niin suuria (pituus väh. 17'), että ne sopivat hyvin myös kolmelle melojalle. Jonkin verran näkee yksin melontaan suunniteltuja retki-inkkareita. Pohjois-Amerikassa ja Keski-Euroopassa markkinoilla on monipuolinen valikoima suuria retkikäyttöön soveltuvia miehistökanadalaiskanootteja. Varsinaisia suuria kanadalaisia ovat vasta C4-C10. Varsinaista ylärajaa ei ole. Suomessakin suurinkkareita on jo parikymmentä.

1.2.2. Retki- ja kuntomelonta

Melontaoppaiden ja kouluttajien on oltava tyydyttävästi perillä kilpamelonnan valmennusmenetelmistä ja jo ohjaajatasolla on hyvä aloittaa perehtyminen näihin melonnan osa-alueisiin. Melontaopastasolla ja kouluttajatasolla on osattava välittää koulutettaville kuva siitä, millä tavalla vaativa retkeily ja retken kesto ovat yhteydessä toisiinsa. Osa ohjatun retkimelontatoiminnan ja melontapalveluiden asiakkaista on kuntoilu- suuntautuneita ja heille on pystyttävä esittelemään melontaharjoitteita, jotka kehittävät melojaa urheilun ja kuntoilun näkökulmasta. Erityisesti miesten liikuntakulttuuri on suoritekeskeistä ja siksi on mielekästä, että opas osaa ohjata järkevien harjoitteiden ääreen. Suoritekeskeinen kuntourheilu muuttuu harjoittelumäärien kasvaessa helposti tuloksellisuuden näkökulmasta liian tasapaksuksi hikoiluksi. Hieman perustietoa urheiluvalmennuksen perusperiaatteista ja melontalajin erityispiirteistä tuottaisi paremman kunnon, nopeamman melojan ja vauhtia kaipaavalle paremman fiiliksen. Melontaretki voi kestää viikkoja, jopa kuukausia hyvin erämaisissa olosuhteissa merellä, järvellä tai joella. Pisimmän tietämäni melontaretken reitti alkoi Kanadasta, kulki läpi USA:n Mississippin Meksikonlahdelle, kiersi sen rantoja Karibian merelle ja edelleen rantoja Orinoco-joen suulle, suuntautui vastavirtaan tätä maailman 10 suurimman joen joukkoon kuuluvaa kymiä kohti sen alkulähteitä ja sieltä edelleen Rio Negroa Amazonille. Retki päättyi Amazonin suulle Belemiin kaupunkiin!!! Ja kaikki tämä tehtiin vain avioerokriisin selvittämiseksi.

Kuntomelonnasta puhutaan silloin, kun lähdetään melomaan korkeintaan muutamaksi tunniksi ja ensisijaisena motiivina on fyysisestä kunnosta huolehtiminen. Kuntomelontaa voi olla myös osallistuminen kuntoilumielessä melontakilpailuun.

Retkeilyn, kuntoilun ja kilpailun välille ei voida eikä pidäkään tehdä jyrkkiä rajo-

ja. Kilpailuun voi osallistua kuntoilumielessä ja joihinkin useampipäiväisiin maratontapahtumiin myös retkeilyllisesti.

Seikkailu/multisport -tapahtumat ovat uusi esimerkki liikuntatapahtumasta, johon voi osallistua perinteisellä kilpaurheiluasenteella, kuntoilumielessä taitretkeilyllisesti. Taitaa olla niin, että juuri tämän tyyppisissä uusissa urheilumuodoissa on vielä aistittavissa citius, altius, fortius sen alkuperäisessä hengessä.

Melontaretkeily voi ammentaa monipuolisen kilpailutoiminnan tuloksena syntyvästä välinekehityksestä sekä melontaan (esimerkiksi lajitekniikat) liittyvän tietämyksen kasvusta. Samoin kilpamelonta voi löytää uusia piirteitä retkeilystä. Suomessa esimerkki tästä ovat Erämelonnan SM kilpailut.

Olennainen oivallus retkeilijälle ja kuntoilijalle on huomata melontaharrastuksen monipuolisuus. Retki- ja kuntomelonta on jopa monivivahteisempaa kuin kilpamelonta, koska samaan retkeen voidaan sisällyttää retkeilyä ja kuntoilua, joella, järvellä ja merellä; jopa freestyle melonnan alkulähdettä jokamiehen koskipuljaustakin.

2. Melontatekniikka

Puhuttaessa melontaretkeilystä, melonnan ohjaajista, oppaista ja kouluttajista luulisi melonnan olevan ilmiselvää pääasia. Näin ei 1990-luvun puolivälissä alkaneessa maastoliikuntalajien ja seikkailuliikunnan turvallisuuskeskustelussa suinkaan aina ole ollut. Edelleen Kanoottiliitonkin koulutusjärjestelmä heijastelee sitä tosiasiaa, että suurelta osalta melonnan harrastajien ulkopuolelta luotiin kiirettä ja painetta saada suomalaiselle retkeily- ja maastoliikunnalle siihen mennessä melko vieras turvallisuuskoulutusjärjestelmä. Pahimmillaan sen seurauksena on toisaalla pidetty kursseja, joilta ei ole saanut todistusta (kurssin vastaavalla pitää olla sen verran kanttia, että kurssin pidettyään antaa siitä nimellään varustetun todistuksen eli ottaa vastuun kouluttamisestaan. Jos tätä kanttia ei löydy, ei kurssia pidä järjestää ollenkaan.) ja toisaalla on pidetty sääntöjen mukaisesti ohjaaja I-kursseja, joilta todistuksen saaneiden melontataito on jäänyt taka-alalle ja siinä saattaa olla vakaviakin puutteita.

Tilanne sinänsä ei ole kummallinen, koska varsinkin melontaturvallisuuden neuvottelukunnassa, mutta myös Kanoottiliitonmelontaturvallisuustyöryhmässä (turva sanan korostuessa jo elimien nimissä) toiminnan ensimmäisinä vuosina on turvallisuustyö korostunut niin voimakkaasti, että koko toiminnan mielekäs lähtökohta melonta on jäänyt osittain taka-alalle. Konkreettisesti luotiin heti monipor-

tainen koulutusmalli ja Merenkulkulaitoksen nimissä julkaistu turvaohje ja se, mitä nämä paperit käytännössä tarkoittivat jäi osittain avoimiksi kysymyksiksi. Onneksi 2000 luvun alku on tässä suhteessa ollut jo tervettä paluuta siihen, että melonnan ykkösasia on melonta. Tämä pitäisi olla myös kaikkien viranomaistahojen mielessä kirkkaana, sitä kirkkaampana mitä vähemmän melonnasta osaavat (tieto on näissä ympyröissä aina pinnallista ja osaamiseen nähden toissijaista). **Yleisesti tässä on kysymys siitä, että nykyisin tavanomainen verbalisoituun oppimateriaaliin perustuva koulutus/norminmuodostuskulttuuri toimii varsin tehottomasti know how (osaamis/taito) tyyppisissä tilanteissa se sopii paremminkin sinne missä on kysymys tiedosta know what eikä taidosta/osaamisesta know how. Tämä opetettavan aiheen (melonta) ja sen oppimisen kannalta perusteltu peruslähtökohta pitäisi toimia ohjenuorana kaikessa tämän alan koulutus-suunnittelussa ja kouluttamisessa.** Hyväksi melonnan ohjaajaksi/oppaaksi tähtäävä henkilö kehittää vähitellen ainakin kohtuullisen melonnan taitotason myös "siihen toiseen" melontamuotoon eli vannoutunut kajakkimeloja opettelee kanadalaismelonnan perustekniikat ja päinvastoin. **Melonnassa lähtökohdan pitää aina olla melonta, oli kyse huippu-urheilusta, kuntoilusta, retkeilystä tai jostakin muusta. Jos pääasia jää sivulle, niin silloin ollaan liukkaalla pinnalla ja toiminnan tulokset ovat paremminkin sivuvaikutuksia kuin sitä, mihin alun perin pyrittiin. Yhtä vähän kuin ammattitaitonsa pääasiaksi harjoittelun apulaitteet ottaneesta huippumelojasta tulee olympiavoittajaa, tulee yleisen turvallisuuden kustannuksella puutteellisen melontataitonsa perustelleesta hyvää melontaopasta.** Suoritetaan pieni ajatuskoe, jotta edellä sanottu käy täysin selväksi. Jos olisi mahdollista saavuttaa täydellinen melontataito, niin vahinkoja ei sattuisi ainakaan tälle täydelliselle melojalle ja ei ehkä myöskään hänen retkilleen osallistuville, koska täydellisenä melojana hän osaisi absoluuttisesti arvioida ryhmänsä jäsenten taidot eikä veisi heitä tilanteisiin, joissa taidot eivät riitä. **Turvajärjestelyjä tarvitaan siksi, että olemme vajavaisia ja puutteellisia ihmisiä. Päälähtökohdan pitää silti olla oman puutteellisuuden vähentäminen eli tässä tapauksessa melontataidon parantaminen ja vasta tämän aktiivisen ennalta ehkäisevän turvallisuuden jälkeen muut turvajärjestelyt.** Tätä ajatuskoetta täydellisestä toimijasta ovat käyttäneet Stephen M. Mc Menamin ja John F. Palmer kirjassaan Essential Systems Analysis. Järjestelmien luotettavuuteen ja luonteeseen perehdytään juuri tämän käsitteen avulla.

Tästä syystä sekä melonnan että melontaturvallisuuden kehittämisen kannalta ei ole olemassa mitään perustetta vähätellä jo ohjaajatasolla vaadittavaa melontataitoa ja tietoa siitä, mistä osa-alueista melontataito koostuu ja miten sitä voidaan opettaa. **Melonnan opettamisen lähtökohdan voi tiivistää mottoon: enemmän melontaa vähemmän puhetta melonnasta. Jokainen oppikirja/kirjallinen oppimateriaali antaa tässä mielessä harhaisen kuvan, sillä se on pakosta "pu-**

hetta"eikä käytäntöä. Lukijan kannattaa muistaa tämä. Edellä esitetyn mukaisesti huonoksi melontaopetustilanteeksi paljastuu toivottavasti jo väistymässä oleva tavanomainen tilanne melontakurssilta.

Ennen veteen menoa kurssin vetäjä puhuu pitkään ja hartaasti melonnasta, kanoottien teknisistä ominaisuuksista ja niiden rakenteesta ja turvajärjestelyistä. Kurssilaisten paras lataus melomiseen väljähtyy ja pahimmillaan veteen mentäessä on kylmä ja paikat jäykkänä. Sama varsinaiseen melontaan liittyvä tehottomuus jatkuu vedessä. Harjoite tehdään yksi oppilas kerrallaan. Yksi kurssilainen vaikkapa kääntää kajakin vauhdista kaariveto keulaperäsinyhdistelmällä ja muut katsovat.

Kuvattu opetustilanne ei johda hyvään oppimiseen, vaan saattaa siirtää huonoa pedagogiikkaa eteenpäin: osa kurssilaista voi olla tulevaisuuden kurssien vetäjiä.

Miten sitten pitäisi toimia?

Lähtökohta on se, että opettajan pitää olla selvillä omista vahvuuksistaan ja heikkouksistaan. Hänen itsetunnonsa pitää riittää siihen, ettei omien heikkouksien peitteleminen johda huonoon opetustilanteeseen. Jos melontatekniikkaharjoituksessa kurssin vetäjä puhuu pitkään ja perusteellisesti "melonnan teoriasta", kalustosta ja turvajärjestelyistä kompensoidakseen ja peittääkseen omia heikkouksiaan melontatekniikan alueella, on koulutuksen lähtökohta huono. Tunnistamalla ja myöntämällä omat heikkoutensa voi opettaja minimoida niiden aiheuttamat vahingot.

Lapsille melontaa opettaessa aivan keskeistä on oikean tekniikan näyttäminen käytännössä. Liikunnallinen lapsi kopioi ohjaajan liikeratoja. Siksi erityisesti lapsi ja nuorisotoiminnassa ohjaajien hyvä tekniikka on vielä tärkeämpää kuin aikuisia opettaessa. **Huono ja hyvä tekniikka välittyvät lapsille yhtä automaattisesti.**

Tärkeää on, että veteen päästään reippaasti eikä kenenkään osallistujan mielessä pääse syntymään epäilystä siitä, päästäänkö asiaan ollenkaan. Tämä tarkoittaa maksimissaan 10-15 min tehokasta kalusto ja turva-asioiden kertausta ja ohjeistusta alun melontatilanteeseen.

Melonnan ja tekniikan opettamisessa tärkeintä on harjoittelun tehokkuus. Melomaan yleisesti ja myös erityiset melatekniikat oppii vain niitä harjoittelemalla. Sujuvan tekniikan opettelu vaatii tuhansia ja tuhansia, jopa miljoonia toistoja. Siksi lähtökohtana on harjoituksen järjestäminen niin, että koko ryhmä koko ajan tekee jotakin, kuin että yksi kerrallaan tekee ja opettaja antaa palautteen.

Melontakurssin aika pitää jakaa melontajaksoihin. Yhden tehokkaan melontajak-

son pituus on 2-3 tuntia. Päivässä voidaan tehokasta kurssimelontaa järjestää 2 jaksoa. Jos päivän aikana on melottu ohjatusti harjoituksia tehden yhteensä 6 tuntia, on tulos aivan erinomainen ja kuvaa kurssilaisten korkeaa motiivia ja hyvää kuntoa. Ohjaajan/kurssin vetäjän pitää kehittää silmää sille, milloin kurssilaiset eivät enää motivoidu opeteltaviin harjoituksiin. Ohjattu harjoittelu on aina parasta lopettaa silloin, kun into on vielä korkealla siitä jää paras nälkä seuraavaan käytännön jaksoon. Vesilläolotunteja voidaan pidentää onnistuneella tauotuksella. Kauniina kesäpäivänä voidaan helposti päästä kuuteen tehokkaaseen melontatuntiin. Kylmällä vesisateella tauotus voi kääntyä itseään vastaan.

Palautteen antaminen on tärkeää, mutta se ei saa johtaa harjoitukselliseen tehotomuuteen. Palautetta voidaan antaa myös ryhmäkeskusteluna, jolloin ryhmä harjaantuu toisella tavalla katsomaan toistensa suorituksia. Se saattaa johtaa myös omien teknisten puutteellisuuksien parempaan tiedostamiseen. Melontatilanteen ohjaajan on hyvä harjoittaa silmäänsä näkemään luontaiset hyvän tekniikan omaksumat. Käyttämällä sopivasti heitä mallina koko ryhmä oppii enemmän. Ryhmän jäsenten käyttäminen esimerkkisuorittajina ei saa kuitenkaan johtaa jakoon a ja b luokan melojiin eli niihin, jotka oppivat tekniikka ja niihin jotka oppivat selvästi huonommin. Myönteisellä kaikkien kannustamisella ja ryhmän yhteisen tuotoksen korostamisella ilmapiiri pitää luoda kaikille myönteiseksi. Jos opetuksessa on mahdollista videoida suorituksia ja katsella niitä myöhemmin joukolla kaikessa rauhassa, ovat oppimisen edellytykset paljon paremmat. Erityisesti videohidas-tuksesta harjaantumatonkin silmä näkee sellaisia asioita, jotka muuten jäävät huomaamatta. Perusmelontatekniikoita (eteenpäin, taaksepäin, pysäytys ja käännökset erilaisilla melatekniikoilla) opeteltaessa harjoitustilanne pitää saada nopeasti monipuoliseksi. Jo vähänkin melontaa harrastaneille kurssilaisille voi heti ensimmäisellä harjoituskerralla luoda melontapaikan luonnollisia olosuhteita hyväksikäyttämällä "tekniikkaradan", jonka kiertäminen edellyttää monipuolisten melatekniikoiden käyttöä. Käytännössä tämä tarkoittaa puikkelehtimista laitureiden, rantakivien, venepojujen tai vastaavien välissä ennakkoon sovitulla tavalla. "Rata" pitäisi pystyä rakentamaan siten, että se on sopivan haastava. Harjoituksessa joutuu yrittämään tosissaan ja oppijan hermojärjestelmä saa todellisen haasteen liikemallien automatisoitumiseen. Liian "helpolla" radalla voidaan tsemppiä lisätä leikkimielisellä viestikilpailulla. Joukkueiden valinnassa ohjaajan on toimittava siten, että kaikki voittavat. Joukkueiden tulisi olla niin tasaväkisiä, että kaikki kokevat onnistuvansa. Kaikille ryhmille ei leikkimielinenkään kilpailu sovi.

Opetettaessa ryhmää (ryhmä osaa jo erilaiset ohjaavat melanvedot jollakin tasolla) kahden ohjaajan voimin voidaan tekniikkaa parantava rata yksinkertaisimmillaan luoda siten, että ryhmä seuraa toista ohjaajaa pitkin mahdollisimman mutkikasta rantaa, väistelee esteitä ja tekee mutkia edellä melovan ohjaaja tavalla. Edellä me-

lovan ohjaajan on hyvä huutaa kulloinkin tekemänsä ohjaavan liikkeen nimi etukäteen. Toinen ohjaaja meloo jonon rinnalla ja voi samalla koko ajan antaa henkilökohtaista palautetta. Jonon järjestystä muutetaan aina muutaman suorituksen välein, koska ohjaajan perässä melovilla 3-4 melojalla on parhaat paikat. Tarvittaessa pysähdytään ja pohditaan opittavia asioita koko ryhmän voimalla.

Yksi ohjaaja voi toteuttaa edellisen harjoituksen edellä kuvatulla tavalla, jos ryhmä on pieni (3-4 melojaa). Palautekeskusteluja on syytä pitää muutaman suorituksen (kierrettävän esteen) välein. Toinen mahdollisuus on ottaa ryhmästä kärkimeloja ja siirtyä itse melomaan sivulle. Tämä toimii, jos ryhmässä on riittävän räväköitä ja perusasiat hallitsevia melojia kärkimeloja ei saa liikkeissään arasti näperrellä.

Virtaavan veden tekniikkaharjoitusradan rakentamisessa pätevät samat säännöt. Kosken rantojen mutkia, kiviä ja erilaisia aaltomuodostelmia hyväksikäyttäen luodaan "luonnon slalomrata" jonka läpikäynti edellyttää erilaisia koskimelonnan perustaitoja ja niiden yhdistelmiä. Eteenpäin ja taaksepäin melonnan lisäksi tarvitaan kaarivetoja, keulaperäsimiä, peräsimiä, sivuttaissiirtymistä ala- ja ylätukia sekä eskimopyörähdys. Näitä perustekniikoita vaihtelemalla ja yhdistelemällä harjoitellaan vastavirtalähtöjä, akanvirtaan pyörähdyksiä, lossausta, Z-ylitystä ja mahdollisesti surffausta pienissä aalloissa. Harjoittelupaikan pitäisi olla sellainen, että yhden rata kierroksen aikana tulee useita suorituksia ja koko harjoitteleva ryhmä pääsee melomaan. Välillä rataa muunnellaan ja annetaan palautetta.

Jos ohjaajia on 2, niin toisen kannattaa meloa radalla kurssilaisten mukana. Siitä kurssilaiset saavat koko ajan vinkkejä oman suorituksensa kehittämiseen. Toisen ohjaajan kannattaa sijoittua keskeiselle paikalle, jotta hän näkee mahdollisimman monia suorituksia. Palautetilanteen yhteydessä voi luontevalla tavalla esimerkkisuorituksella näyttää, mitä sanallisella palautteellaan tarkoittaa. Mitä monipuolisemmin hallitset lajia, sitä helpompaa on myös kehittää omia vahvuuksia. Erityisesti kajakkimelojalle voi sanoa, että kajakista kanadalaiseen siirtyminen on varsin helppoa, koska tarvittava melontatilanteen dynaamisen tasapainon hallinta on jo olemassa. Kajakkimelojan kannalta uutta on c2 melonnan tyyppinen yhteistyötilanteen hallinta. Toisaalta kanadalaismeloja voi parantaa erityisesti virtaavassa vedessä tarvittavaa vesivaistoa melomalla kajakilla. Kevyessä ja pienessä koskikajakissa saa paremman tuntuman veden virtauksiin kuin isossa inkkarissa. Melonta on teknisesti vaativa laji ja oikean melontatekniikan ja erityisesti teknisten puutten korjaaminen vain muita katselemalla ja saamalla suullista palautetta on vaikeaa.

Mitä teknisemmästä melontaharrastuksesta on kyse, sitä tärkeämpää tekniikan

omaksuminen on. Perusretkeilijälle, jolle retkikokemus, maisemat, porukkahenki ja näihin asioihin liittyvät esteettiset elämykset ja sosiaaliset kokemukset ovat melontaharrastuksen pääasioita, ei tekniikalla ole samaa merkitystä kuin koskipuljailijalle tai merisurffailijalle. Nykyajan freestylemelonta on "voimistelua", jota on hyvin vaikea oppia ilman videointia. Harrastelijatasolla jo vaativampi melontaretkeilykin vaatii tekniikkaa, jossa normaalit liikevaistot ja terve järki eivät aina johda oikeaan suoritustapaan. Itsekseenkin oppii melomaan, eteenpäin ja taaksepäin sekä tekemään käännöksiä jarruttamalla ja käyttämällä melaa peräsimenä. Toinen asia on, kuinka hyvin ja oikeaoppisesti nämä taidot omaksuu vain omin päin harjoittelemalla. Kohtuullisen perusmelontatekniikan lisäksi retkimelojankin taitovalikoimaan tulisi ehdottomasti kuulua sekä kajakki- että kanadalaismelonnassa keulaperäsinvedot eri sovellutuksineen. Kanadalaismelonnassa kampeamisvedot ovat myös hyödyllinen lisä taitovalikoimaan. Samaa voi sanoa eskimopyörähdyksestä kajakkimelonnassa. Vaativilla retkillä merellä tai joella jokaisen pitäisi hallita tämä tempu myös tositilanteessa.

Keskeistä monimutkaisten liikuntasuoritusten opiskelussa on mallioppiminen. On päästävä näkemään oikea mallisuoritus käytännössä ja harjoiteltava sitä matkimalla. Tätä oppimismuotoa voidaan vielä tehostaa videoimalla sekä oppilaan suorituksia että huippusuorituksia ja vertaamalla niitä toisiinsa. Monimutkaisia liikesuorituksia ei voi oppia kirjoja lukemalla.

Liikesuoritusten parantaminen sujuu usein parhaiten "pakottamisen menetelmällä". Tämä tarkoittaa sitä, että harjoitukseen on suunniteltu tilanteita, joissa huonoa tekniikkaa on pakko parantaa, jotta yleensä selviytyy. Pakottamisen menetelmä tarkoittaa sitä, että luodaan harjoitteita, jotka automaattisesti kehittävät harjoittelijan huonompia osaamisalueita enemmän kuin vahvoja alueita. Jos koskimelonnassa aaltoon murtautuminen tai vastavirtalähtö ovat toispuoleisia, pitää huonomman puolen harjoitteluun panostaa. Huonommalle puolelle pitää saada toistoja enemmän ja mieluummin vieläsellaisesta kiven kulmasta, joka pakottaa tehokkaaseen suoritukseen.

Kirjoissa voidaan tiiviissä muodossa esittää lajiin liittyvät eri taidot nikseineen. Jo jonkin verran lajia harrastanut voi sieltä löytää neuvoja, miten parantaa liikesuorituksia ja minkä taitojen kehittämiseen erityisesti kannattaa kiinnittää huomiota. Varsinaisten taitojen oppiminen tapahtuu kuitenkin valmennusmenetelmällä.

Tässä esitetään tiiviissä muodossa melonnan eri tekniikat. Tavoitteena ei ole kirjoittaa melontatekniikan valmennusopasta, vaan kiinnittää retki/virkistysmelojan huomio melontatekniikan avainkohtiin. Luku on täyttänyt tehtävänsä, jos se herättää perehtymään muihin tekniikasta kertoviin lähteisiin, videoihin ja oppikirjoihin

sekä hakeutumaan melontakurssille tai harjoittelemaan osaavaan seuraan.

Yksin harjoitelleena entisenä kilpamelonnan harrastajana ja paljon paremmalla tekniikalla meloneen poikani valmentajana tiedän puutteellisen tekniikan haitat ja olen liian myöhään kokenut sen, mitä iloja tekniikan parantamisesta on löydetävissä.

Retkillä olen kohdannut pääsääntöisesti melojia, joiden tekniikka kilpamelonnan näkökulmasta on paremminkin välttävä kuin edes tyydyttävä. Pitämilläni kursseilla ja retkillä olen myös nähnyt, kuinka puutteellinen perustekniikka estää kokonaan joidenkin melontasuoritusten oppimisen. Hämmästyttävää on ollut todeta, kuinka harva melontaretkeilyn harrastaja pitää oikean perustekniikan omaksumista tärkeänä. Melotaan asenteella: "näin on tehty ennenkin ja tämä riittää mulle". Ei huomata sitä, että moni koskessa kaatuminen, merellä uupuminen tai pitkillä taipaleilla iskenyt rasitusvamma olisi voitu välttää, jos vuosien varrella, kenties tuhansien melontakilometrien aikana, olisi kiinnitetty huomiota tekniikan parantamiseen.

Löysä asenne suhteessa melontatekniikkaan näkyy myös lehtien sivuilla. Harvoin näkee retkeilyyn liittyvää melontakuvaa, jossa melojan kyynärpäät eivät laahaisi toivottoman alhaalla. Jopa melontaan liittyvien julkaistujen varustetestien kuvat ovat usein tässä aivan keskeisessä eteenpäin melonnan tekniikka-asiassa välttäviä. Kilpamelojilta on retkeilijöiden, olivatpa he sitten jokamiehiä, ohjaajia, opaita tai kouluttajia, turha odottaa arvostusta, jos melontatekniikka on vain välttävä. Retkeilijöiden ihmettelemä kilpamelojien asenne "menkööt retkeilijät sinne, missä kaislikko kahisee" saa voimaa varmasti tästä asiasta. Olisi syytä katsoa kriittisesti peiliin. Massatapahtuma Suomi Meloo antaa harrastajajoukkojen tekniikan osaamisesta luultavasti kaikkein heikoimman kuvan.

Sylistä melominen kyynärpäät alhaalla altistaa ranteet rasitusvammoille ja estää tehokkaasti melojaa käyttämästä lantiotaan ja ylävartaloaan melontavoiman peruslähteenä.

Verrataanpa maastohiihtoa ja retkimelontaa. Hiihtoperinteet ovat Suomessa niin vahvat, että vielä nykyisestä hiihtävästä aikuisväestöstä suurin osa hallitsee maastohiihdon perustekniikan paljon paremmin kuin vastaavat melonnan harrastajat. Suomi on hiihtokulttuuri, mutta vähittäisellä asennemuutoksella siitä voisi tulla myös melontakulttuuri.

Koski- ja meriretkellä huono melonnan perustekniikka ja huono suoritusvarmuus on johtajan kannalta aina koko retkikuntaan liittyvä turvallisuusriski, vaikka tek-

nisesti puutteellisesti melova ei asiasta piittäisikaan. Tekniikka ei ole koskaan täydellinen, sitä voi aina parantaa. Jo pienikin edistys herättää ilon avatessaan uusia melontamahdollisuuksia parantuneen kajakin hallinnan ansiosta uskallat esimerkiksi meriretkellä rantautua ratsastamalla aallon mukana kalliosaaren suojaisaan koloon. **Meri- järvi- ja jokiretkeilyssä lähes 100 % matkasta taittuu eteenpäin melomalla ja lähes 100 % melonta-ajasta kuluu myös tähän. Siinä on kyllicksi perustetta, miksi kunnollisen eteenpäin melonnan tekniikan omaksuminen on olennaista.** Muut melatekniikat auttavat koskissa ja myrskyävällä merellä ja niiden hyvä hallitseminen parantaa retken turvallisuutta ja lisää melojan mahdollisuuksia kokea retkillään uusia seikkailullisia ulottuvuuksia.

2.1. Kajakkimelonta

Kanadalaismelontaa pääalajinaan pitävän ohjaajan pitää kajakkimelonnan tekniikasta ymmärtää ennen muuta oikea melan pituus, perusmelonta ja kajakkiin menon ja sieltä poistumisen niksit. Opastasolla pitää huonommankin lajin perusvalmiudet olla tyydyttävät, vaikka sitä ei Suomen Melontakouluttajien koulutusjärjestelmässä tiukasti vaadita. Ohjaajien ja oppaiden kannattaa ajatella tilanteita, joissa kurssilainen/asiakas kysyy jotakin siitä toisesta melontamuodosta. Mitä vastaat, jos jo perusvalmiutesi ovat kovin heikot?Kajakkia melotaan kaksilapaisella melalla, jonka lavat ovat lähes ristikkäin. Ristikkäisistä lavoista on se etu, että työntökäden puoleisen ilmassa olevan lavan ilmanvastus minimoituu sen halkaistessa ilmaa veitsimäisessä asennossa.

Sopiva oteleveys melasta haetaan nostamalla mela pään yläpuolelle siten, että olkavarret ja käsivarret ovat suorassa kulmassa. Oteleveys on tätä otetta jonkin verran kapeampi. Otteen pitää olla symmetrinen eli molemmat kädet ovat yhtä kaukana melanvarren keskipisteestä. Oteleveyttä ja otteen symmetrisyyttä voidaan kontrolloida tehokkaasti teippaamalla melanvarteen merkit.

Ristikkäisistä lavoista johtuen melaa on käännettävä lapakulman verran jokaisella vedolla. Kääntävän käden ote melan varresta on kiinteä. Toisessa kädessä melan varsi pääsee vapaasti pyörähtämään. Kiinteä ote on oikea, kun kiinteän otekäden puoleinen melan lapa(taso) on kohtisuorassa veteen käsien ollessa ranteet suorana (rystyset ylöspäin) eteen ojennettuina. Tästä alkutilanteesta kiinteän otekäden puoleinen veto lähtee automaattisesti oikein kurottaessa vartaloa kiertämällä ja vetokäsi ojentamalla mahdollisimman kauas eteen. Toisen puoleinen lapa käännetään vetoasentoon eteenpäin kurottaessa samalla kiinteän otekäden rannetta ylöspäin (rystyset melan varren yläpuolella) taivuttamalla. Oikeankäteisessä melassa kiinteä ote otetaan oikealla kädellä.

Joki- järvi- ja meriretkeilyyn ja kuntomelontaan sopiva melan pituus vaihtelee aikuisen melojan koon ja voimien mukaan 214 - 220 cm. Vastaavasti perinteisen koskimelan pituus on 200 - 208 cm. Nykyisessä freestylemelonnassa käytetään reilun 190 cm mittaisia meloja, joissa on vain noin 45 asteen lapakulma. On parempi meloa hieman lyhyellä kuin pitkällä melalla. Koskimelonnassa lyhyellä melalla ehtii reagoida nopeammin. Jokiretkeilyssä voi käyttää vähän pidempää melaa. Sillä suvanto-osuudet taittuvat joutuisammin.

Perinteisesti kajakkimelan lapakulma on ollut hieman yli 80 astetta. Perinteisissä koskimeloissa näin on edelleen. Lusikkamelojen yleistyttyä ovat lapakulmat alkaneet pienentyä. Maratonmelonnasta suuntaus on siirtymässä myös retkeilyyn ja perinteisen mallisiin meloihin. Pienemmillä noin 70 asteen lapakulmilla melaa ei tarvitse kääntää niin paljon. Melaa kääntävän käden ranne rasittuu vähemmän. Nykyisen koskipuljauksen ja freestylemelonnan vaatimukset pieneen lapakulmaan johtuvat siitä, että vertikaaliliikkeissä tilanteeseen ehtii paremmin mukaan, kun melaa ei tarvitse kääntää kovin paljon.

Kajakissa istutaan takapuolen muotoisessa kuppimaisessa istuimessa. Istuimen etäisyys kajakin etuosassa olevasta jalkatuesta on oikea, kun jalat ovat sen verran koukussa, että niitä polkemalla voidaan tehostaa eteenpäin melonnan tekniikkaan liittyvää lantion kiertymistä. Lantion kiertoa tehostava poljenta ei oikein onnistu ahtaassa koskikajakissa, mutta merikajakissa tai yleiskäyttöisessä retkikajakissa sen pitäisi onnistua ainakin tyydyttävästi.

Kanoottia sen rungon suunnassa eteen- tai taaksepäin kuljettavia melavetoja nimitetään voimavedoiksi.

Koskessa meloja istuu sitä tiiviimmin kajakissaan, mitä vaativammasta koskimelonnasta on kyse.

2.1.1. Kajakkiin ja sieltä pois

Erityyppisiin kajakkeihin istumista ja sieltä poistumista pitää melontaohjaajien ja oppaiden harjoitella paljon, koska he todennäköisesti ovat niitä henkilöitä, jotka tuovat vasta-alkajia lajin piiriin. Erityisesti ammattimaisessa ohjelmapalvelussa satunnaisen asiakkaan positiiviset tai negatiiviset ensikokemukset ovat ratkaisevia. Ammattimaisessa melonnassa asiakkaiden suuri enemmistö on samaan työyhteisöön kuuluvia ryhmiä, joilla vain osalla on henkilökohtainen motiivi tutustua juuri melontaan. Melontataitokoe I tason kajakkiin meno ja sieltä pois tulo voidaan tehokkaasti järjestää ryhmätilanteena (otetaan monta taitokoetta vastaan saman aikaisesti) oheisen harjoituksen mukaisella tavalla. Suurin osa ensimmäis-

Kuva 1: Suuriaukkoiseen kajakkiin etukautta vaihe 1

tä kertaa kajakkiin istujista suhtautuu tilanteeseen pelokkaan ennakkoluuloisesti. Siksi ensikertalaisen kanssa kannattaa kajakkiin ensin istahtaa kuivalla maalla ja samalla opettaa jalkatukien ja mahdollisesti istuimen säätö sopivaksi. Myös lyhyt kansallisen turvaohjeen mukaisesti varustellun kajakin läpikäynti on paikallaan.

Alkeiskurssilla tai vaativammallakin kurssilla, jossa tavoitteena on taitojen parantaminen (esimerkiksi ohjaajakurssin retkellä), tämän yksinkertaisen perussuorituksen opettelu ja opettaminen tapahtuu parhaiten ryhmänä käytännössä kokeilemalla ja kokemuksi vaihtamalla. Hyvässä harjoitustilanteessa on käytettävissä erilaisia ja erikokoisilla aukoilla varustettuja kajakkeja, erikorkuista laiturinreunaa, rantakiviä, kallioita, maarantaa ja nurmikkoa. Harjoittelu onnistuu paremmin, jos kaikilla on jo käytössä kuluneet melat. Silloin tarkkaavaisuus suuntautuu paremmin opeteltavan asiaan eikä oman uuden kalliin melan varjeluun. Aluksi jokainen valitsee rannalta omasta mielestään sopivan paikan ja sitten yhtäaikaisesti kaikki istuvat kajakkeihinsa ja tulevat niistä pois. Harjoituksen ohjaaja pystyy tehokkaasti seuraamaan vain muutamaa (3-4) suoritusta. Tarvittaessa harjoitus tehdään pienryhmissä. Muut ryhmät voivat seurata ohjattavan ryhmän tekniikkaa. Henkilökohtaisen palautteen saaneet voivat siirtyä omatoimiseen harjoitteluun.

Alkeiskurssilaisten ensimmäisessä melontaharjoituksessa pitää kuitenkin muistaa tärkein päämäärä: pitää päästä melomaan. Kajakkiin menoa ja sieltä poistuloa voidaan harjoitella lisää maatauon aikana tai harjoituksen päättyessä. Kajakkiin istuminen on ensimmäinen liikesarja, johon ensikertalainen törmää. Jos oikea tekniikka ei ole tiedossa, ennakkokäsitykset kajakkien kiikkeryydestä vain vahvistuvat. Useimmat vasta-alkajan kaatumiset sattuvat kajakkiin mentäessä tai sieltä poistuttaessa. Kajakkeja on pieni- ja isoaukkoisia. Ratamelontaan tarkoitetut kajakit ovat isoaukkoisia. Kaikki kajakit, joilla voi tehdä sujuvasti eskimopyörähdyksen ovat paremminkin pieniauukkoisia. Tämän tyyppiset kajakit ovat virkistys- ja retkimelonnassa sekä joilla, järvillä ja merillä vallanneet markkinat 1980-luvulta alkaen. Suomalaiset retkimelolajat ovat 1970-luvun lopulle saakka meloneet pääasiassa isoaukkoisilla kajakeilla. Tästä syystä meillä on käytössä edelleen jonkin verran isoaukkoisia retkikajakkeja.

Isoaukkoiseen kajakkiin voidaan ensin istua ja oikaista sitten jalat etukannen alle. Mentäessä kajakkiin vasen kylki maan puolella asetetaan aluksi mela run-

Kuva 2: Suuriaukkoiseen kajakkiin etukautta vaihe 2

Kuva 3: Suuriaukkoiseen kajakkiin etukautta vaihe 3

koon nähden poikittain aukon etureunan kohdalle. Kyyristyneessä asennossa otetaan vasemmalla kädellä kiinni sopivasti maanpuolelta laiturista, kivistä tms. Oikea käsi puristaa melan aukon etureunusta (ulkopuolta) vastaan. Nojataan kevyesti maalta tukea ottavaan käteen ja siirretään ensin oikea jalka kajakkiin istuimen etupuolelle pohjan keskilinjan oikealle puolelle ja sitten vasen jalka oikean viereen. Samalla kun vasen jalka on siirretty kajakkiin voidaan istahtaa. Viimeksi oikaistaan jalat kajakin etukannen alle. Kajakista noustaessa sama liikesarja tehdään soveltaen päinvastaisessa järjestyksessä.

Pieniaukkoiseen kajakkiin on pujottauduttava jalat edellä. Mentäessä kajakkiin vasen kylki maan puolella asetetaan aluksi mela runkoon nähden poikittain aukon takareunuksen kohdalle, maanpuoleinen lapa lappeellaan maassa (kivellä, laiturilla jne.). Kyyristyneessä asennossa otetaan vasemmalla kädellä kiinni melan varresta läheltä maanpuoleista lapaa ja oikealla kädellä puristetaan melan vartta aukon takareunusta vastaan (peukalo puristaa melan vartta aukon ulkoreunusta vastaan ja muut sormet ovat aukon reunuksen sisäpuolella. Melan varren ja kajakin kannen päälle voidaan nyt istua ja samalla nojataan kevyesti maan puolelle. Tämän jälkeen jalat pujotetaan yksi kerrallaan aukosta sisään. Lopuksi pudottautaan melan varren päältä istuimelle. Maalle noustaessa liikesarja tehdään soveltaen päinvastaisessa järjestyksessä.

Olennaista molemmissa tavoissa on se, että kajakkiin istahtaminen tai sieltä nouseminen tapahtuu nopeasti, koska tämä liikevaihe on kaikkein tasapainottomin.

Nykyaikaiset turvalliset eskimopyörähdyksen tekemistä varten suunnitellut avaimenreikäaukot (suhteellisen suuri aukko, joka mahdollistaa eskimopyörähdyksen, mutta josta meloja kaatumistilanteessa luiskahtaa vaivattomasti ulos) ovat kooltaan

Kuva 4: Suuriaukkoiseen kajakkiin etukautta vaihe 4

Kuva 5: Pieniaukkoiseen kajakkiin takakautta vaihe 1

Kuva 6: Pieniaukkoiseen kajakkiin takakautta vaihe 2

sellaisia, että niihin alle 170 cm pituinen meloja yleensä voi mennä etukauttakin.

2.1.2. Eteenpäin

Melontataitokoe I Eteenpäin melonta suoraan 100 m Melontataitokoe II melontatyöli, eteenpäin 100 m. Tavoitteena ja arvostelukriteerinä tehokas ja taloudellinen melonta, hyvä näyte valitun kaluston liikuttamisesta.

Vähintäänkin tyydyttävä perusmelontatekniikka eteen- ja taaksepäin kuuluu jokaisen melontaohjaajan perusvalmiuksiin ohjaustilanteen kalustolla. Opastasolla on syytä pitää vähimmäistavoitteena hyvää suoritusta ohjaustilanteen kalustolla ja vähintään tyydyttävästi pitäisi meloa kaikilla retkeily- ja virkistyskäyttöön soveltuvilla kanooteilla. Seuraavan perusharjoituksen muodossa on helppo ottaa vastaan ryhmältä myös melojan taitotesti I eteenpäinmelontaosio ja sivutuuliolosuhteissa myös epäsymmetrisen melaotteen käyttö. Tarvittaessa testin vastaanotto voidaan muuttaa tällä tavalla myös opetustilanteen tyyppiseksi. Samaa harjoitusta voidaan käyttää ohjaajakurssin retkellä ohjaustehtävänä, jossa yksi kurssilaisista ohjaa muiden eteenpäinmelonta harjoitusta. Samoin voidaan opaskurssin tai meriopaskurssin retkellä harjoitella eteenpäinmelonnan ohjaamista hyvän suorituksen arviointikriteerit vain muuttuvat vaativammiksi. Liikuntasuoritusta on vaikea opettaa, jos itse hallitsee sen kovin puutteellisesti. Erityisesti tämä korostuu lasten liikunnan opettamisessa. Oman tekniikkansa puutteet ja virheet on myös tärkeä tiedostaa, jotta ei ainakaan tietämättään opeta niitä uusille melojille. Silti on olemassa riski, että ohjaajan "tekniikkavirheet/puutteet" siirtyvät eteenpäin. Perustekniikan puutteellisuus on eri asia kuin lajihuipun henkilökohtainen tyyli.

Ohessa esitettävän eteenpäin melonnan tekniset piirteet on helpointa selostaa hyvää tekniikkaa esittävästä videohidastuksesta. Liian alhaalla pysyttelevän työntökäden kyynärpään ja ylöspäin taipuneen ranteen aiheuttaman rasisitusvamman riskit

Kuva 7: Pieniaukkoiseen kajakkiin takakautta vaihe 3

Kuva 8: Pieniaukkoiseen kajakkiin takakautta vaihe 4

Kuva 9: Pieniaukkoiseen kajakkiin takakautta vaihe 5

voi demonstroida rannalla jakamalla melontaryhmän pareiksi, jotka työntämällä testaavat toistensa työntökäden voimaa kun kyynärpää on virheellisesti alhaalla ja ranne taipuneena ja vastaavasti kun kyynärpää (=koko käsi) on nostettu hartian tasolle ja ranne on suorana. Ero on hämmästyttävä. Opetustilanteessa harjoittelijoita voi myös kehottaa tuntemaan oman liikesuorituksensa. Jos melonta tuntuu kevyeltä ja melan kierrosnopeutta on helppo nostaa, on kyseessä läpiveto, joka johtuu luultavasti ilmavedosta liikkeenalussa ja/tai liian nopeasti eteen syöksyvistä työntökädestä. Eteenpäinmelonnan ohjatussa perusharjoituksessa kurssilaiset melovat rivimuodostelmassa ja ohjaaja seuraa heidän tekniikkaansa eri suunnista. Harjoittelun alkutilanteessa ohjaaja on rivin edessä ja näyttää melomalla rivin edessä ohjattaville eteenpäin melonnan perustekniikkaa eri suunnista eli sivulta edestä ja takaa. Tämän jälkeen kurssilaiset melovat ja ohjaaja seuraa tekniikoita eri suunnista. Yksi ohjaaja pystyy tehokkaasti seuraamaan vain muutaman (3-4) melojan tekniikkaa. Jos käytettävissä on useita ohjaajia, on jokaisella omat seurattavansa. Pillimerkeillä harjoitukseen voidaan sopia käännöksiä, suunnanvaihtoja ja yhdistää se tehokkaasti muihin tekniikkaharjoituksiin.

Harjoituksen lähtökohtavaatimus on ohjattavien kyky melloa rivimuodostelmassa. Tästä vaativampaan suuntaan harjoitusta voidaan käyttää kaiken tyyppisessä eteenpäinmelonnan tekniikkaharjoittelussa. Alkeiskurssilla tai opetustilanteessa, jossa pyritään perustekniikan parantamiseen sopivan harjoittelupaikan pitää olla tuulelta suojassa. Jos halutaan ohjatusti tarkastella eteenpäinmelonnan sujuvuutta esimerkiksi aallokossa, melotaan aallokossa. Rinnakkain melovien pitää sopeuttaa etäisyydet omiin taitoihinsa nähden niin, ettei synny kiilaavaa päälleajo riskiä.

Sivutuulella kajakki pyrkii nostamaan keulaa tuuleen. Tätä voidaan kompensoida epäsymmetrisellä melaotteella eli melan vartta on ylätuulen puolella enemmän. Edelliseen eteenpäinmelonnan harjoitukseen voidaan yhdistää tämä piirre. Kajakkimelonassa työskentelee pääasiassa ylävartalo lantiosta ylöspäin. Jalojen merkitys on vähäinen. Niiden poljenta kuitenkin tehostaa melontaliikettä. Melontaliikkeisiin osallistuvista lihaksista voimakkaimmat ovat lantiossa ja selässä. Heikoimmat ovat kädet. Voimakkaimmat lihakset on saatava tehokkaaseen työhön, pelkillä käsillä melomista on vältettävä. Käsillä melominen on retkime-

lojilla yleinen tekniikkavirhe. Käsillä melominen aiheutuu väärästä melonnan liikeradasta, joka vähentää voimavedon alkuosan tehokkuutta. Juuri voimavedon alkuosassa lantion ja selän voiman tuotto vaikuttaa eniten. Pitkäkestoisessa suorituksessa kädet myös väsyvät.

Keskeisenä tekniikkamottona retkimelojalle voikin sanoa: vältä käsillä melomista, pistä lantio ja selkä töihin, sillä siellä on voimaa. Tähän tulokseen päästään, kun sisäistetään käytännössä seuraava kajakkimelonnan liikkeiden peruslogiikka:

1. Voimaveto alkaa eteen ojennetulla kädellä, vartalon kierto lantiosta ja selästä lisää vielä kurotusta vetokäden puolelle. Muista: Vartaloa kierretään, nyökkääminen on tekniikkavirhe. Jos melan lapa eteen työnnettäessä ylittää reippaasti kanootin rungon keskilinjan syyllistytään ylävartalon ylikiertoon, joka ei enää lisää melontaliikkeen ulottuvuutta, vaan aiheuttaa kanootin turhaa keikkumista. Voimaveto alkaa eteen ojennetulla kädellä, vartalon kierto lantiosta ja selästä lisää vielä kurotusta vetokäden puolelle. Muista:
 - (a) Vartaloa kierretään, nyökkääminen on tekniikkavirhe. Vartaloa kierretään, nyökkääminen on tekniikkavirhe.
 - (b) Jos melan lapa eteen työnnettäessä ylittää reippaasti kanootin rungon keskilinjan syyllistytään ylävartalon ylikiertoon, joka ei enää lisää melontaliikkeen ulottuvuutta, vaan aiheuttaa kanootin turhaa keikkumista. Jos melan lapa eteen työnnettäessä ylittää reippaasti kanootin rungon keskilinjan syyllistytään ylävartalon ylikiertoon, joka ei enää lisää melontaliikkeen ulottuvuutta, vaan aiheuttaa kanootin turhaa keikkumista.
2. Mela pistetään juohevan nopeasti veteen aivan kajakin rungon vierestä käden olleessa ojentuneena. Muista: Vedon aloittaminen silloin, kun lapa on vielä ilmassa tai sen kärki vain vähän vedessä on tekniikkavirhe. Mela pistetään juohevan nopeasti veteen aivan kajakin rungon vierestä käden olleessa ojentuneena. Muista: Vedon aloittaminen silloin, kun lapa on vielä ilmassa tai sen kärki vain vähän vedessä on tekniikkavirhe.
3. Veto aloitetaan lantion lihaksilla. Ensimmäisenä vetoliike tuntuu pakaroissa ja etenee selän kiertymisenä vetokäden puolelta taaksepäin. Viimeksi koukistuu käsi. Melaa kuljetetaan lähellä kajakin runkoa. Kun vetokäden nyrkki on lantion kohdalla, nostetaan melaa jo ripeästi pois vedestä. Muista: Kauas taakse suuntautuva saattoveto on tekniikkavirhe. Se ei ole eteenpäinmelonnan kannalta tehokas, vaan lisää kanootin liukua haittaavaa pömppimistä. Peräsimettömän kajakin ohjailussa saattovetoa tarvitaan. Veto aloitetaan

lantion lihaksilla. Ensimmäisenä vetoliike tuntuu pakaroissa ja etenee selän kiertymisenä vetokäden puolelta taaksepäin. Viimeksi koukistuu käsi. Melaa kuljetetaan lähellä kajakin runkoa. Kun vetokäden nyrkki on lantion kohdalla, nostetaan melaa jo ripeästi pois vedestä. Muista: Kauas taakse suuntautuva saattoveto on tekniikkavirhe. Se ei ole eteenpäinmelonnan kannalta tehokas, vaan lisää kanootin liukua haittaavaa pömppimistä. Peräsimettömän kajakin ohjailussa saattovetoa tarvitaan.

4. Mela nostetaan vedestä käsivarsi vaakasuorassa hartian tasalle. Noston jälkeen käden liike suuntautuu työntönä eteenpäin. Työntävä nyrkki suuntautuu aluksijonkin verran silmän tason yläpuolella kohti kajakin keulaa. Sen tullessa melojan näkökenttäänliikettä hidastetaan, jotta työskentelevä lapa parhaalla vetoalueella pysyy mahdollisimman pitkän matkan lähes pystyasennossa. Hidastusvaiheessa työntöliikesuuntautuu osittain sivulle veto puolelle. Työntökäden ranteen pitäisi työntövaiheessa pysyä melko suorassa. Ristikkäisistä melanlavoista johtuva melan kääntö kiinteän otekäden ranteella tapahtuu räväkästi työntövaiheen päättyessä samalla hetkellä kun toisen käden puolella mela nostetaan vedestä. Työntökättä pitää ajatella tukena, jota vasten aktiivinen veto tapahtuu eikä niinkään aktiivisena työntönä. Mela nostetaan vedestä käsivarsi vaakasuorassa hartian tasalle. Noston jälkeen käden liike suuntautuu työntönä eteenpäin. Työntävä nyrkki suuntautuu aluksijonkin verran silmän tason yläpuolella kohti kajakin keulaa. Sen tullessa melojan näkökenttäänliikettä hidastetaan, jotta työskentelevä lapa parhaalla vetoalueella pysyy mahdollisimman pitkän matkan lähes pystyasennossa. Hidastusvaiheessa työntöliikesuuntautuu osittain sivulle veto puolelle. Työntökäden ranteen pitäisi työntövaiheessa pysyä melko suorassa. Ristikkäisistä melanlavoista johtuva melan kääntö kiinteän otekäden ranteella tapahtuu räväkästi työntövaiheen päättyessä samalla hetkellä kun toisen käden puolella mela nostetaan vedestä. Työntökättä pitää ajatella tukena, jota vasten aktiivinen veto tapahtuu eikä niinkään aktiivisena työntönä.
5. Kokonaisuutena melontaliike on sujuvaa pyöritystä, jossa ei ole havaittavissa nykimistä ja kulmikkuutta. Hyvässä tekniikassa kohdat 1-4 yhdistyvät sulavaksi kokonaisuudeksi. Kokonaisuutena melontaliike on sujuvaa pyöritystä, jossa ei ole havaittavissa nykimistä ja kulmikkuutta. Hyvässä tekniikassa kohdat 1-4 yhdistyvät sulavaksi kokonaisuudeksi.

Muista: Melan nosto vedestä siten että työntö suuntautuu alhaalta ylöspäin ja kyynärpää jää alas on tekniikkavirhe, joka estää työntökättä toimimaan kunnon pönkkänä, jota vastaan toisen puolen veto tapahtuu. Työntökäden liian nopea liike eteenpäin aiheuttaa vetokäden puolella melan kuopaisevan liikkeen juuri siinä

Kuva 10: Eteenpäinmelonnan tekniikka: a) Työntävän käden kyynärpää ylhäällä, nyrkki silmän tasalla, b) Työntökäsi ojentuu ja vartalo kiertyy, kun mela viedään vetoasentoon c) syöksyvä työntökäsi vs. hidastava työntökäsi

vaiheessa kun veto on muuten tehokkaimmillaan. Kuopaisu vähentää huomattavasti vedon tehoa ja lisää kajakin keinumista. Melan liian myöhäinen kääntäminen (vasta lavan pudotessa veteen) tekee melontaliikkeestä nykivää ja kulmikaista. Koukkuun jäänyt työntökäden ranne altistaa jännetupentulehdukselle.

Sivutuulella kajakki pyrkii nostamaan keulaa tuuleen. Melottaessa peräsimettömällä kajakilla tätä voidaan kompensoida epäsymmetrisellä melaotteella (melan vartta on enemmän ylätuulen puolella) ja/tai kajakin kallistamisella (kajakkia kallistetaan ylätuulen puolelle).

2.1.3. Taaksepäin

Tätä harjoitusta voidaan käyttää melontataitotesti I taaksepäin melontataidon arviointiin. Samoin harjoitusta voidaan käyttää melontaohjaajaretken ohjaustehtävänä jollekin kurssilaiselle. Kurssin vetäjän tehtävänanto voi olla tyyppiä: opeta muille kurssilaisille taaksepäin melontaa käyttämällä melottamalla ohjattavia rivimuodostelmassa. Suorituspaikkana voit käyttää tätä poukamaa. Samaa harjoitusta voidaan käyttää myös opastasolla vaativammissa olosuhteissa ohjaustehtävänä. Virran nielussa pysäyttämistä ja siitä rantaan lossaamista voidaan helpossa harjoittelupaikassa (niva/koskiluokka I) käyttää jo koskimelonnan alkeiskurssilla tai melontaohjaajakurssilla (retkiosuus), jos se pidetään virtaavassa vedessä. Tämän melontatilanteen hallinta kuuluu myös melontataitotesti II koskimelontaosan kohtaan perällossaus. Voimakkaan pyörrelinjan ylitys akanvirrasta virtaan takaperin lossaamalla on jo selvästi pidemmälle ehtineen koskimelojan taitoja ja sitä voidaan käyttää harjoittelussa melontaopaskurssin virtaavan veden osassa ja vaativassa suorituspaikassa myös koskiopaskurssilla. Sopiva harjoitus opaskurssin merisuuteen tai meriopaskurssille. Virtaamattomassa vedessä taaksepäinmelonnan perusharjoitus voidaan järjestää samalla tavalla kuin vastaava eteenpäinmelonnan perusharjoitus. Alkutilanteessa kurssilaiset ovat rivissä ohjaajan edessä. Aluksi ohjaaja näyttää rivin edessä taaksepäin melonnan tekniikan melomalla sivuttain rivin edestä ja sen jälkeen rivistä pois päin ja sitten riviä kohti. Näin kurssilaiset näkevät suorituksen eri suunnista. Tämän jälkeen kurssilaiset melovat taaksepäin rivimuodostelmassa ja ohjaaja katsoo heitä etupuolelta eli menosuuntaan nähden takaa. Sovitusta pillin vihellyksestä kurssilaiset pysäyttävät ja kääntyvät 180 astetta ja melovat nyt ohjaajaa kohti takaperin. Harjoitusta voidaan jatkaa useita kierrok-

sia. Välillä pidetään palautekeskustelutaukoja. Yksi ohjaaja pystyy samanaikaisesti tehokkaasti tarkkailemaan vain muutaman kurssilaisen tekniikkaa. Harjoitus voidaan esimerkiksi pilliä käyttämällä saumattomasti yhdistää eteenpäinmelonnan harjoitukseen. Silloin taaksepäinmelonnan perusasia eli tehokas pysäyttäminen tulee luonnollisella tavalla esiin.

Tämän tekniikan harjoitukseen saa parhaiten vaativuutta virtaavassa vedessä mutta myös meren aallokossa. Virtaavan veden taaksepäinmelonnan perusharjoitus, josta harjoittelupaikan vaativuutta nostamalla saa vaikka kuinka vaikean, voisi edetä seuraasti. Kurssilaiset melovat peräkkäin virran nielussa (tyypillinen v-aalto paikka) mahdollisten kaatumistapausten kannalta sopivilla etäisyyksillä (ei pääleajon vaaraa. Jos harjoituksessa on käytettävissä pelastusmelojat, harjoitus etenee sellaisella rytmillä, että kaatumistilanne ei sekoita sitä.) Sovitussa paikassa kärkimeloja pysäyttää kajakkinsa virrassa ja siirtyy välittömästi lossaamaan (lossaus käsitellään myöhemmin) sitä takaperin kohti rantaa. Harjoituksen vaativin paikka on pyörrelinjan ylitys ennen rannan akanvirtaa. Seuraava meloja tekee samalla tavalla jne. Takaperin lossaaminen voi olla joen eri rannoilla vaativuudeltaan erilainen. Tätä kannattaa käyttää harjoituksessa hyväksi. Kun suoritus helpommalle rannalle sujuu, voi yrittää vaikeammalle rannalle. Peruskuvion jälkeen harjoitusta voidaan jatkaa toisin päin eli melotaankin rannalta perä edellä virtaan. Pyörrelinjan ylitys näin päin on selvästi vaativampaa.

Harjoituksen vaativuus voidaan sovittaa kurssilaisten tasolle ensisijaisesti sopivan harjoittelupaikan valinnalla. Vaativan virtaamattoman veden taaksepäinmelontataittoa kehittävä harjoituksen voi liittää luvun alussa kuvattuun jonomelontaan pitkin mahdollisimman mutkikasta rantaa: Ennen sopivaa suorituspaikkaa (vaikkapa harjoittelijoiden taitotasoon nähden sopiva pintakivien väli) käännetään kajakkia 180 astetta ja melotaan kivien välistä perä edellä. Rantakuuhujen kasvaessa ahtaassa ja ohjaamista edellyttävässä paikassa harjoitus muuttuu vaativaksi. Perusteena ja lähtökohtana taaksepäinmelonnassa on nopea ja tehokas kajakin pysäyttäminen. Erityisesti koskimelonnassa ja jokiretkellä, mutta myös virtaamattomassa vedessä melottaessa, tulee tilanteita, joissa kajakki on nopeasti pysäytettävä. Kunnollinen taaksepäinmelonnan osaaminen auttaa näissä tilanteissa. Kajakkia ei toki tarvitse osata meloa sujuvasti takaperin pitkiä matkoja. Tärkeätä on osata muutama raju tasapainoinen kajakkia taaksepäin vievä työntö ja joissakin tilanteissa on kajakkia myös kyettävä ohjaamaan taaksepäin melottaessa (esimerkiksi perälossaus ja siinä erityisesti pyörrelinjan ylitykset).

Taaksepäinmelonnassa työskentelee melan lavan selkäpuoli. Siinä melonnan liikerata on päinvastainen kuin eteenpäin melottaessa. Myös tämän liikkeen salaisuus piilee tehokkaassa ylävartalon lihaksien käytössä. Koskessa käsivoimat eivät

riitä tehokkaaseen työntöön.

Taaksepäinmelonnan peruslogiikka on seuraava:

1. Alkutilanteessa työntökäden puolella lantio, selkä ja hartia ovat kiertyneet taakse jotta melan voi pistää veteen mahdollisimman takaa läheltä kajakin runkoa. Vartalon nyökkimistä on vältettävä. Hyvä vartalon kierto helpottaa myös taaksepäin vilkaisemista. Melojan on varsinkin koskessa tiedettävä, mihin on kajakkinsa perää työntämässä. Alkutilanteessa työntökäden puolella lantio, selkä ja hartia ovat kiertyneet taakse jotta melan voi pistää veteen mahdollisimman takaa läheltä kajakin runkoa. Vartalon nyökkimistä on vältettävä. Hyvä vartalon kierto helpottaa myös taaksepäin vilkaisemista. Melojan on varsinkin koskessa tiedettävä, mihin on kajakkinsa perää työntämässä.
2. Työnnön alkuvaiheessa lantio ja selkä kiertyvät eteenpäin, loppuvaiheessa ojentuu käsi. Työntöä ei kannata jatkaa kauas eteen, koska se on tehotonta. Työnnön loppuosassa ohjausliikkeellä saadaan pyörteet kajakin keulan alle. Työnnön alkuvaiheessa lantio ja selkä kiertyvät eteenpäin, loppuvaiheessa ojentuu käsi. Työntöä ei kannata jatkaa kauas eteen, koska se on tehotonta. Työnnön loppuosassa ohjausliikkeellä saadaan pyörteet kajakin keulan alle.
3. Taaksepäinmelonnan teho on alun tasapainoisen voimakkaassa työnnössä. Silloin tehoa vähentävää työnnön loppuosaa ei tarvita ohjailuun. Taaksepäinmelonnan teho on alun tasapainoisen voimakkaassa työnnössä. Silloin tehoa vähentävää työnnön loppuosaa ei tarvita ohjailuun.
4. Taaksepäin melottaessa kajakin ohjailu on huomattavasti eteenpäinmelontaa vaikeampaa, joten on erityisesti vältettävä kajakin karkaamista kontrolloimattomaan liikkeeseen. Kääntymistä on hyvin vaikea pysäyttää sen päästyä alkuun. Työntöjen alkuosien on oltava kontrolloidun tasavahvoja. Ohjailtaessa kajakkia työntöjen loppussa, on pyörteiden työntäminen keulan alle paljon hankalampaa, kuin eteenpäinmelonnassa niiden vetäminen perän alle. Jos haluaa kehittää taaksepäinmelontaan liittyviä ohjailutaitoja, on heti opeteltava kajakin kallistelu ohjausliikkeiden vahvistajana. Taaksepäin melottaessa kajakin ohjailu on huomattavasti eteenpäinmelontaa vaikeampaa, joten on erityisesti vältettävä kajakin karkaamista kontrolloimattomaan liikkeeseen. Kääntymistä on hyvin vaikea pysäyttää sen päästyä alkuun. Työntöjen alkuosien on oltava kontrolloidun tasavahvoja. Ohjailtaessa kajakkia työntöjen loppussa, on pyörteiden työntäminen keulan alle paljon hankalampaa, kuin eteenpäinmelonnassa niiden vetäminen perän alle. Jos haluaa

Kuva 11: Taaksepäin melonta

kehittää taaksepäinmelontaan liittyviä ohjailutaitoja, on heti opeteltava kajakin kallistelu ohjausliikkeiden vahvistajana.

2.1.4. Ohjaavat melanvedot ja melatuet

Kaikki tässä käsiteltävät ohjaavat melanvedot kuuluvat jo ohjaajatason taitovalikoimaan. Ne on hallittava ohjaajan toiminta-alueeseen kuuluvissa tehtävissä (helpot rannikko-/sisävesiretket, I koskiluokan jokiretket, lajiesittelyt, alkeiskurssit) vähintäänvahvan tyydyttävästi. Myös eskimopyörähdyksen kohtuullinen hallinta on jo ohjaajatasolla suositeltavaa, vaikka sitä ei Suomen Melontakouluttajien normeissa vaaditakaan.

Opastasolla samojen perusasioiden hallintaa edellytetään vaativammassa melontatilanteessa. Vaatimustaso nousee edelleen siirryttäessä merioppaan tai koskioppaan taitotasolle.

Melontataitokoe I:ssä edellytettävä kaarivedon hallinta voidaan helpoimmin testata isoltakin joukolta tässä selostettavalla pujotteluharjoituksella. Siinä testattavat pujottelevat esteiden lomassa käyttäen myös kaarivetoa. Jossakin kohtaa rataa testin vastaanottaja arvioi jonossa melovien suoritukset. Samaan testisuoritukseen voidaan lisätä kajakin kallistaminen ohjautumisen tehostamiseksi. Kajakkia kallistetaan kaarivedon puolelle. Silloin sen kääntyminen tehostuu, koska ulkokaarteen puoleinen kylki keulasta auraa enemmän ja siten kääntää kajakkia. Tässä tilanteessa veitsimäinenkin merikajakin perä on siten kallistuneena, että se luis-taa sivulle vähän paremmin. Melontataitokoe I suorittamisessa vaadittava melaperäsin suoritus voidaan tehokkaasti ottaa vastaan kun testattavat melovat jonossa ja tekevät melaperäsimen testin vastaanottajan kohdalla kääntäen kajakkia ensin melapuolelle ja kaarroksen jälkeen tulevat uudestaan jonossa testaajan kohdalle ja kääntävät toiselle puolelle. Melontataitokoe I kohta alatuen ottaminen paikallaan tarkoittaa sitä, että koetta suorittava osaa asettaa melansa alatukiasentoon ja ymmärtää, että alatuki paikalla oltaessa virtaamattomassa vedessä on paremminkin tasapainoa ylläpitävä tuki kuin tehokas väline tasapainon palauttamiseenhorduksen jo tapahduttua. Tämä alkuesti voidaan suorittaa kätevästi rivimuodostelmassa. Paikallaan tehdyn alatuen aikana kajakkia käännellään lantiolla, alatuki lukitseeylävartalon varsin liikkumattomaksi.

Varsinainen alatukeen liittyvä koesuoritus tehdään vauhdista. Se voidaan liittää aiemmin kuvattuun pujottelurataan, jossa arvostellaan kaariveto. Alatuki (kaariveto takaa eteen) tehostaa kaarivedon aloittamaa kajakin kääntymistä.

Melontataitokoe II yhteydessä alatukisuoritus voidaan kätevimmin testata koskimelontaosion yhteydessä kohdassa akanvirrasta virtaan ja virrasta akanvirtaan. Nämä virran rajan ylitykset on hyvä pyytää testattavia suorittamaan sekä kaariveto alatuki että kaariveto keulaperäsin yhdistelmillä ja pyytää vielä testattavalta suullinen arvio vaihtoehtoisten tekniikoiden piirteistä. Melontataitokoe I suoritettava keulaperäsin voidaan kätevästi arvioida pujotteluradalla, jossa testiä suorittavat melovat peräkkäin. Kaarros oikealle aloitetaan vasemman puolen kaarivedolla ja sitä tehostetaan oikean puolen keulaperäsimellä, kaarros vasemmalle melanvedot päinvastoin. Testiä suoritettaessa tätä suoritusta on syytä verrata kaariveto alatuki yhdistelmään.

Toinen vähemmän opettava tapa ottaa vastaan kyseinen testisuoritus: testiä suoritavat melovat rivissä kohti testin vastaanottajaa ja merkistä (esim. pillin vihellys) tekevät kaariveto-keulaperäsin yhdistelmän ensin esimerkiksi vasemmalle ja sitten muutaman eteenpäin vedon jälkeen oikealle. Testin vastaanottaja pystyy seuraamaan muutamaa melojaa yhtäikää.

Melontataitokoe II koskimelontaosuuden akanvirrasta virtaan ja virrasta akanvirtaan on hyvä suorittaa jo edellä kerrotusti samassa suorituspaikassa vertaillen kaariveto alatuki tekniikkaan. Melontataitokoe I suoritukseen kuuluu alatuen lisäksi ylätuen ottaminen paikallaan. Tästä taitokokeesta voi kuitenkin selvittää vaikka ylätuki suorite ei onnistuisi. Melontataitokoe II tasostakin voi päästä läpi menettämällä pisteet ylätuesta ja eskimopyörähdyksestä. Silloin tosin lähes kaikesta muusta on saatava pisteet. Melontataitokokeet eivät siis ole kovin vaativia perus-eskimopyörähdys on permantovoimisteluun verrattuna vaativuudeltaan kuperkeikan tasoinen suoritus. Tästä syystä on hyvä, että opetuksessa ja testisuorituksissa motivoidaan panostamaan tekniikkaan. Lopputulos on huono, mikäli helpot taitokokeet ymmärretään viestiksi melatekniikoiden vähämerkityksellisyydestä.

Monipuolinen ja opettava tapa ottaa vastaan melontataitokokeen (II) testisuoritus ylätuesta ja eskimopyörähdyksestä on niiden yhdistäminen siten että ylätukea verrataan suorituksessa alatukeen. Testitilanteessa testattava ottaa ensin alatuen ja nojaa siihen niin paljon paikallaan, että tasapainon pitäminen/palauttaminen alatuella ei ole enää mahdollista. Kun alatuki pettää käännetään ranteilla mela ylätukiasentoon ja jälleen nojaa kasvatetaan niin paljon, että lopulta seuraa kaatuminen (jos seuraa). Kaatumisesta toivutaan eskimopyörähdyksellä. Tuennat tehdään luonnollisesti molemmille puolille. Testattavat voivat olla rivissä testin vas-

taanottajan edessä. Yhdellä kertaa pystyy seuraamaan muutamaa testisuoritusta. Melontataitokoe I sivuttaissiirtymiskokeen vastaanotto käy kätevästi, kun testiä suorittavat ovat jonossa, josta he aloittavat sivuttaissiirtymisen ja etenevät kohti testin vastaanottajaa. Suuntaa vaihdettaessa testin vastaanottaja meloo toiselle puolelle jonoa nähdäkseen suorituksen. Oppimisenäkökulmasta olisi hyvä testitilanteessakin tuoda esiin sekä veto- että 8-tekniikka.

Luonnollinen ohjaaja tason sivuttaissiirtymisen harjoittelu liittyy vesille meno tai vesiltä tulo tilanteeseen. Ohjaajakurssin retkellä pitäisi tähän kiinnittää huomiota: Kuinka rantautumistilanteissa vastuussa oleva ohjaajakandidaatti opastaa tilannetta ja kuinka muut kurssilaiset toimivat. Opastason kurssin virtaavan veden ohjaustilanteeseen sopiva sivuttaissiirtymisharjoitus on esimerkiksi virran rajan ylittäminen tällä tekniikalla siirryttäessä pitkittäissurffaamaan helppoon seisovaan aaltoon. Melontakouluttaja seuraa tilanteesta vastaavan opaskandidaatin ja muiden kurssilaisten toimintaa. Välillä pidetään yhteisiä palaute- ja kyselytauvoja. Koskiopaskurssilla voidaan käyttää aivan samaa harjoitetta, mutta ylitettävä virran raja on vaativa ja surffiaaltokin luonnollisesti toista luokkaa. Meriopaskurssilla aallokkomelonnassa vaativia sivuttaissiirtymistilanteita syntyy esimerkiksi kokeiltaessa hinausta. Hinattavan melojan lähestyminen hinausköyden kiinnittämiseksi tai irrottamiseksi ei jyrkässä ja korkeassa aallokossa ole aina ongelmattonta. Kaarivetojen avulla tapahtuvan kajakin ohjailun opettelu sujuu parhaiten kiertämällä muutamia sopivalla etäisyydellä toisistaan olevia pintakiviä, poijuja tms. vuoroin vasemmalta vuoroin oikealta. Harjoitetta voidaan vaikeuttaa tekemällä se takaperinmelomalla. Harjoitukseen sekä etuperin että takaperin melottuna voi liittää kajakin kallistamisen ulkokaarten puolelle ohjausta tehostavana tekniikkana. Poijut voi rakentaa tyhjästä muovipulloista. Mutapohjaan on myös helppo työntää keppejä pystyyn. Jos harjoiteltaessa käytetään ratana jonkun verkonpoijuja tai venepoijuja, niin siihen on oltava lupa eikä tällä tavalla saa häiritä ketään. Jos pohjaan on pysytetty keppejä, ne pitää kerätä pois harjoituksen jälkeen. Pysyvä keppi/poijurata vaatii luvan. Jo aikaisemmin kuvattu poijuista tai kepeistä tehty pujottelurata on myös hyvä tapa opettaa melaperäsimen käyttöä. Vaativampi melaperäsimen käytön opettelu tapahtuu parhaiten tekniikalle luontaisessa melontatilanteessa eli erilaisissa pitkittäissurffeissa.

Melontataitokoe II tasolla ei ole tehtävää, joka edellyttäisi melaperäsimen kehittynyttä käyttöä. Sitä suuremmalla syyllä on opaskurssin käytännön osuudessa joko koski- tai meri- (aallokko) osuudella hyvä kiinnittää huomiota tämän tekniikan käyttöön. Sama pätee vielä vaativammissa olosuhteissa koskiopas- ja meriopas- tasojen koulutukseen. Opetustilanteissa on hyvä motivoida kurssitettavia opettelemaan eskimopyörähdys. Vasta sen osaaminen luo varsinaiset edellytykset erilaisien tukimelanvetojen luonteen ymmärtämiseen. Alatukiharjoitus sujuu sileällä ve-

dellä parhaiten jyrkän käännöksen yhteydessä. Melanlavan selkäpuolella jarruttamalla käännyttäessä voidaan kokeilla myös alatukea kääntämällä melaa enemmän veden pinnan suuntaiseksi. Silloin mela jarruttaa vähemmän, mutta siihen voi paremmin nojata. Myös helpossa virran rajassa voidaan tätä tekniikkaa harjoitella jo ensimmäisellä alkeiskurssilla tekemällä vastavirtalähtöjä ja akanvirtaan pyörähtämiä kaariveto/alatuki melatekniikalla. Myös keulaperäsintekniikkaan perustuva kajakin ohjailu kuuluu luonnollisena osana jo melonnan alkeiskurssille. Olen yli kymmenen vuoden aikana sekä virkistysliikunnan, että luontomatkailuun liittyvän ammatillisen koulutuksen yhteydessä opettanut kymmenillä kursseilla sadoille kurssilaisille keulaperäsintekniikan sekä kajakki- että kanadalaismelonnassa ensimmäisten harjoitustuntien aikana. Tulokset ovat olleet poikkeuksetta myönteisiä. Huomattava on myös se, että ensimmäistä kertaa melontaan perehtyvällä ei ole asenteellisia esteitä uuden opin "tarpeellisuudesta". Tällä perusteella kannustan melontaohjaajia omassa toiminnassaan samaan. Edellytyksenä on, että ohjaaja hallitsee tekniikan sillä tasolla, että kykenee sitä opettamaan. Alkeiskurssilla melontaa opettelevista vain noin puolella kurssilaista liikevaisto nopeasti tuottaa oivalluksen keulaperäsimen ideasta. Niille, joilla idean oivaltamien vaatii enemmän aikaa, on hyvä kädestä pitäen taivuttaa ranteet, kyynärpää ja mela oikeaan asentoon niin monta kertaa, että omakohtainen oivallus keulaperäsimen tehokkuudesta alkaa herätä. Jos kurssilla on enemmän kuin yksi ohjaaja voi kahden kiven kierto- lenkillä (2 jyrkkää kaarrosta kivien ympäri) toinen ohjaaja antaa henkilökohtaista ohjausta keulaperäsimen alkeissa ja toinen pyörittää pääryhmää kivien ympäri.

Opastasolla edellytetään tekniikan hallintaa ja opettamisvalmiutta vaativammis- sa olosuhteissa. Esimerkiksi vuolaassa II luokan koskessa virran raja voi jo olla sellainen, että näpertelemällä sitä ei pysty ylittämään. Varovainen kaariveto keulaperäsinyhdistelmä johtaa siihen, että meloja on edelleen akanvirrassa.

Keulaperäsintekniikan harjoittelu sujuu vastaavassa melontatilanteessa kuin alatu- enkin harjoittelu. On hyvä, että kaariveto/alatuki ja kaariveto/keulaperäsin melayhdistelmien tehokkuutta kajakin kääntämisessä vertaillaan samassa melonta- paikassa sileällä vedellä ja virran rajan ylityksessä.

Vaativammassa tekniikkaharjoittelussa virtaavassa vedessä voidaan käyttää rataa, jossa on useita käännöksiä virrasta akanvirtaan ja päinvastoin. Monipuolinen tämän tekniikan harjoite on myös Z-ylitys. Siinä tulee yhtenäisessä nopeassa melontasuorituksessa harjoiteltua keulaperäsin/kaariveto yhdistelmät molemmilta puolilta. Ylätu- en perusharjoitus voidaan toteuttaa virtaamattomassa vedessä tekemällä peräkkäisiä ylätukia tekstissä selostetulla tavalla. Tehokas harjoittelu edellyttää kajakin kallistamista kaatumistilanteeseen saakka eli ilman ylätukea kaaduttaisiin. Tämä tarkoittaa myös sitä, että vasta eskimopyörähdyksen taitava pääsee varsina-

sesti jyvälle ylätuen eri piirteistä. Kajakki voidaan kaataa ylätuen puolelle ja nostaa ylätuella vielä ylös eikä liike helposti pyörähtävällä kajakilla ole vaikea.

Ylätukiharjoituksissa on perusopetuksesta saakka hyvä korostaa sitä, että tukea otettaessa ei työskentelevän lavan puoleisen käden varaan saa retkahtaa käsivarsi ojennettuna. Olkapään nivel on hyvin matala ja käsivarren ollessa ojentuneena olkanivelen nivelsiteisiin kohdistuu yhtäkkinen kova nykäys, jonka seurauksena voi olla luksaatio eli olkanivel menee sijoiltaan. Pahimmillaan tiedän tämän tapahtuneen, kun melonnan perusteet hallitseva innokas harjoittelija on tehnyt rohkeita ylätukiharjoituksia käsi liian ojentuneena ja kaatuessaan mela on ottanut kovaan joen pohjaan.

Vaativassa koskimelonnessa ja freestylemelonnessa olkapäänivelet joutuvat koville, joten liikeratojen puhtautta on korostettava kaikessa melonnessa. Tämän päivän alkeiskurssilainen voi olla huomisen mestari.

Keulaperäsin- /ylätukiyhdistelmän käyttö vastavirtälähdössä pitää osata jo ohjaajasallalla, jos aikoo ohjata ryhmää virtaavassa vedessä. Tekniikkaa pitää myös pysyvä opettamaan. Sopiva harjoittelupaikka on I luokan koskessa tapahtuva vastavirtälähtö.

Opastason ohjaustilanteessa saman harjoituksen voi tehdä paikasta, jossa heti käännöksen alkuvaiheessa ajaututaan kajakki virtaan nähden poikittain kaatuvaan aaltoon. Tällöin keulaperäsin pitää saumattomasti muuntaa tehokkaaksi ylätueksi. Vaativampi harjoite saadaan aikaan opeteltaessa madalletulla ylätuella poikittaisurffausta stopparissa.

Ylätuen tilanteen mukainen käytön opettelu liittyy saumattomasti keulaperäsiin. Erityisesti virtaavan veden melonnessa oppii nopeasti, kuinka keulaperäsin ja ylätuki ovat saman asian eri puolia. Keulaperäsimessä korostuu kanootin kääntäminen ja ylätuessa pystyssä pysyminen. Jokainen melontatilanne edellyttää annoksen molempia tekniikoita. Voimakkaasta virran rajasta akanvirrasta virtaan pyörähtäminen (voi esiintyä jo isovetisessä I luokan koskessa) antaa hyvän käsityksen ylätuen merkityksestä. Käännöksen aggressiivisimmassa vaiheessa meloja ei voi nojata niin paljon alavirran puolella olevaan melaansa että voisi sille puolelle kaatua. Sivuttaissiirtymisen perustekniikat on syytä opettaa suojaissa poukamassa. Kurssin ohjaaja näyttää aluksi tekniikan, kurssilaiset rivissä hänen edessään. Sitten kurssilaiset kääntyvät ohjaajaan sivuttain ja aloittavat sivuttaissiirtymisen ohjaajaa kohti. Esimerkiksi pillin vihellyksestä suuntaa vaihdetaan ja ohjaaja meloo sivuttaissiirtyvän jonon toiselle puolelle katsomaan. Harjoitusta voidaan mennä useita kierroksia sekä vetotekniikalla että 8-tekniikalla. Kun pe-

Kuva 12: Kaariveto merikajakilla edestä taakse. Huomaa kallistus vedon puolelle, jottakajakin perä liukuu paremmin sivulle

rustekniikka on hallinnassa, niin järvi- ja merimelonnan koulutuksessa alkeiskursseilta ohjaajatasolle hyvä tapa harjoitella sivuttaissiirtymistä on todellinen tilanne: loitonnutaan laiturista, rantakalliosta tai vastaavasta tai sitten sitä lähestytään. Virran rajan ylitys sivuttaissiirtymisellä voidaan yhdistää siirtymiseen pitkittäisurffaamaan aaltoon tai vaikka lossaamiseen. Tärkeä on huolehtia siitä että kaikki kurssilaiset pääsevät melomaan eli akanvirrassa suoritusvuoroa odottavien määrä on pieni. Tekniikkaradan suorituspaikkoja/erilaisia melontatehtäviä voidaan koko ajan laajentaa. Jo yksinkertaisen lenkin aikana meloja voi tehdä monta tekniikka-suoritusta. Aluksi voidaan lähteä liikkeelle vastavirtastartista ja akanvirtaan pyörähdyksestä. Näihin voidaan liittää lossaus ja edelleen virran rajan ylitys sivuttaissiirtymisellä. Kurssin ohjaaja seuraa kurssilaisten toimintaa pääsääntöisesti tekniikkakierrokseen viimeksi lisätyllä suorituspaikalla. Meriretkeilyyn ja koskisille jokiretkille soveltuvat kajakit ovat peräsिमettömiä. Niiden kulkusuuntaa ohjataan erilaisilla melatekniikoilla. Rata- ja maratonmelontaan tarkoitettuja kilpakajakkeja ohjataan jalkaterien avulla liikuteltavalla peräsinlaitteella. Vastaavanlaista peräsinlaitetta käytetään myös retkikajakeissa, joita ei ole suunniteltu käytettäväksi kuohuvissa koskissa tai vaahtopäisellä merellä. Lähes kaikissa kajakkikaksikoissa on peräsin.

Yksinkertaisin melatekniikka peräsिमettömän kajakin ohjailuun on kaariveto. Se on muunnelma tavallisesta eteenpäin vievästä voimavedosta. Alkutilanteessa vetokäsi on suorana edessä, lantio ja selkä eteenpäin kiertyneinä. Vedossa melan lapa tekee laajan, kajakin rungosta ulospäin suuntautuvan puoliympyrän kaaren. Veto päättyy siihen kun melan aiheuttama pyörre vedetään kajakin perän alle. Varsinkin vedon loppuvaihe kääntää kajakkia voimakkaasti.

Peräsिमettömän kajakin eteenpäinmelonta koostuu normaaleista voimavedoista ja hieman kaarivedon tapaisista vedoista, joilla suuntaa korjataan. Tekniikka on siitä parempi, mitä vähemmän tarvitaan kaarivedon tyyppisiä vetoja. Liian pitkälle taakse jatkuva voimaveto poikkeuttaa kajakkia suunnasta. Lopettamalla veto riittävän aikaisin päästään eroon tilanteesta, jossa lähes jokaista vetoa joudutaan ohjailun takia jatkamaan kauas taakse.

Kaarivedolla kajakkia ei pysty kääntämään äkkiä. Siihen tarvitaan tehokkaam-

Kuva 13: Kaariveto takaa eteen

pia keinoja. Yksinkertaisin näistä on melan selkäpuolella tapahtuva jarruttaminen ja siihen liittyvä alatuki. Tätä tehokkaampi muoto on takaa eteenpäin suuntutuva kaariveto. Näitä vetoja käytetään tavallisesti kaarivedon kanssa yhdistelmänä. Oikealle käännettäessä vedetään ensin kaariveto vasemmalta puolelta ja sen jälkeen nopeasti alatuki tai takaa eteenpäin suuntutuva kaariveto oikealta puolelta. Normaalisti käännoksessä kallistetaan sisäkaarten puolelle eli nojataan alatukeen tai takaa eteen suuntautuvaan kaarivetoon. Vasemmalle käännettäessä menetellään päinvastoin.

Osassa merikajakeista ja WWR kajakeissa on veitsimäisen leikkaava perä. Kallistettaessa edellä kuvatussa liikkeessä sisäkaarten puolelle näiden kajakkien perä ei juuri luista sivuttaen, mikä tehostaisi kääntymistä. Kannattaa silloin kokeilla saako tehokkaamman käännoksen aikaan kallistamalla ulkokaarten puolelle. Virtaavassa vedessä pyörrelinjan ylittävää käännoä (vastavirtastartti, pyörähdys virrasta akanvirtaan) tehtäessä on aina kallistettava sisäkaarten puolelle.

Mitä suuremmalla nopeudella vesi kohtaa melan lavan selkäpuolen, sitä enemmän melaan voidaan nojata. Tähän vaikuttaa kajakin nopeus veden suhteen ja mahdollinen melavedon nopeus takaa eteenpäin. Lisäksi nojaamiseen vaikuttaa melan lapakulma. Mitä jyrkemmässä kulmassa vedenpintaan melan lapataso on, sitä vähemmän siihen voidaan nojata ja sitä paremmin se kääntää. Lähes vedenpinnan suuntaisesti viistävä melan lapa tarjoaa parhaan nojan, mutta kääntää kajakkia samalla tehottomimmin.

Mitä enemmän melaan nojataan, sitä enemmän se jarruttaa. Jos melan selkäpuoli ei ole täysin veden pinnan suuntaisesti, voimakas noja myös kääntää kajakkia rajusti. Tilanteessa, jossa pyritään ensisijaisesti vain ohjaamaan kajakkia eikä hae ta tukea, muutetaan alatuki melaperäsimeksi. Perusasemassa, jossa melaperäsin ei käännä kajakkia kumpaankaan suuntaan, on työskentelevä melan lapa kajakin sivulla takana pystysuorassa veden pintaan nähden ja melan varsi kajakin rungon suuntaisesti. Kun työskentelevää lapaa työnnetään takakädellä ulospäin kajakin rungosta, kajakki kääntyy melapuolelle. Päinvastainen, mutta tehottomampi käännoä saadaan aikaan, kun yläkädellä työnnetään melan vartta ulospäin kajakin rungosta ja takakädellä melan lapa pidetään aivan kajakin vieressä. Näillä melaperäsinliikkeillä kajakkia ohjaillaan ennen muuta erilaisissa surffaustilanteissa sekä kosken että meren aalloilla.

Kuva 14: Merikajakin voimakas jarruttava peräsinkäännös: alatukimainen melakulma, nojataan ulkokaarteeseen, jotta kajakin perä luistaa.

Kuva 15: Veitsimäisesti vettä halkaiseva peräsinohjaus kääntää, mutta ei hidasta vauhtia

Sen, kuinka paljon melaan voi erilaisissa tilanteissa nojata, oppii vasta, kun osaa eskimopyörähdysten. Ellei eskimopyörähdystä hallitse, vaistomainen varovaisuus estää oivaltamasta tukivetojen maksimitehoa. Melatukien harjoittelussa alkuun pääsee parhaiten alatuella. Varsinaisesti melatukien ominaisuudet ymmärtää vasta sitten, kun osaa eskimopyörähdysten. Silloin ei enää jännitä kaatumista jakykenee siksi ottamaan tuista riittävästi nojaa rennolla tavalla.

Kaikessa melontatasapainon ylläpitämisessä lähtökohtana on se, että meloja on lantiosta saranoitu. Kun kajakki ja alaruumis kallistelevat, ei yläruumis lähde tähän kontrollimattomasti mukaan, vaan ylävartalo pysyy melkolailla pystysuorassa. Tätä lantiolla tapahtuvaa tasapainon kontrollia vahvistetaan melatuilla

Paikallaan tehty alatuki virtaamattomassa vedessä on paremminkin tasapainoa ylläpitävä kuin horjahdusta korjaava melatuki. Siinä melan lapa on lähes vaakasuorassa vedessä jonkin verran vedenpinnan alla lavan kupera puoli alaspäin, melan varsi melojan sylissä. Silloin meloja voi hetkellisesti nojata melapuolelle estääkseen sille puolelle alkavan horjahduksen. Pienen tasapainon järkkymisen voi samasta mela-asemasta estää myös toiseen suuntaan, koska melan lapa on veden sisäällä alatukipuolen kädellä voi siten nostaa melan varresta ja estää horjahdusta toiselle puolelle. Parempi tasapainon varmistus saadaan melapuolelle. Horjahduksen jo tapahduttua on alatuki usein liian tehoton horjahduksen korjaukseen. Alatukea käytetään pysähdyksissä oltaessa virtaamattomassa vedessä horjahduksen ennalta ehkäisyyn. Virtaavassa vedessä alatuen avulla voi meloja pyörittää akanvirrasta virtaan tai virrasta akanvirtaan. Tässä tilanteessa kajakin runko on akanvirrassa ja melan työskentelevä lapa virrassa tai päinvastoin. Nojan mahdollisuus perustuu silloin virran ja akanvirran nopeuseroon. Kajakkia on muistettava kallistaa riittävästi tuen puolelle. Aiheuttamansa liukuman vuoksi alatuki on tässä tilanteessa huomattavasti tehottomampi kuin keulaperäsin. Voimakas virta voi potkaista kajakin takaisin akanvirtaan ja virrasta akanvirtaan pyörittäessä valutaan helposti akanvirran ohi.

Alatukeen ja takaa eteenpäin suuntautuvaan kaarivetoon perustuvan käännöstekniikan huono puoli on liukuma. Vaikka käännökset ovat jyrkkiä, ne eivät ole teräviä. Useita peräkkäisiä päinvastaisia käännöksiä tehtäessä liukuma korostuu. On vaikea puikkelehtia nopeassa tempossa eteen tulevien esteiden kuten kosken kivien lomasta. Tilanne on sama kuin koko ajan luistossa olevalla autolla puikkelehtiminen. Ratkaisu tähän on keulaperäsinveto. Keulaperäsinvedossa mela on melko pystyssä. Vetokäsi (alakäsi) on työnnetty lähes suoraksi eteen tai sivulle ja työntökäsi on koukussa pään yläpuolella. Otetta muuttamatta melaa on kierretty ranteilla siten, että vedessä olevan lavan lusikkapuoli on kanootin runkoon päin kääntyneenä ja lapa auraa 0 - 45 asteen kulmassa rungosta ulospäin. Kajakin liukuessa eteenpäin mela pyrkii loittonemaan kajakin rungosta ja melojan pitäessä kiinni kajakki kääntyy. Kun kajakilla on vauhtia eteenpäin, niin lavan auraus so. veden törmäyminen lusikkapuoleen aiheuttaa kajakkia melakäden puolelle vetävän sivuttaisvoiman ja kajakkia kääntävän voiman. Pienellä kulmalla sivuttaisvoima vaikuttaa on vallitseva ja suurella kulmalla korostuu kääntymisen. Kääntymisen ja sivuttaisvetovaikutuksen suhteeseen vaikuttaa myös se, missä kohdassa suhteessa kajakin runkoon mela on. Tehokkaassa keulaperäsinkäännöksessä melan varsi muodostaa akselin, jonka ympäri kajakki kääntyy. Rajussa käännöksessä melaan voi nojata huomattavasti. Keulaperäsintä voidaan tehostaa pumppausliikkeellä, jossa mela vedetään aurauskulmaa vähitellen pienentäen kajakin kylkeen ja sitten aurauskulma avataan 90 asteeseen ja mela työnnetään ulos koko alakäden mitalta ja taas vedetään kajakin runkoa kohti. Tällä liikkeellä voi pyörittää kajakkia paikallaan. Keulaperäsinvedon vaikutuksista pääsee selville kokeilemalla.

Vihjeitä hyvään suoritukseen:

1. Eri malliset koskikajakit reagoivat keulaperäsimeen eri tavalla. Voimakkaan ja tehokkaan keulaperäsinvedon kannalta on tärkeä että yläkäsi on riittävän korkealla jonkin verran pään yläpuolella. Eri malliset koskikajakit reagoivat keulaperäsimeen eri tavalla. Voimakkaan ja tehokkaan keulaperäsinvedon kannalta on tärkeä että yläkäsi on riittävän korkealla jonkin verran pään yläpuolella.
2. Koskessa pitää varoa sitä, että pyörteinen virta ei sieppaa työskentelevää melanlapaa kajakin alle, koska se aiheuttaa kaatumisen. Ongelmavoidaan estää pitämällä melaa pyörteeseen reagointiajan verran irti kajakin rungosta sekä kääntämällä lavan harituskulma pyörteen napatessa niin isoksi, että veto kajakin alle lakkaa. Samalla työnnetään alakädellä ulospäin. Koskessa pitää varoa sitä, että pyörteinen virta ei sieppaa työskentelevää melanlapaa kajakin alle, koska se aiheuttaa kaatumisen. Ongelmavoidaan estää pitämällä melaa pyörteeseen reagointiajan verran irti kajakin rungosta sekä käänt-

Kuva 16: Keulaperäsin merikajakilla. Kallistetaan ulkokaarteeseen, jotta kajakin perä liukuu

Kuva 17: Meloja lähestyy akanvirrassa virran rajaa, virtaus oikealta vasemmalle.

tämällä lavan harituskulma pyörteen napatessa niin isoksi, että veto kajakin alle lakkaa. Samalla työnnetään alakädellä ulospäin.

3. Jos keulaperäsinvedolla halutaan saada aikaan vain yhtäkkinen alkuperäisen melontasuunnan säilyttävä kanootin rungon siirtyminen sivuttaissuunnassa, menetellään seuraavasti. Vedetään ensin heikko kaariveto samalta puolelta, jolta keulaperäsin tehdään. Tehdään keulaperäsin ja jatketaan sitä kaarivedolla samalta puolelta. Tämä on nopein tekniikka väistää yksittäinen kapea este esimerkiksi kosken kivi. Jos keulaperäsinvedolla halutaan saada aikaan vain yhtäkkinen alkuperäisen melontasuunnan säilyttävä kanootin rungon siirtyminen sivuttaissuunnassa, menetellään seuraavasti. Vedetään ensin heikko kaariveto samalta puolelta, jolta keulaperäsin tehdään. Tehdään keulaperäsin ja jatketaan sitä kaarivedolla samalta puolelta. Tämä on nopein tekniikka väistää yksittäinen kapea este esimerkiksi kosken kivi.

Jokiretkeilijän kannalta keulaperäsinvedon tärkein sovellus on akanvirrasta virtaan siirtyminen eli vastavirtastartti tai virrasta akanvirtaan pyörähtäminen. Vastavirtastartissa kajakki melotaan lievässä kulmassa keula vastavirtaan akanvirran ja virran välisen pyörrelinjan yli. Kun kajakin runko on vielä akanvirrassa tai pyörrelinjalla tehdään aluksi kaariveto maan eli akanvirran puolelta. Sitten kurotetaan keulaperäsimellä kaukaa sivulta virtaan. Kajakkia kallistetaan samalla voimakkaasti keulaperäsinvedon puolelle ja melaan nojataan. Kajakkia kallistettaessa ylävirran puolelta törmäävä virta ei pääse sitä kaatamaan, vaan painuu pohjan alle. Alavirran puolelle kajakki ei kaadu, koska oikein tehty keulaperäsin tarjoaa hyvän melatuen. Keulaperäsin kääntää kajakin alavirtaan ja melontaa voidaan jatkaa, tavallisesti jatkamalla keulaperäsimestä voimaveto eteenpäin. Virrasta akanvirtaan pyörähdettäessä noudatetaan samaa tekniikkaa. Keulaperäsin otetaan silloin akanvirrasta.

Mela on oikein käytettynä erittäin hyvä tuki. Melatukien käyttö on osattava erityisesti koskimelonnessa, mutta myös meren rantatyrskyissä ja vaahtopäisellä ulapalla. Melatuki voidaan ottaa alakautta tai yläkautta.

Kuva 18: Vastavirtalähtö alkuvaiheessa: meloja työntää kajakin keulan reilusti virtaan, tekee alavirran puolelta keulaperäsimen ja nojaa siihen voimakkaasti (kallistaa kajakkia alavirran puolelle)

Kuva 19: Edellinen suoritus jatkuu: keulaperäsimen ja kajakin etuosaan törmäävän virran yhteisvaikutus kääntää kajakkia voimakkaasti (huomaa käännös tapahtuu lähes paikallaan)

Kuva 20: Meloja pysäyttää käännöksen alavirran puoleisella kaarivedolla ja suuntaa kohti vastarannan akanvirtaa

Kuva 21: Virran ylitys jatkuu keula vinottain alavirtaan

Kuva 22: Vastarannan lähestyessä meloja tekee kaarivedon alavirran puolelta (akanvirtaan pyörähtämisen valmistautumisvaihe)

Kuva 23: Akanvirtaan pyörähtämisessä kaarivetoa seuraa keulaperäsin ylävirran puolelta ja samalla kallistetaan

Kuva 24: Meloja päättää z kirjaimen muotoisen virran ylityksen: alussa vastavirtasartti, sitten virran ylitys vinottain (kyljittäin) ja lopuksi pyöräytys akanvirtaan

Alatukea jo osittain käsiteltiin jarruttamalla tapahtuvien käännösten yhteydessä. Alatuessa melan varsi on melojan sylissä hartiatason alapuolella ja kädet ovat koukussa. Työskentelevä melan lapa on selkäpuoli vettä vastaan. Sitä melan lavan reunaa, johon vesi törmää kajakin ja veden liikesuunnista, nostetaan ranteita taivuttamalla sen verran ylöspäin, että vesi ei pääse imaisemaan melaa syvälle, vaan työntää sitä kohti pintaa. Silloin melaan voidaan nojata. Jotta tuki voi jatkua silmänräpäystä kauemmin, on vedellä ja työskentelevällä melanlavalla oltava nopeusero. Tämä voi johtua kajakin liikkeestä, melan vetoliikkeestä takaa eteen tai päinvastoin tai veden virtauksesta suhteessa melaan. Jos melan työskentelevä lapa pääsee uppoamaan, niin se tempaistaan nopealla liikkeellä ylös ja käännetään samalla ranteilla niin, että se veitsimäisesti leikkaa vettä ja otetaan uusi tuki.

Alatukea käytettäessä ei voi kallistaa määräänsä enempää kaatamatta kajakkia. Reilusti kallistettaessa ei voida käsien ja vartalon liikkeellä estää lavan kallistumista pituussuunnassa pystympään, jolloin sen antama tuki heikkenee. Kokeiltaessa alatukea virtaamattomassa vedessä paikallaan tämä asia käy selväksi. Mitä suurempi melan ja veden nopeusero on (kova melontavauhti ja/tai nopea virta ja/tai nopea alatukea tehostava kaarivetopyyhkäisy takaa eteen), sitä voimakkaammin alatukeenkin voi nojata ja kallistaa kajakkia. Mela ei painu, koska sen ja veden nopeusero aiheuttaa melaa kannattavan paineen.

Alatuki on varovainen melatekniikka, jolla ei saa aikaan yhtäkkiä tehokkaita liikkeitä kuohuvassa koskessa. Koska kädet ovat koukussa eli niillä on paljon joustovaraa ja melan lapa sellaisessa asennossa, että virta ei voi siitä yhtäkkiä tempaista, ei myöskään ole vaaraa, että mela lähtisi kädestä tai koski tempaisisi niin, että olkapää tai selkä venähtäisi. Katso tältä kannalta alatuen käyttömahdollisuuksia kohdasta koskipuljaus. Ratkaisun alatuen rajoitettuun kallistusmahdollisuuteen antaa ylätuki. Se muistuttaa keulaperäsintä, perusote on sama. Työskentelevä lapa on kuitenkin rungon suuntainen eikä se käännä kajakkia. Melan asema on usein melojan sivulla ja alakäsi on ojennettu melko suoraksi (joustovara on kuitenkin jätettävä olkapään nivelvammojen välttämiseksi. Pidempiaikaisen tuen saamiseksi melan lavan ja veden välillä on oltava nopeusero, joka työntää lapaa kohti pintaa.

Ylätuella voidaan kajakkia kallistaa paljon enemmän ja tasapaino korjata pahemmasta horjahduksesta kuin alatuella. Koska melan varsi on melojan pään yläpuolella, voi hän taivuttaa lantiota ja koko ylävartaloa kajakin kaatavaa liikettä vastaan. Kajakin kallistus voi olla siten paljon suurempi kuin melan lavan ja varsin pahoissakin horjahduksissa voidaan melalla saada hyvä tuki. Ylätuella voidaan kallistaa ja palauttaa kajakki takaisin pystyyn asemasta, jossa melojan pää käy veden alla ja kajakki on lähes ylösalaisin.

Kuva 25: Voimakas ylätuki merikajakilla. Huomaa noja takakannelle, jotta tasapainon palauttaminen tuulella on helpompaa

Koskessa virta voi syödä ylätuen työskentelevän melanlavan liian syvälle, jolloin tehokasta tukea ei enää saada. Silloin ylätuki lopetetaan kääntämällä ranteella työskentelevä melan lapa niin, että se voidaan vettä leikaten työntää räväkästi kohti pintaa ja ottaa heti uusi ylätuki. Tätä tekniikkaa on hyvä harjoitella virtaamattomassa vedessä. Samalla voidaan opetella sivuttaissiirtymistä.

Ylätuen tavanomaisin käyttö koskessa on aallon kainaloon ottaminen, jolla ehkäistään ennalta kaatuminen. Melalla otetaan ylätuki aallon harjan takaa juuri ennen aallon ylittämistä. Samaa tekniikkaa voidaan käyttää merellä ja isoilla järvenselillä aallokkomelonassa kohdattaessa kaatuvia vaahtopäitä. Erityisesti sivuaallokossa tämä tekniikka on tarpeen. Ylätukea voidaan käyttää myös stoppareileikeissä. Vaikeissa stoppareissa mela tempoo lähes ojentuneena olevaa alakättä voimakkaasti. Näissä nykyksissä hartia ja selkä joutuvat koviin. Silloin on parasta käyttää hartiatason alapuolelle laskettua ylätukiotetta.

Vihjeitä hyvään suoritukseen:

1. Ylätuen liikerata on laaja, melalla otetaan tukea mahdollisimman kaukaa kajakin rungosta, alakäsi on melko suorana ja yläkäsi riittävän ylhäällä. Ylätuen liikerata on laaja, melalla otetaan tukea mahdollisimman kaukaa kajakin rungosta, alakäsi on melko suorana ja yläkäsi riittävän ylhäällä.
2. Opettele automaattisen räväkästi kääntämään mela samalla kun tempaiset sen syvältä uuteen ylätukeen. (8-tekniikka on vaihtoehtojen tapa hakea uutta tukeaylätuen liikevaran loppuessa) Opettele automaattisen räväkästi kääntämään mela samalla kun tempaiset sen syvältä uuteen ylätukeen. (8-tekniikka on vaihtoehtojen tapa hakea uutta tukeaylätuen liikevaran loppuessa)
3. Tasapainoa palautettaessa käännetään ensin lantiolla kajakki ja sitten ylävartalo vempautetaan kajakin päälle. Lantion oikea toiminta on avaintekijä korjattaessa pahaa horjahdusta ylätuella. Tasapainoa palautettaessa käännetään ensin lantiolla kajakki ja sitten ylävartalo vempautetaan kajakin päälle. Lantion oikea toiminta on avaintekijä korjattaessa pahaa horjahdusta ylätuella.

Monissa melontatilanteissa pitää osata siirtää kajakkia sivusuunnassa. Sivuttaissiirtyminen on hyvä taito irtauduttaessa lähtö- ja rantautumistilanteissa tai laut-

Kuva 26: Sivuttaissiirtyminen 8-tekniikka

Kuva 27: Sivuttaissiirtyminen 8-tekniikka

tauduttaessa ulapalla kesken retkeä koskimelonnasta puhumattakaan.

Yksinkertaisin tapa sivuttaissiirtymiseen on ylätuki, jota jatketaan vetämällä alakädellä melan työskentelevää lapaa kohti kajakin runkoa ja jatkamalla heti uudella ylätuella ja vedolla. Kajakin runkoa kohti suuntautuva veto aiheuttaa kajakin sivuttaisen liikkeen. Liikkeessä nostetaan lantiolla vedon puoleista kajakin kylkeä, niin että se ei kynnä syvällä ja jarruta sivuttaisiukua. Suhteellisen jäykällä lantiolla estetään myös kajakin keinahtelu sivusuunnassa, koska silloin kajakki ei kulje tasaisesti ja melojastakin tilanne tuntuu tasapainottomalta.

Toisessa sivuttaissiirtymistekniikassa melan työskentelevä lapa on koko ajan vedessä lusikkapuoli kohti kajakin runkoa. Melaa vuoroin työnnetään ja vedetään kajakin rungon suunnassa siten, että työnnössä keulaan päin osoittava lavan reuna harittaa ulospäin samoin kuin keulaperäsimestä ja vedossa päinvastainen reuna harittaa ulospäin. Lavan haritus vetää melaa kajakin rungosta pois päin ja tätä voimaa vastaan kajakki vedetään alakädellä sivuliukuun.

Molemmissa sivuttaissiirtymistekniikoissa on tärkeää, että yläkäsi on kunnolla pään yläpuolella. Ylätuen soveltamiseen perustuvassa vetotekniikassa on tärkeä kurotta veto tarpeeksi kaukaa.

2.1.5. Eskimopyörähdys

Melontataitokoe II suoritukseen kuuluvan eskimopyörähdysten vastaanotto on jo selostettu ylätuen yhteydessä. Kansallinen eskimopyörähdystaitotaso on korkeintaan tyydyttävä ja siksi juuri tämän testisuorituksen yhteydessä on oltava tarkkana. Testi on syytä ottaa vastaa opettavalla tavalla eli siten, että eskimopyörähtäjä saa mahdollisimman kattavan palautteen suorituksestaan ja muutaman avainvinkin taitonsa parantamiseen. Erityisesti englantilaisessa etueskimossa on kiinnitettävä testattavan huomio siihen, toimiiko hänen melansa pinnassa. Normaalisti testattavat tekevät juuri mainitun eskimon, mutta käsieskimo tai takakannen eskimo tai mikä tahansa onnistunut eskimo tuottaa tietysti testikohdasta annetta-

van pisteen. Objektiivisesti ajateltuna melalla tehtävä eskimo on vaativuudeltaan liikesuorituksena kuperkeikan luokkaa. Siksi ihmetyttää, millaisena kynnyskysymyksenä sitä yleensä pidetään. Melojat kehittelevät kaikenlaisia tekosyitä, miksi eskimon hallinta ei ole tärkeää. Yksi tällainen asia on melakelluke. Väitetään esimerkiksi, ettei eskimo ole niin tärkeä, jos osaa melakellukseen. Melakelluke on tekninen turvaväline, jota käytetään, kun vahinko on sattunut. Eskimo puolestaan on osa melontaa. Sitä paitsi melakelluksestakin on paras hyöty, kun sitä käytetään re-entry amp; roll tyyppisen eskimon tekemistä edellyttävän pelastustekniikan tehosteena.

Eskimopyörähdyksen taitavalle kaatuminen ei ole riskitapahtuma sillä edellytyksellä, että hän taitoihinsa nähden meloo olosuhteissa, joissa pystyy eskimon tekemään. Tällä perusteella luulisi tavoitteen olevan melko selvä: jokainen melontaohjaajan/oppaan tehtävissä toimiva, omaa osaamistaan kehittämään pyrkivä henkilö opettelee eskimopyörähdyksen ja sen opettamisen, vaikka sitä ei pätevyyden saamiseksi vaadittaisikaan.

Nykyisin suurimmalla osalla suomalaisten käyttämästä merelle, järville tai joille sopivasta kajakkikalustosta eskimopyörähdyksen tekeminen onnistuu vaivattomasti. Kajakien aukot ovat riittävän pieniä. Vanhemmilla melojilla voi olla asenteellisia esteitä eskimopyörähdyksen opetteluun, koska he ovat toteuttaneet hurrjimat retkensä aikana, jolloin Suomessa pääasiassa retkeiltiin isoaukkoisilla kajakkeilla, joilla eskimopyörähdys ei onnistu.

Eskimopyörähdyksen alkeisharjoittelu sujuu parhaiten uimahallissa rajoitetuissa ja turvallisissa olosuhteissa. Kiitettävän monilla melontaseuroilla onkin nykyisin talvella hallivuorot. Näillä vuoroilla meloo tyypillisesti freestyleliikkeitä harjoittelevia koskimeloja ja poolon pelaajia, jotka hallitsevat eskimopyörähdyksen tekniikan hyvin. Apua harjoitteluun on siis saatavissa. Jos eskimoa osaamattomalle retkeilijälle kynnys lähteä hallivuorolle tuntuu korkealta - tuntuu siltä, että peruseretkeilijää ei pidetä minään ja eskimon taitamattomuus on vain sinetti tälle asenteelle - niin ollaan pahasti hakoteillä. Jokaisen eskimopyörähdyksen taitajan on muistettava, että omalla osaamisella elvistely ja tällä tavalla asenteellisen esteen luominen on mitä huonointa melontakulttuuria eskimo on henkeä pelastava melontatekniikka ja sen opettamien kaikille halukkaille pitäisi olla hyvän melontatavan perusarvoja.

Etukautta tehtävän eskimopyörähdyksen kolme perusasiaa ovat:

1. Vartalo kiertyy sivukautta kajakin etukannelta takakannelle saman aikaisesti vastaavan melaliikkeen kanssa ja lantio kääntää ennakoivasti kajakin oikein

päin tämän liikkeen aikana Vartalo kiertyy sivukautta kajakin etukannelta takakannelle saman aikaisesti vastaavan melaliikkeen kanssa ja lantio kääntää ennakoivasti kajakin oikein päin tämän liikkeen aikana

2. Melalla tehdään laaja kaariveto kajakin etukannen sivulta kajakin takakan-
nen sivulle, melan lapa viistää lähes vaakasuorassa veden pintaa Melalla teh-
dään laaja kaariveto kajakin etukannen sivulta kajakin takakan-
nen sivulle, melan lapa viistää lähes vaakasuorassa veden pintaa
3. Melaan nojataan eli sitä vastaan voidaan lantiolla kajakki kääntää oikein
päin Melaan nojataan eli sitä vastaan voidaan lantiolla kajakki kääntää oi-
kein päin

Näitä asioita voidaan harjoitella erikseen. Muutaman pyörähdyskokeilun seu-
rauksena ohjaaja useimmiten näkee puutteita joko melatekniikassa tai vartalotyös-
kentelyssä.

Vartalon kiertoa edestä sivukautta taakse ja siihen liittyvää lantion kääntöä on
helppo harjoitella esimerkiksi uimahallin altaan reunalla. Pidetään altaan reunas-
ta kiinni ja käännetään kajakki ylösalaisin vartalon päälle ja ollaan mahdollisim-
man paljon kajakin etukannen alla. Tästä asennosta lantiolla kajakki käännetään
oikein päin ja samalla vartalo kiertää sivukautta takakannelle eli käytännössä ka-
jakki liikkuu, koska harjoittelija pitää kiinni altaan reunasta.

Kaarivetoa ja siihen liittyvää nojaa voidaan parhaiten harjoitella siten, että har-
joittelijan annetaan tehdä niin rohkeita ja melaan nojaavia kaarivetoja, että hän
kaatuisi jos avustaja ei pitäisi kajakin keulasta kiinni.

Useimmilla ihmisillä on taipumus sekoittaa liikesuunnat veden alla. Ehkä noin
80% etukautta tehtävän melaeskimon opetteliijoista pyrkii aluksi lähes väkisin ve-
tämään kajakin keulan suunnassa olevan melan työskentelevän lavan kajakin al-
le, vaikka ohjaaja on moneen kertaan selostanut, että melaa pitää vetää ulospäin
kajakin rungosta samalla lantiota kääntäen. Tämän virhesuorituksen estämiseksi
(toistuva virhesuoritus estää oikean liikkeen oppimista) olen käyttänyt seuraavaa
tekniikkaa: uima-altaan matalassa päässä tai noin metrin syvyydessä rantavedessä
ohjaaja seisoo eskimoa harjoittelevan henkilön kajakin keulapäässä ja pitää työs-
kentelevästä melanlavasta tukevasti kiinni ja vääntää sen vaikka väkisin oikeaan
lähtötilanteeseen sekä tarvittaessa vääntää lavasta oikean liikesuunnan alkuun niin
monta kertaa, että eskimon opetteliija vähitellen alkaa oivaltaa oikean liikesuun-
nan. Joskus väärä liikesuunta on niin varmana harjoittelijan mielessä, että lavasta
ei pysty pitämään kiinni. Silloin on parasta mennä melanlavan ja kajakin eturun-
gon väliin seisomaan. Näin melan vetäminen väärään suuntaan käy mahdottomak-

si.

Pyörähdysten epäonnistuessa pitää lähteä siitä, että harjoittelija ei tule ulos kajasta. Hän hallitsee hermonsä ja odottaa niin kauan, että avustaja auttaa hänet ylävartalosta tai melanvarresta nostamalla pystyyn. Tämä karaisee mielestä vesipelkoa, joka yllättää monet pää alaspäin kajakin alla ollessa. Tämän pelon tunkeminen pois mielestä on keskeinen osa oppimisprosessia, jonka tuloksena eskimo onnistuu käytännössä kosken kuohuissa tai meren tyrskyissä.

Pidemmälle ehtineillä eskimon opetteliijoilla voidaan tätä karaisuharjoittelua jatkaa siten, että eskimopyörähdysten epäonnistuessa lähellä oleva meloja tarjoaa pyörähtäjälle kajakin keulan, josta kiinni pitämällä pyörähtäjä nousee pystyyn. Pyörähtäjistä ja avustajista voidaan muodostaa kurssilla harjoitteluparit, jotka vaihtavat rooleja.

Eskimopyörähdys harjoittelu on myös siinä mielessä hyvä, että siinä tulee esiin, kuinka paljon kaatuneessa kajakissa veden alla istuminen pelottaa. Melontaohjaajan/oppaan joka tietää joutuvansa lähes paniikkiin ollessaan kajakissa pää veden alla, olisi syytä tehdä oikeat johtopäätökset: eskimopyörähdystä ja muita pelastustekniikoita on harjoiteltava niin paljon, että vesipelko ei tuntuvasti haittaa suoritusta. Vähänkään vaativammalla melontaretkellä/kurssilla eskimopyörähdys yrityksen vaatiminen jokaiselta ryhmän jäseneltä alkuvaiheessa paljastaa ohjaajalle todennäköiset ryhmäläisten käyttäytymismallit todellisissa kaatumistilanteissa.

Harjoiteltaessa eskimopyörähdystä laipiolisilla merikajakeilla kannattaa harjoitukseen heti etukäteen tehtävän peruseskimon onnistuessa liittää re-entry amp; roll harjoitus. Jos peruseskimo ei onnistu ja harjoittelija joutuu tulemaan ulos kajakistaan, yritetään seuraavaksi re-entry amp; roll tyyppistä eskimoa. Tämän onnistumista voidaan helpottaa käyttämällä työskentelevässä melan lavassa melakelluketta. Vasta sen jälkeen kun oma aktiivinen pelastautuminen ei onnistu, käytetään toveripelastusta. Myös toveripelastuksen suoritustapoja on ohjaajan tarkkailtava ja pidettävä huolta hyviksi tiedettyjen tekniikoiden edistämisestä ja puutteellisten suoritustapojen karsimisesta. Eskimopyörähdys on avomerellä ja koskisella jokireitillä retkeilevän kajakkimelolan keskeisin aktiivinen turvallisuutta lisäävä keino. Pyörähdysten osaaminen on myös perusedellytys varsinaisen koskimelonnin tai rantatyrskyissä tapahtuvan aallokkosurffauksen taitojen oppimiseen. Opittuaan eskimon ei enää pelkää kajakin kaatamista ja voi uudella tavalla lähestyä melontataitojensa, rohkeutensa ja kajakin suorituskyvyn rajoja. Aikaa ei myöskään tuhlaannu uuvuttaviin ja kylmiin uinteihin. Siksi eskimopyörähdys kannattaa opetella ja harjoitella, niin että se sujuu automaattisesti myös tosi tilanteissa.

Erilaisia eskimopyörähdyksiä kaikkine muunnoksineen on varmasti kymmeniä. Pyörähdyksessä käytetään tavallisesti melaa, mutta ilman sitä pelkän ylävartalon ja käsien avullakin voidaan pyörähtää. Peruspyörähdyksissä ylävartalon liike suuntautuu kanootin rungosta ulospäin kaarevasti joko edestä taakse tai takaa eteen, ja pyörähdys voidaan tehdä rungon kummaltakin puolelta. Tässä käsitellään edestä taakse tehtävää melaeskimoa, ja vastaavaa takaa eteen tehtävää melaeskimoa, takakautta tehtävää yhden käden melaeskimoa, takakautta tehtävää käsieskimoa sekä re-entry amp; roll tekniikkaa.

2.1.5.1. Perusmelaeskimo etunojasta sivukautta takakannelle

Edestä taakse tehty eskimopyörähdys on koskimelonnessa yleisimmin käytetty. Tämän liikesarjan päävaiheet ovat seuraavat:

1. Pyörähdysten aloitusasento Tämä vaihe on parasta opetella kajakissa istuessa ennen kaatumista ja harjoittelussa ennen pyörähdysten osaamista on parasta ottaa alkuasento ennen kajakin kaatamista. Ensin kannattaa opetella pyörähdys siten, että kiinteä otekäsi on alkuasennossa edessä. Otetaan normaali ote melasta. Käännetään mela kajakin sivulle rungon suuntaiseksi, edessä oleva lapa vaakasuorassa selkäpuoli kohti vettä (kajakin kantta). Pyörähdys on ainoita melontasuorituksia, jossa kiinteästä perusotteesta hieman luovutaan. Otetta joudutaan muuttamaan, jotta melan lapa on alkuasennossa vaakasuorassa lavan selkäpuoli kantta kohti. Pyörähdyksessä takakäsi on kiinteänä otekenä, jolla työskentelevän lavan kulmaa hallitaan ja etukäden ranne ojentuu suoraksi, jotta veto on tehokas. Pyörähdysten alkutilanteessa meloja kurottaa vartalolla eteenpäin niin, että nenä painuu kohti kajakin etukantta. Etukäsi on suorana edessä ja takakäsi hieman koukussa. Jalat ovat leveällä, päkiöillä tuetaan jalkatukeen ja polvilla painetaan vasten kajakin kantta (hyvissä koskikajakeissa on reisuuet tätä varten), niin että kajakista muodostuu ylävartalon jatke. Tämän alkutilanteen jälkeen hengitetään muutama kerta syvään. Kaadetaan kajakki ja yritetään säilyttää asento ja sen mahdollisesti muuttuessa korjata se veden alla. Suunnat muuttuvat veden alla. Kajakin kannessa oleva nenä osoittaa nyt ylöspäin. Edessä oleva vaakasuora melanlapa kurotetaan vedenpinnan yläpuolelle. Jos kaadetaan vasemmalta, niin nousee oikealta. Pyörähdysten aloitusasento

Tämä vaihe on parasta opetella kajakissa istuessa ennen kaatumista ja harjoittelussa ennen pyörähdysten osaamista on parasta ottaa alkuasento ennen kajakin kaatamista.

- (a) Ensin kannattaa opetella pyörähdys siten, että kiinteä otekäsi on alkuasennossa edessä. Ensin kannattaa opetella pyörähdys siten, että kiinteä

otekäsi on alkuasennossa edessä.

- (b) Otetaan normaali ote melasta. Otetaan normaali ote melasta.
- (c) Käännetään mela kajakin sivulle rungon suuntaiseksi, edessä oleva lapa vaakasuorassa selkäpuoli kohti vettä (kajakin kantta). Käännetään mela kajakin sivulle rungon suuntaiseksi, edessä oleva lapa vaakasuorassa selkäpuoli kohti vettä (kajakin kantta).
- (d) Pyörähdys on ainoita melontasuorituksia, jossa kiinteästä perusotteesta hieman luovutaan. Otetta joudutaan muuttamaan, jotta melan lapa on alkuasennossa vaakasuorassa lavan selkäpuoli kantta kohti. Pyörähdys on ainoita melontasuorituksia, jossa kiinteästä perusotteesta hieman luovutaan. Otetta joudutaan muuttamaan, jotta melan lapa on alkuasennossa vaakasuorassa lavan selkäpuoli kantta kohti.
- (e) Pyörähdyksessä takakäsi on kiinteänä otekätenä, jolla työskentelevän lavan kulmaa hallitaan ja etukäden ranne ojentuu suoraksi, jotta veto on tehokas. Pyörähdyksessä takakäsi on kiinteänä otekätenä, jolla työskentelevän lavan kulmaa hallitaan ja etukäden ranne ojentuu suoraksi, jotta veto on tehokas.
- (f) Pyörähdysten alkutilanteessa meloja kurottaa vartalolla eteenpäin niin, että nenä painuu kohti kajakin etukantta. Etukäsi on suorana edessä ja takakäsi hieman koukussa. Jalat ovat leveällä, päkiöillä tuetaan jalkatukeen ja polvilla painetaan vasten kajakin kantta (hyvissä koskikajakeissa on reisuuet tätä varten), niin että kajakista muodostuu ylävartalon jatke. Pyörähdysten alkutilanteessa meloja kurottaa vartalolla eteenpäin niin, että nenä painuu kohti kajakin etukantta. Etukäsi on suorana edessä ja takakäsi hieman koukussa. Jalat ovat leveällä, päkiöillä tuetaan jalkatukeen ja polvilla painetaan vasten kajakin kantta (hyvissä koskikajakeissa on reisuuet tätä varten), niin että kajakista muodostuu ylävartalon jatke.

Tämän alkutilanteen jälkeen hengitetään muutama kerta syvään. Kaadetaan kajakki ja yritetään säilyttää asento ja sen mahdollisesti muuttuessa korjata se veden alla. Suunnat muuttuvat veden alla. Kajakin kannessa oleva nenä osoittaa nyt ylöspäin. Edessä oleva vaakasuora melanlapa kurotetaan vedenpinnan yläpuolelle. Jos kaadetaan vasemmalta, niin nousta oikealta.

2. Pyörähdys Vedon alkutilanteessa melan työskentelevä, edessä oleva lapa on pinnassa kajakin sivulla lusikkapuoli kohti pohjaa. Myös takakäden nyrkki on veden pinnan yläpuolella. Veto suuntautuu kajakin rungosta ulospäin niin, että työskentelevä lapa tekee laajan pyyhkäisevän kaaren veden pinnassa kajakin sivulla. Vedossa takakäden ranteella käännetään melaa siten, että

työskentelevän lavan etureuna on kääntyneenä loivassa kulmassa ylöspäin ja nostaa siten lapaa kohti pintaa. Vedon aikana on muistettava, että etukäsi pysyy suorassa ja ylävartalo lähtee seuraamaan liikettä. Opeteltaessa on hyvä pitää sukeltajan maskia kasvoilla ja seurata katseella työskentelevää lapaa. Silloin vartalo automaattisesti seuraa vetoa. Kun mela on kaartunut rungosta ulospäin 20-30 astetta, otetaan etukädellä tukea melasta ja vartaloa kammetaan kohti pintaa. Samalla lantiolla terävästi pyörytetään kajakin runkoa pystyyn. Jos liikesarja toimii, niin ensin pyörähtää kajakki lähes oikein päin ja lantiosta taittuneen melojan ylävartalo luiskahtaa viimeisenä kajakin takakannelle. Pyörähdys on onnistunut. Pyörähdys

- (a) Vedon alkutilanteessa melan työskentelevä, edessä oleva lapa on pinnassa kajakin sivulla lusikkapuoli kohti pohjaa. Myös takakäden nyrkki on veden pinnan yläpuolella. Vedon alkutilanteessa melan työskentelevä, edessä oleva lapa on pinnassa kajakin sivulla lusikkapuoli kohti pohjaa. Myös takakäden nyrkki on veden pinnan yläpuolella.
- (b) Veto suuntautuu kajakin rungosta ulospäin niin, että työskentelevä lapa tekee laajan pyyhkäisevän kaaren veden pinnassa kajakin sivulla. Veto suuntautuu kajakin rungosta ulospäin niin, että työskentelevä lapa tekee laajan pyyhkäisevän kaaren veden pinnassa kajakin sivulla.
- (c) Vedossa takakäden ranteella käännetään melaa siten, että työskentelevän lavan etureuna on kääntyneenä loivassa kulmassa ylöspäin ja nostaa siten lapaa kohti pintaa. Vedossa takakäden ranteella käännetään melaa siten, että työskentelevän lavan etureuna on kääntyneenä loivassa kulmassa ylöspäin ja nostaa siten lapaa kohti pintaa.
- (d) Vedon aikana on muistettava, että etukäsi pysyy suorassa ja ylävartalo lähtee seuraamaan liikettä. Opeteltaessa on hyvä pitää sukeltajan maskia kasvoilla ja seurata katseella työskentelevää lapaa. Silloin vartalo automaattisesti seuraa vetoa. Vedon aikana on muistettava, että etukäsi pysyy suorassa ja ylävartalo lähtee seuraamaan liikettä. Opeteltaessa on hyvä pitää sukeltajan maskia kasvoilla ja seurata katseella työskentelevää lapaa. Silloin vartalo automaattisesti seuraa vetoa.
- (e) Kun mela on kaartunut rungosta ulospäin 20-30 astetta, otetaan etukädellä tukea melasta ja vartaloa kammetaan kohti pintaa. Samalla lantiolla terävästi pyörytetään kajakin runkoa pystyyn. Jos liikesarja toimii, niin ensin pyörähtää kajakki lähes oikein päin ja lantiosta taittuneen melojan ylävartalo luiskahtaa viimeisenä kajakin takakannelle. Pyörähdys on onnistunut. Kun mela on kaartunut rungosta ulospäin 20-30 astetta, otetaan etukädellä tukea melasta ja vartaloa kammetaan kohti pintaa. Samalla lantiolla terävästi pyörytetään kajakin runkoa

pystyyn. Jos liikesarja toimii, niin ensin pyörähtää kajakki lähes oikein päin ja lantiosta taivutuneen melojan ylävartalo luiskahtaa viimeisenä kajakin takakannelle. Pyörähdys on onnistunut.

3. Vinkkejä pyörähdysharjoitteluun Kajakin jalkatuki on asennettava sellaiselle etäisyydelle, että meloja istuu kajakissa tiiviisti. Silloin vähänkin polvilla ja reisillä kajakin kannesta tukea ottaen pysyy pyörähdysten aikana tukevasti istuimella. Pyörähdystä tehostava kajakkia kääntävä lantion liike on avaintekijä onnistumiseen. Siksi lantion liikettä kannattaa harjoitella erikseen ja melan liikkeeseen yhdistettynä ennen varsinaista pyörähdysharjoittelua: Ota kiinni käsillä laiturista tai uima-altaan reunasta. Kallista kajakkia, niin että hartiasi vajoavat veteen ja kajakki osittain kaatuu vartalosi päälle. Käännä nyt terävästi lantiolla kajakki oikein päin ja vippaa ylävartalosi kajakin takakannelle. Olet sitä parempi, mitä vähemmän käsitukea tarvitset. Vedä melalla laaja vettä pyyhkäisevä kaariveto ja nojaa siihen antaen samalla kajakin vedon alkuosassa kallistua ja osittain kaatua vedon puolelle. Vedon keski- ja loppuvaiheessa käännä kajakki lantiolla pystyyn ja vippaa ylävartalo kajakin takakannelle kaarivedosta tukea ottaen. Pyörähdettäessä kajakin ja melojan yhteinen painopiste pitäisi saada mahdollisimman lähelle pyörähdysakselia. Mitä lähempänä painopiste on pyörähdysakselia, sitä pienemmällä voimalla pyörähdys saadaan aikaan. Siksi on tärkeää, että pyörähdysten alkuvaiheessa ylävartalo on kunnolla taivutettu kajakin etukannelle ja sieltä se sivukautta pyörähdysten aikana kääntyy kajakin takakannelle. Jos pyörähdystä harjoitellessa etukantta vastaan taivutettu ylävartalo kajakin rungon suuntaisesti suoraan vedetään takakannelle ei eskimopyörähdys voi mitenkään onnistua. Näin tehtäessä melan veto lähtee suoraan kohti pohjaa eikä pintaa viistäen. Lisäksi ylävartalosta tulee köli, joka estää pyörähdysliikkeen. Ylävartalon pitää kaarivetomaista melanliikettä seuraten kaartaa sivukautta etukannelta takakannelle ja samalla lantiolla pitää kääntää kajakki oikein päin. Vinkkejä pyörähdysharjoitteluun

- (a) Kajakin jalkatuki on asennettava sellaiselle etäisyydelle, että meloja istuu kajakissa tiiviisti. Silloin vähänkin polvilla ja reisillä kajakin kannesta tukea ottaen pysyy pyörähdysten aikana tukevasti istuimella. Kajakin jalkatuki on asennettava sellaiselle etäisyydelle, että meloja istuu kajakissa tiiviisti. Silloin vähänkin polvilla ja reisillä kajakin kannesta tukea ottaen pysyy pyörähdysten aikana tukevasti istuimella.
- (b) Pyörähdystä tehostava kajakkia kääntävä lantion liike on avaintekijä onnistumiseen. Siksi lantion liikettä kannattaa harjoitella erikseen ja melan liikkeeseen yhdistettynä ennen varsinaista pyörähdysharjoittelua: Ota kiinni käsillä laiturista tai uima-altaan reunasta. Kallista ka-

jakkia, niin että hartiasi vajoavat veteen ja kajakki osittain kaatuu vartalosi päälle. Käännä nyt terävästi lantiolla kajakki oikein päin ja vippaa ylävartalosi kajakin takakannelle. Olet sitä parempi, mitä vähemmän käsitukea tarvitset. Vedä melalla laaja vettä pyyhkäisevä kaariveto ja nojaa siihen antaen samalla kajakin vedon alkuosassa kallistua ja osittain kaatua vedon puolelle. Vedon keski- ja loppuvaiheessa käännä kajakki lantiolla pystyyn ja vippaa ylävartalo kajakin takakannelle kaarivedosta tukea ottaen. Pyörähdettäessä kajakin ja melojan yhteinen painopiste pitäisi saada mahdollisimman lähelle pyörähdysakselia. Mitä lähempänä painopiste on pyörähdysakselia, sitä pienemmällä voimalla pyörähdys saadaan aikaan. Siksi on tärkeää, että pyörähdysten alkuvaiheessa ylävartalo on kunnolla taivutettu kajakin etukannelle ja sieltä se sivukautta pyörähdysten aikana kääntyy kajakin takakannelle. Jos pyörähdystä harjoitellessa etukantta vastaan taivutettu ylävartalo kajakin rungon suuntaisesti suoraan vedetään takakannelle ei eskimopyörähdys voi mitenkään onnistua. Näin tehtäessä melan veto lähtee suoraan kohti pohjaa eikä pintaa viistäen. Lisäksi ylävartalosta tulee köli, joka estää pyörähdysliikkeen. Ylävartalon pitää kaarivetomaista melanliikettä seuraten kaartaa sivukautta etukannelta takakannelle ja samalla lantiolla pitää kääntää kajakki oikein päin. Pyörähdystä tehostava kajakkia kääntävä lantion liike on avaintekijä onnistumiseen. Siksi lantion liikettä kannattaa harjoitella erikseen ja melan liikkeeseen yhdistettynä ennen varsinaista pyörähdysharjoittelua:

- i. Ota kiinni käsillä laiturista tai uima-altaan reunasta. Kallista kajakkia, niin että hartiasi vajoavat veteen ja kajakki osittain kaatuu vartalosi päälle. Käännä nyt terävästi lantiolla kajakki oikein päin ja vippaa ylävartalosi kajakin takakannelle. Olet sitä parempi, mitä vähemmän käsitukea tarvitset. Ota kiinni käsillä laiturista tai uima-altaan reunasta. Kallista kajakkia, niin että hartiasi vajoavat veteen ja kajakki osittain kaatuu vartalosi päälle. Käännä nyt terävästi lantiolla kajakki oikein päin ja vippaa ylävartalosi kajakin takakannelle. Olet sitä parempi, mitä vähemmän käsitukea tarvitset.
- ii. Vedä melalla laaja vettä pyyhkäisevä kaariveto ja nojaa siihen antaen samalla kajakin vedon alkuosassa kallistua ja osittain kaatua vedon puolelle. Vedon keski- ja loppuvaiheessa käännä kajakki lantiolla pystyyn ja vippaa ylävartalo kajakin takakannelle kaarivedosta tukea ottaen. Vedä melalla laaja vettä pyyhkäisevä kaariveto ja nojaa siihen antaen samalla kajakin vedon alkuosassa

Kuva 28: Etukannen eskimo alkutilanne noja etukannelle

Kuva 29: Etukannen eskimonousun alkuvaihe mela kunnolla pinnalla. Melan varresta pitäisikuvaa enemmän kääntää ulospäin, jotta mela viistäisi parmmin vedenpinnalla vetovaiheessa.

kallistua ja osittain kaatua vedon puolelle. Vedon keski- ja loppuvaiheessa käännä kajakki lantiolla pystyyn ja vippaa ylävartalo kajakin takakannelle kaarivedosta tukea ottaen.

- iii. Pyörähdettäessä kajakin ja melojan yhteinen painopiste pitäisi saada mahdollisimman lähelle pyörähdysakselia. Mitä lähempänä painopiste on pyörähdysakselia, sitä pienemmällä voimalla pyörähdys saadaan aikaan. Siksi on tärkeää, että pyörähdysten alkuvaiheessa ylävartalo on kunnolla taivutettu kajakin etukannelle ja sieltä se sivukautta pyörähdysten aikana kääntyy kajakin takakannelle. Jos pyörähdystä harjoitellessa etukantta vastaan taivutettu ylävartalo kajakin rungon suuntaisesti suoraan vedetään takakannelle ei eskimopyörähdys voi mitenkään onnistua. Näin tehtäessä melan veto lähtee suoraan kohti pohjaa eikä pintaa viistäen. Lisäksi ylävartalosta tulee köli, joka estää pyörähdysliikkeen. Ylävartalon pitää kaarivetomaista melanliikettä seuraten kaartaa sivukautta etukannelta takakannelle ja samalla lantiolla pitää kääntää kajakki oikein päin. Pyörähdettäessä kajakin ja melojan yhteinen painopiste pitäisi saada mahdollisimman lähelle pyörähdysakselia. Mitä lähempänä painopiste on pyörähdysakselia, sitä pienemmällä voimalla pyörähdys saadaan aikaan. Siksi on tärkeää, että pyörähdysten alkuvaiheessa ylävartalo on kunnolla taivutettu kajakin etukannelle ja sieltä se sivukautta pyörähdysten aikana kääntyy kajakin takakannelle. Jos pyörähdystä harjoitellessa etukantta vastaan taivutettu ylävartalo kajakin rungon suuntaisesti suoraan vedetään takakannelle ei eskimopyörähdys voi mitenkään onnistua. Näin tehtäessä melan veto lähtee suoraan kohti pohjaa eikä pintaa viistäen. Lisäksi ylävartalosta tulee köli, joka estää pyörähdysliikkeen. **Ylävartalon pitää kaarivetomaista melanliikettä seuraten kaartaa sivukautta etukannelta takakannelle ja samalla lantiolla pitää kääntää kajakki oikein päin.**

Kuva 30: Etukannen eskimo vetovaihe. Mela uppoaa turhan syvälle, koska edellisen kuvan alkuasennossa on virhe.

Kuva 31: Etukannen eskimo ylösnousuvaihe. Pyörähtäjä on korjannut kaarivedon lopussa melakulmaa paremmin työskentelevää lapaa pintaan nostavaksi, mikä samalla tehostaa pyörähdystä. Vartalo on hyvin takakannella. Pää on kuitenkin joutanut liikaa liikettä. Se voisi tulla vielä myöhemmin vedestä.

Kuva 32: Etukannen eskimon varmistusvaihe. Pyörähdysten loppu varmistetaan nousupuolen takaa eteen suuntutuvalla kaarivedolla. Huomaa, että melan varresta pitää kääntää nyt sisäpuolelle.

Kuva 33: Etukannen eskimo merikajakilla alkutilanne kaatuneena

Kuva 34: Etukannen eskimo merikajakilla, puolipitkä melaote, takimmainen käsi melan lavan tyvessä, molemmat nyrkit pinnan yläpuolella vedon lähtötilanteessa

Kuva 35: Etukannen eskimo merikajakilla, puolipitkän melaotteen laajempi liike pitää työskentelevän melan lavan melko hyvin pinnan tuntumassa, vaikka pyörähtäjä (tämän kirjoittaja) onkin joikääntyvä meloja, vartalo on tyydyttävän hyvin takakannella, mutta pää on liian korkealla.

Kuva 36: Etukannen eskimo merikajakilla, pyörähdys viimeistellään muuttamalla työskentelevän melan suunta (kaariveto) takaa eteen työntäväksi. Samalla pitää otekadella kääntäälapaa siten että liikesuunnassa lavan etureuna on ylempänä eli työskentelevä lapa pyrkii pysymään pinnalla.

Kuva 37: Perinteinen etukannelta lähtevä eskimo koskessa, pyörähdys alkuvaiheessa. Melan varresta pitäisi kääntää enemmän ulospäin, jotta mela viistäisi parmin veden pinnalla vetovaiheessa.

Kuva 38: Pyörähdys jatkuu. Alkutilanteen väärä melakulma aiheuttaa sen, että työskentelevä melan lapa painuu syvälle aaltoon.

2.1.5.2. Takakannelta lähtevä melaeskimo

Yksi tapa päästä jyvälle takakannelta lähtevästä melaeskimosta alkaa edellä selostetusta etukannen eskimosta

Kun etukannelta lähtevä eskimopyörähdys sujuu, voidaan menetellä seuraavasti:

1. Kaadutaan samalle puolelle, jolta nouseaan ylös. Tehdään edestä taakse suuntautuva eskimopyörähdysliike, mutta jätetään se hieman vajaaksi, jolloin pyörähdysten loppuvaiheessa kaadutaankin uudestaan kaarivedon tehneen melan päälle. Jos tässä tilanteessa aloitetaan rivakasti kaariveto takaa eteen ja ranteet taivutetaan käden selkäpuolelle (kaarivedossa takaa eteen toimii normaalista poikkeavasti melan lusikkapuoli eikä selkäpuoli), niin kaatuminen pysähtyy ja eskimopyörähdys onnistuu. Takaa eteenpäin suuntautuva loppuveto on alku takakannen melaeskimon opetteluun. Kaadutaan samalle puolelle, jolta nouseaan ylös. Tehdään edestä taakse suuntautuva eskimopyörähdysliike, mutta jätetään se hieman vajaaksi, jolloin pyörähdysten loppuvaiheessa kaadutaankin uudestaan kaarivedon tehneen melan päälle. Jos tässä tilanteessa aloitetaan rivakasti kaariveto takaa eteen ja ranteet taivutetaan käden selkäpuolelle (kaarivedossa takaa eteen toimii normaalista poikkeavasti melan lusikkapuoli eikä selkäpuoli), niin kaatuminen pysähtyy ja eskimopyörähdys onnistuu. Takaa eteenpäin suuntautuva loppuveto on alku takakannen melaeskimon opetteluun.
2. Seuraavassa vaiheessa otetaan ylävartalon liike mukaan takaa eteen suuntu-

Kuva 39: Pyörähdysten loppuvaihe. Pyörähtäjän lantio on ilmeisesti toiminut tehokkaasti, koska puutteellisesta melaliikkeestä huolimatta pyörähdys päättyy onnistumiseen.

Kuva 40: Takakannen eskimo, alkutilanne

tuneeseen kaarivetoon. Mitä paremmin vartalo on mukana takaa eteen suuntautuvassa kaarivedossa ja kajakin lopullinen pyörähdys oikein päin tapahtuu liikesarjan loppupäässä ja vartalo nousee oikein päin kääntyneen kajakin etukannelle viimeisenä, niin sitä pidemmällä ollaan takakannen melaeskimon liikesarjan oivaltamisessa. Seuraavassa vaiheessa otetaan ylävartalon liike mukaan takaa eteen suuntutuneeseen kaarivetoon. Mitä paremmin vartalo on mukana takaa eteen suuntautuvassa kaarivedossa ja kajakin lopullinen pyörähdys oikein päin tapahtuu liikesarjan loppupäässä ja vartalo nousee oikein päin kääntyneen kajakin etukannelle viimeisenä, niin sitä pidemmällä ollaan takakannen melaeskimon liikesarjan oivaltamisessa.

3. Kun edellinen harjoite sujuu, annetaan etukautta tehdyn eskimon epäonnistua ja kaadutaan lopussa taakse jääneen melan päälle. Tällöin melan työskentelevä lapa jää taakse ja vartalo on takakantta vasten kasvot kohti pohjaa. Tästä pysähtyneestä tilasta vain tehdään kohdassa 2 opeteltu liike. Suorituksen onnistuessa on opittu takakannelta lähtevä melaeskimo. Kun edellinen harjoite sujuu, annetaan etukautta tehdyn eskimon epäonnistua ja kaadutaan lopussa taakse jääneen melan päälle. Tällöin melan työskentelevä lapa jää taakse ja vartalo on takakantta vasten kasvot kohti pohjaa. Tästä pysähtyneestä tilasta vain tehdään kohdassa 2 opeteltu liike. Suorituksen onnistuessa on opittu takakannelta lähtevä melaeskimo.
4. Seuraavaksi tehdään koko pyörähdys eli liike aloitetaan kaatumalla päinvastaiselle puolelle kuin mistä ylös nouseminen tapahtuu. Alkuasennossa meloja nojaa valmiiksi takakannelle ja melan varsi on kajakin rungon suuntaisesti sillä puolella melojan päätä, jolta kariveto lähtee. Takana olevan melan työskentelevän lavan lusikkapuoli on ylöspäin ja melojan takakäsi koukussa silmien edessä. Kaaduttaessa tämä alkuasento pidetään kasassa ja tehdään vaiheen 3 liike, joka pyöräyttää melojan pystyyn. Seuraavaksi tehdään koko pyörähdys eli liike aloitetaan kaatumalla päinvastaiselle puolelle kuin mistä ylös nouseminen tapahtuu. Alkuasennossa meloja nojaa valmiiksi takakannelle ja melan varsi on kajakin rungon suuntaisesti sillä puolella melojan päätä, jolta kariveto lähtee. Takana olevan melan työskentelevän lavan lusikkapuoli on ylöspäin ja melojan takakäsi koukussa silmien edessä. Kaaduttaessa tämä alkuasento pidetään kasassa ja tehdään vaiheen 3 liike, joka pyöräyttää melojan pystyyn.

Kuva 41: Takakannen eskimo hetkeä ennen kuin takaa eteen sivukautta suuntutuva vartalon ja melan liike alkaa nostaa kajakkia ja melojaa pystyyn.

Kuva 42: Takakannen eskimo, kuvassa näkyy hyvin kuinka vartalon ja melan liike suuntautuu sivukautta takaa eteenpäin kaarivedon tavalla

Free style melonnan verikaaliliikkeet edellyttävät, että nämä eskimopyörähdykset hallitaan molemmilta puolilta. Vertikaaliliikesarjaa suorittava meloja tyyppillisesti passaa näillä eskimopyörähdyksillä, kun liike pyrkii karkaamaan. Yli kaatuvasta keulan upotuksesta voidaan toipua kummaltakin puolelta tehtävällä takakannen melaeskimolla (tehdään siltä puolelta, jolla mela sattuu valmiiksi olemaan). Pyörähdys tehdään suurelta osalta jo ilmassa. Kajakin perä ja melojan ylävartalo eivät ehdi kunnolla kaatua veteen, kun jo pyörähdetään. Näin vältetään liikkeen pysäyttävä kaatuminen. Vastaavasti yli kaatuvasta perän upotuksesta voidaan toipua etukautta tehtävällä melaeskimolla. Ks. tarkemmin kohdassa freestyle melonta ja koskipuljaus.

2.1.5.3. Yhden käden melaeskimo ja takakannen käsieskimo

Yhden käden melaeskimo ja takakautta tehty käsieskimo ovat sama liikesarja. Yhden käden melaeskimon jälkeen on helppo opetella varsinainen käsieskimo. Molemmissa liikkeissä korostuu lantion hallinnan merkitys ja siinä mielessä ne ovat erittäin hyviä harjoitteita koskimelontaan, vaikka niiden käyttö varsinaisessa koskimelonnassa onkin rajoitettua.

1. Alkuasento Alkutilanteessa kaatunut meloja on selkä pitkin kajakin takakanta. Vartalo on hartioden leveyden verran kääntyneenä sille puolelle, jolta aiotaan nousta ylös. Kädet ovat taakse ojentautuneina. Vedestä jälkimmäisenä nousevalla kädellä pidetään melan lavan tyvestä niin, että lusikka-puoli osoittaa kohti pohjaa. Kasvot osoittavat kohti pohjaa. Käsieskimossa alkuasento on sama ilman melaa. Alkuasento

Kuva 43: Takakannen eskimo, pyörähdys pitää viimeistellä huolellisesti työntämällä vartalosivukautta etukannelle

Kuva 44: Takakannen käsieskimo alkuasento, ota vauhtia kaatumiseen ja heittäydy takakannelle kaatuessa

Kuva 45: Takakannen käsieskimo: opetellessa liikettä ei pidä pysähtyä kaatumiin, vaan samalla vauhdilla ylös

Alkutilanteessa kaatunut meloja on selkä pitkin kajakin takakantta. Vartalo on hartioiden leveyden verran kääntyneenä sille puolelle, jolta aiotaan nousta ylös. Kädet ovat taakse ojentautuneina. Vedestä jälkimmäisenä nousevala kädellä pidetään melan lavan tyvestä niin, että lusikkapuoli osoittaa kohti pohjaa. Kasvot osoittavat kohti pohjaa. Käsieskimossa alkuasento on sama ilman melaa.

2. Pyörähdys Vartalolla, käsillä ja melalla painetaan terävästi alaspäin ja samalla Käännetään räväkästi lantiolla kajakkia pystyyn. Kun pyörähdys on alkanut, heitetään vedestä ensin nouseva käsi kajakin takakannen yli ja luiskautetaan ylävartalo, viimeisenä pää ja perässä tuleva hartia kajakin takakannelle. Liikettä vahvistetaan ottamalla melakädellä vedestä tukea. Käsieskimossa pyörähdetään samalla periaatteella ilman melaa. Silloin käsien alkupainalluksen, lantion käännön ja käden heiton takakannelle on oltava vielä räväkämpiä. Pyörähdysjärjestyksen - ensin kajakki ja alavartalo, viimeisenä pää, jälkimmäinen hartia ja käsi - pitää olla kohdalla. Pyörähdys

Vartalolla, käsillä ja melalla painetaan terävästi alaspäin ja samalla Käännetään räväkästi lantiolla kajakkia pystyyn. Kun pyörähdys on alkanut, heitetään vedestä ensin nouseva käsi kajakin takakannen yli ja luiskautetaan ylävartalo, viimeisenä pää ja perässä tuleva hartia kajakin takakannelle. Liikettä vahvistetaan ottamalla melakädellä vedestä tukea. Käsieskimossa pyörähdetään samalla periaatteella ilman melaa. Silloin käsien alkupainalluksen, lantion käännön ja käden heiton takakannelle on oltava vielä räväkämpiä. Pyörähdysjärjestyksen - ensin kajakki ja alavartalo, viimeisenä pää, jälkimmäinen hartia ja käsi - pitää olla kohdalla.

Takakannelta lähtevät pyörähdykset sisältävät koskessa turvallisuusrisikin, koska niiden alkutilanteessa kasvot ovat kiviltä suojattomina kohti pohjaa. Tämä tulisi kaikkien koskimelojien tiedostaa. Turvallisen syvässä freestyle montussa voi pyöriä miten vain, mutta louhikkoisessa vuoristokoskessa etukannelta lähtevät eskimot ovat turvallisempia, koska niissä melojan selkä

Kuva 46: Takakannen käsieskimo: etummaisena nouseva käsi tekee viimeisiä uintiliikkeitä ennen sen riuhtaisua takakannelle

Kuva 47: Takakannen käsieskimo: pyörähdyksen loppuhetket, pää ja hartiat ovat liian korkealla takakannella, siksi käden uintiliikkeillä pitää vielä varmistaa pyörähdystä

(kelluntapukineen toppaus) ja kypärän takaosa ovat ne alueet, joihin kivet todennäköisimmin osuvat.

2.1.5.4. Re-entry amp; roll

Tämän tekniikan tulisi kuulua jokaisen merioppaan taitovalikoimaan. Tekniikan opettaminen sopii parhaiten ryhmätilanteisiin, joissa muutenkin opetellaan eskimopyörähdystä ja toveripelastustekniikoita, joissa joudutaan veden varaan. Re-entry amp; roll on erityisesti merimelontaan soveltuva aktiivinen eskimopyörähdykseen perustuva pelastustekniikka. Alkutilanteessa meloja on joutunut veden varaan eli on tullut ulos kajakista. Tekniikan perusideana on ryömiä takaisin kajakiin ja tehdä päälle eskimo, joka tyypillisesti on etukannen peruseskimo. Tekniikka onnistuu laipiollisilla merikajakeilla, jotka eivät täyty liikaa vedestä pyörähdettäessä aukkopeite auki.

Tekniikan harjoitteluun sopii parhaiten helposti pyörähtävä takakannestaan matala merikajakki. Tekniikka etenee vaiheittain seuraavaan tapaan:

1. Meloja kääntää kajakkinsa siten, että hän on aukon kohdalla sillä puolella, jolta aikoo nousta ylös. Katseen suunta on kohti kajakin keulaa. Meloja kääntää kajakkinsa siten, että hän on aukon kohdalla sillä puolella, jolta aikoo nousta ylös. Katseen suunta on kohti kajakin keulaa.
2. Melaa kontrolloidaan etukannen kautta tehtävän eskimon takakädellä. Sillä pidetään melasta kiinni tai pienen hetken mela voi olla vapaana tämän käden puoleisessa kainalossa, jos kädellä pitää vetää kajakin aukon reunasta eikä samalla pysty pitämään kiinni melasta. Melaa kontrolloidaan etukannen kautta tehtävän eskimon takakädellä. Sillä pidetään melasta kiinni tai

Kuva 48: Takakannen käsieskimo: pyörähdysten lopputilanne

Kuva 49:

Kuva 50:

pienen hetken mela voi olla vapaana tämän käden puoleisessa kainalossa, jos kädellä pitää vetää kajakin aukon reunasta eikä samalla pysty pitämään kiinni melasta.

3. Meloja vetää keuhkonsa täyteen ilmaa ja kääntää sitten kajakin kyljelleen. Saman tien hän työntää jalkansa kajakin sisään ja vetää itsensä käsillä aukon reunoista paikalleen kajakin istuimeen, niin että saa polvilla tuen aukon reunoista. Meloja vetää keuhkonsa täyteen ilmaa ja kääntää sitten kajakin kyljelleen. Saman tien hän työntää jalkansa kajakin sisään ja vetää itsensä käsillä aukon reunoista paikalleen kajakin istuimeen, niin että saa polvilla tuen aukon reunoista.
4. Edellisen liikesuorituksen aikana kajakki enemmän tai vähemmän kaatuu kyljellään olevasta alkuasennosta melojan päälle. Helpoimmin pyörähtävät merikajakit eivät ehdi kaatua kokonaan, kun meloja on jo paikallaan. Edellisen liikesuorituksen aikana kajakki enemmän tai vähemmän kaatuu kyljellään olevasta alkuasennosta melojan päälle. Helpoimmin pyörähtävät merikajakit eivät ehdi kaatua kokonaan, kun meloja on jo paikallaan.
5. Heti, kun polvet ovat kannen alla otetaan napakasti melasta kiinni molemmilla käsillä, kontrolloidaan työskentelevän lavan oikea asento ja tehdään eskimo. Heti, kun polvet ovat kannen alla otetaan napakasti melasta kiinni molemmilla käsillä, kontrolloidaan työskentelevän lavan oikea asento ja tehdään eskimo.

Seuraavana on monivaiheinen kuvasarja re-entry amp; roll tekniikasta toteutettuna melakellukkeella. Huomaa, miten kellukepussina on käytetty ensiapuvälineisiin kuuluvaailmalastaa. Tämä toimii mainiosti, pitkillä retkillä myös painon ja tilan säästöä saadaanaikaan juuri tämän tyyppisillä yhdistelmäratkaisilla.

Toki tähän tekniikkaan voi liittää myös aukkopeitteen kiinnittämisen veden alla paikoilleen. Jos samalla onnistutaan varomaan ylösalaisin olevan kajakin täyttymistä vedellä, voidaan liike suorittaa millä tahansa kajakilla. Aukkopeitteen kiinnittämien veden alla, ja pyörähdys vasta sitten, on sopiva uimahalliharjoitus vaati-

Kuva 51:

Kuva 52:

vasta koskimelonnasta kiinnostuneille. Se kasvattaa itseluottamusta vedenalaiseen työskentelyyn ja luo pohjaa sille, että meloja ei parin eskimon yrittämisen jälkeen koskessa luovuta, vaan tekee vielä pari yritystä ja näin nostaa todennäköisyyttä, että uintireissua ei tule.

2.1.6. Lossaus

Melontaohjaajatasolle (jos ohjaajaretki pidetään virtaavassa vedessä) ja koskimelonnin peruskurssille sopiva lossausharjoitus on jo vuolaasti virtaavan joen ylitys.

Melontataitokoe II tasolla vaadittava lossaaminen tarkoittaa I-II luokan koskessa selkeän virrankielen ylittämistä hallitusti. Testi voidaan ryhmälle tehokkaasti toteuttaa saman virrankielen peräkkäisinä ylityksinä. Testin vastaanottaja seuraa akanvirrassa. Perälossaamisen testaamisessa riittää pysähtyminen virtaan ja siitä perälossaus akanvirtaan. Lossaaminen ja murtautumien johonkin keskemällä koskea olevaan seisovaan aaltoon (koskiluokka I-II) pitkittäissurffaukseen on sopiva opas tason koskimelonnin ohjaukseen liittyvä harjoitus. Myös aallossa lossaaminen on sopiva opaskurssin koskiosuuden harjoite. Isovetisten koskien hännässä suurten kivien välissä on usein sopivia virran kieliä lossaamisen perusharjoitteluun. Lossausharjoitus voidaan integroida "tekniikkarataan", joka sisältää vastavirtalähtöjä, akanvirtaan pyörähdyksiä jne..

Lossaamisen opettamisessa on syytä kiinnittää huomiota kolmeen perusasiaan. Mikä on sopiva lossauskulma, missä kohdassa seisovaa aaltoa lossataan (eli pyritään surffaustilanteeseen) ja mikä on vastavirran suuntaan vaikuttava nopeuskomponentti. Jos meloja pystyy melontavoimallaan ylittämään virran paineen, niin silloin varma, mutta ei välttämättä nopein tapa siirtyä lossaamalla virran yli on suhteellisen pieni lossauskulma. Pieni kulma on helpointa pitää hallinnassa. Jos lossataan aallossa, niin tilanne on sama. Liian suuri kulma riistäytyy helposti

Kuva 53:

Kuva 54:

Kuva 55:

ja heittää aallon yli. Tilanteessa, jossa meloja ei pysty melontavoimallaan ylitämään virran painetta eli sortumaa alavirran suuntaan syntyy joka tapauksessa, saattaa suurempi lossauskulma tuottaa paremman tuloksen jos ylitettävä virta on sopivan kapea. Äärimmillään kulman suurentaminen muuttuu z-crossing tekniikaksi. Vaativa lossausharjoittelupaikka on sellainen, jossa kosken virran nopeus vaihtelee eri aalloissa. Silloin harjoittelija joutuu koko ajan muuttamaan lossauskulmaa pyrkiessään mahdollisimman sujuvaan etenemiseen. Niin jokiretkeilyyn kuin puljaukseenkin liittyviä keskeisimpiä melontatekniikoita on lossaus. Se perustuu voiman jakamiseen komponentteihin. Kajakin runkoon kohdistuva virran aiheuttama paine jaetaan komponentteihin pitämällä kajakki vinossa virtauksen suuntaan keula vastavirtaan ja melomalla virtausta vastaan samalla kallistetaan alavirtaan sen verran, että vastavirran puoleinen paine ei pääse kaatamaan kajakkia. Melomalla kumotaan voima, jolla virta painaa kajakkia alavirtaan. Kajakkia sivuttain siirtävä komponentti jää jäljelle. Se siirtää kajakkia poikkivirtaan. Melontavoima on kajakin rungon suuntainen, joten myös siitä jää jäljelle kajakkia virran poikki työntävä komponentti. Kajakkia virran poikki siirtävät komponentit summautuvat. Tuloksena on kajakin liukuminen sitä rantaa kohti, jonne vastavirran puoleinen pää vinosti osoittaa. Vauhti kiihtyy aluksi, mutta erilaiset vastustekijät saavat nopeasti aikaan tasapainon. Se millaisella kulmalla mitäkin koskea kannatta ylittää on mutkikas ja kokemusta edellyttävä asia, koska tilanteessa vaikuttaa vielä muitakin tekijöitä. Ks. voimakuviota ja kuvasarjoja.

Perällossaus on huomattavasti vaativampaa, koska siinä melotaan takaperin. Ongelmia aiheuttaa se, että meloja ei kunnolla näe kuinka vastavirran puoleinen paine vaikuttaa kajakin kylkeen hänen selkänsä takana. Seurauksena voi olla äkillinen kaatuminen. Myös kulman ohjailu takaperin meloessa on huomattavasti harjoitusta vaativaa. Harjoittelun alkuun pääsee parhaiten pysäyttämällä eteenpäin melonnan virtaan ja lossaamalla siitä rannan akanvirtaan. Kun virrasta akanvir-

Kuva 56:

Kuva 57: Virran ylitys peruskoskikajakilla lossaamalla: I luokan koski, juuri siirrytty takana olevasta lähtöakanvirrasta virtaan, virran suunta kuvan oikeasta reunasta kohti melojaa

Kuva 58: Virran ylitys peruskoskikajakilla lossaamalla: I luokan koski, keulaa tarjotaan virtaan ja kallistetaan alvirran puolelle, virran suunta kuvan oikeasta reunasta kohti melojaa

taan pyörrelinjan ylitys sujuu voi alkaa harjoitella toisinpäin ranta-akanvirrasta virtaan. Harjoittelussa pitää muistaa molemmat puolet.

Kuva 12 Lossauksen päävoimat, kajakki liiketilan alussa: P = vastavirran paineen resultanttivoima, M = melontavoima, So = virran paineen aiheuttama sortuminen alavirtaan, MSo = sortuman kumoava melontavoiman komponentti, Si = virran paineen aiheuttama sivuttaisvoima, MSi = melonnan aiheuttama sivuttaisvoima

Tällä tekniikalla on paljon käyttöä sekä jokiretkeilyssä että koskipuljauksessa. Sen avulla voidaan siirtyä virtauksessa sivusuunnassa valumatta lainkaan tai vain vähän alaspäin. Tällä tavalla voidaan retkeilyssä päästä oikealle laskureitille tai esimerkiksi rantautua sopivaan paikkaan. Koskipuljauksessa lossaamalla tavallisesti lähestytään kohdetta, jossa on tarkoitus tempuilla.

2.1.7.Toveripelastustekniikat

Kanoottiliiton koulutusjärjestelmään liittyvät melontataitokokeet määrittelevät ohjaajien ja oppaiden toveripelastusvalmiuksia. Ohjaajatason taitokoe I suoritetaan testattavan haluamalla (paremmalla) välineellä. Jo onnistuneesta hinaamisesta saa osan taitokokeen pisteistä, mutta täydet pisteet saa vasta toveripelastuksesta, jossa kaatuneen kanootti tyhjennetään vesillä ja sen jälkeen kaatunut nousee kanoottiinsa ja meloo rantaan. Melontataitokoe II tasolla pitää vesillä pystyä toimimaan sekä pelastajana että pelastettavana kanadalaiskanootilla ja kajakilla siten,

Kuva 59: Lossaaminen sivusta katsottuna

Kuva 60: Perällossaus sivusta katsottuna, huomaa kajakin perää keventävä noja etukannelle, selkeä kallistus myötävirran puolelle ja tukeva mela-asento

Kuva 61: Perällossaus takaapäin katsottuna, huomaa kuinka kajakin perä kyntää jo helpossa I luokan koskessa siksi perällossaus on tehtävä varmistellen

että kaatuneen kanootti tyhjennetään, kaatunut kiipeää vesillä kanoottiinsa ja meloo rantaan. Taitokokeiden osaamisvaatimukset määrittelevät myös niihin liittyvien kurssien vaatimuksia. Ohjaajakurssilla vahvistetaan kurssilaisten jo taitokoe I:ssä osoittamaa osaamista näkökulmana toveripelastuksen opettaminen. Opaskurssilla vastaavasti taitokoe II:n määrittelemää osaamista. Meri- ja koskiopas kursseilla voidaan ja pitääkin pelastusmelontatilanteet siirtää opaskurssia vaativampiin kurssin teemaan liittyviin olosuhteisiin. Toveripelastusta pitäisi opettaa ohjaaja- ja opaskoulutuksessa melontaolosuhteissa, jotka vastaavat koulutustasoa. Tämä vaatimus täyttyy luonnollisella tavalla koskimelonnan osalta, koska kursseilla koskimelontatilanteissa tapahtuu aitoja kaatumisia ja niitä on hyvä käyttää opetustilanteina. Merimelonnan osalta tilanne on toinen. Harvemmin kai joku taitotasoltaan riittävän hyvä kurssilainen kaatuu muuten kuin tahallaan virtaamatomaan veteen. Tästä johtuu se, että pelastusmelontatilanteet toteutetaan helposti liian lähellä rantaa. Merimelonnan pelastusharjoitus pitäisi jo opaskurssilla toteuttaa niin kaukana rannasta kuin se turvallisuutta vaarantamatta on mahdollista. Kurssilaisten pelastusvalmiudet pitää ennen tätä kuitenkin testata lähellä rantaa. Pelastusharjoittelupaikkaa valittaessa tulee miettiä myös huolellisesti mahdollista veneliikennettä vaaraa aiheuttavana tekijänä. Pirteä tuuli myös kuljettaa pelastamista harjoittelevan ryhmän yllättävän pitkälle lähtöpaikasta yllättävän nopeasti. Tätä ilmiötä pitäisi koulutuksessa lähestyä käyttämällä ylimääräistä melojaa, joka hinauskyöydellä pitää pelastajan ja pelastettavan kajakkeineen sallitulla alueella. Toveripelastustekniikoilla tarkoitetaan menetelmiä, joissa 1 tai useampia apuun rientäviä melojia auttaa veden varaan joutuneen takaisin kanoottiinsa jatkamaan melontaa tai hinaa hänet varusteineen lähimmälle maihinnousukelpoiselle rannalle.

Toveripelastusta voidaan käyttää sekä kajakki- että kanadalaismelonnessa. Tässä luvussa perehdytään joihinkin päteväksi osoittautuneisiin kajakkimelonnan tekniikoihin. Kanadalaismelonnan toveripelastusta käsitellään luvussa 2.2.6.

Toimiakseen toveripelastustekniikoiden ehdoton edellytys on, että kajakit kellu-

vat vesilastissa vaakasuorassa

Kaatuneen kajakkikaksikon tyhjentäminen vesillä ja uhrien auttaminen takaisin melomaan on huomattavasti työläämpää kuin yksikkökajakin pelastaminen. Siksi kaksikoilla retkeilevien kannattaisi harjoitella pelastamista etukäteen ja miettiä, miten mikin kaksikko saadaan parhaiten tyhjenemään vedestä. Vaikeinta on luonnollisesti tyhjentää pitkää täysin avorunkoista kaksikkoa, jossa on vain minimikelluttavuus eli 200 N. Laipiollisessa kaksikossa on varmasti sitä helpompaa käyttää muunnetun x:n tekniikka, mitä suurempi on kajakin perän laipiolla suljettu tila ja mitä lähempänä takalaipio on taka-aukon takareunaa. Pitkä kaksikko, jossa on myös aukkojen välissä laipioilla erotettu tila ottaa kaatuessaan vähemmän vettä sisään, mutta muunnetun x:n tyhjennystavalla sitä jää kahteen paikkaan. Mitä leveämpi kaksikko on, niin sitä enemmän vettä jää sisälle, jos kaksikko vain käänetään kyljelleen ja keulasta vähän kohotetaan.

2.1.7.1. Hinataan rantaan

Hinaamalla pelastamisen harjoitus sopii melonnanohjaajakurssin retkipäivän ohjelmaan. Luonnollisinta on järjestää harjoitus retkipäivän loppuksi. Yksi kurssilainen vetää harjoituksen, jossa nähdään käytännössä tähän tekniikkaan liittyvät 3 eri roolia. Harjoituksessa, jossa kaikki kurssilaiset pääsevät toimimaan kaikissa rooleissa kuluu aikaa niin paljon, että minimituntimäärän puitteissa on parempi tyytyä suppeampaan ratkaisuun. Yksinkertaisin toveripelastusmenetelmä on rantaan hinaaminen. Tekniikassa yksi pelastusmeloja ottaa hinattavakseen kaatuneen melojan ja toinen kajakin. Yksinkertaisuus on tekniikan vahvuus. Kuka tahansa meloja osaa jollakin tavalla hinata vesilastissa olevaa kajakkia tai uimaria ja toisaalta myöskään uhrilla ei tarvitse olla ennakoon harjoiteltuja pelastautumistaitoja.

Toimiva hinaaminen edellyttää, että melojaryhmän jäsenillä on riittävän monella tilanteeseen sopiva hinausvyö, koskessa lyhyt ja merellä pitkä. Kajakeissa pitää olla perä/keulalenkkit ja kansiköysistöt.

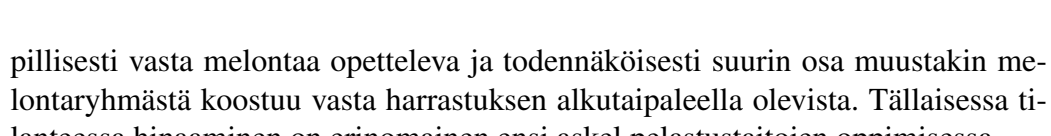
Pelastettava kulkee joutuisammin mahallaan kajakin takakannella jalat sivuilla vettä viistäen ja melojalle lisätasapainoa antaen. Takakannelle ei kuitenkaan pääse ei ainakaan aiheuttamatta ilmeistä pelastajan kaatumisvaaraa, jos kajakissa ei ole kunnon kansiköysiä.

Vain parimetrisen freestylekajakin tai lyhyen koskenlaskukajakin (creek boat) takakannelle ei voi ottaa ketään. Tästä seuraa, että koskipelastaja pääsääntöisesti käyttää työssään perinteistä noin 3,5 m pitkää koskikajakkia.

Rantaan hinaamisella on kuitenkin monia rajoitteita:

1. Toimiakseen suhteellisen joutuisasti se sitoo kaksi pelastusmelojaa yhtä kaatunutta kohti. Kylmissä olosuhteissa vähänkin kauempana rannasta hypotermian riski entisestään kasvaa jos uimarin rantaan hinannut lähtee hakemaan kajakkia ja tällä välillä uhri jäähtyy lisää. Tilannetta ei paranna se, että pelastaja yrittää hinata sekä uimaria että kajakkia yhtäkaaa. Näin raskaan taakan vetäminen on hidasta ja uimari on koko pelastusoperaation ajan ainakin osittain vedessä ja jäähtyy tehokkaammin kuin rannalla. Toimiakseen suhteellisen joutuisasti se sitoo kaksi pelastusmelojaa yhtä kaatunutta kohti. Kylmissä olosuhteissa vähänkin kauempana rannasta hypotermian riski entisestään kasvaa jos uimarin rantaan hinannut lähtee hakemaan kajakkia ja tällä välillä uhri jäähtyy lisää. Tilannetta ei paranna se, että pelastaja yrittää hinata sekä uimaria että kajakkia yhtäkaaa. Näin raskaan taakan vetäminen on hidasta ja uimari on koko pelastusoperaation ajan ainakin osittain vedessä ja jäähtyy tehokkaammin kuin rannalla.
2. Hinaaminen on hidasta ja raskasta melontaa. Myös tästä tekijästä seuraa, että varsinkin kylmissä olosuhteissa hinaamalla pelastaminen on toivotonta, jos lähin ranta on kilometrien päässä. Jo muutaman sadan metrin matka rannalle vaatii sekä pelastajalta että pelastettavalta hyvää kuntoa ja/tai vedenvarassakin kylmältä tehokkaasti suojaavia melontapukineita. Hinaaminen on hidasta ja raskasta melontaa. Myös tästä tekijästä seuraa, että varsinkin kylmissä olosuhteissa hinaamalla pelastaminen on toivotonta, jos lähin ranta on kilometrien päässä. Jo muutaman sadan metrin matka rannalle vaatii sekä pelastajalta että pelastettavalta hyvää kuntoa ja/tai vedenvarassakin kylmältä tehokkaasti suojaavia melontapukineita.
3. Varsinaisen merimelonnan kaatumistilanteissa on aallokko yleensä huomattavaa ja/tai kaatuja jo valmiiksi uupunut. Silloin takakannella rähmällään oleva pelastettava aiheuttaa kaatumisriskin myös pelastajalle. Jos pelastaja kaatuu, niin uhrin on heti irrotettava, jotta pelastaja voi tehdä eskimopyörähdysten. Varsinaisen merimelonnan kaatumistilanteissa on aallokko yleensä huomattavaa ja/tai kaatuja jo valmiiksi uupunut. Silloin takakannella rähmällään oleva pelastettava aiheuttaa kaatumisriskin myös pelastajalle. Jos pelastaja kaatuu, niin uhrin on heti irrotettava, jotta pelastaja voi tehdä eskimopyörähdysten.

Hinaamalla pelastamisen rajoitteista seuraa se, että rannan pitää olla lähellä. Tekniikka toimii tyypillisissä melontaan tutustuttamistilanteissa ja alkeiskursseilla sekä joki- koskimelonnessa. Tekniikalle soveliaissa olosuhteissa kaatuja on tyy-

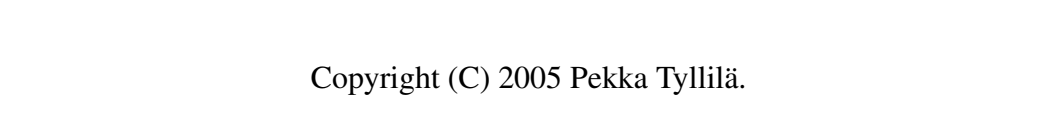
Kuva 62: Pelastaminen hinaamalla koskessaKuva 63: Pelastaminen hinaamalla järvessä ja merellä: pelastusmelojat saapumassa kaatuneen luokse

pillisesti vasta melontaa opetteleva ja todennäköisesti suurin osa muustakin melontaryhmästä koostuu vasta harrastuksen alkutaipaleella olevista. Tällaisessa tilanteessa hinaaminen on erinomainen ensi askel pelastustaitojen oppimisessa.

Sileän veden pelastustilanteessa laipiollista merikajakia kannattaa tyhjentää kääntämällä kajakkia kyljelleen samalla kun hinausköysi kiinnitetään kajakin keulalenkkiin.

2.1.7.2. X-pelastus

Perinteinen x-pelastus sopii harjoiteltavaksi toveripelastusmenetelmäksi virtaavan veden olosuhteissa järjestetyille melonnanohjaaja kurssille ja vastaavalla tavalla opaskurssin virtaavan veden osuuteen. Luonnollisin opetustilanne syntyy, kun kurssin muut harjoitteet ovat niin vaativia, että aitoja kaatumisia sattuu. Kouluttajan on syytä korostaa, että kurssilaiset pelastavat toisensa alusta lähtien ja kouluttaja osallistuu vain palautteen antamiseen. Tätä ajatusta on syytä vielä laajentaa siten, että myöhemmin omia kurssejaan vetävät ohjaajat ja oppaat oivaltavat, että virtaavassa vedessä kurssin päävastuuhenkilö vain pakosta sitoo itsensä pelastamisen etulinjan tilanteeseen, koska silloin hän ei enää pysty johtamaan tilannetta, jos esimerkiksi sattuu lisävahinkoja. Eli oli kyseessä mikä tahansa virtaavan veden melontakurssi, niin pääsääntöisesti kurssilaiset pelastavat toisensa ja ohjaajat osallistuvat tilanteisiin vain silloin, kun se on välttämätöntä. X-pelastus toimii tilanteissa, joissa kaatumispaikan alapuolella on riittävän helppoa nivakoskea tai suvanto. Viimeistään koskiopaskurssilaisille pitäisi muodostua käsitys, missä x-pelastus on mahdollista ja missä pitää käyttää muita keinoja esimerkiksi rantaan hinaamista. Oletetaan tilanne, jossa toinen meloja on jostain syystä kaatunut ja joutunut veden varaan. X-pelastustekniikassa pystyssä oleva meloja (pelastaja)

Kuva 64: Etualalla pelastusmeloja aloittaa kajakin hinauksen, taempana uimari on vatsallaan toisen pelastusmelojan kajakin takakannella ja pitää melojaa vyötäröstä kiinni

Kuva 65: Mitä syvemmillä pelastajan kajakki kyntää, sitä vakaampaa mutta raskeampaa. Uimari tasapainottaa menoa pitämällä jalkojaan sivulla. Huomaa uimarin mela melaparkissa sivulla

Kuva 66: Edellinen tilanne jatkuu

nostaa kaatuneen kajakin keulan syliinsä reippaasti siten, että vettä menisi mahdollisimman vähän kajakkiin (ks. kuva). Hän nostaa ja vetää kaatuneen kajakin oman kajakin etukannelle niin pitkälle että kaatuneen kajakin aukko on oman kajakin aukon päällä (kajakit ovat nyt X-asetelmassa, siitä tekniikan nimi). Pelastaja keinuttaa kaatunutta ylösalaisin olevaa kajakkia kallistelemalla omaa kajakkia (ks. kuva). Tällä tavoin vesi tulee ulos kaatuneesta kajakista.

Tarvittaessa kaatunut meloja auttaa tyhjentämisessä siirtymällä pitämään kiinni tyhjennettävän kajakin keulalenkistä. Tyhjennyksen alkutilanteessa kaikki vesi on tyhjennettävän kajakin perässä. Jos tyhjennettävässä kajakissa ei ole laipioita, niin pelastaja ei välttämättä jaksaa keikauttaa tyhjennettävää kajakkia niin, että vesi tulisi pois. Silloin pelastettava auttaa vetämällä kajakin keulalenkistä keulan alas. Silloin vesi tyhjenee takarungosta. Tämän jälkeen kajakkia keikautetaan vielä pari kertaa, niin että se tyhjenee lähes kokonaan. Kun kajakki on tyhjä, se käännetään oikein päin. Samalla kajakit asetetaan kyljet vierekkäin eri suuntaisesti. Pelastaja asettaa melansa kaatuneen kajakin etukannelle poikittain niin, että hänen toinen kätensä menee melan varren alta kiinni kaatuneen kajakin aukonreunaan ja toinen käsi pitää kiinni suoraan kaatuneen kajakin aukonreunasta (ks. kuva). Tällä tavoin lauttana tilanne on hyvin vakaa. Kaatunut meloja kiipeää nyt turvallisesti omaan kajakkiinsa. Tapoja on monia ja niiden toimivuus johtuu monista eri tekijöistä: pelastajan ja uimarin kokosuhteista, pelastajan ja uimarin kajakkien koosta ja niiden kansiköysistön tasosta.

Perinteisessä x-pelastuksessa kajakkiin nouseaan tavallisesti pelastettavan ka-

Kuva 67: Normaalitilanteessa kajakin hinaaminen on selvästi nopeampaa kuin uimarin kuljettaminen takakannella

Kuva 68: Pelastaja keltaisessa kajakissa meloo kaatuneen kajakin keulaan ja muodostaa T-kirjaimen muotisen kuvion, uimari siirtyy kajakkinsa takaosaan, apupelastaja violettikantisessa kajakissa valmistautuu pitämään pelastustilanteen paikallaan hinausköyden avulla

Kuva 69: T-muoto on saatu valmiiksi, pelastaja valmistautuu tyhjentämään kaatuneen kajakin, uimari on valmiina avustamaan perästä

Kuva 70: Pelastaja vetää uimarin kajakin poikittain kumolleen syliinsä. Tästä tekniikan nimi x-pelastus

Kuva 71: Kumollaan pelastajan sylissä oleva kajakki tyhjennetään keikuttelemalla vuoroin perää ja keulaa ylös alas. Tarvittessa uimari avustaa keventämällä omaa päätänsä tai alkutilanteessa jopa ui toiseen päähän ja painaa sen alas.

Kuva 72: Uimari valmistautuu nousemaan kajakkiinsa pelastajan ja oman kajakkinsa välistä. Kajakkien perä ja keula otetaan kainaloon ja jalat nostetaan yksi kerrallaan kajakkien kansille ja tästä hivuttaudutaan oman kajakin aukkoon.

Kuva 73: Lopuksi aukkopeite suljetaan. Pelastaja varmistaa tilanteen

jakin takaa tai kajakkien välistä. Sivulta kajakkiin nousua käsitellään muunnellun x-pelastuksen yhteydessä.

Takaa noustaessa uimari painaa kajakkinsa takakannen alleen ja vettä itseään kansiköysistä mahallaan pitkin takakantta kohti kajakkinsa aukkoa. Kun hän on päässyt aukon takareunan tasalle, niin mahdollisimman sujuvasti ja painopisteen alhaalla pitäen hän kääntää jalkansa sivukautta eteen ja kajakkinsa aukkoon ja pudottautuu samalla istumaan kajakkiinsa. Tämä on koko perinteisen x-pelastuksen kriittisin vaihe. Tekniikkaa harjoitelleellakin henkilöllä painopiste nousee aika korkealle, kun jalat siirretään takaa eteen. Tilanne on hutera ja pelastaja joutuu tosissaan pitämään pelastettavan kajakista kiinni, jotta tilanne pysyisi hallinnassa. Jos pelastettava on suurikokoinen ja pelastaja on pieni, niin tässä tilanteessa päädytään helposti uudelleen veden varaan.

Kun uimari nousee ylös kajakkien välistä, niin hän ottaa aluksi pelastajan kajakin keulaan toiseen kainaloonsa ja oman kajakkinsa takakannen toiseen kainaloonsa ja nostaa jalkansa kajakkien välistä oman kajakkinsa takakannelle (aukkoon) ja pelastajan etukannelle. Tästä tilanteesta hän mahdollisimman hyvin jatkuvan liikkeen säilyttäen siirtää myös toisen jalkansa oman kajakkinsa aukkoon ja samalla hivuttautuu eteenpäin. Heti kun mahdollista hän pudottautuu istumaan kajakkiinsa. Tekniikan ongelmana on se, että alkutilanteessa pelastajan kajakki ja pelastettavan kajakki pyrkivät loitonemaan toisistaan ja silloin liikkeen jatkaminen kohti päämäärää muuttuu voimakkaallekin henkilölle aika raskaaksi. Pelastaja ei välttämättä jaksa pitää kajakkeja lähellä toisiaan. Ongelma on sitä pienempi, mitä lähempää oman kajakkinsa aukon takareunaa uimari nousee alkutilanteeseen eli matka, joka hänen pitää hivuttautua takakannella on mahdollisimman lyhyt.

Vinkkejä hyvään suoritukseen:

1. Melojan varusteet eli mahdollinen hinausköysi, katkaisuveitsi, vihellyspilli jne. pitää olla sillä tavalla kelluntapukineessa kiinni, että ne eivät tartu kajakin kansivarustukseen. Uimarin pitää myös huolehtia siitä, että hänen aukkopeitteensä ei tartu kajakin kansivarustukseen. Suoraan takaa oman kajakin takakannelle noustaessa aukkopeite tarttuu ensimmäiseksi oman kajakin takapiikkiin, jos sitä ei jo uimasillaan käännä sivuun. Melojan varusteet eli mahdollinen hinausköysi, katkaisuveitsi, vihellyspilli jne. pitää olla sillä tavalla kelluntapukineessa kiinni, että ne eivät tartu kajakin kansivarustukseen. Uimarin pitää myös huolehtia siitä, että hänen aukkopeitteensä ei tartu kajakin kansivarustukseen. Suoraan takaa oman kajakin takakannelle noustaessa aukkopeite tarttuu ensimmäiseksi oman kajakin takapiikkiin, jos sitä ei jo uimasillaan käännä sivuun.

2. Edellinen teema pätee myös sekä pelastajan, että uimarın kajakin kansivarustukseen. Kaikkein parasta pelastuksen kannalta olisi, jos kajakkien kansissa ei olisi muuta kuin kansiköydet kiinnitettynä upotettuihin kiinnittimiin. Kannelle pakatut merimelojan hinausköydet, varamelat, tyhjennyspumput yms. sinänsä tarpeelliset ja nopeasti käsillä oltavat varusteet haittaavat kajakkiin nousemista ja pahimmillaan tekevät sen erittäin hankalaksi. Merikajakin kannella olevat isot löysät verkkopussit ovat verkkoja, joihin uimarın liivistä roikkuvat pienetkin esineet tarttuvat. Lisäksi ne houkuttelevat lastaamaan huonosti mietityn kansilastin. Kajakin takakannella tällaista pussia ei pitäisi ehkä olla lainkaan. Pelastajan kannattaa heti harkita, onko uimarın kajakin takakannella liikaa tavaraa ja ottaa pelastusta eniten haittaavat esineet pois, sitoa ne omalla melaparkilla tai antaa ne vaikka kolmannelle melojalle. Tähän menee vähän aikaa, mutta enemmän menee siihen, että pelastaminen epäonnistuu ja sitten kuitenkin kansilastia joudutaan purkamaan. Edellinen teema pätee myös sekä pelastajan, että uimarın kajakin kansivarustukseen. Kaikkein parasta pelastuksen kannalta olisi, jos kajakkien kansissa ei olisi muuta kuin kansiköydet kiinnitettynä upotettuihin kiinnittimiin. Kannelle pakatut merimelojan hinausköydet, varamelat, tyhjennyspumput yms. sinänsä tarpeelliset ja nopeasti käsillä oltavat varusteet haittaavat kajakkiin nousemista ja pahimmillaan tekevät sen erittäin hankalaksi. Merikajakin kannella olevat isot löysät verkkopussit ovat verkkoja, joihin uimarın liivistä roikkuvat pienetkin esineet tarttuvat. Lisäksi ne houkuttelevat lastaamaan huonosti mietityn kansilastin. Kajakin takakannella tällaista pussia ei pitäisi ehkä olla lainkaan. Pelastajan kannattaa heti harkita, onko uimarın kajakin takakannella liikaa tavaraa ja ottaa pelastusta eniten haittaavat esineet pois, sitoa ne omalla melaparkilla tai antaa ne vaikka kolmannelle melojalle. Tähän menee vähän aikaa, mutta enemmän menee siihen, että pelastaminen epäonnistuu ja sitten kuitenkin kansilastia joudutaan purkamaan.
3. Mitä pienempi on pelastettavan henkilön kajakki ja erityisesti sen takakansi, niin sitä hankalampaa on kiivetä kajakkiin siten, että se ei nouse pystyyn ja ryyppää uudestaan vettä sisäänsä aukon takareunasta. Ongelmaa voidaan korjata kahdella tavalla. Uimarın pitää kajakkiinsa kiivetessään nojata enemmän pelastajan kajakin etukanteen. Silloin hän painaa pienemmällä voimalla oman kajakkinsa perää alas. Toisaalta pelastaja voi estää pelastettavan kajakin pystyyn nousemista pitämällä siitä kiinni lähempää keulaa. Silloin hän voi tehokkaasti painaa keulaa alas ja estää pystyyn nousemista. Näiden tekniikoiden edellytys on se, että ainakin pelastaja meloo vähintään perinteisen kokoista koskikajakkia eli pituutta kajakilla on yli 3 m ja tilavuutta yli 250 l. Lyhyet creek boat kajakit sopivat x-pelastamiseen erittäin

huonosti ja free style kajakit eivät sovi ollenkaan. Tämä on totta erityisesti silloin, kun myös uhrilla on pieni ja lyhyt kajakki. Mitä pienempi on pelastettavan henkilön kajakki ja erityisesti sen takakansi, niin sitä hankalampaa on kiivetä kajakkiin siten, että se ei nouse pystyyn ja ryyppää uudestaan vettä sisään aukon takareunasta. Ongelmaa voidaan korjata kahdella tavalla. Uimarin pitää kajakkiinsa kiivetessään nojata enemmän pelastajan kajakin etukanteen. Silloin hän painaa pienemmällä voimalla oman kajakkinsa perää alas. Toisaalta pelastaja voi estää pelastettavan kajakin pystyyn nousemista pitämällä siitä kiinni lähempää keulaa. Silloin hän voi tehokkaasti painaa keulaa alas ja estää pystyyn nousemista. Näiden tekniikoiden edellytys on se, että ainakin pelastaja meloo vähintään perinteisen kokoista koskikajakkia eli pituutta kajakilla on yli 3 m ja tilavuutta yli 250 l. Lyhyet creek boat kajakit sopivat x-pelastamiseen erittäin huonosti ja free style kajakit eivät sovi ollenkaan. Tämä on totta erityisesti silloin, kun myös uhrilla on pieni ja lyhyt kajakki.

X-pelastus sopii merimelontaan vain varauksella. Raskaassa retkeilijän varustelastissa kajakki voi olla niin painava, että pelastajan voimat eivät riitä sen nostamiseen oman kajakin päälle poikittain, vaikka pelastettava auttaisi. Erityisesti korkea aallokko lisää ongelmia. Kajakit eivät pysy tyhjennyksen aikana hyvässä asennossa, vaan aallokko paiskoo niitä. Lisäksi poikittain pelastajan sylissä oleva lastattu merikajakki aiheuttaa vaaraa. Päälle kaatuva aalto voi aiheuttaa tilanteen, jossa pelastajan sormet tai kädet puristuvat kajakkien runkojen väliin. Korkeassa aallokossa kajakin tyhjentäminen x-tekniikalla on hyvin hankalaa.

Edellä sanottu on entistä enemmän totta retkivarusteilla lastattujen kajakkikaksikoiden kohdalla. Leveä ja vakaa kaksikko kaatuu harvoin, mutta kaaduttuaan se on hankala pelastettava. Retkeläisten, joiden ryhmissä melotaan kaskikoilla kannattaisi etukäteen harjoitellamahdollista kaatuneen kajakkikaksikon pelastustilannetta.

2.1.7.3. Muunnettu x-pelastus

Muunnettua x-pelastusta pitäisi opettaa kaiken tasoilla ohjaaja- ja opaskursseilla perinteistä x-pelastusta kehittyneempänä virtaamattoman veden pelastustekniikkana. Tekniikan edellytyksenä on se, että kaatuneiden melojien kajakeissa on vähintään takalaipiot. Siirryttäessä ohjaajakoulutuksesta meriopaskoulutukseen pelastusharjoittelun vaativuus kasvaa. Ohjaajakurssilla toimitaan lähellä rantaa ja koulutuksessa on tärkeää kontrolloida ja ohjata kurssilaisia mahdollisimman sujuvaan toimintaan. Pelastamisessa ei olennaista ole voiman käyttö ja hosuminen, vaan pelastajan selkeät käskyt, oikeat liikeradat ja otteet. Opas ja meriopaskurs-

seilla pelastusharjoitukseen pitäisi saada lisää toden tunnetta toimimalla etäämmällä rannasta. Vaativuutta harjoitukseen saadaan lähtemällä kaikki nurin ja uimaan tilanteesta liikkeelle. Kouluttajalle sopiva rooli tässä harjoituksessa on pysytellä uimasillaan ja antaa pelastaa itsensä. Jonkun kurssilaisen pitäisi ensimmäisenä päästä kajakkiinsa esimerkiksi re-entry amp; roll tekniikalla, katso luku (kts. kappale 2.1.5.4.) . Kajakkikaksikon pelastaminen tuo myös haastavuutta harjoitteluun. Muunnettu x-pelastus on kehitetty paremmin merellä korkeassa aallokossa tapahtuvaan pelastamiseen soveltuvaksi. Siinä on kaksi olennaista parannusta:

1. Kaatunutta kajakkia ei nosteta pelastajan kajakin päälle poikittain tyhjentäväksi. Osittainen tyhjennys saadaan aikaan paljon vähemmän voimia vaativalla tavalla. Pelastaja ottaa kaatuneen kajakin keulasta kiinni ja nostaa jonkin verran. Silloin suurin osa laipiollisen merikajakin istuinkaukalossa olevasta vedestä valuu pois. Mitä lähempänä aukon takareunaa on takalaipio, niin sitä paremmin kajakki tyhjenee. Nopean tyhjennyksen jälkeen kajakki pyöräytetään rivakasti oikein päin, jotta vettä ei mene uudestaan sisään ja samalla se käännetään pelastajan kajakin viereen keulat vastakkaisiin suuntiin. Kaatunutta kajakkia ei nosteta pelastajan kajakin päälle poikittain tyhjentäväksi. Osittainen tyhjennys saadaan aikaan paljon vähemmän voimia vaativalla tavalla. Pelastaja ottaa kaatuneen kajakin keulasta kiinni ja nostaa jonkin verran. Silloin suurin osa laipiollisen merikajakin istuinkaukalossa olevasta vedestä valuu pois. Mitä lähempänä aukon takareunaa on takalaipio, niin sitä paremmin kajakki tyhjenee. Nopean tyhjennyksen jälkeen kajakki pyöräytetään rivakasti oikein päin, jotta vettä ei mene uudestaan sisään ja samalla se käännetään pelastajan kajakin viereen keulat vastakkaisiin suuntiin.
2. Muunnetussa x-tekniikassa uimari nousee kajakkiinsa takakannen sivulta. Alkutilanteessa hän kurottaa käsillään kajakkinsa takakannen yli pelastajan kajakin etukannen köysiin ja vetää niistä itsensä vatsalleen poikittain kajakkinsa takakannelle. Kun liike on edennyt sopivan pitkälle, niin pelastettava kääntää jalkansa oman kajakkinsa aukkoon ja hivuttautuu sinne takaperin ryömien. Kun hän on kajakkinsa aukossa sopivan pitkällä, hän kääntyy vatsaltaan selälleen. Liikkeen tuloksena pelastettava "putoaa" kajakkiinsa istumaan. Pyörähdysliike suuntautuu pelastajan kajakista pois päin eli jos oman kajakin aukko on vasemmalla puolella, niin silloin pelastettava kääntyy vasemmalle. Muunnetussa x-tekniikassa uimari nousee kajakkiinsa takakannen sivulta. Alkutilanteessa hän kurottaa käsillään kajakkinsa takakannen yli pelastajan kajakin etukannen köysiin ja vetää niistä itsensä vatsalleen poikittain kajakkinsa takakannelle. Kun liike on edennyt sopivan pitkälle, niin pelastettava kääntää jalkansa oman kajakkinsa aukkoon ja hivuttautuu

Kuva 74: Alkutilanteen T-muoto kuntoon. Uimari siirtyy kajakkinsa perälenkin tuntumaan. Takana apupelastaja valmistautuu hinausköydellä estämään pelastajan ja pelastettavan valumisen aallokossa myötätuuleen.

Kuva 75: Pelastaja nostaa tyhjennettävää kajakkia kyljittäin jonkin matkaa syliinsä. Uimari avustaa tarvittaessa kääntämällä kajakkia perästä kylkiasentoon ja painamalla perää alas, jolloin keulan nostaminen on helpompaa. Tyjennettävän aukko on niin päin, että pelastaja näkee, kuinka suurin osa vedestä valuu pois. Apupelastaja kiinnittää hinausköyttä.

sinne takaperin ryömien. Kun hän on kajakkinsa aukossa sopivan pitkällä, hän kääntyy vatsaltaan selälleen. Liikkeen tuloksena pelastettava "putoaa" kajakkiinsa istumaan. Pyörähdysliike suuntautuu pelastajan kajakista pois päin eli jos oman kajakin aukko on vasemmalla puolella, niin silloin pelastettava kääntyy vasemmalle.

Tekniikan osaavalta kajakkiin nousu käy sujuvasti eikä liike pysähtelee. Nousu oman kajakin takakannelle kannattaa aloittaa heti aukon takaa. Silloin jalat voi työntää suoraan niin syvälle aukkoon, että voi saman tien pyörähtää kajakkiinsa istumaan. Suuri aukon etureunan tuntumassa oleva päiväaukon kotelo voi haitata jalkojen työntämistä kajakkiin riittävän syvälle ja pyörähtämistä. Edellytyksenä sujuvaan toimintaan on myös se, että ei melojan varusteissa eikä kajakin kansivarustuksessa ole yksityiskohtia, jotka voivat tarttua toisiinsa.

Kajakkiin noustessa meloja on koko ajan varsin matalana. Istuma-asennossa ollaan vasta kajakin istuimella. Tästä seuraa se, että tilanne on pelastajan kannalta vakaa ja helposti hallittavissa. Aallokossakin pelastajan voimat riittävät paljon paremmin onnistuneen pelastuksen loppuun viemiseen.

Onnistuneen kajakkiin nousun jälkeen aukkopeite kiinnitetään paikalleen. Pelas-

Kuva 76: Kajakki on saatu melko tyhjäksi. Pelastaja vetää sitä oman kajakkinsa sivulle ja ylösnousukohdalle siirtynyt uimari auttaa työntämällä. Kajakit ovat vastakkaisiin suuntiin. Apupelastaja on saanut hinausköyden kiinni ja pitää pelastustilannetta paikallaan.

Kuva 77: Uimari valmistautuu nousemaan oman kajakkinsa takakannelle vatsalleen. Huomaa kuinka pelastaja pitää uimarin kajakin aukonreunoista kiinni melasyllissä poikittain ja tarvittaessa kallistaa kajakkia niin, että sen kannelle kiipeäminen on helpompaa.

Kuva 78: Uimari on vetänyt kansiköysistä itsensä pitkälle oman ja pelastajan kajakin kannelle. Tukemalla toisella kädellä omasta kajakistaan ja toisella kädellä pelastajan kajakista hän alkaa hivuttaa jalkojaan kohti kajakkinsa aukkoa.

Kuva 79: Uimarin jalat ovat jo aukossa. Hän aloittaa kierähtämisen istuma-asentoon omaan kajakkiinsa

Kuva 80: Kierähdys istuma-asentoon jatkuu

Kuva 81: Kierähdys istuma-asentoon loppuvaiheessa

Kuva 82: Aukkopeitteen kiinnittäminen alkaa. Apupelastaja pitää edelleen hinausköydellä pelastajaa ja pelastettavaa paikallaan

Kuva 83: Uimari on tunkenut tyhjennyspumpun aukkopeitteen alle jalkojensa väliin. Hän pumppaa kajakkiin jääneen veden pois. Apupelastaja kelaava hinausköyttä sisään.

taja vakauttaa tilanteen lauttautumalla kaatuneen kajakkiin. Aukkopeitteen raosta pumpataan lopuksi vettä pois.

2.1.7.4. Jalalla aukosta ponnistaen kajakkiin

Heel hook pelastustekniikka sopii samoihin tilanteisiin kuin muunnettu x ja sitä pitäisi ohjaaja- ja opaskursseilla opettaa muunnetun x-pelastuksen vaihtoehtona. Tämä tekniikka tunnetaan englanninkielisellä nimellä heel hook (kantapääkoukku). Nimi tulee siitä, että tekniikassa uimari käyttää myös jalkaansa apuna noustessaan kajakkiinsa.

Laipiollinen merikajakki tyhjennetään vedestä samalla tavalla kuin muunnatussa x tekniikassa. Kajakkiin nousun alkutilanteessa uimari on kajakkinsa takakannen sivulla ja tarttuu käsillään pelastajan kajakin keulakannen köysistä kiinni samalla tavalla kuin muunnatussa x-tekniikassa. Tämän lisäksi hän nostaa kajakkinsa aukon puoleisen jalkansa aitajuoksijan askeleen tyypillisellä liikkeellä kajakkinsa aukkoon ja yhtäaikaa käsillä vetämällä ja jalalla aukosta ponnistamalla punnertautuu kajakkinsa takakannelle mahalleen jalat oman kajakkinsa aukossa. Jatko sujuu samalla tavalla kuin muunnatussa x-pelastuksessa. Pelastaja pitelee uimarin kajakkia aukon etureunoista molemmilta puolilta. Hän voi auttaa uimaria saamaan jalkansa kajakin aukkoon kallistamalla kajakkia siten, että uimarin puolelta aukon reuna on aivan vesirajassa.

Tekniikan suurin etu muunneltuun x-tekniikkaan verrattuna on siinä, että jalkaa käyttämällä saadaan nousuliikkeeseen niin paljon lisää voimaa, että huonovoimainenkin väsynyt meloja varmasti pystyy punnertautumaan kajakkiinsa. Jalan käyttö vaatii hieman notkeutta ja harjoittelua. Erityisesti merimelontaa harrastavien naisten kannalta tätä pelastustekniikkaa kannattaa harjoitella. Naisilla on usein notkeutta vaikka kuinka, mutta pitkillä päivämatkoilla käsien voimataso ei iltapäivän haverissa välttämättä riitä kunnolla kajakkiin nousuun. Silloin jalasta saadaan hyvä lisäapu.

Tekniikan etu on myös siinä, että kunnolla harjoiteltuna sillä pääsee kenties vielä nopeammin ja sujuvammin kajakkiinsa kuin muunnettua x-tekniikkaa käyttämällä. Pelastajalta ei vaadita juurikaan enempää voimaa kuin muunnatussa x-tekniikassa. Tilanne on varsin vakaa, vaikka uimari käyttäisi jalkaansa voimakkaastikin, koska hän samalla vetää käsillään oman kajakkinsa takakannen yli pelastajan kajakin keulan kansinaruista.

Kuva 84: Heel hook pelastustekniikassa kajakin tyhjennys tapahtuu samalla tavalla kuin muunnetussa x-tekniikassa. Mitä korkeampi nosto, sitä tyhjempi kajakki. Mitä kovempi merenkäynti, sitä matalampaan nostoon on tyytyminen.

Kuva 85: Kajakkiin nousua autetaan aukkoon nostetulla jalalla samalla, kun käsillä vedetään pelastuskajakin kansiköysistä vartalo oman kajakin takakannelle. Kuvassa jo jälkimmäinenkin jalka on sujahtamassa aukkoon. Istuma-asentoon pyörähdys sama kuin muunnetussa X:ssä

2.2. Kanadalaismelonta

Kajakkimelontaa pääalajinaan pitävän ohjaajan pitäisi kanadalaismelonnan tekniikasta ymmärtää ennen muuta oikea melan pituus, perus melonta ja kanoottiin menon ja sieltä poistumisen niksit. Opastasolla pitäisi huonommankin lajin perusvalmiudet olla tyydyttävästi, vaikka sitä ei Suomen Melontakouluttajien koulutusjärjestelmässä tiukasti vaadita. Ohjaajien ja oppaiden kannattaa ajatella tilanteita, joissa kurssilainen/asiakas kysyy jotakin siitä toisesta melontamuodosta. Mitä vastaat, jos jo perusvalmiutesi ovat kovin heikot? Jo ohjaajakurssilla, mikäli se on painottunut kanadalaismelontaan, on käsiteltävä erilaiset melonta-asennot. Melonta-asennon tukijärjestelmien kehittämien ja soveltaminen on opas-, meri- ja koskiopas tason asiaa. Kanadalaismelonta on huomattavasti enemmän "tee se itse"miesten ja naisten harrastus kuin kajakkimelonta. Suomessa on lukuisia kotimaisia pääasiassa lujitemuovituotantoon kehitettyjä kanadalaiskanoottimalleja. Kanootteja on myös valmistettu runsaasti erilaisessa harrastuspiireissä. Vaikka nykyisin erilaiset kestopuovirakenteiset kanootit ovat syrjäyttämässä komposiittirakenteiset, niin edelleen "tee se itse" kulttuuri kukoistaa kanootin varustelussa. Jos kanadalaiskanootistaan aikoo Suomessa saada meriaallokko/koskikelpoisen, niin mitä todennäköisimmin aukkopeiteratkaisut ja istuintuennat joutuu kehittämään omatoimisesti.

Edellä kerrotun perusteella opas/meri/koskiopas tasoilla pitäisi tietää myös melko paljon kanootin omatoimisesta varustamisesta sen käyttötarkoitukseen sopivaksi. Tähän liittyy tosiasia, että keskimääräinen kanadalaismelojan tieto/taitotaso, siitä kuinka kanootti varustetaan retkelle, kuinka varusteet pakataan ja kiinnitetään, on melo alhainen. Sopivan harjoituksen saa aikaan kun koulutettava ryhmä meloo tekniikkaradalla erilaista asennoista. Välillä keula- ja perämelojat vaihtelevat paikkoja. Kanadalaismelonassa melotaan yksilapaisella melalla. Melontamuo-

dot erottaa ensisijaisesti toisistaan mela eikä kanoottityyppi. Tosin useimmissa tapauksissa kajakit ja kanadalaiskanootit myös eroavat huomattavasti toisistaan.

Kanadalaismelassa on suora lapa ja siitä jatkuva suora varsi, joka päättyy lavan suuntaiseen kahvaan, litteäksi käteen sopivaksi muotoiltuun tai t- kirjaimelta näyttävään kahvaan. Lapa voi olla myös lievässä kulmassa varteen nähden.

Sopivan mittainen mela ulottuu seisovan melojan leuan alle. voimakas meloja voi käyttää hieman pidempää melaa. Etumelojan mela suhteessa hänen pituuteensa voi olla jonkin verran pidempi (5 cm 10 cm), koska takamelojan vedossa vedon pituutta ja aikaa kuluu j-ohjaukseen. Lajiin perehdyttäessä kannattaa melojen olla paremminkin liian lyhyitä kuin pitkiä. Tämä pätee sitä enemmän, mitä heikommät käsivoimat lajiin tutustujilla on. Liian pitkällä melalla melova aloittelija heikko-voimainen tyypillisesti nostaa yläkäden aivan liian ylös.

Perinteisellä avonaisella kanadalaiskanootilla melotaan joko istuvasta asennosta tai polviasennosta, jossa molemmat polvet ovat kanootin pohjalla. Ratakilpailuissa kanadalaista melotaan toisen polven varasta. Tätä tekniikkaa ei käsitellä tässä yhteydessä. Oikeaoppista on meloa kanadalaiskanoottia polviasennosta, mutta pitkillä taipaleilla istuma-asento lieenee useimpien retkeilijöiden mielestä mukavampi. Polviasennossa saavutetaan varsinkin koskimelonnassa tärkeä parempi ulottuvuus. Myös yksikkömelonnassa polviasento on huomattavasti tehokkaampi. Kanadalaiskanootin suuresta koosta johtuu, että sen ohjailussa tarvitaan voimaa, vaikka aluksen runko olisikin suunniteltu liikkumaan ketterästi. Mitä suurempi koski ja mitä raskaammin lastattu kanootti, sitä selvemmin tämä korostuu. Koska kanootin runko on laaja ei meloja voi ilman apuneuvoja ottaa reisillään ja polvillaan samanlaista tukea kuin kajakissa. Rajussa koskessa voikin käydä niin, että melan liikkeen voima ei välity kanootin runkoon ja pahimmassa tapauksessa kanootti luistaa kokonaan melojan alta pois. Istuttiin tai oltiin polviasennossa, on rajuissa koskissa melottaessa kanoottiin rakennettava sellainen tukijärjestelmä, jota vastaan ponnistamalla jalat voidaan lukita kanoottiin.

Istuma-asennossa melottaessa pitää jalkojen edessä olla säädettävä jalkatuki, jota vastaan jalkapohjilla voi ponnistaa. Lisäksi tarvitaan reisituki, esimerkiksi lasikuidulla vahvistettu vanerin suikale. Se kulkee poikittain kanootin laidasta toiseen, niin että meloja voi ponnistaa sitä vastaan reisillään. Reisituen ja penkin välistä on melojan mahduttava kaikissa kaatumistilanteissa luiskahtamaan ulos kanootista.

Polviasennossa käytetään pehmusteena makuualustaa, joka on liimattu kanoo-

Kuva 86: Kanadalaismelonta istuma-asento

Kuva 87: Kanadalaismelonta leveä symmetrinen polviasento

tin pohjaan. Alustaan voidaan muotoilla polville kupit. Polviasennossa jalat voidaan työntää myös kanootin istuimen alle ja istua kevyesti penkin etureunalla. Kaaduttaessa jalkojen on esteettömästi luiskahdettava penkin alta pois. Monissa kanadalaisissa penkit ovat kaiketikin vakavuutta tavoitellen asennettu niin matalalle, että jalkoja ei voi niiden alle turvallisesti työntää. Korkeampi penkkiasennus mahdollistaa myös penkin käyttämisen niskatukena kahden henkilön kantaessa kanoottiaan ylösalaisin hartioidensa ja niskansa varassa. Kun kantajan niska nojaa tarpeeksi korkealle asennetun penkin reunaan, mahtuu pää kunnolla kanootin sisään.

Rajun koskimelonnassa tarpeisiin asennetaan kanootin pohjalle melojan taakse jalkatuki, josta varpailla voidaan ponnistaa eteenpäin ja tukea reidet niiden yli kulkeviin hihnoin. Hihnat kulkevat vinottain takaa eteen, melojan sivuilta hänen jalkojensa väliin. Jalkojen välissä remmien kiinnityksen on oltava sellainen, että se irtaantuu käsikopelolla löytyvästä kauhukahvasta tempaisemalla. Se voidaan rakentaa esimerkiksi sopivista turvavyön tai laskuvarjon valjaiden soljista.

2.2.1. Inkkariin ja sieltä pois

Kanadalaiskanoottiin meneminen ja sieltä poistuminen on hyvä ohjaajatasen koulutukseen (ohjaajaretki) liittyvä harjoitus, koska ohjaajan toimenkuvaan kuuluvissa lajiesittelyissä, alkeiskursseilla ja helppoilla retkillä, on kanadalaismelontaan liittyvä kaatumisriski suurimmillaan rantatilanteissa. Melontataitokoe I kanoottiin meno ja sieltä pois tulo vastaavasti kuin kajakkimelonnassa. vaihtaa etu- ja perämelojan pitää vaihtaa paikkaa, niin että suoritus tulee testattua molemmissa rooleissa. Mitä syvempi v-pohja kanadalaiskanootissa on, sitä helpommin se kaatuu rannassa, kun keula on vedetty maalle ja perämeloja lähtee paikaltaan rantautuakseen. Tämä on tyypillisin ensikertaa kanadalaiskanoottiin tutustuvan virhe. Koulutuksessa tätä asiaa on lähestyttävä käytännössä harjoittelemalla ja samal-

Kuva 88: Toispuoleinen epäsymmetrinen polviasento sopii soolomelontaan

Kuva 89: Tukevalla aukkopeitteellä katetun avoinkkarin istuinaukko, huomaa kovassakin koskenlaskussa toimiva reisituki ja 10 mm kumiköydellä tuotettu aukko-
peitteen jatkuvan kiristyksen periaate

la on mietittävä ryhmän hallintaa rantatilanteessa. Vasta-alkaja pari kanadalaiskanootissa on paljon avuttomampi kuin vasa-alkaja kajakissa, koska kanadalaismelonta edellyttää yhteistoimintaa. Kanoottiin meno ja sieltä pois tulo harjoitus voidaan organisoida samalla tavalla kuin kajakkimelonassakin. Sekä perä- että keulamelojan roolissa on harjoiteltava. Kanadalaiskanoottiin ja kajakkiin meno ja poistuminen muistuttavat toisiaan. Avonaiseen isokokoiseen kanadalaiseen tosin voidaan hyvissä olosuhteissa astua kuin veneeseen. Toisaalta aukkopeitteellä katettuun inkkariin on mentävä aivan samalla tavalla kuin kajakkiin.

Kanadalaiskanoottiin mentäessä tai siitä poistuttaessa on yleensä toimivinta, että kanootti on rannan suuntaisesti. Jos kanootti on poikittain rantaan nähden, niin erityisesti jyrkässä (äkkisyvässä) rannassa syntyy helposti tilanne, jossa varsinkin voimakkaasti v- tai u-pohjainen inkkari on hyvin epävakaa.

Kanadalaiskaksikkoon ylävirran puoleinen meloja menee ensin ja poistuu jälkimmäisenä. Kumppani pitää silloin maalta ylävirran puoleisesta päästä kanoottia rannassa. Alavirran puoleisen melojan mennessä kanoottiin tai tullessa sieltä pois pitää ylävirran puoleinen meloja keulaa tai perää rannassa. Näin virta ei pääse sieppaamaan kanoottia koskeen.

2.2.2. Eteenpäin

Melontataitokoe I Eteenpäin melonta suoraan 100 m. Melontataitokoe II melontatyylillä, eteenpäin 100 m. Tavoitteena ja arvostelukriteerinä tehokas ja taloudellinen melonta, hyvä näyte valitun kaluston liikuttamisesta.

Vähintäänkin tyydyttävä perusmelontatekniikka eteen- ja taaksepäin kuuluu jokaisen melontaohjaajan perusvalmiuksiin ohjaustilanteen kalustolla. Opastasolla on syytä pitää vähimmäistavoitteena hyvää suoritusta ohjaustilanteen kalustolla ja vähintään tyydyttävästi pitäisi meloa kaikilla retkeily- ja virkistyskäyttöön soveltuvilla kanooteilla.

Taitokokeen (I ja II) eteenpäin melonnan testissä pitäisi olla sen verran aikaa, että testi suoritetaan tässä esitetävän kolmiorata harjoituksen tyypisesti, jotta melojan/melontaparin taidot tulevat esiin melottaessa erilaisiin tuulen suuntiin. C2

kalustolla testi on suoritettava kaksi kertaa, jotta parin jäsenet ovat sekä keula- että perämelojina. Taitokoe II tasolla pitäisi suorituspaikalla olla jonkin verran tuulta, jotta kanootin todellinen hyvä hallinta tulee esiin. Testattavat voivat meloa jonossa radalla. Testin vastaanottaja kykenee seuraamaan saman aikaisesti muutamia. Kolmioradan kulmissa voidaan testata myös taitokokeeseen liittyviä erilaisia käännöksiä.

Jo taitokoe I tasolla kanootin suuntaa pitää eteenpäin melottaessa kontrolloida j-vedolla. Melontataitokoe II tasolla (jos suorituskalustona on inkkarit) pitäisi testata myös yksikkömelontaosaamista.

Opaskurssin käytännön osuudessa pitää harjoitella myös kanadalaisyksiköllä, jos kurssin pääkalustona ovat inkkarit. Sopiva ohjaajatason perusharjoitus eteenpäin melonnan kehittämiseen on melonta kolmioradalla, jossa yksi kolmion sivu on luokkaa 100-200 m. Kolmiorata voidaan toteuttaa valitsemalla kolmion kärjiksi sopivia pintakiviä, laiturinkärkiä tai käyttämällä pullopoijuja tai pohjakeppejä. Harjoituksen vaativuus kasvaa, mitä enemmän tuulee ja mitä korkeampaa on aallokko. Optimaalisissa kurssiolosuhteissa kolmiota voidaan meloa suojaisemmassa ja tuulisemmassa paikassa. Silloin nähdään parhaiten erilaisten tuulen suuntien ja voimakkuuksien vaikutukset kanadalaiskanootin suunnassa pitämiseen. Tämä harjoitus on sopiva myös ohjaajien käyttöön heidän opettaessaan kanadalaismelonnan alkeita. Kolmioradan kulmiin kannattaa yhdistää käännöksissä tarvittavia melatekniikoita. Jos harjoituksessa on käytettävissä useita ohjaajia, niin kukin valvoo yhtä melateknistä suoritusta.

Pidemmälle vietyinä saman harjoituksen voi vetää yksin melontana ja toisaalta c2 parit voivat keskittyä siihen, kuinka vähäisellä j-vedolla kanootin saa pysymään suunnassa. Veto muuttuu muodoltaan isosta J:stä pikku j:ksi. Toisaalta pitää muistaa, että rauhallinen pikku j:n saattoveto vie tehoa pois eteenpäin melonnasta.

Ohjaaja/opaskurssin harjoituksessa (kurssikalustona kanadalaiskanootit) käytännön osuudella tulee vaihdella etu- ja takamelojia sekä vaihdella pareja. Silloin huomataan parierojen vaikutus melontaan. Harjoiteltaessa melaperäsimen ja j-vedon käyttöä kannattaa alkeiskurssin perusharjoituksessa lähteä siitä, että melaperäsimessä yläkäden peukalo osittaa ylöspäin ja j-vedon loppuvaiheessa yläkäden peukalo osittaa alaspäin. Kanootin tasapainottaminen vaakasuoraan on olennaisen tärkeää sujuvan c2 melonnan kannalta.

Tässä käsiteltyjä kanootin hallittavuuteen liittyviä tekijöitä, melontaparin kokoja voimaeroja, pakkaamista, melontapaikkojen sijaintia kanootissa, sopivia melanpituuksia pitäisi harjoitella jo kanadalaismelonnan alkeiskurssilla eikä niiden

Kuva 90: Rauhallisella perus eteenpäin melonnalla valmistaudutaan kosken las-
kuun. Huomaatakameloja on hieman tahdista jäljessä, koska hän meloessaan sa-
malla ohjaa

kertaaminen ole ajanhukkaa millään koulutustasolla. Eteenpäin melontaharjoitus
sujuu parhaiten kolmioradalla ja siinä tulisi tarkastella seuraavassa esitettäviä nä-
kökohtia. Kanadalaismelonnan opettelu on hyvä aloittaa kaksikolla. Siinä oppii
helpommin vaistoamaan kanootin käyttäytymisen koskessa ja aallokossa. Ohjai-
lu ja tehokas eteenpäin melonta on kaksikolla yksikköä helpompaa. Kun kaksik-
komelonta sujuu hyvin, on opitut melatekniikat helppo siirtää yksikkömelonnan
teknisesti vaativampaan tilanteeseen.

Kanadalaismelonnan ja kajakkimelonnan tekniikat ovat lähellä toisiaan. Koska
kajakit ovat tavallisesti pienempiä ja kiikkerämpiä, niin ne reagoivat horjahduk-
siin, kosken aaltoihin ja virtauksiin terävämmin ja nopeammin. Siksi kajakilla opi-
pi nopeamman reagoinnin erilaisiin tilanteisiin ja saa paremman tuntuman aluk-
sen käyttäytymiseen. Tästä syystä tottuneen kajakkimelojan on varsin vaivatonta
opetella kohtuulliseksi kanadalaismelojaksi, mutta kanadalaismelojalta kajakkiin
totuttelu vaatii enemmän harjoittelua.

Perusmelontaliikkeen suurin ero on siinä, että kanadalaisessa se on edestakainen
ja kajakissa pyörivä. Ohjaavat melanvedot ovat kummassakin pääpiirteittäin vas-
taavat. Kanadalaisessa on helpompi saavuttaa hyvä melatuntuma, koska melaa oh-
jaavalla yläkädellä pidetään kiinni lavan suuntaiseksi muotoillusta kahvasta.

Eteenpäin melottaessa veto lähtee kaukaa edestä alakäsi ojentuneena ja ylävar-
talo kiertyneenä samalla tavalla kuin kajakkimelonnessakin. Istualtaan melottaes-
sa veto on hyvin lähellä kajakkimelontaa. Myös kanadalaismelonnessa on vältet-
tävä turhaa vartalon nyökkimistä. Se aiheuttaa liukua estävää keinumista kanoo-
tin pituussuunnassa. Pitkälle taakse jatkuva saattoveto ei vie kanoottia tehokkaas-
ti eteenpäin. Melaa vedestä nostettaessa sitä käännetään noin 90 astetta niin, että
lavan ulkoreuna osoittaa eteenpäin ja työnnetään mela uuteen voimavetoon ala-
kautta. Melan kääntäminen vähentää ilmanvastusta ja mela nousee sujuvammin
vedestä. Käännetty vettä viistäen eteenpäin työnnettävä mela on myös valmiina
alatukiasennossa, jos satutaan horjahtamaan.

C2:ssa Etu- ja takameloja melovat luonnollisesti eri puolilta. Toispuoleinen me-

lonta aiheuttaa eteenpäin vievän vaikutuksen lisäksi kanoottia sivusuunnassa kampeavan voiman. Eri puolilta melottaessa nämä voimat kumoavat toisiaan. Yhtä voimakkaissa vedoissa takamelojan kampeava voima on kuitenkin suurempi ja kanootti alkaa kääntyä etumelojan puolelle. Takamelojan tehtävänä on estää kanootin kääntyminen jatkamalla voimavetoa ohjaavalla melanvedolla. Kääntämällä vedon loppuvaiheessa melan peräsimeksi takameloja estää kanootin kääntymisen. Vedon loppuvaiheessa takamelojan yläkäden peukalo osoittaa ylöspäin. Tekniikka on huono, koska se jarruttaa kulkua huomattavasti. Parempi tekniikka ohjaukseen on ns. j-veto. Siinä takamelojan mela tekee vedessä j-kirjaimen muotoisen liikkeen. Vedon loppuvaiheessa lavan työskentelevä puoli kääntyy kanootin rungosta ulospäin ja kampeaa silloin kanootin perää etumelojan puolelle. Oikeaoppisessa j-vedossa yläkäden peukalo osoittaa vedon loppuvaiheessa kohti kanootin pohjaa. Pienen j-kirjaimen muotoisella vedollasaadaan rauhallinen retkitahiti aikaan, mutta siinä on tehon kannalta liian pitkä saattoveto. Tehoa tulee lisää, kun käytetään ison J-kirjaimen muotoista vetoa ja J tehdään jo melojan rinnalla. Kaksikkomelonassa suunnan pitämiseen vaikuttaa takamelojan ohjaavan vedon lisäksi huomattavasti melontarytmi, melojien melontavoima, kanootin kulkuasento ja melojien istuinpaikat kanootissa. Tuttu yhdistelmä kanadalaiskanootissa, niin seikkailukertomuksissa, kanoottien mainoksissa kuin todellisuudessaakin on sekapari, jossa nainen meloo edessä. Useissa tapauksissa yhdistelmä on melontarytmin, melontavoiman ja kanootin kulkuasennon kannalta epäedullinen. Päinvastainen tilanne: iso mies edessä, pieni nainen takana ei ole niinkään hyvä. Tärkeää on miettiä keinoja, miten kooltaan ja voimiltaan eroavasta melontaparista saadaan mahdollisimman sopusointuinen.

Melontarytmin kannalta on tärkeää, että keulamelojan veto ei ole liian hätäinen (pidempi mela kuluttaa aikaa), jotta takameloja ehtii tehdä j-vedon kääntävän loppuosan siten, että eteenpäin vievää voimavetoa ei tarvitse lopettaa kesken. Jos edessä istuu huomattavasti pienikokoisempi meloja kuin takana (nainen - mies) niin etumelojan luonnollinen rytmi on takamelojalle liian nopea. Silloin on kiinnitettävä erityistä huomiota oikean rytmin löytämiseen. Kannattaa siis kokeilla myös erilaisia melapituuksia.

Takamelojan (mies) vedon kanoottia voimakkaammin kääntävä vaikutus korostuu, jos hän on voimakkaampi kuin etumeloja (nainen).

Takamelojan (mies) ollessa etumelojaa (nainen) painavampi kanootin keula ui korkealla ja perä syvällä. Takamelojan vedon alkuosa kääntää kanootin keulaa voimakkaasti, mutta j-vedolla on vaikea kompensoida kääntymistä, koska syvässä uiva kanootin perä ei luista sivusuunnassa. Korkealla uiva keula pyrkii lisäksi voimakkaasti nousemaan vastatuuleen.

Melojien sijainti kanootissa vaikuttaa sen ketteryuteen ja suuntavakavuuteen. Mitä keskeemmällä kanoottia melojat istuvat, sitä ketterämpi kanootti on kääntymään, koska melojien massat ovat lähellä kokonaisuuden painopistettä. Ilmiö korostuu vielä aallokossa, koska kevyet perä ja keula eivät estä kääntymistä kyntämällä syvällä aalloissa. Melojien sijainti lähellä kanootin perää ja keulaa vaikuttaa päinvastoin.

Epäsuhtaisen melontaparin kohdalla tilannetta voidaan huomattavasti parantaa, kun edessä istuva kevyempi ja pienempi meloja muistaa meloa riittävän pitkillä vedoilla ja tavaroiden pakkauksella kanootti tasapainotetaan vaakasuoraan. Yksikkömelonnassa suunnan pitäminen on huomattavasti vaativampaa. J-vedolla täytyy kumota vedon alkuosan koko kääntävä vaikutus. Kanootin kääntymistä voidaan vähentää istumalla tai olemalla polviasennossa sillä puolella, jolta melotaan. Silloin kanootti ui kallellaan toinen laita ylhäällä ja vesilinja kapenee. Lisäksi voidaan meloa pystympään aivan rungon vierestä. Voimavedon parhaassa osassa melan lapa on osittain kanootin alla. Nämä tekijät tuovat vedon lähemmäksi kanootin vesilinjan pituusakselia, jolloin vedon alkuosan kääntävä vaikutus vähenee. Toisaalta runko auraa enemmän siltä puolelta, jolle se on kallistettu ja tämä voi vahvistaa vedon alkuosan kääntävää vaikutusta. Kanootin kallistaminen tuulisissa olosuhteissa lisää sen tuulipintaa ja siksi siitä voi olla enemmän haittaa kuin hyötyä.

Melojan paikka ja tavaroiden pakkaus vaikuttavat kanootin käyttäytymiseen yksikkömelonnassa samojen periaatteiden mukaan kuin kaksikkömelonnassakin. Masan keskittäminen keskelle kanoottia lisää ketteryyttä. Perän tai keulan kyntäminen syvällä vedessä estää sen sivuttaisluiston.

2.2.3. Taaksepäin

Melontataitokoe I tason taaksepäin melontataidoksi riittää c2 kalustolla 50 m suoraan takaperin mutta melontataitokoe II tasolla pitäisi taaksepäin suorituksessa tehdä jokin ennalta määritelty käännös, sillä siinä vasta näkyy, kuinka taaksepäin meloessa melontaparin yhteistyö pelaa. Näissä testeissä pitää luonnollisesti parin taidot testata sekä keula- että perämelojina. Taaksepäin melonnassakin hyvä perusharjoittelutilanne syntyy kun melotaan edellä kuvatulla kolmioradalla. Alkeiskurssilla kolmiorata lienee liian vaikea useimmissa tapauksissa taaksepäin melotaan.

Kanootin pysäyttäminen taaksepäin melomalla ja siirtyminen siitä välittömästi perälössaukseen on sopiva kanadalaismelontapainotteisen virtaavassa vedessä toteutettavan ohjaajakurssin harjoitus. Sopiva harjoituspaikka on rauhallinen I luo-

kan kosken yläpuolella oleva "sileä". Tekniikalla haetaan tässä tapauksessa sopiva laskun aloituskohta. Vastaavasti painottuneella opas/koskiopas kurssilla voidaan vuorovaikutteisella opetustyyllillä yhdessä oppia taaksepäin lossauksen rajat eli missä vaiheessa on helpompi pyöryttää aluksi kanootin keula vastavirtaan ja lossata niin päin ja jatkettaessa tehdä käännös toisinpäin.

Jo I luokan kosken virran kielessä c1 kalustolla suoritettu perällossaus mittaa erinomaisesti inkkarimelontataitoja. Taaksepäin melottaessa liike on työntävä. Ylävartaloa kierretään melakäden puolelta taaksepäin (samalla vilkaistaan olan yli kulkusuuntaan), niin että mela menee veteen mahdollisimman kaukana melojan takapuolella. Etumeloja ohjaa kanoottia työntävällä j-vetoa muistuttavalla liikkeellä, jossa työnnon loppuvaiheessa työskentelevä lavan puoli kääntyy kanootin rungosta ulospäin. Melontarytmi, kummankin melojan tasapainoinen voiman käyttö ja kanootin tasapainoinen lastaus ovat samalla tavalla tärkeitä kuin eteenpäin melottaessa. Jos kanootti pääsee karkaamaan kääntyvään liikkeeseen, on tilanteen korjaaminen vaikeaa. Siksi joka työnöllä on pidettävä huolta suunnasta.

Taaksepäin melonta on koskessa kanadalaiskaksikon hallinnan perustekniikoita. Lossaamalla taaksepäin voidaan tehokkaasti siirtyä sivuttaisiin ja väistää leveitäkin karioita. Kosken vaatima voiman käyttö edellyttää hyvää tekniikkaa. Syvällä kyntävän perän kulmaa vastavirtaan on vaikea hallita. Siksi kanootti on kuormattava tasapainoiseksi. Lossattaessa taaksepäin perämeloja voi helpoimmin suurentaa lossauskulmaa omalle puolelleen kuokka vedolla. Kulmaa pienentäessään hän käyttää kampeamisvetoa. Tätä etumeloja voi vahvistaa peräsimellä. Taaksepäin lossauksen vaikeus on siinä, että perus melontavoima on pienempi kuin eteenpäin melottaessa ja siksi pienikin kanootin ryöstäytyminen on vaikea korjata.

Taaksepäin melominen on c1:llä kaksikkoon verrattuna vaikeampaa samoista syistä kuin eteenpäin melominenkin.

2.2.4. Kanadalaiskanoottia ohjaavat melanvedot ja melatuet

Melontataitokoe I sivuttaissiirtyminen, kaariveto, mela peräsimenä, keulaperäsin, ja alatuki testataan saman tyyppisissä harjoitustilanteissa, jotka on jo selostettu kajakkimelonnan yhteydessä. Hyvä harjoittelufiilis saadaan taitokokeenkin tilanteessa aikaan pujotteluradalla. Kanadalaiskaksikoilla testiä suoritettaessa aikaa pitää varata kajakkimelontaan verrattuna varmasti kaksinkertainen määrä, koska melontaparin pitää näyttää taitonsa sekä perä että keulamelojina. Testin vastaanottaja ei kykene yhtäaikaan seuraamaan kuin 1-2 inkkariparia.

Melontataitokoe II alatuki, ja ylätuki tulevat kätevästi testattua koskimelontao-

sassa vaadittavissa akanvirrasta virtaan ja virrasta akanvirtaan käänöksissä.

Testit pitäisi ensisijaisesti suorittaa c2 pareina, koska se on vallitseva inkkarimelontamuoto. Erilaisilla henkilökohtaisen melontataidon perus- ja jatkokursseilla sekä ohjaaja- ja opaskursseilla käytettäessä pitäisi opetuksen painopisteen inkkarimelonnessa olla c2 työskentelyssä. Soolomelontaa käsitellään lähinnä aihealuetta täydentävänä teemana. Poikkeuksen tekevät luonnollisesti erityiset soolomelonnan teemakurssit.

Samalla tavalla kuin kajakkimelonnessakin on puikkelehtimisrata sopivin harjoite ohjaustekniikoiden opetteluun. Sileällä vedellä voidaan käyttää erilaisista esteistä: kivistä, veden yllä riippuvista puista tai rantarakenteista muodostuvia kierrettäviä ja väistettäviä elementtejä. Myös muovipulloista tehdyillä poijuilla tai kepeillä voidaan rata merkitä. Virtaavassa vedessä muutama kosken hännässä oleva kivi muodostaa usein sopivan virtauskuvion, jossa voidaan monipuolisesti kiviä kiertämällä harjoitella vastavirtastarttia, akanvirtaan pyörähtämistä, lossausta ja perälossausta sekä z-crossingia. Kaikkia näitä harjoitellaan sekä vasemmalle, että oikealle. Jo tästä perusharjoituksesta saa monta oppituntia, koska c2 melonnessa sama melontarata voidaan kiertää käyttämällä erilaisia melatekniikoita ja melontaparien pitää toimia eri rooleissa. Pelkkä tekniikkaradan esittelyharjoitus, jossa käydään eri melontatekniikat läpi vienee yhden melontajakson (2-3 oppituntia). Tekniikkarataan voidaan lisätä tehtäviä sitä mukaa, kun kurssin opetus etenee näissä perusasioissa.

Ohjaajatasolla (pääkalustona c) sopiva edellä kuvatun mukainen harjoitustilanne on sileä vesi tai korkeintaan I luokan selkeä koski. Opas/ koskiopas tasolla samat harjoitukset voidaan toteuttaa vaativammassa paikassa. Vaativammassa tekniikka-harjoituksessa jo II luokan koskessa kannelliset tai kunnon aukkoiteella varustetut kanootit ovat sopivampia kuin avokanootit, koska silloin melontatekniikoita opeteltaessa ei tarvitse kiinnittää huomiota kanootin täyttymiseen vedellä. Melojien on myös tämän tasoisessa harjoituksessa kyettävä pitämään jaloillaan kanootista kiinni eli tarvitaan jalkatuet.

Todellisen avokanootin melonta jo isoaaltoisessa II luokan koskessa on varsin taitoa vaativaa, koska osaavan melonnan lisäksi siinä pitää vaistota oikea aaltojen kohtaamisnopeus eli kanootille on annettava aikaa nousta aaltoihin. Liian nopea törmäys aaltoon täyttää kanootin nopeasti vedellä.

Henkilökohtaisen tekniikan kehittämiseen suunnatuilla alkeis- ja jatkokursseilla sekä ohjaaja- ja opaskoulutuksessa kannatta kurssiolosuhteet suunnitella niin, että avokanootilla aaltoihin hidastaminen on yksi erityistekniikka eikä se muodos-

tu perusosaamiseksi, jota kurssin harjoitukset koko ajan edellyttävät. Kanadalaisen ohjaamiseen käytetään melaperäsintä, kaarivetoja ja keulaperäsinvetoja (lisänä cross bow veto). Ne muistuttavat paljon vastaavia kajakkimelonnan vetoja. Lisäksi C-melonnessa voidaan käyttää kampeamisvetoja. Niissä mela tuetaan ohjattaessa kanootin runkoa vastaan. Enemmän kuin yksittäisten vetojen hallinta korostuu kanadalaiskaksikko koskessa melottaessa parin saumaton yhteistyö. Se on osaavan C2 koskimelonnan keskeisin piirre. Erilaisissa käännöksissä ja väistöissä melojat käyttävät toisiinsa liittyviä melanvetoyhdistelmiä. Vajavaisellakin henkilökohtaisella melatekniikalla voidaan laskea vaativia koskia, jos yhteistyö on sujuvaa.

Keulameloja näkee paremmin. Siksi hän lukee koskea tai aallokkoa, tekee reitivalinnat ja meloo päätöstensä edellyttämällä tavalla. Takameloja seuraa koskea (melontaympäristöä) ja etumelojan melan käyttöä ja valitsee kulloiseenkin etumelojan liikkeeseen sopivan takamelojan vedon. Vaikeat ja pitkät kosket luonnollisesti tarkastetaan etukäteen rannalta, sovitaan reitti pääpiirteissään, valitaan melontapuolet sekä mahdolliset puolten vaihtopaikat (kosken helppoja kohtia) ja sovitaan, millä vaihtoehtoisista melatekniikoista vaikeimmissa kohdissa melotaan. Käytännössä ennakoon sovitun taktiikan noudattaminen ei aina onnistu. Siksi takamelojan on varauduttava keulamelojan ennakkosuunnitelmasta poikkeavaan inspirointiin.

Melontaparin toisen jäsenen ollessa vasta-alkaja sijoitetaan hänet tavallisesti keulaan. Takameloja joutuu silloin vastaamaan reitin valinnasta ja sillä pysymisestä. Aloittelevan parin kanssa ei kokenutkaan meloja voi laskea juuri II luokka vaikeampia koskia varsinkin, jos reitillä pysyminen edellyttää tehokkaita käännöksiä. Kokeneista melojista pitäisi taitavamman koskenlaskijan istua edessä, jos se kanootin tasapainoisen kulkuasennon kannalta on mahdollista. **Usein näkee itseoppineiden C2 melojien vaihtavan jatkuvasti melontapuolta keskellä koskea, kun he yrittävät pitää kanoottiaan halutulla reitillä. Tämä on väärin! Otteen vaihtamiseen kuluu liikaa aikaa ja kanootti ehtii pahassa paikassa kaatua ennen kuin melat ovat uudelleen vedessä. Otetta ei vaihdeta kesken melontasuoritusta. Käännökset ja väistöt kumpaankin suuntaan on osattava tehdä otetta vaihtamatta.** Keulaperäsimessä melan lavan painepuoli auraa ulospäin (melapuolelle) kanootin rungon pituusakselin suunnasta. Normaalmelontatilanteen lavan sisäreuna on kääntynyt eteen ja melontapuolelle vetävään aurauskulmaan. Kaarivedossa mela tekee lähes 180 asteen kaaren edestä kanootin sivulta taakse kanootin sivulle. viimeisenä melalla vedetään pyörteet kanootin alle. Eri-tyisesti perämeloja ovi tällä loppuvedolla vahvistaa käännöstä.

C2 melonnan käännös etumelojan puolelle

Kuva 91: Käännös keulamelojan puolelle sovellettuna vastavirtalähtöön: edessästaattinen keulaperäsin, takana toistuvia kaarivetoja, kallistus alavirtaan. Melojien siirtyminen polviasentoon penkkien väliin keventää pyörähdystä.

Kuva 92: Käännös keulamelojan puolelle sovellettuna akanvirtaan pyörähtämiseen: edessä staattinen keulaperäsin takana toistuvat kaarivedot

Etumeloja tekee puoleltaan keulaperäsimen ja takameloja omalta puoleltaan kaarivedon. Keulaperäsintä voidaan tehostaa vetämällä mela ulos kurotetusta alkua-sennosta (alakäsi suorana) lähelle kanootin runkoa ja työntämällä melan lapa vedessä sopivasti käännettynä (lavan sisäreuna kääntyy keulaperäsimen aurauskulmasta osoittamaan suoraan ulospäin kanootin rungosta) uuteen kurotettuun asentoon ja toistamalla veto. Vastaavasti takameloja voi toistaa kaarivedon useita kertoja. Melan palautus uuteen kaarivetoon tehdään tavallisesti alatukiasennossa lapa vedenpintaa viistäen.

Cross bow eli keulan yli vedossa keulameloja nostaa melansa inkkarin keulan yli otetta vaihtamatta siten että, normaali lavan painepuoli osoittaa inkkarin runkoa kohti ja on kääntyneenä ulospäin auraavaan kulmaan.

C2 melonnan käännös takamelojan puolelle

Etumeloja tekee keulan yli vedon. Silloin normaalissa eteenpäin vedossa työskentelevä lavan painepuoli on kääntyneenä kanootin kylkeä kohti ja lapa auraa ulospäin. On tärkeä yrittää kurottaa mela mahdollisimman kauaksi kanootin rungosta, jotta saadaan hyvä tuntuma. Pienehköllä aikuisellakin melojalla vartalon toiselle puolelle kurottavan alakäden pituus ei tahdo riittää. Selästään ja lantiostaan notkea meloja saa lisää ulottuvuutta vartalon kierrosta. Takameloja tekee omalta puoleltaan peräsimen. Työntämällä peräsimenä olevaa melaa kanootin rungosta ulospäin jyrkempään kulmaan kääntyminen tehostuu. Peräsin on helppo melaa kääntämällä vaihtaa alatueksi. Vielä tehokkaammin kanoottia voi kääntää ja sammalla jarruttaa tekemällä useita peräkkäisiä takaa eteen suuntautuvia kaarivetoja. Vaihtoehtoisesti keulameloja voi käyttää tässä käännöksessä kampeamisvetoa.

Näillä tekniikoilla C2 luotsataan tehokkaasti akanvirrasta virtaan eli tehdään vastavirtastartti ja pyörähdetään virrasta akanvirtaan. Turvallisimmin käännökset

Kuva 93: Käännös takamelojan puolelle sovellettuna vastavirtalähtöön: edessätaattinen keulanyliveto, takana alatukimaisesti varmistava peräsin, kallistus alavirtaan. Huomaa: inkkarin keula jurottaa aallossa (käännöksessä huono ajoitus) ja siksi käännös lähtee kankeasti, vaikka melat selvästi työskentelivät tehokkaasti.

sujuvat silloin, kun keulameloja käyttää keulaperäsimintä.

Kampeamisvedossa mela tuetaan pystyyn kanootin laitaa vastaan niin, että lavan etureuna on kanootin rungossa kiinni ja takareuna harittaa rungosta ulospäin. Silloin melan lapa auraa ja painaa melaa kanootin runkoa vastaan. Keulamelojan kampeamisveto kääntää kanoottia takamelojan melontapuolelle ja takamelojan kampeamisveto kääntää kanoottia etumelojan melontapuolelle.

Kampeamisvedoissa vesi painaa työskentelevää lapaa kanootin alle ja melan varsi vetää melojaa yli laidan. Vedot ovat siten kanoottia kaatavia eikä niistä voi saada tukea niin kuin peräsimistä ja kaarivedoista. Siksi kampeamisvetoa voi käyttää vain yksi meloja kerralla. Toisen melojan pitää ennakoida tilanne ja tukea omalta puoleltaan melalla kanoottia tehokkaasti. Tärkein kampeamisvedoista on keulakampeaminen takamelojan puolelle käännettäessä, koska se on vaihtoehtoista keulan yli vetoa nopeampi. Keulakampeamisen käyttö koskessa edellyttää kokenutta ja osaavaa melontaparia, koska takamelojan pitäisi ennakoida omalta puoleltaan peräsimen ja alatuen sekamuoto, johon voi nojata ja estää keulakampeamisen kaatavaa vaikutusta.

Kampeamisvetojen riskit korostuvat kivisessä ja matalassa koskessa. Kampeamistilanteessa kiven osuessa melan päähän niin, että se sysäyksellisesti painaa melaa kanootin alle, aiheutuu hämminkiä. On nopeasti annettava melan varresta perää ja yritettävä temmata mela pois kiven ja kanootin rungon välisestä puristuksesta. Melasta ei saa tukea ja lisäksi liikesuunta on kanoottia kaatava.

Majavan hännän tai pisaran muotoinen inkkarimelan lapa on kampeamisvedoissa muodoltaan paras, koska siinä lavan juuri sopii muodoltaan paremmin inkkarin kylkeä vasten. Tämän huomaa erityisesti jos opettelee tekemään kampeamisvedoilla c1 melonnan sivuttaissiirtymistä.

C1-melonnessa kampeamisveto on ainoa tapa siirtää nopeasti kanoottia sivusuunnassa melontapuolelta poispäin.

Kuva 94: Kaatuvan aallon ylitys edessä aallosta kiinni voimavedon-ylätuen soveluksella takana alatuki

C2 kanootin sivuttaissiirrossa liikesuunnan puolelta melova tekee vastaavia sivuttaissiirtovetoja (sivuttaisvetotekniikka ja 8-tekniikka) kuin kajakkimelonناسakin ja toiselta puolelta melova tekee samat liikkeet työntävinä laittaa vasten kampeamalla. Laitaa vasten kampeava 8-tekniikka on paljon tehokkaampi kuin kampeaviksi työnnöiksi muuttunut vetotekniikka. Jos perämeloja meloo liikesuunnan puolelta, niin keulameloja voi keulan yli tekniikalla myös siirtää melansa samalle puolelle ja käyttää vetopuolen 8-tekniikkaa, jossa työskentelevä lapa on koko ajan vedessä (ks. kajakkimelonta). Ongelma on siinä, että keulamelojan ulottuvuus ei välttämättä riitä väärältä puolelta melomiseen.

Myös kanadalaismelonnassa melatuki voidaan ottaa vastaavalla tavalla kuin kajakkimelonناسakin ala- ja yläkautta.

Ylätuessa yläkäsi on reilusti hartiatason yläpuolella, tavallisesti melojan pään yläpuolella. Alakäsi on melko suoraksi ojentuneena. Eteenpäin vedossa työskentelevä lavan painepuoli on käännetty vettä vastaan. Millaisessa asennossa meloja lopulta on riippuu siitä, mistä (kuinka korkean aallon harjan takaa) tukea otetaan. Ylätuki ja keulaperäsin ovat saman perusliikkeen sovelluksia kuin kajakkimelonناسakin. Keulaperäsimessä melakulmalla pyritään kääntämään kanoottia ja ylätuessa melakulmalla haetaan mahdollisimman hyvää tukea. Käytännössä molemmat asiat usein nivoutuvat yhteen. Myös kaariveto voidaan nopeasti muuttaa ylätueksi.

Alatuessa kädet työskentelevät hartialinjan alapuolella. Melan lavan jättöpuoli (päinvastainen puoli kuin ylätuessa) on käännetty vettä vastaan. Alatuki ja takaa eteenpäin suuntautuva kaariveto ovat hyvin lähellä toisiaan. Myös takamelojan käyttämä peräsin voidaan nopeasti kääntää ja työntää kanootista ulospäin alatueksi.

Tyypillisessä C2 koskimelonناسassa keulameloja käyttää puolellaan voimave-tojen lisäksi keulaperäsimä ja ylätukea ja niiden sekamuotoja. Keulaperäsin on helppo muuntaa ylätueksi ja varsinkin korkea-aaltoisessa koskessa aallot heittävät keulan niin ylös, että vain ylätuella ylettyä ottamaan tuen. Tämä ilmiö vielä korostuu jos keulameloja on lähellä kanootin keulaa. Takameloja käyttää kaarivetoja, peräsimä ja alatukea. Takamelojan vedot on helppo muuttaa alatueksi ja har-

voin koski heittää kanootin peräpuolta niin, että alatuella ei ylety saamaan tukea. Törmätessä vinottain takamelojan puoli edellä stoppareihin ja kaatuviin aaltoihin on takamelojan käytettävä ylätukea.

Tehokkaassa C2 koskimelonnassa molemmat melojat ovat lähellä kanootin keskustaa. Silloin maksimoidaan vaikeissa koskissa tärkeä kanootin ketteryys. Lisäksi kanootin keskikohta on lähes aina vedessä ja siksi melontatilanne hyvä. Melojat kurottavat kumpikin puoleltaan jonkin verran ylävartalonsa kanootin laidan yli ja ottavat tai ovat varautuneita ottamaan koko ajan tehokkaan melatuen. Näin kanootin ja melojien massa on levitetty ja tuet saadaan mahdollisimman kaukaa. Tämä ennaltaehkäisee kaatumista. Rajuissa koskissa myös takameloja käyttää ylätukea.

2.2.5. Lossaus

Melontataitokoe II tasolla testattavat lossaustaidot voidaan arvioida samalla tavalla peräkkäisinä I-II luokan kosken virrankielen ylityksinä. Perällossauksessa riittää pysäytys virtaan ja siitä lossaaminen rannan akanvirtaan. Lossaamisen osaaminen on kanadalaismelonnassa ainakin yhtä olennaista kuin kajakkimelonnassa. Lossattaessa kanootin runko on virtaussuuntaan nähden vinottain ja kanoottia melotaan vastavirtaan. Silloin sekä osa melontavoimasta, että virran voimasta kuljettaa kanoottia sivusuunnassa sinne päin, mihin vastavirran puoleinen pää on kääntynyt. Lossauksen fysiikkaa on jo käsitelty kajakkimelonnassa yhteydessä.

Kanadalaiskaksikolla lossataan koskia laskettaessa usein taaksepäin melomalla perä vastavirran puolella. Näin voidaan hidastaa kanootin vauhtia koskessa ja samalla kiertää leveitä estevyöhykkeitä: vaarallisia stopparirintamia, karikkoalueita, korkeimpia aaltovyöhykkeitä yms. Tekniikan perusedellytys on tehokas taaksepäin melonta. Kanootin pitää olla lastattu siten, että ylävirran puoleinen perä ei kynnä syvässä. Kyntävän perän kulmaa vastavirtaan on vaikea hallita. Melojien pitää hallita taaksepäin melottaessa kanootin ohjaaminen, perän kulman annostelu.

Keula vastavirtaan lossaus on paljon tehokkaampaa, koska voimavedot melotaan eteenpäin. Tekniikkaa voidaan käyttää varsinkin suurilla joilla laajojen estevyöhykkeiden väistämiseen kääntämällä kanootin keula ensin sopivassa akanvirrassa vastavirtaan. Vastavirtamelonnassa ja koskipuljauksessa tekniikka on myös olennainen. Siitä on kaksi muunnelmaa.

Helpommin hallittavassa vaihtoehdossa keulameloja meloo alavirran puolelta. Hän voi tehokkaasti ohjata keulaperäsimellä kanootin akanvirrasta virtaan siirtymistä ja kallistamista alavirtaan. Keulameloja voi myös nopeasti lisätä kulmaa virtaan

tekemällä keulaperäsimen. Takamelojan tehtävänä on kulman pienentäminen peräsimellä.

Sivuttain siirtävä melontavoima saadaan suuremmaksi tekniikassa, jossa keulameloja meloo ylävirran puolelta. Hänen melontavoimansa virran poikki suuntautuva komponentti lisää kanootin kulmaa virtaan nähden ja vähäisessä määrässä siirtää sitä sivuttaissuunnassa. Virran suuntainen komponentti estää kanoottia valumasta alavirtaan. Se on keulamelojen suorituksen tärkeämpi komponentti. Alavirran puolelta melova takameloja roikkuu reilusti oman puoleisen laitansa yli ja kurottaa vedon mahdollisimman kaukaa sivulta. Veto suuntautuu kohti kanootin kylkeä virran suuntaa vastaan kohtisuorasti. Tämä veto siirtää kanootin perää tehokkaasti sivusuunnassa joen yli ja estää samalla keulan ryöstäytymisen alavirtaan. Osavissa käsissä C2 singahtaa joen laidalta toiselle varsinkin jos lossattava virta ja aallokko on selkeä. Kriittistä tekniikassa on alavirtaan ryöstäytyvän keulan hallinta.

2.2.6. Kanadalaismelonnan toveripelastustekniikat

Melonnan ohjaaja- ja opaskoulutuksessa kanadalaiskanoottien pelastustekniikat pitää hallita sekä henkilökohtaisena taitona että sen opettamisena viimeistään opas tasolla. Jo ohjaajakoulutuksessa pitää kanadalaisien pelastusmenetelmiin kiinnittää huomiota, jos kurssi painottuu c-melontaan. Koskiopas kurssilla teemana pitää olla myös sekapelastukset. Jos meriopaskurssilla käsitellään myös kanadalaismelontaa, niin silloin c- pelastustekniikat merimelontatilanteessa ovat erittäin keskeistä sisältöä. Ne asettavat rajat, joissa kanadalaisilla voidaan meriolosuhteissa toimia. Pelastustekniikoita pitää opettaa todellisen melontatilanteen mukaisissa olosuhteissa mahdollisimman todenmukaisella tavalla. Koskimelonnessa tapahtuu aitoja kaatumisia ja niiden seurauksena saadaan hyviä pelastusharjoituksia, mutta merimelonnessa harjoitusten realistisuuteen pitää erityisesti panostaa. Yleisiä teemoja on käsitelty jo luvussa (kts. kappale 2.1.7.) kajakeilla tapahtuvan toveripelastuksen yhteydessä. Tässä luvussa keskitytään niihin erityispiirteisiin, jotka tulevat esiin, kun toimitaan avokanooteilla.

Inkkarikanooteilla tapahtuvia toveripelastusmenetelmiä tarkasteltaessa on aluksi syytä kiinnittää muutamiin pelastustoiminnassa olennaisiin c kanoottien ominaisuuksiin:

1. Yleisimmin käytetty kanadalaiskanootti on kahden henkilön melottava c2 pituudeltaan tavallisesti 15'-17' eli 4,5 m 5,1 m. Tavanomainen kanootin leveys on 80-90 cm. Yleisimmin käytetty kanadalaiskanootti on kahden henkilön melottava c2 pituudeltaan tavallisesti 15'-17' eli 4,5 m 5,1 m. Tavanomainen kanootin leveys on 80-90 cm.

2. Kanootti on avoin joko venemäinen tai laidoiltaan sisäänpäin kääntyvä. Joissakin malleissa on perässä ja keulassa pienet kannet. Kanootti on avoin joko venemäinen tai laidoiltaan sisäänpäin kääntyvä. Joissakin malleissa on perässä ja keulassa pienet kannet.
3. Tavanomainen c2 kanootin paino on 30-40 kg. Alle 25 kg painoinen c2 on jo kevyt. Tavanomainen c2 kanootin paino on 30-40 kg. Alle 25 kg painoinen c2 on jo kevyt.
4. Valtaosassa suomalaisista inkkareista on hädin tuskin rakenteellinen melontaturvallisuusohjeen mukainen minimikelluttavuus eli 200 N. Jos avokanootti ei vedellä täyttyneenä kellu vaakasuorassa, niin se on pelastamisen kannalta lähes mahdoton haaste. Valtaosassa suomalaisista inkkareista on hädin tuskin rakenteellinen melontaturvallisuusohjeen mukainen minimikelluttavuus eli 200 N. Jos avokanootti ei vedellä täyttyneenä kellu vaakasuorassa, niin se on pelastamisen kannalta lähes mahdoton haaste.
5. Retkellä kaksikkoinkkarissa on luonnollisesti kahden henkilön retkivarusteet. Koska kanootin kantokyky on runsaaseenkin tavaramäärään varmasti riittävä ja pakkaaminen helppoa, niin keskiverto retkeilijän varusteet ovat melko painavat Viikon retkellä lastattu kanootti painaa lähes 100kg, jos varusteiden keveyteen ei kiinnitetä huomiota. Retkellä kaksikkoinkkarissa on luonnollisesti kahden henkilön retkivarusteet. Koska kanootin kantokyky on runsaaseenkin tavaramäärään varmasti riittävä ja pakkaaminen helppoa, niin keskiverto retkeilijän varusteet ovat melko painavat Viikon retkellä lastattu kanootti painaa lähes 100kg, jos varusteiden keveyteen ei kiinnitetä huomiota.
6. Tavallisesti kanootissa on nostamiseen vain kantolenkit, nappulat tai kahvat perässä ja keulassa. Tavallisesti kanootissa on nostamiseen vain kantolenkit, nappulat tai kahvat perässä ja keulassa.

Tästä seuraa se, että pelastustilanteissa c2 on lähes ääriään myöten täyttynyt vedellä. Se on painava ja liukas, massaa retkeläisen inkkarissa on vielä tyhjennyksen jälkeenkin yleensä liikaa yhdelle hyvin voimakkaallekin miehelle, jos ajatellaan sellaisia nostoja joita kajakkien x-pelastuksessa voidaan hyvin tehdä.

Onnistumisen edellytyksiä c2 toveripelastuksissa voidaan huomattavasti parantaa sopivalla ennakkovalmistautumisella:

1. Mitä kevyempi inkkari, niin sitä parempi Mitä kevyempi inkkari, niin sitä parempi

2. Veneen mallisen inkkarin tyhjentäminen on paljon helpompaa kuin paarteistaan sisäänpäin kaartuvan perästä ja keulasta osittain kannellisen mallin. Sisään päin kaartuvan laidan taakse jää pari ämpärillistä vettä, jos kanoottia ei saada täysin ylösalaisin ja sitä ei saada ylösalaisin, koska tämä vesi kaiken muun painon lisänä tekee inkkarista liian painavan nostettavan. Inkkaria kyljittäin nostettaessa sisään päin kaartuva paarre myös hidastaa veden ulos virtaamista. Veneen mallisen inkkarin tyhjentäminen on paljon helpompaa kuin paarteistaan sisäänpäin kaartuvan perästä ja keulasta osittain kannellisen mallin. Sisään päin kaartuvan laidan taakse jää pari ämpärillistä vettä, jos kanoottia ei saada täysin ylösalaisin ja sitä ei saada ylösalaisin, koska tämä vesi kaiken muun painon lisänä tekee inkkarista liian painavan nostettavan. Inkkaria kyljittäin nostettaessa sisään päin kaartuva paarre myös hidastaa veden ulos virtaamista.
3. Vesitiiviit varustepakkaukset pitää sitoa kanoottiin niin, että ne eivät haittaa kanootin tyhjentämistä vesillä. Kanootin laidan yli nousevat varustetynnnyrit voivat vaikeuttaa tyhjentämistä tekemällä nostamisesta entistä hankalampaa. Esimerkiksi pelastavan inkkarin sivulta kanoottia kyljittäin nostettaessa liian suuret tynnyrit pakottavat nostettavan esineen niin kauas sivuille, että nostajilla eivät voimat riitä. Löysästi sidottu suuri varustesäkki tulee ulos inkkarista, jää roikkumaan kiinnikkeistään ja estää tehokkaasti tyhjentämistä. Vesitiiviit varustepakkaukset pitää sitoa kanoottiin niin, että ne eivät haittaa kanootin tyhjentämistä vesillä. Kanootin laidan yli nousevat varustetynnnyrit voivat vaikeuttaa tyhjentämistä tekemällä nostamisesta entistä hankalampaa. Esimerkiksi pelastavan inkkarin sivulta kanoottia kyljittäin nostettaessa liian suuret tynnyrit pakottavat nostettavan esineen niin kauas sivuille, että nostajilla eivät voimat riitä. Löysästi sidottu suuri varustesäkki tulee ulos inkkarista, jää roikkumaan kiinnikkeistään ja estää tehokkaasti tyhjentämistä.
4. Vaikka olennainen osa kanadalaismelontaa on mahdollisuus ottaa retkelle mukaan pikku mukavuuksia, koska pakkaustila ei lopu, niin silti kohtuus mielessä. Pelastustilanteessa voimien pitää riittää inkkarin kohottamiseen vedestä, jollakin ennakoon harjoitellulla tekniikalla. Vaikka olennainen osa kanadalaismelontaa on mahdollisuus ottaa retkelle mukaan pikku mukavuuksia, koska pakkaustila ei lopu, niin silti kohtuus mielessä. Pelastustilanteessa voimien pitää riittää inkkarin kohottamiseen vedestä, jollakin ennakoon harjoitellulla tekniikalla.
5. Kanootin päissä ja joissakin tapauksissa myös keskellä olevat suuret ilmasäkit auttavat pelastustilanteissa tyhjentämistä huomattavasti. Riittävän suuret

kellukkeet muuttavat avokanoottia pelastamisen kannalta huomattavasti laipiolisen merikajakin tyyppiseksi. Jo kyljelleen käännetystä ja vain päästään kohotetusta inkkarista tulee suuri osa vedestä pois ja jäljelle jäävä vesi ei paljoa haittaa. Se voidaan äyskäröidä tai pumpata pois kanootista, kun kaatuneet ovat kömpineet alukseensa. Kanootin päissä ja joissakin tapauksissa myös keskellä olevat suuret ilmasäkit auttavat pelastustilanteissa tyhjentämistä huomattavasti. Riittävän suuret kellukkeet muuttavat avokanoottia pelastamisen kannalta huomattavasti laipiolisen merikajakin tyyppiseksi. Jo kyljelleen käännetystä ja vain päästään kohotetusta inkkarista tulee suuri osa vedestä pois ja jäljelle jäävä vesi ei paljoa haittaa. Se voidaan äyskäröidä tai pumpata pois kanootista, kun kaatuneet ovat kömpineet alukseensa.

Seuraavassa avokanoottipelastusta käsitellään toisella tavalla kuin vastaavaa teemaa kajakkimelonnessa. Avokanoottipelastuksessa ei ole samalla tavalla nimettyjä ja määriteltyjä tekniikoita kuin kajakkimelonnessa ja siksi luvussa on otettu pää lähtökohdaksi tarkastella erikseen tapoja tyhjentää inkkari ja toisaalta keinoja nousta vedestä tyhjennettyyn avokanoottiin. Hinaaminen käsitellään luonnollisesti näistä erillään.

2.2.6.1. Avokanoottipelastus hinaamalla

Hinaaminen avokanoottien pelastustekniikkana on niin rajoittunut keino, että mil-lään ohjaaja/opaskoulutuksen tasolla ei kurssilla, jolla käsitellään kanadalaisme-lontaa pidä pelastustekniikan opetusta jättää hinaamisen tasolle. Hinaamista on avokanoottipuolella pidettävä varsin tehottomana ja vaativammissa oloissa riskialttiina toveripelastustekniikkana. Tähän on muutamia selkeitä syitä:

Tavanomaisilla melontaturvallisuusohjeen mukaisilla minimikellukkeilla varus-tettu inkkari täyttyy kaatumistilanteessa lähes ääriään myöten vedellä. Sellaise-naan se on erittäin raskas hinattava. Jotta hinaaminen onnistuu, niin inkkari pi-tää ensin tyhjentää ja varsin tyhjäksi, koska vesilasti lellahtelee inkkarin rungossa puolelta toiselle siten, että kanootti täyttyy helposti uudelleen.

Kaksi uimaria saman pelastavan inkkarin hinauksessa on hitaasti melottava yh-distelmä. Jotta kaatuneet saadaan nopeasti maalle, on heidät otettava kyytiin. Ve-den varassa olevan kiipeäminen pelastajien inkkariin on aina riskialtis operaatio, jos kiipeämispuolen vastapainona ei ole toista pelastavaa inkkaria tai uimaria.

Edellisestä seuraa se, että toimivaan hinauspelastukseen sitoutuu monta pelasta-vaa inkkaria. Yksi hinaa kanoottia, ja kaksi muuta kumpikin yhtä uimaria. Toi-ssessa vaihtoehdossa veden varaan joutuneet otetaan kyytiin kahteen pelastavaan

inkkariin. Pelastavat inkkarit ovat vieretysten lauttautuneena ja lautan ulkosyrjiltä uimarit kiipeävät kumpikin omaan kanoottiinsa. Tämän jälkeen melotaan lähimmälle sopivalle rannalle. Pelastavissa inkkareissa luonnollisesti myös kyytiin nousseet melovat. Se estää hypotermiaa ja nopeuttaa rannalle pääsyä.

Hinausvaihtoehto, jossa kaatuneet ovat pelastavien kanoottien kyydissä on luonnollisesti tehokkaampi. Kun ripeän toiminnan ehtona on vielä se, että hinattavan inkkarin pitää olla vedestä lähes tyhjä, niin silloin on kysyttävä, miksi kaatuneet eivät ole melomassa omaa kanoottiaan. Hinaamalla pelastaminen on rajoittunutta ja sen tehon parantaminen johtaa väistämättä paremman menetelmän käyttöön ottoon: uimarit nousevat omaan tyhjennettyyn kanoottiinsa ja melovat sitä. todellisessa hätässä voidaan toimia myös niin, että vedellä täytynyt kanootti tilapäisesti hylätään, jos uimarit on saatu pelastavien kanoottien kyytiin. Tärkeintä kylmissä olosuhteissa on saada uimarit rantaan suojaan, jos on hypotermian vaara.

2.2.6.2. Kaatuneen avokanootin tyhjennys vesillä

Ohjaaja kurssilla inkkarin tyhjentämisharjoitukset voidaan tehdä helppoissa olosuhteissa. Pääpaino harjoituksessa on siinä, että kurssilaiset omaksuvat c-kanootin tyhjentämisen tekniikan. Jos melonnanohjaaja kurssi painottuu inkkarimelontaan, niin silloin harjoituksissa pitäisi omaksua taito opettaa inkkaripelastustekniikoiden alkeita ja kyky johtaa pelastamista helppoissa olosuhteissa. Pidettäessä kurssia joki/koskiluokka I olosuhteissa voi aitoja kaatumisia tapahtua. Ne on hyödynnettävä pelastustilanteina. Tarvittaessa inkkareilla tapahtuvia virtaavan veden tekniikkaharjoituksia pitää vaikeuttaa niin, että kaatumisia tapahtuu. Sileän veden pelastusharjoitusta ei pidä toteuttaa aivan rannan tuntumassa. Jo 100 m etäisyys rannasta tuo tilanteeseen toden tuntuisuutta. Kurssin vetäjän on luonnollisesti huolehdittava yleisistä turvallisuusasioista: muu vesiliikenne, veden lämpötila suhteessa kurssilaisten vaatetukseen

Opaskurssilla inkkaripelastuksen perusteet pitää olla jokaisen kurssilaisen hallussa, vaikka kurssi olisi kajakkipainotteinen. Inkkaripelastusta pitää opaskurssilla myös käsitellä käytännössä, vaikka pääpaino olisi kajakkimelonnessa. Kanadalaismelontaan painottuvalla opaskurssilla kurssin pääkalustolla tapahtuvien pelastusharjoitusten pitää olla monipuolisia. Virtaavan veden osuudessa muun harjoittelun pitää olla niin vaativa, että kaatumisia tapahtuu. Niistä saadaan parhaita pelastusharjoituksia. Merimelontaosuudella pelastusharjoitukseen painopisteenä tulee olla se, kuinka hyvinkin varustettujen inkkareiden pelastaminen merellä muodostuu luultavasti turvallisen melonnan minimitekijäksi. Jos meriopaskurssilla toimitaan osittainkin kanadalaiskalustolla, pitää edellisen teeman olla vielä selkeämmin esillä. Kanadalaiskanootin käyttökelpoisuudesta merimelonnessa saa-

daan tuntumaa, kun toteutetaan sekapelastuksia Harjoitteluun pitäisi saada opettamisen näkökulma: joku kurssilainen vuorollaan vetää harjoituksen ja palautevaiheessa haetaan hyvän suorituksen piirteitä ja yksityiskohtia, jotka voivat johtaa epäonnistumiseen.

Koskimelontakurssilla pitäisi paneutua ongelmiin, joita inkkarien pelastaminen koskiolosuhteissa aiheuttaa. Syvässä vesilastissa uivalle kaatuneelle kanadalaiselle ei voi paljoa tehdä vuolaassa koskessa, vaikka koski olisi luokaltaan vain II. Tärkeintä on silloin pelastaa melojat. Ennakointina tämä tarkoittaa sitä, että ryhmän ohjaaja vielä viimeisenä korostaa, että kaatuvasta inkkarista pitää päästä heti pois ja virran yläpuolelle. Näin vältetään parhaiten riskiltä jäädä kiviä vasten litistyvän kanootin puristukseen tai muuhun vastaavaan pinteeseen. Melonta-asentoja, joissa jalat voivat jäädä helposti kanootin rungon sisään esimerkiksi penkkien alle puristuksiin on vältettävä. Pelastustilanteessa kanoottia pelastava meloja (vaativissa koskissa kajakkipelastaja) keskittyy hinaamaan inkkaria siten, että se pysyy suvantoon asti kuljettavassa päävirrassa virran suuntaisena ja siten parhaiten välttyy pahoilta vaurioilta. Joka heti pitää olla valmiina irrottautumaan hinausvyöstä. Hyvä harjoitus saadaan aikaan vuolaassa lähes kivettömässä koskessa. Sama inkkari pelastetaan, kun siinä on vain turvaohjeen peruskelluttavuus ja kun siihen on lisätty suuret ilmasäkit. Tapa, mikä valitaan kaatuneen kanadalaisen tyhjentämiseen, riippuu olennaisesti siitä, kuinka monta pelastuskanoottia on käytettävissä ja kuinka painava ja minkä muotoinen on tyhjennettävä inkkari.

Nostotapa, jossa tyhjennettävä kanootti on pelastavan inkkarin vieressä pituussuunnassa on hyvin toimiva tilanteissa, joissa pelastajien voimat riittävät.

Alkutilanteessa veden varaan joutuneet ovat pelastavan kanootin toisella laidalla vastapainona laidasta kiinni pitäen, niin että pelastavan inkkarin molemmat melojat voivat tarvittaessa nostaa. Puhtaassa soolo melonnassa pelastajia ja uimareita on luonnollisesti yksi kumpaaakin. Jos melojia on yhteensä kolme ja tyhjennettävä inkkari on raskas, niin voi olla viisasta, että pelastavassa kanootissa on kaksi melojaa ja yksi vastapainona vedessä.

Nosto tapahtuu siten, että tyhjennettävä inkkari käännetään aluksi kyljelleen vedessä pohja ulospäin pelastavasta kanootista. Sen jälkeen rauhallisesti kanoottia kohotetaan vedestä edelleen kylki asennossa, niin että vesi ehtii virrata pois. Jos pelastavassa kanootissa on kaksi henkilöä, niin kumpikin kohottaa tyhjennettävää inkkaria omasta päästään. Otekohta pitää valita siten, että pelastajien kanootin kaareva kylki ei estä nostamista. Kumpikin esimerkiksi nostaa inkkarin paarteesta toiseen menevästä tukipuusta tai penkistä. Yhden henkilön on parasta nostaa tyhjennettävää kanoottia sen keskellä olevasta tukipuusta/ämmän längestä. Täy-

Kuva 95: Inkkarin tyhjennys pelastavan kanootin sivulla: Lähestymismelonta kaa-tuneen inkkarin sivulle. Loppulähestymisessä pitää pelastava inkkari pysäyttää ja siirtyä sivuttain. Kuvan takameloja muuttaa perus voimavedon sivuttain kampea-vaksi.

Kuva 96: Inkkarin tyhjennys pelastavan kanootin sivulla: Yksinmelonut uimari on siirtynyt vastapainoksi pelastajien inkkarin sivulle. Pelastaajat tavoittelevat otetta tyhjennettävästä inkkarista kääntääkseen se aluksi kyljelleen.

sin venemäin inkkari tyhjeneekin tällä tavalla jo varsin tyhjäksi. Mitä vahvempi on kanootin sisäpuoleinen paarre ja/tai laita on sisään päin kääntynyt, niin sitä enemmän vettä jää laidan taakse ja se pitää tyhjentää noston loppuvaiheessa kääntämällä kanoottia kumolleen pelastavan inkkarin päälle, niin että mahdollisimman suuri osa vedestä tulee pois. Joissakin laidoissa on reiät, joista vesi tulee pois. Kun tyhjennys on riittävän hyvä, niin sitten inkkari rivakasti vipataan oikein päin, niin että sinne ei mene vettä uudelleen ja sammalla säilytetään ote siitä.

Tilanteissa, joissa pelastajien voimat eivät riitä edellä kuvattuun tapaan on käytettävä muita menetelmiä. Jos tyhjennettävässä kanootissa on päissä suuret ilmasäkit, niin luultavasti riittää se, että kanootti käännetään kyljelleen ja sitä vedetään kylkiasennossa jonkin matkaa pelastavan inkkarin paarten päälle. Silloin suurin osa vedestä valuu pois, koska vedessä olevan pään suuri ilmasäkki pitää tätä päätä pinnalla. Lopuksi kanootti käännetään oikein päin ja päästetään veteen ote säilyttäen. Tässäkin menetelmässä venemäinen kanootti tyhjenee paremmin kuin laidoiltaan sisään päin kaartuva.

Entäpä tilanne, jossa inkkari on painava ja raskaassa lastissa, eikä siinä ole kummassakaan päissä ilmasäkkiä tai suurta rakenteellista kelluketta. Tilantees-sa voidaan luonnollisesti harkita kajakkipelastuksen tapaista x pelastusta. Inkkari

Kuva 97: Inkkarin tyhjennys pelastavan kanootin sivulla: Pelastajat nostavat tyh-jennettävää inkkaria kylkiasennossa ja kallistavat sitä jonkin verran pelastavan kanootin päälle.

Kuva 98: Inkkarin tyhjennys pelastavan kanootin sivulla: Tyhjennys on edennyt loppuvaiheeseen. Apupelastaja kajakissaan kiinnittää hinausköyden estääkseen pelastajien valumisen myötätuuleen.

Kuva 99: Inkkarin tyhjennys pelastavan kanootin sivulla: Pelastajat pudottavat tyhjennetyn inkkarin pohjalleen ja pitävät siitä kiinni. Uimari varmistaa edelleen tasapainoa.

Kuva 100: Inkkarin tyhjennys pelastavan kanootin sivulla: Uimari hakee otetta tyhjennetyn inkkarin tukirakenteista ja valmistautuu kiipeämään sisään.

Kuva 101: Inkkarin tyhjennys pelastavan kanootin sivulla: Uimari on noussut kanoottiinsa ja siirtyy melontapaikalleen.

Kuva 102: Muunnettu x-pelastus sovellettuna kanadalaiskanootin tyhjennykseen: Alkutilanteessa uimari vastapainona tyhjennettävän kanootin vastakkaisella puolella. Pelastavan inkkari muodostaa T-kuvinon tyhjennettävän inkkarin kanssa. Keulameloja kääntää tyhjennettävän inkkarin kyljelleen. Huom. tyhjennettävän inkkarin perässä pitää olla niin paljon kelluketta, että se ei uppoa toisesta päästä nostettaessa

Kuva 103: Muunnettu x-pelastus tyyppinen kanootin tyhjentävä nosto on ehtinyt jo varsin pitkälle

Kuva 104: Noston loppuvaiheessa tyhjennettävää kanoottia käännetään jonkin verran yli kylkiasennon, jotta paarten takaa vesi tyhjenisi mahdollisimman hyvin. Mitä suuremmat kellukkeet tyhjennettävässä kanootissa on (erityisesti vedessä olevassa päässä), sitä vähemmän tarvitsee nostaa, jota kanootti tyhjenee kunolla

Kuva 105: Nostaja on juuri pyöräyttänyt tyhjän kanootin oikein päin

Kuva 106: Apupelastajana toimiva kajakkimeloja mahdollistaa muunnettu x-tyylisen inkkariin nousun. Tarttumalla kajakkimelojan keulakannen yli inkkarinsa paarteeseen ja poikkitukiin uimari vetää itsensä aluksi kajakin keulakannelle vatsalleen.

nostetaan päästään pelastavan kanootin päälle ja käännetään ylösalaisin. Tämän jälkeen kanoottia vedetään pidemmälle pelastavan kanootin päälle, niin että se tyhjenee. Pelastavassa inkkarissa olevat keventävät nostamalla tyhjennettävää kanoottia, niin että se liukuu paremmin pelastavan kanootin paarteiden päällä. Samalla he luonnollisesti vetävät tyhjennettävää kanoottia pidemmälle pelastavan kanootin päälle. Uimasilleen joutuneet auttavat vetämällä tyhjennettävän kanootin kantolenkistä. Tarvittaessa he voivat ponnistaa pelastavan kanootin kyljestä jaloillaan. Jos molempien kanoottien paarrelistat ovat liukkaat eikä tyhjennettävä kanootti ole päistään sillä tavalla kannellinen, että jälkimmäisenä vedestä nousevaan keulaan tai perään jää kymmeniä litroja vettä lisäpainoksi eivätkä kanoottiin pakatut retkivarusteet tynnyrit tai säkit pahasti estä edellä kuvattua menettelyä, niin tyhjennys onnistunee aika mukavasti. Tilanteessa, jossa edellisistä ehdoista yksikin jää toteutumatta voi jo ilmetä vaikeuksia muuten helppoissakin pelastusolosuhteissa. Sanomattakin on selvää, että korkeassa aallokossa x-pelastuksen tyyppinen tyhjennys on hyvin hankalaa ja voi aiheuttaa myös vaaratilanteita.

Johtopäätökseksi tähän mennessä käsitellyistä tyhjennysmenetelmistä tulee se, että kaikissa tapauksissa yhdellä kanadalaiskanootilla toista pelastettaessa eivät pelastajien ja uimarien voimat yhteisestikään riitä kaatuneen kanootin tyhjentämiseen, jos siinä on tyhjentämisen kannalta huonoja ominaisuuksia: päissä ei ole ilmasäkkejä eikä suuria rakenteellisia kellukkeita, painava varustelasti niin pakattuna, että se häiritsee nostamista, sisään päin kaartuvat laidat, reiättömät leveät sisäpuoliset paarteet, perä- ja keulakannet, joiden taakse vettä jää. Tämän tyyppisen "ongelmainkkarin" tyhjentämiseen tarvitaan kaksi pelastavaa kanoottia.

Kuva 107: Kajakin kannelta uimari siirtyy inkkariin. Kuvan asento on tasapainon kannalta turhan korkea

Kuva 108: Inkkariin siirtymisen loppuvaihe, asento on edelleen liian korkea

Kuva 109: Ongelmallinen c2 tyhjennys H-tekniikalla alkutilanne: Tässä kajakkipelastajille ongelmia aiheuttaa noin 40 kg painava vain 200 N rakenteellisilla kellelukeilla varustettu c2. Inkkarin sisäpuoliset paarteetkin ovat melkoiset ja uimasilleen joutuneita melojia on vain yksi. Kuvasarja toimii esimerkkinä siitä, kuinka tehokas H tekniikka on. Kahdelta c2 pelastavalta kanootilta vastaava tyhjennys sujuisi leikiten.

Käytettäessä kahta pelastavaa kanoottia muodostetaan tyhjennettävän kanootin kanssa H-kirjaimen muotoinen kuvio. Tyhjennettävä kanootti on H:n poikkipalkki. Uimarit ovat pelastavien kanoottien ulkosyrjällä vastapainoina. Kuvion muodostamisessa pelastavien inkkareiden melojista toinen keskittyy kuvion muodostamiseen ja ylläpitämiseen ja toinen kanootin tyhjentämiseen. Kun kuvion muoto on saatu aikaan kääntävät kanoottia tyhjentävät melojat kumpikin omasta päästään tyhjennettävän kanootin kyljelleen ja nostavat sen pelastavan inkkarin laidan päälle edelleen kyljellään. Sitten muotoa hieman kavennetaan eli kumpikin tyhjentämisestä huolehtiva vettä inkkarin päätä pidemmälle oman kanoottinsa päälle edelleen kyljellään. Veneen muotoinen inkkari tyhjenee jo tällä tavalla lähes tyhjäksi. Kanootti jossa paarteen ja/tai laidan taakse jää vettä pitää lisäksi kääntää lähes ylösalaisin. Vaikeissa pelastusolosuhteissa H:n muodostamiseen ja ylläpitämiseen voidaan käyttää lisäkanootteja, jos se on mahdollista. Pelastavia kanootteja voidaan esimerkiksi kumpaakin hinata vastatuuleen siten, että tuuli ei paina H-muotoa linkkuun.

Osa edellä sanotusta kuulostaa aika monimutkaiselta ja sitä se onkin, jos melontaryhmän jäsenet eivät ole vaativimpia tyhjennysmenetelmiä harjoitelleet ja vieläpä kunnon aallokossa.

Kuva 110: Tyhjennettävä c2 on saatu kyljelleen ja kajakkipelastajat vetävät siitä kumpikin päästään pidemmälle syliinsä, jolloin se tyhjenee. Tässä tapauksessa ainoa uimari joutuu tarvittaessa käymään kummankin kajakkipelastajan vastapainona, jotta nostotilanne saadaan aikaan

Kuva 111: Nosto ja tyhjennys on edennyt jo varsin pitkälle. Uimari varmistaa heikommin kanootin alle päässyttä kajakkipelastajaa. Tuuli ja aallokko on rikkonut H-kuvion.

Kuva 112: Noston lopussa pelastajat kallistavat kanoottia melkoisesti päälleen, jotta vesi valuu pois myös sisäpuolisen paarteen alta

Isossa melontaporukassa (vähintään 3 c2:ta, mieluummin enemmän) pahoissa pelastusolosuhteissa kaatumisen tapahtuessa voidaan aina harkita myös uimareiden kyytiin ottamista pystyssä oleviin kanootteihin ja kaatuneen kanootin tilapäistä hylkäämistä. Jotta näin voidaan toimia, niin kanoottien pitää olla kantavuudeltaan sellaisia, että niissä voi retkivälineiden lisäksi olla kolmaskin meloja ja tavaroiden pitää olla niin pakattuna, että kolmannelle melojalle löytyy paikka. Retkivarusteiden pitää olla myös kanooteissa siten jaettuna, että missään kanootissa ei ole ehdottomasti tarvittavaa välineistöä eli sen puolesta yksi alus voidaan hylätä. Mitä isompi melontaryhmä, niin sitä realistisempaa on yhden kaatuneen aluksen tilapäinen hylkääminen. Kolmen inkkarin tiimissä ei näin meneteltäessä ole juurikaan enää varaa lisähavereihin.

Kuriositeettina on vielä todettava, että veneen muotoisen riittävillä ilmasäkillä varustetun kanootin tyhjennys onnistuu myös kaatuneilta itseltään. Uimarit siirtyvät kanootin vastakkaisiin päihin ja kääntävät kanootin kyljelleen. riittävän isot ilmasäkit nostavat kanoottia vedestä ja se tyhjenee omalla toiminnallaan uimarit tehostavat tyhjenemistä. Tärkeää on pitää kanootti kyljellään ja nostaa sitä saman verran molemmista päistä. Lopuksi uimarit työntävät voimakkaasti kanoottia ylös (painuvat itse veden alle) ja vipaavat sen nopealla liikkeellä oikein päin.

2.2.6.3. Kuinka uimarit nousevat tyhjennettyyn kanoottiinsa

Kanoottiin kiipeämiseen liittyvien erilaisten tilanteiden perusteellisempi käsittely kuuluu opas- ja koskiopas kursseille ja sellaiselle meriopaskurssille, jolla käsitellään myös kanadalaismelontaa. Harjoitteluun saa vaikeutta, kun uimarit kiipeävät kanoottinsa ilman pelastavan kanootin apua. Avokanoottipelastuksessa tyhjennet-

Kuva 113: Tyhjennetty inkkari on käännetty oikein päin pelastuskajakkien etukansien päällä

Kuva 114: Uimari on kiivennyt inkkariinsa

Kuva 115: Uimarit tyhjentävät kanoottinsa

tyyn kanoottiin nouseminen on kriittinen vaihe, jossa huolimattomuudella ja/tai taitamattomuudella voidaan kanootti kaataa uudelleen ja pelastaminen joudutaan aloittamaan alusta. Kanoottiin kiipeäminen on ainakin joissakin erikoistilanteissa selvästi vaativampaa kuin kajakkiin nousu esimerkiksi heel hook tai muunnettu x tekniikalla.

Kanoottiin nousta sivulta kohdasta, josta uimari saa käsillään hyvin kiinni kanootin penkistä tai laidasta toiseen menevästä tukipuusta. Vastakkaisella laidalla pelastava kanootti tasapainottaa tilannetta. Toinen pelastavan kanootin meloja pitää kiinni pelastettavan kanootin paarteesta ja estää kanoottia uudelleen katumasta, kun uimari kiipeää sisään. Jos uimarilla on vaikeuksia nousta korkean kanootin laidan yli, niin pelastaja voi kallistaa kanoottia niin, että sisään nouseminen helpottuu. Kiipeämistekniikassa käsillä otetaan tukeva ote penkistä tai poikkipuusta ja lähempänä kanootin kylkeä oleva jalka nostetaan sisään ja sitten ponnistetaan sisälle kanoottiin. Kun ensimmäinen meloja on päässyt sisälle, niin hänen on parasta jäädä polviasentoon, että kanootin painopiste on matalalla, kun toinen kiipeää sisään. Jos kanoottiin on jäänyt tyhjentämisestä huolimatta vettä, niin se kannattaaäyskäröidä pois ennekuin toinen kiipeää sisään, jos tilanne tuntuu huteralta.

Huomattavasti edellisiä vaativampi on tilanne, jossa ei ole käytettävissä pelastavaa kanoottia, vaan kaatuneen kanootin melojat tyhjentävät itse kanoottinsa ja/tai kaatuneessa kanootissa on niin paljon ilmasäkkejä, että sinne voi tyhjentämättäkin kiivetä ainakin yksi meloja. Uimarit ovat tässä tapauksessa kanootin vastakkaisilla laidoilla. Kun ensimmäinen kömpii sisään, toimii toinen vastapainona. Jos kanootissa on paljon vettä se voi kaatua helpoimmin vastapainona olevan puolelle samalla hetkellä, kun sisään kiivennyt retkahtaa inkkarin pohjalle. Tätä pitää varoa. Kun ensimmäinen meloja on kanootissa, kannattaa se tyhjentää lopusta vedestä, ennekuin toinen kiipeää sisään. Tilanne, jossa kanoottia tasapainotetaan jo

Kuva 116: Inkkariin kiipeäminen perustekniikka

sinne nousseen toimesta melalla tukea ottaen voi johtaa helposti uuteen kaatumi-
seen ja riskiä lisää kanoottin pohjalla lainehtiva vesi.

2.2.6.4. Sekapelastus

Sekapelastustilanteilla saadaan pelastamiseen vaihtelua ja usein myös vaativuutta. Opas- koski- ja meriopaskursseilla tätä voidaan käyttää harjoittelussa. Aluksi jokin pelastustilanne hoidetaan normaalisti (=inkkarit pelastavat toisiaan ja kajakit toisiaan) ja sitten sekapelastuksena. Tilanteesta saadaan hyvää materiaalia pohdintoihin erilaisten pelastustilanteiden edellytyksistä. Melontatilanteessa, jossa ryhmässä meloo sekä kanadalaiskanootteja, että kajakkeja kannattaa kaatumisen sattuessa ensisijaisesti toimia niin, että kajakit pelastetaan kajakeilla ja inkkarit inkkarilla. Tilanteessa, jossa kaatunut kanootti on tyypissään ainoa, tämä ei ole mahdollista. Silloin joudutaan sekapelastustilanteeseen. Kajakista pelastetaan inkkaria tai päinvastoin. Mahdollisia variaatioita, kuinka jossakin tilanteessa kannattaa toimia on lukuisia eikä niitä tässä käydä systemaattisesti läpi, vaan luotetaan siihen että opettelemalla sekä kajakkipelastuksen että kanadalaiskanoottien pelastustekniikoiden niksit, löytää jokainen käytännön tilanteessa oikean toimintatavan. Muutamia asioita kannattaa kuitenkin pitää mielessä:

1. Kajakin sivulta ei pelastava meloja pysty nostamaan juuri mitään. Tästä seuraa, että kajakista inkkaria on vaikea nostaa sivulta. Tekniikka voi olla vaikea, vaikka pelastavan kajakin toisella puolella olisi toinen pelastava kajakki lauttautuneena tilannetta tasapainottamassa. Kajakin sivulta ei pelastava meloja pysty nostamaan juuri mitään. Tästä seuraa, että kajakista inkkaria on vaikea nostaa sivulta. Tekniikka voi olla vaikea, vaikka pelastavan kajakin toisella puolella olisi toinen pelastava kajakki lauttautuneena tilannetta tasapainottamassa.
2. Perinteinen x-pelastuksen tyhjennys soveltuu inkkarin tyhjentämiseen kajakista käsin paremmin kuin inkkari-inkkari tilanteessa. Tämä johtuu siitä, että matalan kajakin kannelle inkkaria on helpompi vetää kuin toisen inkkarin päälle. Tekniikkaa helpottaa huomattavasti, jos inkkarin vedessä olevassa päässä kellukkeet riittävät pitämään pään pinnalla. Tilanteessa, jossa inkkarin toinen pää painuu veden alle, kun toinen nostetaan kajakin kannelle, on suorituksen jatkaminen vaikeaa yhdelle kajakkipelastajalle. Kahdella rinnakkaisella kajakilla pelastettaessa ei edellisestä ole paljon haittaa. Perinteinen x-pelastuksen tyhjennys soveltuu inkkarin tyhjentämiseen kajakista käsin paremmin kuin inkkari-inkkari tilanteessa. Tämä johtuu siitä, että matalan kajakin kannelle inkkaria on helpompi vetää kuin toisen inkkarin päälle. Tekniikkaa helpottaa huomattavasti, jos inkkarin vedessä olevassa päässä kellukkeet riittävät pitämään pään pinnalla. Tilanteessa, jossa

inkkarin toinen pää painuu veden alle, kun toinen nostetaan kajakin kannelle, on suorituksen jatkaminen vaikeaa yhdelle kajakkipelastajalle. Kahdella rinnakkaisella kajakilla pelastettaessa ei edellisestä ole paljon haittaa.

3. Inkkari, jossa on päissä suuret ilmasäkit voidaan kajakista kätevästi tyhjentää muunnetun x-pelastuksen tyylillä. Inkkari vedetään kylkiasennossa niin pitkälle pelastavan kajakin etukannelle, että suurin osa vedestä tyhjenee. Inkkari, jossa on päissä suuret ilmasäkit voidaan kajakista kätevästi tyhjentää muunnetun x-pelastuksen tyylillä. Inkkari vedetään kylkiasennossa niin pitkälle pelastavan kajakin etukannelle, että suurin osa vedestä tyhjenee.
4. Inkkarin tyhjennyksen jälkeen pelastuskajakki lauttautuu tukevasti inkkarin kylkeen ja uimarit kiipeävät vastakkaiselta laidalta yksi kerrallaan kanoottiinsa. Inkkarin tyhjennyksen jälkeen pelastuskajakki lauttautuu tukevasti inkkarin kylkeen ja uimarit kiipeävät vastakkaiselta laidalta yksi kerrallaan kanoottiinsa.
5. Kanadalaiskanootista kajakkia pelastettaessa, toimii muunnetun x:n tyhjennystekniikka parhaiten. Kajakkia nostetaan kylkiasennossa jonkin matkaa pelastavan inkkarin paarteon päälle, niin että suurin osa vedestä tyhjenee. Kanadalaiskanootista kajakkia pelastettaessa, toimii muunnetun x:n tyhjennystekniikka parhaiten. Kajakkia nostetaan kylkiasennossa jonkin matkaa pelastavan inkkarin paarteon päälle, niin että suurin osa vedestä tyhjenee.
6. Laipiottoman kajakin tyhjentäminen inkkarista käsin on varsin hankalaa. H-pelastuskuvio ei oikein toimi, koska kylkiasentoon käännetty kajakki on paljon hankalampi tyhjentää tällä tavalla kuin kanadalaiskanootti. X-tyhjennyksessä kajakki joudutaan nostamaan korkealle kanadalaiskanootin paarteon päälle, jolloin kaikki vesi valuu toiseen päähän ja kajakin nostaminen siten, että vesi saadaan pois vaatii voimia. Parhaassakin tapauksessa vesi valuu pelastavan inkkarin sisälle. Tyypillinen tilanne, jossa tämä pelastuskuvio voi esiintyä on jokiretki sekakalustolla. Kaatunut kajakkimeloja inkkarin kyytiin ja kajakki hinaukseen on silloin luultavasti tehokkain pelastustapa. Laipiottoman kajakin tyhjentäminen inkkarista käsin on varsin hankalaa. H-pelastuskuvio ei oikein toimi, koska kylkiasentoon käännetty kajakki on paljon hankalampi tyhjentää tällä tavalla kuin kanadalaiskanootti. X-tyhjennyksessä kajakki joudutaan nostamaan korkealle kanadalaiskanootin paarteon päälle, jolloin kaikki vesi valuu toiseen päähän ja kajakin nostaminen siten, että vesi saadaan pois vaatii voimia. Parhaassakin tapauksessa vesi valuu pelastavan inkkarin sisälle. Tyypillinen tilanne, jossa tämä pelastuskuvio voi esiintyä on jokiretki sekakalustolla. Kaatunut kajakkimeloja

inkkarin kyytiin ja kajakki hinaukseen on silloin luultavasti tehokkain pelastustapa.

3. Välineet, käyttö ja sopivuus

3.1. Kanootti- ja kajakkityypit

Jo ohjaaja tasolla on tiedettävä eri käyttötarkoituksiin soveltuvien kanoottien ja kajakien perusominaisuudet, niin että osaa fakta tasolla esitellä eri tarkoituksiin soveltuvien kanoottien peruseroja. Melontaoppaalta vaaditaan erilaisten kanoottityyppien ja niiden rakenteisiin ja muotoon liittyvien ratkaisujen ymmärtämistä siten, että opas osaa tarvittaessa kertoa jostakin kanootista sen todennäköiset melontaan eniten vaikuttavat ominaisuudet jo nähdessään kanootin kuivalla maalla ja kanootilla melottuaan pystyy yhdistämään sen muodoista ja rakenteesta päätelemänsä teoreettiset ominaisuudet melontakokemuksiinsa ja kertomaan niistä tarvittaessa. Merimelontaoppaalta ja koskimelontaoppaalta edellytetään jo edellä käsitellyn arvioivan tiedon entistä parempaa hallintaa sillä erityisalueella, johon opas on perehtynyt. Tarkempia vinkkejä opettajille ja opiskelijoille esitetään kanoottityyppien perusasioiden yhteydessä. Kaikilla ohjaaja/opas/kouluttaja tasoilla on osattava tasoittaa retkelle/kurssille osallistuvien fyysisiä ominaisuuksia ja kaluston ominaisuuksia siten, että pahin tapaus: heikkokuntoisimmalla on surkeimmat välineet ja kovakuntoisimmalla parhaat välineet, ei pääse toteutumaan. Sopivan kaluston järjestäminen jokaiselle melontatilanteeseen on melko yksinkertaista, jos kalusto tulee vastuuhenkilön taholta. Hän jakaa ennakoarvionsa mukaan kullekin sopivaa kalustoa. Ennakoarvion osuvuuteen tietysti vaikuttaa se, kuinka hyvät tiedot vastuuhenkilöllä on etukäteen ohjaamansa ryhmän melontataidoista. Siinä tapauksessa, että osallistujilla on omat välineet mukanaan, on edellä esitetty melontaryhmän erojen tasoittaminen sopivilla kalustovalinnoilla haastava tehtävä. Määräily johtaa heikosti tulokseen, mutta sitäkin on uskallettava silloin käyttää, kun tilanne vaatii. Oppaan pitäisi olla tarkkavainuinen ja huomattava pienetkin vinkit, jotka paljastavat ryhmässä heräävää solidaarisuutta ja tartuttava niihin. Koulutuksessa tätä teemaa on pidettävä esillä kalustoa vaihtelemalla. Se paljastaa kuinka suuria eroja matkamelonnessa helposti syntyy, jos kalustoerot vielä lisäävät osallistujien kuntoerojen vaikutusta. Yksi hyvä vaihtoehto on se, että ohjaajalla on reservissä muutama tilanteeseen hyvin sopiva kanootti, jolla tilannetta tasoitetaan. Tässä luvussa käsitellään lyhyesti kanootin runkoon liittyviä perusominaisuuksia, jotka vaikuttavat sen sopivuuteen erilaisissa melontatilanteissa. Eri tyyppiset melontaretket edellyttävät erilaista kalustoa. Meri- ja järviretkillä korostuu kaluston nopeus ja hyvä suuntavakavuus tuulessa ja aallokossa sekä hyvä melottavuus. Vaativilla koskiretkillä kaluston keskeiseksi ominaisuudeksi nousee

koskikelpoisuuden (ketteryden) ja pakkaustilojen onnistunut kompromissi. Koskimelonnassa (ei retkellä) kalusto voi vaihdella perinteisistä koskikajakeista nykyisiin freestyle kajakkeihin.

Mitä isompi retkikunta (melojaryhmä), sitä varmemmin kalusto on eri tyyppistä. Retken onnistumisen kannalta asiat pitäisi pystyä järjestämään niin, että kalustoerot tasoittavat melontataitoihin liittyviä eroja eikä päinvastoin. Esimerkiksi jokiretkelle kanadalaiskaksikoilla melovien miesten joukkoon sopii todennäköisesti kajakkimelonnassa taitavia naisia, mutta ei päinvastoin - nopeamman ja ketterän kajakin liikuttelu ei edellytä raakaa voimaa.

Jo retken suunnitteluvaiheessa on eliminointava vaihtoehto, jossa retkikunnan kokemattomimmilla melojilla on myös huonoimmat välineet. Retken johtaja helpottaa huomattavasti omaa toimintaansa retken aikana hoitamalla tämän asian kuntoon jo ennakkoon.

3.1.1. Runkoon liittyvät perusasiat

Jo melonnan ohjaajan on tiedettävä kanootin pituuden, kaarimuotojen, märkäpinnan ja runkonopeuden sekä kevytkulkuisuuden perusfysiikka. Opastasoilla ja kouluttajana tämän tiedon on oltava kattavampaa ja syvempää, niin että sen avulla pystyy arvioimaan kaluston käyttäytymistä suunnitellun vaativan melontatapahtuman olosuhteissa. Jo melonnan ohjaajan on oltava selvillä kanootin kaarimuotojen perusvaikutuksesta kiikkeryyteen. Ohjaajataso faktojen tietämisestä osaaminen jalostuu opas- ja kouluttajatasolla kyvyksi arvioida kanootin rungon kiikkeryysominaisuuksia jo pelkän näköhavainnon pohjalla ja kyvyksi liittää nämä havainnot omaan melontakokemukseen ja kykyyn yhdistää rungon muodot ja melontakokemus arvioksi kanootin suorituskyvystä erilaisissa melontatilanteissa. Merimelontaopas osaa erityisesti arvioida merikalustoa ja koskimelontaopas koskikalustoa. Ohjaaja tasolla on tiedettävä kanootin rungon perusominaisuuksiin kuuluvien pituuden, syväyksen ja rungon käyryyden vaikutus ketteryyteen. Opas ja kouluttaja tasoilla on pystyttävä arvioimaan kanoottien ketteryysominaisuuksia sekä kanootteja katsomalla että melomalla. Merimelontaopas erikoistuu merikalustoon ja koskimelontaopas koskikalustoon. Koulutuksessa kanootin runkoon liittyvät perusasiat selviävät parhaiten kalustoa vaihtelemalla. Mahdollisissa jatkokoulutustilaisuuksissa kanootin nopeuteen liittyviä kysymyksiä on melko helppo vertailla esimerkiksi tässä oppimateriaalissa kanoottien testaamisen yhteydessä esitetyllä sykemittariin perustuvalla nopeuden mittaamenetelmällä. Näiden asioiden kouluttaminen onnistuu parhaiten erilaisten kanoottien kiikkeryyttä vertailemalla ja keskustelemalla opiskelijaryhmän omakohtaisista havainnoista.

Kallistelu luonnollisesti edellyttää, että melotaan lantiosta rentona ja osataan tarvittavat tukivedot., soveltuvalla kalustolla aina eskimopyörähdykseen saakka. Sopiva kiikkeryyttä ja kaluston levottomuutta mittaava harjoitus on meloa 8-numeron muotoista rataa paikassa, jossa on melovan ryhmän kykyihin verrattuna vaativa ristiaallokko. Kalustoa kannattaa vaihdella harjoituksen aikana. Ristiaallokko syntyy kun isomman aukon suunnassa vyöryvään aallokkoon yhdistyy hieman toisesta suunnasta esimerkiksi pitkästä lahdesta tuleva aallokko. Ilmiö perustuu siihen, että aallokolla on taipumusta kääntyä ei pelkästään tuulen suunnan mukaan, vaan myös vesialueen muotojen mukaan. Ristiaallokkoa syntyy myös, kun tuulen suuntaan nähden vino äkkisyvä kallioranta lyö takasin sitä vasten vyöryvän aallokon. Koulutuksessa kanoottien ketteryyttä voidaan opettaa vertailemalla eri kanootteja vaihtelemalla kalustoa opiskelijaryhmässä. Ketteryyseroja voidaan varsin luotettavasti mitata tekemällä normaalilla kaariveto edestä taakse ja takaa eteen yhdistelmällä esimerkiksi 5 vaakapyörähdystä ja mittaamalla aika kellolla. Toistuvien viiden pyörähdysten sarjojen pieni hajonta samoilla meloja/kanootti yhdistelmillä kertoo jo melko luotettavia tuloksia. Periaatteessa tulosten luotettavuus voidaan tarkastaa varianssianalyysillä. Eliminoitaessa koehenkilön väsymisen vaikutusta tulokseen pitää suoritusten välillä pitää taukoa. Muutaman sekunnin maksimaalisesta suorituksesta lähes täydellinen palautuminen vaatii 10 min. Kanootin runkoon liittyvät muutamat peruseikat ratkaisevat varsin pitkälle, kuinka se käyttäytyy erilaisissa melontatilanteissa. Rungon nopeus: Pituus, leveys, märkäpinta ja kaarimuodot Kanootin runkonopeus on suoraan verrannollisen pituuteen ja kääntäen verrannollinen sen märkäpintaan. Märkäpinta minimoituu U-kaarimuodoilla.

Pituuden kasvattaminen lisää aina runkonopeutta. Runkonopeus tarkoittaa suurinta vauhtia, jolla alus kulkee uppoumassa pyrkimättä nousemaan oman keula-aaltonsa päälle. Jos halutaan maksimoida tietyn pituisen kanootin nopeus, niin leveys ja kaarimuodot valitaan siten, että ne minimoivat normaalilastissa uivan kanootin rungon vedessä olevan pinnan eli märkäpinnan. Jos kanootin pituutta kasvatetaan, niin silloin runkonopeus luonnollisesti nousee, mutta samalla väkisin lisääntyy myös jarruttava märkäpinta. Tästä seuraa se, että hyvin pitkä kanootti ei välttämättä hitaalla nopeudella liiku yhtä pienellä työntövoimalla kuin lyhyempi malli. Tämä on fysikaalinen tulkinta sille, että puhutaan lyhyemmän kajakin olevan kevytkulkuisempi kuin pidemmän. Periaatteessa se on fysikaalisesti mahdollista, mutta toisilta kuultuihin mutuihin tässä asiassa ei ole syytä liikaa luottaa (ks. tarkemmin tästä asiasta kohdassa testaus).

Laivoissa käytetään pulpaa eli keulan vedenalaista pullistumaa, joka kompensoi keula-aallon muodostumista ja parantaa siten lyhyenkin rungon nopeusominaisuuksia. Ilmeisesti Aleutien eskimot ovat osanneet käyttää tätä tekniikka kajakeis-

saan tietämättä sen enempää laivanrakennusfysiikasta (samoin muinaiset roomalaiset kolmisouduissaan). Kanoottien suunnittelijana minusta ei tunnu ollenkaan kaukaa haetulta, että varsinkin miehistökanoottien alueelle ilmestyisi nopeita pulparunkoisia malleja.

Kaarimuodot ja kallisteluTasapohjainen pienessä syväyksessä uiva runko on alkuvakaa ja loppukiikkerä. Tämä tarkoittaa sitä, että normaalissa tilanteessa kanootti tuntuu hyvin tukevalta eikä reagoi pieniin horjahduksiin ja kallistuksiin. Tietyn kallistuskulman jälkeen kanootti kuitenkin kaatuu alkutilanteen vakauteen nähdessä herkästi.

Karimuodoiltaan v-pohjainen ja osittain myös u-pohjainen (avautuva u, esimerkiksi WWR runko siivekkeiden kohdalta) kanootti on alkukiikkerä ja loppuvakaa. Alkutilanteessa runko reagoi horjahduksiin terävästi ja aloittelevasta melojasta tuntuu siltä, että ollaan koko ajan kaatumassa. Tähän verrattuna pitkälle jatkuneen horjahduksen loppuvaiheessa laidan painuessa veteen kanootti saattaa vastustaa yllättävän paljonkin lopullista kaatumista.

On kuitenkin huomattava, että vähänkin enemmän u/v-runkoinen alus on aina melko kiikkerä. Sen loppuvakavuus on suhteessa sen omaan alkukiikkeryyteen eikä tasapohjaisen aluksen alkuvakavuuteen.

Ketteryys: Pituus, syväys ja pohjan käyryys pituussuunnassaPitkä ja syvässä uiva runko on suuntavakava, lyhyt ja pienessä syväyksessä uiva on ketterä. Ketteryyttä lisää vielä pohjan käyryys pituussuunnassa. Mitä enemmän vesilinjan alapuolella perä ja keula nousevat pitkällä matkalla, sitä ketterämpi runko. Ketteryys on siten selvästi ristiriidassa nopeuden kanssa. Tästä seuraa, että kanoottia, joka on hyvä melottava sekä koskessa (edellyttää normaalisti ketteryyttä) että järvellä tai merellä (edellyttää normaalisti suuntavakavuutta ja nopeutta) on mahdoton valmistaa. Kaikki yleiskanootteina/kajakkeina myytävät mallit ovat kompromisseja, jotka eivät ole hyviä eivätkä aivan huonoja missään suhteessa.

Ketteryyttä tarvitaan erityisesti kovassa aallokossa oli sitten kyseessä meri tai koski. Kajakin runko, jossa tilavuudesta mahdollisimman paljon on lähellä melojaa keventää parhaiten peräänsä ja keulaansa juuri kun meloja ylittää aallon harjaa ja mahdollistaa sillä hetkellä nopean ja tahokkaan kääntämisen. C2 melonnassa sama ilmiö saadaan aikaan kun melojat siirtyvät melomaan lähekkäin kanootin keskelle. Merikajakeissa edellä käsiteltyä ilmiötä voidaan vielä tehostaa sellaisella perän ja keulan muotoilulla, jossa vesilinjan alapuolella on veitsimäinen suuntavakavuutta lisäävä muoto, mutta vesilinjan yläpuolella on runsaasti tilavuutta. Tämä muotoilu estää kajakkia hautaamasta keulaansa tai peräänsä aallon sisään.

eli parantaa ohjattavuutta.

3.1.2. Eri tarkoituksiin suunnitellut kanootit

Jo ohjaaja tasolla on pystyttävä karsimaan kulloiseenkin melontatilanteeseen soveltumattomat kanootit ja pystyttävä kuvaamaan tilanteeseen parhaiten soveltuva kalusto. Opas- ja kouluttajatasoilla tämä tieto on syvempää ja antaa paremmat arviointivalmiudet. Tätä teemaa voidaan hyvin opettaa pohdiskelemalla asioita sallivalla tavalla. Moralisoivaa opetus/oppimisilmapiiriä -... eihän kilpakajakilla voi/saa meloa III luokan koskessa tai avoinkkarihan täyttyä vedellä ja on jo II luokan koskessa... - pitäisi välttää. Tulevan melontaohjaajan/oppaan/kouluttajan arvokkain tieto eri kanoottien erilaisesta soveltuvuudesta eri tilanteisiin saattaa perustua juuri siihen, että on melottu väärällä kalustolla. Tämä on pakottanut tarkemmin pohtimaan näitä kysymyksiä.

Tämä aihealue saattaa oppimistilanteessa herättää myös monenlaisia intohimoja jopa fanatismia: voidaan jakautua monenlaisiin leireihin, kajakkimeloihin, c-meloihin, merimeloihin, koskimeloihin freestylemeloihin, kuntomeloihin jne. Kouluttaja voi yrittää vapautua liiallisesta puolueiden syntymisestä esittämällä seuraavan tyyppisiä repliikkejä jonkin melontamuodon kanoottityypin yhtä ominaisuutta fanaattisesti kannattavalle henkilölle: mitä varsinaisesti tarkoitat väitteilläsi. Minä en ainakaan ole varma ymmärrätkö sinua oikein. Voisitko näyttää käytännössä tämän kanootin ominaisuuden merkityksen. - Tämä tyyppinen ohjaaminen vie toivottavasti ryhmää näkemään yli melontapuoluerajojen.

Omasta mielestäni todellinen melontamestari hallitsee ja sallii melontaa laidasta laitaan. Päinvastainen näkemys yhden alan virtuoosin ylevämmyydestä on toki sallittu. Kaikille kanooteille on ominaista, että ne käyttäytyvät melonnan kannalta parhaiten tietyssä lastissa. Jos kanootti on liian kevyesti lastattu, esimerkiksi suurta kanoottia meloo pieni lapsi, niin rungon sivupinta muodostaa melkoisen purjeen ja tuuli pääsee ajamaan kanoottia. Lisäksi melojalle saattaa muodostua aivan harhainen käsitys aluksensa luonteesta. Omasta kokemuksestani muistan, kuinka huolettomasti poikani Tapio noin 10-vuotiaana suhtautui kosken kuohuihin meloessaan suuritulavuuksisella (n. 400 l) Prijonin Olympialla, joka lisäksi oli hyvin kevyt (13 kg). Hänelle ei syntynyt kuvaa siitä, kuinka koski voi yllättää, koska alus käyttäytyi kuin lastu laineilla ensimmäiseen kaatumiseen saakka... ja kaatuttamatta melottiin muutama vuosi. Pojan piti kasvaa, jota koski sai otteen kajakista.

Liian raskaassa lastissa olevan kanootin käyttäytyminen on jähmeää ja ketteryys on huonontunut. Aallokkokäyttäytyminen niin koskessa kuin merelläkin voi poiketa huomattavasti normaalista, koska vesi pääsee nousemaan helpommin kannel-

le. Varsinkin koskessa kannelle nouseva vesi kaataa helposti.

3.1.2.1. Merikajakit

Merikaluston perusominaisuuksien tuntemusta edellytetään jo ohjaaja tasolla, koska ohjaajan tehtäväalueeseen kuuluu suojaisten rannikkoretkien opastaminen. Melontaopas ja erityisesti merimelontaopas tasolla pitää pystyä arvioimaan kaikkia merikajakin runko-ominaisuuksia (pituus, käyryys, kaarimuodot, perän ja keulan veitsimäisyys ja korkeus) suhteessa sen melottavuuteen erilaisissa olosuhteissa.

Merimelontaoppaan on osattava surffata merikajakeilla ja tunnettava merikajakien surffauksen kannalta tärkeitä runko-ominaisuuksia. Merikajakien ominaisuuksia voidaan opettaa melomalla kalustoa vaihtelemalla erilaisissa tuuliolosuhteissa (ohjaaja ja opas tason kurssit). Jo opastasolla tulee käytännön harjoittelussa hakea mahdollisuuksia edes hieman päästä kokeilemaan merisurffausta. Samoin 8-numeron muotoisella radalla tapahtuva aallokkomelontaharjoitus sopii hyvin opaskurssin meriosuudelle.

Kajakin nopeus/kevytkulkuisuus erilaisella kuormituksella ja eri nopeuksilla voidaan mitata pulssimenetelmällä (ks. testaus). Hetkellinen huippunopeus voidaan mitata nopeusmittarilla. Mutu menetelmään on syytä suhtautua kriittisesti (ks. kohta testaus). Samaa koetta toistamalla saadaan tilastollinen aineisto. Mittauksen pieni hajonta samalla meloja/kajakki yhdistelmällä kertoo luotettavuudesta. Kalusto asetetaan järjestykseen keskiarvojen perusteella. Aineisto voidaan testata varianssianalyysillä. Tämän tyyppisen systemaattisen uuden tiedon luomisen olisi olevan osa tulevaisuudessa merimelontaoppaiden täydennyskoulutusta.

Huippunopeus voidaan mitata myös melomalla 10-20 s maksimivetoja (esimerkiksi vakiomatkalta mitataan aika eri kalusto/meloja yhdistelmillä. Kootaan tilastollinen aineisto ja lasketaan keskiarvot. Tulokset voidaan testata varianssianalyysillä. Yhdellä koehenkilöllä voi teettää vajaan 10 vetoa yhdellä kerralla, palautusaika vetojen välillä pitää olla 10 min luokkaa.

Merimelonassa tärkeitä ominaisuuksia ovat kajakin suhteellisen hyvä runkonopeus, hyvä suuntavakavuus, stabiilisuus (vakavuus) ja yllätyksetön aallokkokäyttäytyminen. Hyvä aallokkokäyttäytyminen sisältää myös surffausketteryyden, joka on merikajakien aateliston ominaisuuksia.

Merikajakien hyvä nopeus johtuu pääsääntöisesti rungon suuresta pituudesta, tavallisesti noin 5,5 m. Vakavuus on saavutettu suhteellisen suurella tavallisesti 55-60 cm leveydellä. Rungon pohja on usein u-pohjaisissa malleissa melko tasainen

Kuva 117: Erilaisia kajakkeja ylhäältä: merikajakki Sea Aslak Expedition, yleiskajakki Alz, perinteinen koskikajakki Dancer, vuoristokoskikajakki Boxer, katkaistu Squirt Enigma, rodeokajakki AllStar

melojan kohdalta ja v-pohjaisissa malleissa v on loiva. Tämä lisää alkuvakavuutta. Samalla kanootin pakkaustilat ja kantavuus ovat riittävät pitkillekin retkille. Kaikilla aluksilla on taipumusta nostaa keulaansa tuuleen. Tätä ilmiötä on merikajakeissa pyritty estämään veitsimäisellä perällä ja keulalla ja useissa malleissa vielä säädettävällä peräevällä. Näin runko saadaan vielä suuntavakaammaksi. Korkealle nostetut perä ja keula parantavat aallokkokäyttäytymistä. Ylimitoitetut perän ja keulan veitsimäiset pinnat tekevät kajakista merisurffauksessa liian suuntavakaan ja hallitsemattoman. Yksinkertainen nyrkkisääntö tässä on: Jos perän ja keulan vettä leikkaavien kantamattomien veitsipintojen pinta-ala on lähes sama tai jopa suurempi kuin melan lavan pinta-ala, niin silloin kajakki ei voi olla surffeissa joustavasti ohjattavissa. Merikajakien runkolinjojen uusimpia ideoita on valita perän ja keulan kaarimuodot siten, että perässä ja keulassa on huomattavasti kantavuutta normaalin melontatilanteen vesilinjan yläpuolella.

3.1.2.2. Koski- ja jokikajakit

Koskikaluston ominaisuudet koskevat oikeastaan jo kaikkia ohjaaja/opas/kouluttaja tasoja. Vaikka ohjaaja koulutus voidaan ja varmaan tavallisimmin järjestetäänkin virtaamattomassa vedessä, niin ohjaajan henkilökohtaisten melontataitojen näkökulmasta koskikokemus (koskiluokat I-II) ja välineiden ominaisuuksien tuntemus olisi suotavaa. Koskimelontaan liittyvien kaluston perusasioiden tuntemus on välttämätöntä, jos ohjaaja toimii hänelle sallituissa I luokan koskissa. Hänen on ymmärrettävä erilaisten kajakkien soveltuvuus helpolle jokiretkelle, jossa lasketaan nivoja ja I luokan koskia (esimerkiksi pitkät pätkät Ounasjokea kesävedellä, varsinaisesti poisluettuna vain Molkoköngäs). Hänen on myös tiedettävä perinteisen joki/koskikajakin perusominaisuuksiin, ketteryuteen ja selväpiirteiseen aallokkokäyttäytymiseen vaikuttavat runkomuodot.

Koskikaluston ominaisuuksien laajempi ymmärtäminen ja niiden melonnallinen soveltaminen liittyy vasta opas- ja kouluttaja tasoille, koska näillä tasoilla edellytetään kykyä ohjata ryhmää II luokan koskessa. Suomen Melontakouluttajien vaatimuksissa edellytetään tällä tasolla hyvää melontataitoa II luokan koskessa. Tämä tarkoittaa myös sitä, että ryhmän ohjaajan melontataidon on ainakin tyydyt-

tävästi riitettävä III luokan koskiin. Koskiluokissa II ja III on jo riittämiin sellaista koskivettä, jossa kaluston erilaiset ominaisuudet tulevat selvästi esiin.

Suomen Melontakouluttajien nykyisessä opasluokitustaulukossa koskimelontaoppaan edellytetään ohjaavan ryhmää koskiluokissa I-III. Koskioppaalta edellytetään hyvää melontataittoa koskiluokassa III. Tämä tarkoittaa ilman muuta myös sitä, että koskioppaan on kyettävä melomaan myös IV luokan koskia.

III luokan koskessa voidaan jo harjoitella kaikki mahdolliset koskimelonnan tekniset piirteet vaativimpiin temppuihin saakka. On tervettä turvallisuusajattelua, että ohjattu toiminta, jossa ohjaajan rooliin kuuluu vastuu ohjattavista rajataan päättyväksi koskiluokkaan III. Jo vaativissa eri tyyppisissä III luokan koskissa tulevat esille kaikki koskimelonnassa kalustoon liittyvät erityispiirteet. Oikeata moraaliamielestäni on se, luokkaa III vaikeammissa koskissa jokainen meloo ensisijaisesti omalla vastuullaan ja melojia yhdistää vain vapaaehtoinen veljellinen etiikka eikä virallisesti organisoitu opas opastettava suhde.

Kalustotuntemuksen kannalta tämän tason ohjattu koskimelonta asettaa huomattavia vaatimuksia. Koskioppaan on tunnettava rungoltaan erilaisten koskikajakien ominaisuudet perusteellisesti ja kyettävä opettamaan nämä asiat ohjattaville. Opettaminen käy parhaiten helpohkossa I-II koskiluokassa, jossa koskimelonnassa perustekniikoita hyväksikäyttäen (erilaiset käännökset virran saumoissa, z-ylitys, lossaus, surffaus, perän ja keulan upotukset harjoitellaan ja perehdytään kaluston ominaisuuksiin. Koskioppaalta on syytä edellyttää myös yleisopasta kehittyneempiä virtaavan veden peruskouluttajavalmiuksia kuin yleisoppaalta. Tämä koulutuksen painopiste voisi olla jopa tärkeämpi kuin riskikoskissa melskaaminen. Näkemykseni on se, että koskiluokassa IV ja siitä ylöspäin on hyvin kyseenalaista järjestää ohjattua toimintaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vaativimmassa koskiluokassa melomista pitäisi rajoittaa. Näkökantani korostaa sitä, että hyvä koskimeloloja pystyy vielä III luokan koskessa ottamaan vastuuta ohjattavista aika suuressa määrässä, mutta tästä ylöspäin mentäessä pitäisi ymmärtää, että hyväkään opas ei pysty asiakkailleen huonona hetkenä kummoista kuluttajan suojaa tarjoamaan.

Koskimelontaoppaan on ymmärrettävä, miten erityyppisten koskikajakien ominaisuudet muuttuvat vaikeimmissa koskiluokissa. Erityisen tärkeä seikka tässä mielessä on suurivetisten jokien jo III-IV luokan koskien virran paine, joka tekee lähes kaikista kajakeista jähmeitä ja suuntavakaita. Esimerkiksi jokiretkeilyssä ketterä 3,9 m Taifun (jokiretkeilykajakien parhaimmistoa) muistuttaa vaikkapa Juutuanjoen tulvivassa Jäniskoskessa (IV+) kankeaa merikajakia järviolosuhteissa. Koskimelonnassa kajakin ketteryys ja selväpiirteinen aallokkokäyttä-

tyminen on sen tärkein ominaisuus. Myös koskisella jokiretkellä nämä ovat tärkeitä ominaisuuksia. Retkellä melotaan kuitenkin myös rauhallisissa suvannoissa ja mukana on usein suuri määrä varusteita. Siksi puhtasveriset koskikajakit ovat usein liian pieniä ja hitaita retkelle. Useampipäiväisellä jokiretkellä käytettävässä kajakissa on oltava tilavuutta mieluummin yli kuin alle 300 l eivätkä runkopalkit saa haitata pakkaamista. Sopiva jokiretkikajakin pituus vaihtelee 4 metrin kahden puolen sen mukaan, kuinka koskista reittiä melotaan. Koskireitillä lyhyt kajakki on mukavampi, suvannot taittuvat nopeammin pidemmällä mallilla.

Koskimelonta on kehittynyt koko ajan pitkin harppauksin. Nykyisin lasketaan koskia, joita vielä 10-15 vuotta sitten pidettiin mahdottomina. Kansainväliset huiput myös puljaavat uskomattomissa pyörrekurimuksissa. Lähes rikkoutumaton polyeteeni on korvannut lujitemuovin koskikajakkien valmistusmateriaalina. Kaluston rikkoutumisen puolesta nykyajan välineillä voi mennä melkein mihin vain. Ehkä tämä on ollut kimmokkeena entistä hurjemmissa olosuhteissa hallittavasti käyttäytyvien mallien suunnitteluun.

Koskikajakkien rungot lyhenivät aluksi lujitemuoviaikakauden noin 4 m (Prijon Olympia lujitemuovia 4,10 m Prijon Taifun polyeteeniä 3,90 m) tuntumasta 3,5 m tuntumaan (Perceptionin Dancer ja paljon muita kajakkeja). Tästä lyheneminen jatkui edelleen (Prijonin T-Canyon 3,30 m, Topolino 2,20 m, muilla valmistajilla on löydettävissä vastaava kehityslinja). Varsinaisten koskikajakkien rungot ovat myös entistä käyrempiä ja kylki pyöreämpi (Perceptionin Dancerista alkanut kehityslinja). Lyhyimmät mallit ovat myös perästään ja keulastaan melko pyöreitä (creek boats). Tällaista kajakkia voi ohjata hurjassakin myllerryksessä. Se ei jähmety aaltojen ja pyörteiden vietäväksi.

Slalomkajakeille ominainen tasainen kansi, kulmikas kylki sekä veitsimäiset perä ja keula ovat harvinaisia ominaisuuksia nykyisissä peruskoskikajakeissa. Tämä tarkoittaa sitä, että niillä ei voi leikata aaltoa. Melonnan tekniikka eroaa siten koskipujottelun tekniikasta.

Freestylekajakeista perän ja keulan leikkaavuutta löytyy edelleen, vaikka ne ovat noin 10 vuodessa lyhentyneet reilun metrin jopa alle 2 m mittaisiksi. Yhtenä varhaisimmista esikuvista tälle kehityslinjalle on ilmeisesti ollut Pyranhan Stunt Bat ja toisaalta Squirt kajakit. Nykyiset kajakit ovat muuttuneet keskeltä laatikkomaisiksi eli niissä on melojan kohdalta lähes tasainen pohja ja siitä jyrkällä kulmalla lähtevät leveät (korkeat) kyljet. Tällainen muoto on omiaan freestylemelonnassa. Tasainen pohja tekee spinnaukset helpoiksi ja laatikkomainen keskiosa ja leveä kylki antaa tasapainoaseman erityisesti erilaisissa kärrynpyöryissä. Litteät perä ja keula leikkaavat vettä kaatamatta kajakkia ja lyhyellä kajakilla, jonka massa

keskittyy aukon ympärille on pyörähdysliikkeiden kannalta pieni hitausmomentti. Melojan ympärillä olevan laatikkomaisen osan kajakin kokoon nähden suuri tilavuus mahdollistaa lennokkaat vertikaaliliikkeet, esimerkiksi voltit. Kajakkien pohjan ja jyrkän kyljen laatikkomuodon kulma on murrettu sisäännotolla. Tämä ja joidenkin mallien pohjan uritukset vaikuttavat sen, että kajakki surffaa ilmakuplien päällä. Perus koskimelonnan kannalta tämä tarkoittaa sitä, että kajakki ei juutu aaltoon eikä se ole herkkä myöskään kaatumaan vastavirran puolelle kylkeen törmäävän veden vaikutuksesta. Monet freestylemelonnan perusliikkeet lähtevät alkuun peruskoskimelonnan näkökulmasta vääräoppisella kallistuksella vastavirran puolelle.

Hurjia V VI luokan koskia lasketaan tänä päivänä freestylekajakkeja pyöreämpimuotoisilla mutta muuten vastaavilla creek boat kajakeilla (pyöreät muodot estävät kiilautumisen kivisissä putouskoskissa). Ilmeisesti on niin, että näillä pienillä kajakeilla hullunmelonta on paljon turvallisempaa kuin isommilla perinteisillä kajakeilla, koska osaavissa käsissä ne näyttävät sukeltavan (liukuvan) melojineen mitä kummallisimpien putousstoppareiden yms. voimakkaiden takaisinvirtausjaksojen ali/ohi. Kansainvälisen tason huiput käsittelevät pikkukajakkeja myös uskottoman rennon oloisesti mitä ihmeellisimmissä vaahtovesimöyhissä.

Suomesta varsinaista kunnon koskivettä (pitkää koskijaksoa) tämän luokan touhuun ei löydy ollenkaan eikä ole monta melojaakaan, joka olisi vienyt harrastuksensa tälle tasolle. Ruotsista ja Norjasta sen sijaan löytyy melonnan kannalta lähes rajattomasti koskia joiden luokka vaihtelee V varma kuolema.

Suomessa koskioppaan/koskiopaskurssin pitäjän kannalta kyse on siten pääasiassa tämäntyyppisen koskimelonnan perusilmiöihin (kajakkiin, koskeen, melojaan) liittyvän keskustelun herättäminen sanoisiko tietoisuuden luominen hetken huumaan verrattuna varsin arkisen elämän arvokkuudesta.

3.1.2.3. Kanadalaiskanootit

Kajakki- ja kanadalaismelonnan eroihin Suomen Melontakouluttajien ohjaaja/opas/kouluttaja rakenteessa ei juuri ole kiinnitetty huomiota. Rakentui koulutus kursseilla miten tahansa, on jokaisen ohjaajan/oppaan/kouluttajan omavastuisesti ymmärrettävä avokanootin ja kajakin suuret erot järjestettäessä retkiä erilaisissa olosuhteissa. Erojen ymmärtäminen alkaa perehtymällä kumpaankin melontamuotoon.

Jokaisen ohjaajan/oppaan/kouluttajan pitäisi olla selvillä myös itselleen vieraammasta melontamuodosta: kajakkimelojan kanadalaisista ja päinvastoin. On muistettava, että melonnan järjestötoiminnan ulkopuolella järjestäytymättömien me-

lojien ja vuokrakalustolla satunnaisesti melovien keskuudessa kanadalaismelonta on ylivoimaisesti suositumpaa kuin kajakkimelonta. Esimerkiksi omassa yritystoiminnassani melontakaluston vuokrauksesta ja asiakkaille järjestetyistä ohjatuista melontaretkistä yli 80% koskee kanadalaiskalustoa, vaikka monipuolinen kajakkivalikoima on myös asiakkaille tarjolla. Kaluston luonnetta on parasta opettaa mahdollisimman laajan kirjon sekakalustolla vaihtelevissa melontaolosuhteissa. Kanadalaisiin perehdyttäessä vertailupohjaa antaa, jos käytettävissä on myös muutama kajakki melottiin sitten merellä tai koskessa. Koskitilanteessa vertailu ja erilaisten kaluston piirteiden ymmärtäminen on helpompaa, koska jo I-II luokan koskesta on löydettävissä erilaisia melontapaikkoja, joissa kalustoerot tulevat näkyviin. Merellä tai järven selällä suurin osa eroista tulee näkyviin sitä selvemmin, mitä kovempaa tuulee. Luonnollisesti kaluston matkanopeus ja ketteryys erot voidaan pääpiirteiltään selvittää aivan tyyneessäkin.

Hiemankin vaativamman meri/järvi koulutuksen kannalta on hyvä muistaa, että aivan tavallisilla avoinkkareilla voi meloa myös isossa aallokossa. Siksi myös tätä on päästävä harjoittelemaan. Kanadalaiskanootteihin pätevät samat runkoon liittyvät tosiasiat kuin kajakkeihinkin. Yleensä retkikäyttöön suunnitellut kanadalaiset ovat kuitenkin hitaita. Merikajakkeja nopeudeltaan vastaavia retkeilyyn tarkoitettuja kanadalaiskanootteja suomalaistenmelontakauppiaiden hyllyiltä löytyy vain jokunen malli.

Monet kanadalaiset ovat kohtuullisen hyviä kompromisseja monipuoliseen järvi- ja jokiretkeilyyn. Tasapohjaisuus merkitsee yleensä monissa olosuhteissa toimivaa kompromissia. Kölit tuovat suuntavakavuutta, mutta ovat selkeä haitta koskessa puikkelehdittaessa. Koskiselle jokiretkelle ei sovi lujitemuovikanootti, jossa on köli tai joustamattomia pohjan jäykistimiä. Kosken kiven osuessa kunnolla näihin taipumattomiin kohtiin on seurauksena murtuma, vaikka melottaisiin vain kosken ja nivan välimuotoon sijoittuvassa virrassa.

Kanadalaiskanooteissa noin xxx asteen v-pohja antaa todennäköisimmin kaikkein tasapainoisimmat kallisteluominaisuudet virtaavassa vedessä, kun tehdään vastavirtastartteja ja akanvirtaan pyörähtämissiä tai melontaan yksin kanootti kallistettuna pyrkimyksenä vähentää märkäpintaa.

Avoinkkarin melontaominaisuuksia rajussa aallokossa voidaan parantaa sijoittamalla varusteet ja melojat lähelle kanootin keskikohtaa, jolloin perä ja keula kevenevät ja niiden kyky nousta aallon päälle paranee ja samalla sisään pärskyvän veden määrä vähenee. Yksinmelonta tuottaa tässä mielessä optimiratkaisun. Avonaisen c:n aallokkokestävyys voidaan nostaa kajakkien tasolle käyttämällä kunnon aukkopeitettä.

Kuva 118: Kanadalaiskanootteja alhaalta ylös: katettu C2 koskimelontaan , virtaavan veden yleisretkeilyyn soveltuva tukevalla aukkopeitteellä varustettu C2, avoin C2 yleisretkeilyyn

3.1.2.4. Testaus

Jo Suomen Melontakouluttajien ohjaajatutkinnon läpäissee tulisi olla selvä käsitys mutu menetelmän ja erilaisten mittaustapojen periaatteellisista ongelmista, niin että hän osaa kysyttäessä vetämillään kursseilla kehottaa mahdollisia tästä teemasta kiinnostuneita asiakkaitaan tarkkaavaisuuteen testejä lukiessaan. Opas- ja kouluttajatasolla tässä käsitellyt testausmenetelmät muodostavat yhden tavan opetella luotettavalla tavalla ymmärtämään erilaisten kanoottien/kajakien erilaisia ominaisuuksia. Jo yksinkertaisetkin testit, tarkat mittaukset (ei tarvita varianssianalyysiä, vaikka se onkin tavallinen menetelmä ja mukana mikrotietokoneiden tilasto-ohjelmistoissa) verrattuna mutu tuntumaan saattavat antaa hyvän pohjan analyyttiselle keskustelulle opiskelijaryhmässä. Tässä esitellyt testityyppiset vertailut ovat sopivaa käytännön koulutusta varsinkin oppaiden ja kouluttajien jatkokoulutustilaisuuksissa. Erityyppisiä kanootteja testataan nykyään säännöllisesti ja tuloksia julkaistaan alan lehdissä niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Tässä luvussa käsitellyt asiat: nopeus, ketteryys ja melottavuus erilaisissa tilanteissa ovat niitä asioita, joista välinetesteissä tyypillisesti annetaan pisteitä. Pisteitä annetaan myös erilaisista paremminkin imago-ominaisuuksista. Nämä pisteet voivat olennaisesti muuttaa koko testin paremmuusjärjestyksen. Testejä lukiessaan lukijan onkin syytä tarkasti selvittää arvostelukriteerit ja niiden painotus. Painotettakoon vielä, että varsinaisia melottavuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat nopeus ja ketteryys sekä melojan työskentelyolosuhteisiin vaikuttavat kanootin rakenteelliset ominaisuudet: saadaanko mela tehokkaasti veteen, onko penkillä hyvä istua, löytyykö istuinasennosta tarvittava tuki jne.

Osa testeistä on kokonaan mutu periaatteella laadittuja, toisissa taas on pyritty ainakin joidenkin muuttujien täsmälliseen fysikaaliseen mittaamiseen. Mutu arvioista ja mittaustuloksista on sitten jollakin tavalla saatu yhteiskriteeri, joka asettaa testattavat välineet paremmuusjärjestykseen. Tässäpä testin lukijalle pätkinä: mitä uskoa? Tämän oppimateriaalin kirjoittaja ja materiaalia kommentoineet ovat tehneet ja julkaisseet useita testejä sekä melonta- että muista retkeilyvälineistä (viitteet). Tässä työssä kehitetyn ammattitaidon pohjalta voidaan testaamisesta todeta seuraavaa:

1. Useimmissa tapauksissa retkeilyvälineitä testattaessa jotkut yksittäiset muut-

tujat ovat sellaisia, että niitä voidaan täsmällisesti fysikaalisesti mitata ja samalla ne ovat testaamisen kannalta niin olennaisia, että mittauksen antamalla tuloksilla on selkeää informaatioarvoa testin lukijalle mahdollista välineen ostopäätöstä tehtäessä ja harkittaessa välineen luotettavaa käyttöaluetta. Hyvän testin tunnistaa siitä että tämän tyypin muuttujia on mitattu asiallisesti. Useimmissa tapauksissa retkeilyvälineitä testattaessa jotkut yksittäiset muuttujat ovat sellaisia, että niitä voidaan täsmällisesti fysikaalisesti mitata ja samalla ne ovat testaamisen kannalta niin olennaisia, että mittauksen antamalla tuloksilla on selkeää informaatioarvoa testin lukijalle mahdollista välineen ostopäätöstä tehtäessä ja harkittaessa välineen luotettavaa käyttöaluetta. Hyvän testin tunnistaa siitä että tämän tyypin muuttujia on mitattu asiallisesti.

2. Edellisiä muuttujia voidaan usein mitata laboratoriokokeen tyyppisellä järjestelyllä. Esimerkiksi kanootin virtausvastusta voidaan mitata vetämällä tyynessä säässä lastattua kanoottia konevoimalla ja mittaamalla pondimetrimillä sen virtausvastusta eri nopeuksilla. Saatua mittaustulos on täsmällinen, mutta mitä se kertoo melojalle onkin jo toinen kysymys, koska kanoottia on hinattu eikä melottu. Edellä esimerkillä luonnehdittu ongelma vältetään kenttäkokeilla, joissa koehenkilöt käyttävät välineitä luonnollisissa olosuhteissa ja tuloksia mitataan käyttämällä apuna esimerkiksi sykemittaria ja sekuntikelloa. Esimerkiksi liikuntavälineen nopeutta /kevytkulkuisuutta eri nopeusalueilla voidaan mitata tällä tavalla. Kenttäkokeiden etu verrattuna fysikaalisiin laboratoriomittauksiin on siinä, että ne mittaavat ihmisen ja liikuntavälineen yhteispelin tehokkuutta. Menetelmä on yksinkertainen. Koehenkilön liikuntavälineeseen siirtämä teho vakioidaan jollekin tasolle käyttämällä sykemittaria ts. koehenkilö seuraa, (esimerkiksi meloessaan) että hänen sykkeensä on vakio ja kullakin testattavalla kanootilla melotaan vakio matka mahdollisimman vakioituissa olosuhteissa ja aika mitataan. Mitä alhaisemmalla sykkeellä testataan sitä enemmän mittaus kertoo kanootin kevytkulkuisuudesta. Sykettä nostettaessa taas esille tulevat kanootin maksimaaliset nopeusominaisuudet suhteessa koehenkilöön. Toistamalla koetta jokaisen kanootti/meloja yhdistelmän kohdalla saadaan tilastollinen aineisto, josta voidaan testata eri kanoottien erojen merkitsevyys erilaisilla (nopeus) sykealueilla. Vastaavan tyyppisiä kokeita voidaan suunnitella myös muunlaisia. Esimerkiksi kilpakajakien huippunopeuksia voisi mitata vedättämällä kilpamelojilla lentävällä lähdöllä 10 20 s vetoja ja mittaamalla vakiomatkalla ajan (erot olisivat varmasti niin pieniä, että luotettavaan ajan mittaukseen tarvittaisiin valokennot). Riittävä havaintomateriaali tuottaa aineiston, jonka avulla kalusto voidaan panna tilastollisesti luotettavaan paremmuusjärjestykseen. Tulos, jos sellainen yleensä saadaan, eli mitattavien

kajakien välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja, on erittäin luotettava käytettyjen koehenkilöiden kannalta ja siinä määrässä luotettava myös muiden kannalta kuin he melovat samalla tekniikalla kuin koehenkilöt. Kuvatun tyyppiset menetelmät kuuluvat tilastollisen koesuunnittelun alueelle. Systemaattisten virheiden välttämiseksi on koetilanne ymmärrettävä ja mahdolliset virhelähteet satunnaistettava. Esimerkiksi koemelojat ovat meloneet eri kerroilla eri kalustolla eri järjestyksessä siten, että 1., 2., 3., jne. kokeita on koko havaintoaineistossa kunkin koehenkilön osalta yhtä paljon. Lopulliset tulokset saadaan laskemalla havainnoista keskiarvot eri testattaville laitteille ja testaamalla niiden eroja varianssianalyysillä. Myös erilaisia yhteisvaikutuksia voidaan testata, jos havaintoja on tarpeeksi. Edellisiä muutujia voidaan usein mitata laboratoriokokeen tyyppisellä järjestelyllä. Esimerkiksi kanootin virtausvastusta voidaan mitata vetämällä tyynessä säässä lastattua kanoottia konevoimalla ja mittaamalla pondimetrillä sen virtausvastusta eri nopeuksilla. Saatu mittaustulos on täsmällinen, mutta mitä se kertoo melojalle onkin jo toinen kysymys, koska kanoottia on hinattu eikä melottu. Edellä esimerkillä luonnehdittu ongelma vältetään kenttäkokeilla, joissa koehenkilöt käyttävät välineitä luonnollisissa olosuhteissa ja tuloksia mitataan käyttämällä apuna esimerkiksi sykemittaria ja sekuntikelloa. Esimerkiksi liikuntavälineen nopeutta /kevytkulkuisuutta eri nopeusalueilla voidaan mitata tällä tavalla. Kenttäkokeiden etu verrattuna fysikaalisiin laboratoriomittauksiin on siinä, että ne mittaavat ihmisen ja liikuntavälineen yhteispelin tehokkuutta.

Menetelmä on yksinkertainen. Koehenkilön liikuntavälineeseen siirtämä teho vakioidaan jollekin tasolle käyttämällä sykemittaria ts. koehenkilö seuraa, (esimerkiksi meloessaan) että hänen sykkeensä on vakio ja kullakin testattavalla kanootilla melotaan vakiomatka mahdollisimman vakioiduissa olosuhteissa ja aika mitataan. Mitä alhaisemmalla sykkeellä testataan sitä enemmän mittaus kertoo kanootin kevytkulkuisuudesta. Sykettä nostettaessa taas esille tulevat kanootin maksimaaliset nopeusominaisuudet suhteessa koehenkilöön. Toistamalla koetta jokaisen kanootti/meloja yhdistelmän kohdalla saadaan tilastollinen aineisto, josta voidaan testata eri kanoottien erojen merkitsevyys erilaisilla (nopeus) sykealueilla. Vastaavan tyyppisiä kokeita voidaan suunnitella myös muunlaisia.

Esimerkiksi kilpakajakien huippunopeuksia voisi mitata vedättämällä kilpamelojilla lentävällä lähdöllä 10 20 s vetoja ja mittaamalla vakiomatkalla ajan (erot olisivat varmasti niin pieniä, että luotettavaan ajan mittaukseen tarvittaisiin valokennot). Riittävä havaintomateriaali tuottaa aineiston, jonka avulla kalusto voidaan panna tilastollisesti luotettavaan paremmuusjär-

jestykseen. Tulos, jos sellainen yleensä saadaan, eli mitattavien kajakkien välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja, on erittäin luotettava käytettyjen koehenkilöiden kannalta ja siinä määrässä luetettava myös muiden kannalta kuin he melovat samalla tekniikalla kuin koehenkilöt.

Kuvatun tyyppiset menetelmät kuuluvat tilastollisen koesuunnittelun alueelle. Systemaattisten virheiden välttämiseksi on koetilanne ymmärrettävä ja mahdolliset virhelähteet satunnaistettava. Esimerkiksi koemelojat ovat meloneet eri kerroilla eri kalustolla eri järjestyksessä siten, että 1.,2,3., jne. kokeita on koko havaintoaineistossa kunkin koehenkilön osalta yhtä paljon. Lopulliset tulokset saadaan laskemalla havainnoista keskiarvot eri testattaville laitteille ja testaamalla niiden eroja varianssianalyysillä. Myös erilaisia yhteisvaikutuksia voidaan testata, jos havaintoja on tarpeeksi.

3. Testien mutu mittareita tulkittaessa on aina muistettava, että ihmisen aistit toimivat suhteellisuusperiaatteella. Esimerkiksi yhden gramman painoero on helppo huomata, jos testaaja kokeilee yhden ja kahden gramman punnuksia. Sen sijaan hän ei huomaa painoeroa, jos kokeiltavat painot ovat 10000g ja 10001g. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kanoottien kevytkulkuisuutta tuntumalta arvioitaessa voivat erot tuntua koemelojasta selviltä, koska hitaassa vauhdissa kaikki kanootit liikkuvat pienellä voimalla ja suhteelliset erot ovat siten suuria. Jos tällaisessa arvioinnissa ei kanootin nopeutta mitata tarkasti saattavat päätelmät olla täysin vääräkin. Eli tasa-pohjainen alus tuntui kevytkulkuiselta, koska sen runkonopeus on pienempi kuin v/u-pohjaisella verrokilla ja siksi sitä melottiin vaistomaisesti vähän hitaammin ja myös tämä vaikutti arvioon kevytkulkuisuudesta. Kun samalla kevytkulkuisuuden arvio perustui vain melojan liikesuoritusäistimukseen, niin päätelmissä on mahdollisuus mennä hakoteille. Tällä tavalla saatu arvio ei myöskään kerro sitä, kuinka olennaisesta asiasta on kyse eli esimerkiksi kuinka paljon pidemmän päivämatkan jollakin kanootilla meloo samalla vaivalla kuin jollakin toisella. Vertailtuamme mutu tuntumaa ja edellä kerrottua tilastollista mittaustapaa olemme huomanneet erot varsin pieniksi retkeilyn kannalta. Erot eri välineiden välillä ovat tyypillisesti vain prosentin kahden luokka. Testin huonoin ja paras voivat olla toisistaan vajan 10 % päässä. Retkeilyssä tällaiset erot ovat mitättömiä. Esimerkiksi 1% raskaskulkuisempi kanootti on 100 m päässä pysähdyspaikasta verrattuna kevyempikulkuiseen, kun on melottu 10 km etappi. Kilpaurheilussa vastaavasti em. ero on niin suuri, että moinen väline-etu jakaa mitalit arvokisoissa. Testien mutu mittareita tulkittaessa on aina muistettava, että ihmisen aistit toimivat suhteellisuusperiaatteella. Esimerkiksi yhden gramman painoero on helppo huomata, jos testaaja kokeilee yhden ja kahden gramman

punnuksia. Sen sijaan hän ei huomaa painoeroa, jos kokeiltavat painot ovat 10000g ja 10001g. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kanoottien kevytkulkuisuutta tuntumalta arvioitaessa voivat erot tuntua koemelojasta selviltä, koska hitaassa vauhdissa kaikki kanootit liikkuvat pienellä voimalla ja suhteelliset erot ovat siten suuria. Jos tällaisessa arvioinnissa ei kanootin nopeutta mitata tarkasti saattavat päätelmät olla täysin vääriäkin. Eli tasa-pohjainen alus tuntui kevytkulkuiselta, koska sen runkonopeus on pienempi kuin v/u-pohjaisella verrokilla ja siksi sitä melottiin vaistomaisesti vähän hitaammin ja myös tämä vaikutti arvioon kevytkulkuisuudesta. Kun samalla kevytkulkuisuuden arvio perustui vain melojan liikesuoritusaistimukseen, niin päätelmissä on mahdollisuus mennä hakoteille.

Tällä tavalla saatu arvio ei myöskään kerro sitä, kuinka olennaisesta asiasta on kyse eli esimerkiksi kuinka paljon pidemmän päivämatkan jollakin kanootilla meloo samalla vaivalla kuin jollakin toisella. Vertailtuamme mutu tuntumaa ja edellä kerrottua tilastollista mittaustapaa olemme huomanneet erot varsin pieniksi retkeilyn kannalta. Erot eri välineiden välillä ovat tyyppillisesti vain prosentin kahden luokka. Testin huonoin ja paras voivat olla toisistaan vajan 10 % päässä. Retkeilyssä tällaiset erot ovat mitättömiä. Esimerkiksi 1% raskaskulkuisempi kanootti on 100 m päässä pysähdyspaikasta verrattuna kevyempikulkaiseen, kun on melottu 10 km etappi. Kilpaurheilussa vastaavasti em. ero on niin suuri, että moinen väline-etu jakaa mitalit arvokisoissa.

4. Edellinen ei tarkoita sitä, että mutu arviointi sinällään olisi aina epäluotettavampaa ja jotenkin huonompaa kuin insinöörimäisempi fysikaalinen mittaaminen. Esimerkiksi huippuhihtäjät pystyvät aivan uskomattomalla tavalla aistimaan suksien paremmuutta (kitkan pienemmyyttä yms. tekijöitä) ja valitsemaan oikean suksen kilpailutilanteeseen. Vastaavan mittauksen aikaansaaminen teknisin keinoin on erittäin vaikeaa, jos ei aivan mahdotonta. Haluan kuitenkin korostaa sitä, että kaikki mutu mittaajat eivät ole taitavia eli eivät ole koskaan syventyneet ihmisten aistitoimintojen luonteeseen siltä kannalta, millaisia virheitä ne voivat tuottaa arvioihin. Edellinen ei tarkoita sitä, että mutu arviointi sinällään olisi aina epäluotettavampaa ja jotenkin huonompaa kuin insinöörimäisempi fysikaalinen mittaaminen. Esimerkiksi huippuhihtäjät pystyvät aivan uskomattomalla tavalla aistimaan suksien paremmuutta (kitkan pienemmyyttä yms. tekijöitä) ja valitsemaan oikean suksen kilpailutilanteeseen. Vastaavan mittauksen aikaansaaminen teknisin keinoin on erittäin vaikeaa, jos ei aivan mahdotonta. Haluan kuitenkin korostaa sitä, että kaikki mutu mittaajat eivät ole taitavia eli eivät ole koskaan syventyneet ihmisten aistitoimintojen luonteeseen siltä kannalta, millaisia

virheitä ne voivat tuottaa arvioihin.

Tässä testaamisen yhteydessä käsitelty teema mutua vai tieteellisempi koe avaa hyvin laajan liikuntafilosofisen perspektiivin, jota suomalainen liikuntafilosofi Jari Puhakainen on ansiokkaasti tarkastellut väitöskirjassaan ja erittäin luettavalla tavalla myöhemmin ilmestyneessä kirjassaan Kesytetyt kehot. (viitteet)

3.2. Varusteet ja niiden pakkaaminen

Jo ohjaaja tasolla on tunnettava erilaiset melontaan liittyvät varusteet, niiden soveltuvuus eri käyttötarkoituksiin ja varusteiden pakkaaminen erilaisia melontatilanteita varten. Ohjaajan on kyettävä vähintäänkin tyydyttävästi ennakkoon arvioimaan vetämänsä ryhmän käyttämien varusteiden toimivuus niissä todennäköisissä olosuhteissa, joissa retkeillään. Opas, meriopus, koskiopus ja melontakouluttaja tasoilla on oppimistavoitteena kyky arvioida ja asettaa tärkeysjärjestykseen kaikenlaisia melontavarusteita suhteessa johonkin melontatapahtumaan, tilanteeseen tai retkeen. Luonnollisesti koskioppaan asiantuntemus painottuu koskimelontaan ja merioppaan asiantuntemus merimelontaan. Voidakseen palvella asiakkaitaan on melontaoppaiden ja kouluttajien hyvä perehtyä myös melonnan varustetietouden fysikaaliseen ja kemialliseen osa-alueeseen. Monipuoliset varusteiden korjaamistaidot kuuluvat opastason valmiuksiin. Vaativin varustepuolen oppimistaso on kyky itsenäisesti laatia testi, jolla varusteita asetetaan paremmuusjärjestykseen joidenkin ominaisuuksien suhteen tai taito itse kehittää uusia varusteita. Viimeksi mainittujen osaamisalueiden pitäisi kuulua joidenkin seniorioppaiden/kouluttajien harrastuspiiriin. Heiltä, jotka kenties eivät enää kykene samoihin fyysisiin suoriin kuin nuoremmat kollegat, melontakokemus ehkä parhaiten siirtyy uusille sukupolville kykynä arvioida varusteita ja kykynä kehittää niitä. Seuraavassa melontaan liittyvistä varusteista esitellään kansallisessa turvaohjeessa (Melontaturvallisuuden neuvottelukunnan Suomen Kanoottiliiton esityksestä hyväksymä ohje 24. 4. 2002) luetellut varusteet kattavasti. Tämän aihealueen teoriaa voidaan opettaa luokahuoneolosuhteissa tarkastelemalla erilaisia varusteita ja keskustelemalla niistä, tuomalla esiin kunkin kurssilaisen omia kokemuksia ja opettajan kokemuksia. Opetustilannetta voidaan elävöittää näyttämällä esimerkiksi diakuvia tai videon pätkiä, jotka liittyvät varusteisiin. Pohjimmiltaan varusteteoriassa on kyse varusteiden fysikaalisista ominaisuuksista ennen muuta valmistusmateriaalien fysikaalisista ja kemiallisista ominaisuuksista ja varusteiden mekaanisista ominaisuuksista, jotka liittyvät niiden käyttöön. Urheiluvälineeteollisuus edustaa tänä päivänä monessa mielessä materiaalteknistä huippuosaamista. Tästä syystä myös retkeilyvälineitä koskevat alan lehdissä julkaistavat testit muuttuvat koko ajan enemmän teknistä tietoa sisältäväksi. Käytännössä varusteasioita voidaan opettaa kokeilemalla erilaisia varusteita käytännössä. Viime

aikoina Suomeen on ollut leviämässä myös sellainen kuluttajasuojakulttuuri, että vaativammat varusteiden korjaamiset on jo syytä antaa asiantuntijan hoidettavaksi. Tämän tyyppinen ajattelu syntyy ajallemme ominaisesta vastuun siirtämisestä toisille, joistakin tiukoista tuotteita koskevista viranomaisnormeista (esim. henkilösuojaimet) sekä uusavuttomuutta pelkäävästä ja sitä samalla lisäävästä virkamieskulttuurista. Jokaisen melontaoppaan ja kouluttajan on kuitenkin syytä muistaa, että aavalla merenselällä tai kosken suvannossa haverin jälkeen ainoa nopea ulkopuolinen apu on rukous. Vain sellaisessa melontatapahtumassa (ei tyypillisesti retki), jossa pelastusviranomainen on koko ajan melojien huutoetäisyydellä, voidaan siltä taholta odottaa välitöntä apua olivatpa viestintäjärjestelmät ja ennakosuunnitelmat miten kehittyneitä tahansa.

Monipuolinen varustetuntemus ja laajat kokemukset varusteiden korjaamisesta sekä maalla että vesillä saattaa olla se oljen korsi, joka pelastaa monella tasolla: välienerikon sattuessa jonkun osallistujan retken ja haveritilanteessa kenties vielä vakavammilta seuraamuksilta. Edellä kritisoitu kuluttajasuojaideologia sopii vain satunnaiselle melojalle ja hänenkin kohdallaan viestii alistumisesta uusavuttomuuteen. Ohjaajat ja oppaat ovat vastuussa käyttämistään välineistä siten, että se sisältää myös kyvyn arvioida tilannetta: entäs jos väline rikkoutuu ja kyvyn varautua tällaiseen tilanteeseen. Retken turvallisuus ja sujuminen ei koskaan saa olla sellaisen tekniikan varassa, jonka todennäköisiä ongelmia ei pystytä korjaamaan kentäolosuhteissa. Edellisestä seuraa, että elektronisten laitteiden tuoma turvallisuus on vain lisä. Retki ei voi koskaan perustua monimutkaisen tekniikan periaatteessa antamaan turvallisuuslisään.

Melontaretkellä tarvitaan luonnollisesti melontakalusto: kajakit, kanootit ja melat. Useampipäiväisillä erämaaretkillä varamelat ovat välttämättömiä. Lisäksi tarvitaan turvallisuuteen ja melontamukavuuteen liittyviä varusteita (melontaliivit, kympärät, märkäpuvut, kuivapuvut melontajalkineet, aukkopeitteet, istuinpuvut, kellekkeit, heittoköydet, hinausvyöt...) sekä muita tavallisia retkeilyvälineitä.

3.2.1. Melat

Mela kuuluu kansallisen turvaohjeen mukaisesti kanootin perusvarustukseen (ohjeen kohta 3.1) eli esimerkiksi kanootteja vuokrattaessa hyvä toimintatapa edellyttää melan liittyvän kanoottiin erottamattomasti. Melojen erilaisten ominaisuuksien opettaminen sujuu parhaiten käytännössä. Tärkeitä opetettavia asioita ovat melan oikea pituus eteenpäin melonnan kannalta sekä oikea pituus ja lavan muoto koskimelonnassa ohjausvetojen kannalta. Tieto ja ymmärrys meloista syvenee ohjaaja/opas/kouluttaja tasoilta edellytettävien yleisten retken ohjaaja/kouluttaja vaatimusten mukaisesti. Meloihin pätee paljolta sama kuin kanootteihin. Erilaisil-

Kuva 119: Kajakkimeloja: vasemmalta koskimela, retkimela, kilpakäyttöön soveltuva lusikkamela, huomaa vasemmalta oikealle pienenevä lapakulma

la retkillä tarvitaan erilaisia meloja.

Kajakkimelonassa käytetään järvi- ja meriretkeilyssä huomattavasti (n. 10-25 cm) pitempiä meloja kuin joki- ja koskiretkeilyssä. Järvi- ja meriretkeilyn normaalikokoisille aikuisille sopivat melanpituudet vaihtelevat 214-224 cm välillä melojan koon mukaan. Pisimpiä meloja käytetään tyypillisesti miehistökajakeissa. Järvi- ja meriretkeilyssä melan lapa on tyypillisesti epäsymmetrinen. Lusikkamela, joka keksittiin kilpamelonassa 1980-luvulla on myös saavuttanut jalansijaa järvi- ja meriretkeilyssä varsinkin pitkiä retkiä tekevien miesten keskuudessa. Ohjaavat melatekniikat onnistuvat paremmin symmetrisellä koskimelalla. Koskimelojan tyypilliset pituudet vaihtelevat rajoissa 196-208 cm. Pidempi mela on suvannoissa parempi eteenpäin melonnan kannalta ja lyhyemmällä on nopeampi reagoida ohjaustilanteisiin kosken pyörteissä. Lyhyimpiä meloja käytetään siten free style melonassa ja tässä lajissa myös kajakkimelan lapojen ristikkäisyys kulma on pienennetty alle 30 asteeseen. Ristikkäisyydestä on jopa luovuttu kokonaan. Myös lapakulman pienentäminen lisää reagointinopeutta ja sujuvuutta joihinkin liikkeisiin.

Kanadalaismeloista ei ole samassa määrässä kehitetty eri olosuhteisiin erilaisia malleja. Taivutetulla melalla on tehokkaampi meloa eteenpäin, mutta ohjaavissa melatekniikoissa se on hankalampi kuin perinteinen suora mela. Koskiretkellä kanadalaismelan luonnollisesti pitäisi olla kestävä. Periaatteessa melan pituuden vaikutus sopivissa rajoissa kanadalaismelonassa on sama kuin kajakkimelonassa. Hieman pidemmällä melalla on mukavampi meloa rauhallisella rytmillä matkamelontaa ja lyhyemmällä melalla ehtii paremmin reagoimaan ohjaustilanteisiin kosken pyörteissä. C2 melonassa keulameloja meloo takamelojaa hieman pidemmällä melalla. Silloin takameloja ehtii hyvin samassa melontarytmissä tekemään kanoottia ohjaavan j-liikkeen Toisaalta keulamelojalla, jonka rooli jo isovetisessä II luokan koskessa on ratkaiseva, ei saisi olla liian pitkä mela. Erityisesti keulan yli vedon tekeminen (liian)pitkällä melalla on kömpelöä. Istuma-asennosta tai polviasennosta melottaessa kanadalaismelan maksimipituus on melojan leuan alle. Rata c-melonnan yhden polven polviasennossa käytetään pidempiä meloja.

Raskaalla retkellä kevyestä melasta on paljon iloa, varsinkin jos melojan perusvoimataso on alhainen. Keveimmät kestävät melat valmistetaan hiilikuitu-kevyt-epoksi laminaateista. Aivan viime aikoina on markkinoille tullut entistä parempia kestopuovisia melanlapoja, joissa kestopuovin (esimerkiksi polyamidi

Kuva 120: Kanadalaismeloja: Huomaa erilaiset kahvat ja lavan muodot, vaemmalla ja keskellä T-kahva, keskellä kampeamiseen sovelias majavanhän-täläpa

eli nylon) joukossa on lujitekuituja kuten lasia. Koskikäyttöön suunnitellun melan lavat on reunustettu alumiinilla.

Lähes venymättömän ja kevyet hiilikuitu välittää tärähdykset lähes sellaisenaan eteenpäin. Melan osuessa kiveen tärähtää myös melojan nivelissä. Jos melotaan paljon kivisissä koskissa eikä melan iskuja kiviin osata varoa, niin hiilikuitumela lisää rasitusvamman riskiä. Vastavirtaan nivoja ja koskia melottaessa melan kiviin hakkaaminen on vielä voimakkaampaa ja vaikeammin vältettävissä. Puu on tältä kannalta paras melanvarren materiaali, koska sillä on suuri sisäinen vaimennus. Myös uusimmat kestopuovilapaiset melat vastaavat kiveniskuihin miellyttävän pehmeästi. Niiden läpa on joustava ja hiilikuituvarretkin ovat entistä enemmän jousimaisempia.

Hyvien ja kestävien mutta kalliiden melojen korvaaminen lujatekoisilla painavilla välineillä on kuluttavalla retkellä oman ruumiinsa kustannuksella säästämistä.

Komposiittirakenteisten melan lapojen korjaaminen onnistuu epoksi hartsilla. Peruslujitteena aramidikuitu eli kevlar on sopivaa. Paremman ulkonäön aikaan saamiseksi tarvitaan ohutta lasikuitukudosta (n. 150 g/m²). Työ etenee seuraavasti:

1. Karhennetaan ja valmistellaan muuten paikattava alue. Karhennetaan ja valmistellaan muuten paikattava alue.
2. Leikataan kevlarista sopivat paikkakappaleet ja lasista hieman edellisiä suurempi pinnoituskappale. Leikataan kevlarista sopivat paikkakappaleet ja lasista hieman edellisiä suurempi pinnoituskappale.
3. Leikataan vaahтомуovista tai makuualusta materiaalista sopivat puristustyynyt paikattavalle alueelle (paikkoja jonkin verran isommat). Peitetään tyynyn toinen pinta tavallisella pakkausteipillä ja vahataan muottivahalla. Leikataan vaahтомуovista tai makuualusta materiaalista sopivat puristustyynyt paikattavalle alueelle (paikkoja jonkin verran isommat). Peitetään tyynyn toinen pinta tavallisella pakkausteipillä ja vahataan muottivahalla.
4. Leikataan polyamidi kankaasta hieman paikkoja isommat repäisykangas

kappaleet. Leikataan polyamidi kankaasta hieman paikkoja isommat repäisykangas kappaleet.

5. Leikataan vanerista tai laudasta sopivat paikkoja vähän isommat puristuslevyt. Leikataan vanerista tai laudasta sopivat paikkoja vähän isommat puristuslevyt.
6. Sekoitetaan sopiva epoksihartsi annos. Sekoitetaan sopiva epoksihartsi annos.
7. Laminoidaan paikat Pienikokoisimmat paikkakappaleet päälle. Päällimmäiseksi ulkonäköä parantava lasi. Laminoidaan paikat Pienikokoisimmat paikkakappaleet päälle. Päällimmäiseksi ulkonäköä parantava lasi.
8. Peitetään paikka repäisykankaan palasella. Peitetään paikka repäisykankaan palasella.
9. Asetetaan puristustyyny: toinen paikan päälle ja toinen vastakkaiselle puolelle melan lapaa. Asetetaan puristustyyny: toinen paikan päälle ja toinen vastakkaiselle puolelle melan lapaa.
10. Asetetaan puristuslevyt tyynyjen päälle. Asetetaan puristuslevyt tyynyjen päälle.
11. Puristetaan ruuvipuristimella paikka tiukasti paikalleen. Puristetaan ruuvipuristimella paikka tiukasti paikalleen.
12. Avataan kuivumisajan jälkeen. Avataan kuivumisajan jälkeen.
13. Repäistään repäisykangas pois. Repäistään repäisykangas pois.
14. Hiotaan ja maalataan geelcoat värillä, johon on lisätty pintakovettajaa (parafinia 4 %) Hiotaan ja maalataan geelcoat värillä, johon on lisätty pintakovettajaa (parafinia 4 %)

3.2.2. Melontaliivit

Olosuhteisiin ja melojalle sopiva hyväksytty kelluntapukine kuuluu kansallisen turvallisuusohjeen mukaan kanoottin perusvarustukseen (ohjeen kohta 3.1) eli se on samalla tavalla erottamaton osa kanoottia kuin mela. Toisaalta saman ohjeen kohdassa 4.1 sanotaan: "Melojan varusteisiin kuuluu melonta- tai pelastusliivi tai

kelluntapukine aina ja olosuhteiden mukainen melonta-asu päälle puettuna. Turvaohjeessa melontaliivi siis korostuu sekä kanoottiin että melojaan liittyvänä pakollisena varusteena. Kaikilla ohjaaja/opas/kouluttaja tasoilla tulee hallita perustiedot EN 393:1993 normin mukaisista 50 N kelluntapukineista. Tämä melonnassa toistaiseksi tärkeimmän kelluntapukineluokan turvallisuusnormi tullaan korvaamaan uudella standardilla ISO/DIS 12402-5:2000. Uusi normi tulee voimaan luultavasti 2007. Vähempimerkityksisiä PFD standardeja melonnan kannalta ovat (nykyisin voimassa oleva ensin mainittuna): EN395:1993 ISO/DIS 12402-4:2000 100 N kelluntapukine, EN 396:1993 ISO/DIS 12402 3:2000 150 N kelluntapukine, EN 399:1993 ISO/DIS 12402 2:2000 275 N kelluntapukine sekä uusi ISO/DIS 12402-1:2000 kelluntapukine. Oppaiden ja kouluttajien tulee pystyä arvioimaan viranomaissääntöjen mukaisten liivien käyttökelpoisuutta erilaisissa melontatilanteissa. Liivien käyttökelpoisuutta on paras opettaa erilaisilla käytännön kokeilla (eskimopyörähdysten vaivattomuus erilaisilla liiveillä, taskujen käyttökelpoisuus jne.). Samoin opas, koskiopas meriopas ja kouluttaja tasolla on hallittava liivien kelluttavuuden omatoiminen mittaaminen. Omatoiminen ainakin kelluttavuutta koskeva mittaamistaito vapauttaa tarvittaessa ihmettelemästä nuhraantuneita tuoteselosteita ja aprikoimasta jonkin liivin senhetkistä kelluttavuutta. Kanoottia ei pitäisi tarjota kenenkään käyttöön ilman mukana seuraavaa kelluntapukinetta ja melojan olisi muistettava aina pitää liivit päällä meloessaan. Perustelu tälle kahtalaiselle jyrkälle vaatimukselle on selvä: yksi tärkeä kuolemaan johtaneiden melontatoukettomuuksien tyypillinen syy on melonta ilman liiviä. EU alueella käytetään viranomaisnormitetuista kelluntapukineista yleisnimitystä PFD (Personal Flotation Device eli suomeksi henkilökohtainen kelluntaväline. Kelluntavälineet kuuluvat henkilönsuojaimiin, jotka on EU alueella eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta säädetty pakollisen hyväksytyn tarkastuslaitoksen tekemän tyyppitarkastuksen piiriin. Myös tuotteen valmistusprosessi on laadun takaamiseksi oltava hyväksytty. Tarkastuksissa tutkitaan onko tuote sitä vastaavan Euroopan Standardoimijärjestön standardin mukainen. Suomessa valtioneuvoston päätös henkilönsuojaimista 1406/1993 säättää asiasta EU direktiivien mukaisesti. Se löytyy esimerkiksi Kuluttajaviraston nettisivuilta (kts. <http://www.kuluttajavirasto.fi>) kohdasta lait ja ohjeet/tuoteturvallisuus(valtioneuvoston päätökset. Avautuva linkki vie finlexiin. Tässä mainitulla säädösnumerolla päätöksen voi suoraan hakea finlexistä haku-koneella (kts. <http://www.finlex.fi>) . **Seuraava liivejä käsittelevä osuus on varmasti lukijasta paperinmakuinen ja byrokratialta haiskahtava esitys. Tähän on todettava, että näin se vain on. Melontaliivi on aivan olennainen osa melontaa ja kypärän ohella EU alueella varsin pitkälle normitettu ja säädelty. Asian tärkeydestä ja viranomaissäättelyn monimutkaisuudesta johtuu, että seuraavia kappaleita erityisesti melonnan vastuurooleissa (opas, ohjaaja, kouluttaja, vuokraaja) toimivan on syytä lukea huolellisesti.**

Osittain seuraavan esityksen perin pohjaisuus johtuu siitä, että EU:n alueella

voimassa olevat normit ovat monimutkaisia, tyyppihyväksytyjen liivien tuoteselosteet saattavat johtaa harhaan ja tähän mennessä vuodelta 1993 peräisin olevia liivinormeja on suomalaisessa melontakirjallisuudessa esitelty epätasaisesti.

Vielä hieman motivointia kelluntapukinefysiikan peruskurssille:

1. Esityksessä tavoitellaan sellaista tasoa, että tekstin luettuaan ja ymmärrettyään lukija voi omaan fysikaalisen tietonsa perusteella osittain arvioida liivejä ohjeteksteistä, tuoteselosteista ja viranomaisnormeista riippumattomalla tavalla. Tämän olen nähnyt aiheelliseksi vastapainoksi sille uhkakuvalle, että liivinormituksen vain koko ajan monimutkaistuessa liivien varsinainen käyttäjä jää jo liivejä ostaessaan ja niitä tavanomaisissa liikuntaharrastuksissa käyttäessään passiiviseksi uhriksi. Varsinaisessa onnettomuustilanteessa on hänen elämästään kysymys, ei minun ei viranomaisen eikä kenenkään muunkaan ulkopuoleisen. Olen aivan vakuuttunut, että liivin käyttäjän hyvät tiedot ja taidot liiveihin liittyvissä asioissa ovat keskeisesti auttamassa häntä pelastamaan itsensä, kun haveri on sattunut hyviin tietoihin ja taitoihin kuuluu myös tarvittaessa kriittinen suhtautuminen kaikkea valmiiksi pureskeltua ohjeistoa kohtaan tulee se sitten teollisuuden, viranomaisten tai järjestöjen taholta. Esityksessä tavoitellaan sellaista tasoa, että tekstin luettuaan ja ymmärrettyään lukija voi omaan fysikaalisen tietonsa perusteella osittain arvioida liivejä ohjeteksteistä, tuoteselosteista ja viranomaisnormeista riippumattomalla tavalla. Tämän olen nähnyt aiheelliseksi vastapainoksi sille uhkakuvalle, että liivinormituksen vain koko ajan monimutkaistuessa liivien varsinainen käyttäjä jää jo liivejä ostaessaan ja niitä tavanomaisissa liikuntaharrastuksissa käyttäessään passiiviseksi uhriksi. Varsinaisessa onnettomuustilanteessa on hänen elämästään kysymys, ei minun ei viranomaisen eikä kenenkään muunkaan ulkopuoleisen. Olen aivan vakuuttunut, että liivin käyttäjän hyvät tiedot ja taidot liiveihin liittyvissä asioissa ovat keskeisesti auttamassa häntä pelastamaan itsensä, kun haveri on sattunut hyviin tietoihin ja taitoihin kuuluu myös tarvittaessa kriittinen suhtautuminen kaikkea valmiiksi pureskeltua ohjeistoa kohtaan tulee se sitten teollisuuden, viranomaisten tai järjestöjen taholta.
2. Välillä hoiva- ja holhousyhteiskunnan informaatiotulvan keskellä tuntuu siltä, että yksilön terve käsitys omasta vastuullisuudestaan kaikissa tekemisissään ja vastuun suhteesta tietoihin ja taitoihin on pahalla tavalla hautautumassa kansalaisia hoivaavien turvanormien alle. Tämä toteamus ei koske erityisesti kelluntapukineita, vaan sitä yleistä asenneilmastoa, joka on taipuvainen aina siirtämään vastuuta pois itseltä. Monimutkaisessa teknologisoituneessa yhteiskunnassa tämä on ymmärrettävää, koska me itse kukin

olemme asiantuntemuksessamme varsin kapea-alaiseksi koulutettuja ja työelämässä tämä trendi on vain jatkunut. Siksi on luonnollista siirtää vastuuta pois itseltä. Välillä hoiva- ja holhousyhteiskunnan informaatiotulvan keskellä tuntuu siltä, että yksilön terve käsitys omasta vastuullisuudestaan kaikissa tekemisissään ja vastuun suhteesta tietoihin ja taitoihin on pahalla tavalla hautautumassa kansalaisia hoivaavien turvanormien alle. Tämä toteamus ei koske erityisesti kelluntapukineita, vaan sitä yleistä asenneilmastoa, joka on taipuvainen aina siirtämään vastuuta pois itseltä. Monimutkaisessa teknologisoituneessa yhteiskunnassa tämä on ymmärrettävää, koska me itse kukin olemme asiantuntemuksessamme varsin kapea-alaiseksi koulutettuja ja työelämässä tämä trendi on vain jatkunut. Siksi on luonnollista siirtää vastuuta pois itseltä.

3. Luonnossa tapahtuvassa liikunnassa ja seikkailussa olemme kuitenkin edelleen paremminkin lähellä muinaissuomalaista metsästäjää ja keräilijää kuin teknologisen tuotantoympäristön erikoistunutta työroolia. Kapean ja erikoistuneen ja toisten ihmisten jo ennakkoon standardeilla ja normeilla hoitaman vastuun käsitteen siirtäminen teollisesta tuotantoympäristöstä luontoseikkailuihin on tuhoon tuomittu yritys Minä en siihen ainakaan usko kuin hitusen, sillä eiväthän nykyajan korkeatasoiset tekniset retkeilyvälineet oikein käytettyinä hyödyttömiä ole. Mutta ne eivät pelasta ketään kuin vahingossa, jos käyttäjältä puuttuu selkeä käsitys oman vastuunsa laajuudesta. Paremminkin on käymässä niin, että tämä vastuu vain kasvaa, koska hienoja välineitä käyttävän retkeilijän on ymmärrettävä myös välineiden tekniseen rakenteeseen liittyvät riskit. Luonnossa tapahtuvassa liikunnassa ja seikkailussa olemme kuitenkin edelleen paremminkin lähellä muinaissuomalaista metsästäjää ja keräilijää kuin teknologisen tuotantoympäristön erikoistunutta työroolia. Kapean ja erikoistuneen ja toisten ihmisten jo ennakkoon standardeilla ja normeilla hoitaman vastuun käsitteen siirtäminen teollisesta tuotantoympäristöstä luontoseikkailuihin on tuhoon tuomittu yritys Minä en siihen ainakaan usko kuin hitusen, sillä eiväthän nykyajan korkeatasoiset tekniset retkeilyvälineet oikein käytettyinä hyödyttömiä ole. Mutta ne eivät pelasta ketään kuin vahingossa, jos käyttäjältä puuttuu selkeä käsitys oman vastuunsa laajuudesta. Paremminkin on käymässä niin, että tämä vastuu vain kasvaa, koska hienoja välineitä käyttävän retkeilijän on ymmärrettävä myös välineiden tekniseen rakenteeseen liittyvät riskit.

Olellaisin terveen järjen liivisääntö on se, että liivin pitää kelluttaa veden varaan joutunut meloja siten, että pään pinnalla pitäminen ei vaikeudu. Melonnassa tyypillisimmin käytetyt 50N tyypin kelluntapukineet ovat vain uimataitoiselle tarkoitettuja kellunta-apuja. Ne eivät käänneä tajutonta oikein

päin eivätkä pelasta häntä edes täysin tynnellä säällä. Jos liivi voi jossakin tapauksessa kelluttaa käyttäjänsä niin, että se pyrkii samalla painamaan pään veden alle, on liivi täysin käyttökelvoton. Lisäksi liivin on pysyttävä käyttäjänsä päällä siten, että hän näkee kunnolla ympäristönsä ja pystyy tekemään uintiliikkeitä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että liivin hihnasäätöjen täytyy olla sellaiset, että se voidaan pukea käyttäjänsä päälle niin, että se ei pääse olennaisesti haittaavalla tavalla nousemaan suun eteen/korviin. Tämän lisäksi voidaan vielä todeta, että yleensä on parempi mitä kelluttavampi liivi on.

Nykyisin myynnissä olevat EU:ssa hyväksytyt liivit on kaikki merkitty EN 393 (50N), EN 395 (100N), EN 396 (150N) ja EN 399 (275N) ja CE merkinnöillä. Suurin osa melontakäyttöön sopivista liiveistä on 50N tyyppiä eli kelluttavuudeltaan alimman luokan välineitä.

3.2.2.1. 50N liivit

Jo melonnan ohjaajien on hallittava 50 N normin mukaisten kelluntapukineiden ominaisuudet ja vaatimukset. Liivien kelluvuuskokeet sopivat myös SKAL:in koski- ja merioppaiden, oppaiden ja kouluttajien koulutustilaisuuksiin tai itseopiskeluun. Sekä vaativaa melontaa (koski tai meri) opettaviin oppilaitoksiin. Tämän luokan liivi on kellunta-apu. Jotta se tarjoaisi ajateltua turvaa, on käyttäjän osattava uida ja hänen pitää olla tajuissaan. Ne eivät pelasta tajutonta, koska eivät käännä uhria selälleen.

Tästä syystä tämä liivinormi on jätetty kokonaan standardissa EN 393 määrittelemättä alle 30 kg lapsille ja uudessa standardiehdotuksessa alle 20 kg lapsille. Jos 50 N liivejä puetaan ala-asteikäisille, niin silloin on muistettava, että liivin toimivuuden turvallisuuden/vaarallisuuden kannalta ei lapsen paino ole yksin oikea päätöspäätösperusta. Lapsen uimataito ja vartalonmitat ratkaisevat sen toimiiko liivi. Liivi ei saa olla lapsen mittoihin nähden liian pitkä eli se ei saa ylettyä sillä tavalla vyötärön alapuolelle, että pään pinnalla pitäminen vaikeutuu). Hihnojen säätöjen pitää riittää kiristämään se asiallisesti lapsen vartalon ympärille. Tässä ovat pääperusteet sille, soveltuuko 50 N luokan kelluntapukine lapselle.

Huom! Liivinormi 50 N ei tarkoita sitä, että liivi on suunniteltu 50 kg painaville henkilöille. 50N normin mukainen kelluntapukine ei myöskään välttämättä kannattaa 50 N voimalla, niin kuin usein luullaan. 50 N on vähimmäisnormi L koon ja sitä suuremmille pukineille. Tyypillisesti isokokoisille henkilöille (L koko tai suurempi, henkilön paino yli 70 kg) tarkoitettavat uudet 50 N liivit ovat selvästi yli 50 N voimalla kelluttavia (standardin sekä nykyisen että tulevan vähimmäisvaatimus tosin on vain 50 N yli 70 kg henkilöille,

mutta markkinoilla olevat tuotteet sen usein ylittävät) ja toisaalta pienikokoisimpien 50 N liivien minimikelluttavuusvaatimus ei ole 50 N, vaan vähemmän. Voimassa olevan normin (EN393) mukaisesti alin henkilön painoluokka, johon tämä kelluntapukine on määritelty on 30-40 kg ja siinä vaadittu minimikellutusvoima on 35 N. Uudessa ISO/DIS 12402-5:2000 standardiehdotuksessa 50 N tyyppi on määritelty myös 20-30 kg painaville henkilöille ja liivin minimikelluttavuus on silloin 30 N ja 30-40 kg luokassa sama kuin ennen eli 35 N.

Tuoteselosteista nämä asiat eivät läheskään aina kunnolla selviä. Varsinkin jos painetut luvut ovat jo käytön hankauksesta nuhraantuneet. Liiviasiat ovat ehkä osittain koko EU:n laajuisen säätelyn myötä muuttuneet niin monimutkaisiksi (tuote on sama, mutta hallinto on paljon mutkikkaampaa kuin ennen kansallisten normien aikana). Vaarallisen huolimaton asian käsittelytapaa edustaa 50N liivit kelluttavat 5 kiloa tyyppinen fraasi Tämän tyyppistä puhetapaa tulisi kaikessa melonnan ohjatussa toiminnassa, kurssilla ja oppimateriaaleissa välttää mm seuraavista syistä:

1. Liivien käyttäjän keskimääräiseen tietotaitoon kuuluu aivan varmasti hyvin suurella todennäköisyydellä se, että hän ei osaa itsenäisesti soveltaa tilanteessa liivinen kelluttavuuteen ymmärtämiseen olennaisesti liittyvää Arkhimedeen lakia ja siten ymmärtää epätasällinen kielenkäyttö oikein.

Liivien käyttäjän keskimääräiseen tietotaitoon kuuluu aivan varmasti hyvin suurella todennäköisyydellä se, että hän ei osaa itsenäisesti soveltaa tilanteessa liivinen kelluttavuuteen ymmärtämiseen olennaisesti liittyvää Arkhimedeen lakia ja siten ymmärtää epätasällinen kielenkäyttö oikein.

2. Tarkasti ottaen kilo on yhtäpitävä kertoimen 10 potenssiin 3 kanssa eikä siten ilmaise mitään mitattavaa suuretta Tarkasti ottaen kilo on yhtäpitävä kertoimen 10 potenssiin 3 kanssa eikä siten ilmaise mitään mitattavaa suuretta
3. Sanonta kelluttaa 5 kiloa ajatellaan tarkoittavan kelluttaa 5 kilogrammaa, niin se on väärä siinä mielessä että kelluttavuutta ei mitata kg yksiköissä (massan yksikkö), vaan voimayksiköissä esimerkiksi Newtonina. Tällainen fysikaalisesti epätarkka puhetapa on kuitenkin yleistä ja hyvällä tahdolla (kun ymmärretään kelluntapukineiden yhteys Arkhimedeen lakiin) 5kg voidaan tulkita tarkoittamaan 50 Newtonin voimaa. Tosin tässäkin asiassa on muistettava, että 5kg ei tarkoita sitä, että liivi pitää juuri ja juuri pinnalla 5kg rautapainon niin kuin toisinaan näkee ajateltavan. Veteen upotettua rautaa 50 N liivin pitää kelluttaa noin 5,73 kg aiheuttaakseen 50 N kelluntavoiman. Huolimattoman kielenkäytön oikea ymmärtäminen edellyttää

Arkihimedeen lain soveltamista ja koulufysiikan perusasioiden muistamista. Sanonta kelluttaa 5 kiloa ajatellaan tarkoittavan kelluttaa 5 kilogrammaa, niin se on väärä siinä mielessä että kelluttavuutta ei mitata kg yksiköissä (massan yksikkö), vaan voimayksiköissä esimerkiksi Newtonina. Tällainen fysikaalisesti epätarkka puhetapa on kuitenkin yleistä ja hyvällä tahdolla (kun ymmärretään kelluntapukineiden yhteys Arkhimedeen lakiin) 5kg voidaan tulkita tarkoittamaan 50 Newtonin voimaa. Tosin tässäkin asiassa on muistettava, että 5kg ei tarkoita sitä, että liivi pitää juuri ja juuri pinnalla 5kg rautapainon niin kuin toisinaan näkee ajateltavan. Veteen upotettua rautaa 50 N liivin pitää kelluttaa noin 5,73 kg aiheuttaakseen 50 N kellunta-voiman. Huolimattoman kielenkäytön oikea ymmärtäminen edellyttää Arkhimedeen lain soveltamista ja koulufysiikan perusasioiden muistamista.

4. Vakavampi virhe on se, että pienimpien painoluokkien 50 N liivit eivät suinkaan kelluta vähimmäisnormin mukaan 50 N voimalla (ks. alimpien 50 N painoluokkien minimikelluttavuusvaatimukset yllä)). Vakavampi virhe on se, että pienimpien painoluokkien 50 N liivit eivät suinkaan kelluta vähimmäisnormin mukaan 50 N voimalla (ks. alimpien 50 N painoluokkien minimikelluttavuusvaatimukset yllä)).

Tämän tyyppistä huolimattonta kielenkäyttöä esiintyy joissakin suomalaisten melojienjulkaisemissa pääasiassa retkimelojille/melontaretkeilyn opetukseen kirjoitetuissa oppaissa. Kuinkahan monella melontakurssilla kelluntapukinefysiikka on opetettu niin huolimattomasti, että asiaa ennestään osaamaton hyväkään oppilas ei ole voinut kurssilla paljoakaan viisastua!

On myös tärkeä huomata, että normin mukaiset kelluttavuusarvot ovat vähimmäislukuja. Eri valmistajien tuotteet ylittävät nämä standardiarvot eri tavalla ja näistä tuotekohtaisista arvoista on tuoteselosteessa yleensä jonkinlaiset merkinnät. Esimerkiksi tsekkiläisen HIKO Sportin taskuttomien 50N tyyppin palkkiliivien kelluttavuudet Newtonissa eri tuotesarjoissa uutena ovat kokojen mukaan (sulussa koon henkilön painorajat kg) erilaiset ja englantilaisen Wild Waterin taas toisenlaiset. Tarkastetut tuotesarjat ovat vuosituhaten vaihteen paikkeilta EN 393 normin voimassaoloajalta normin mukaisesti hyväksytyistä tuotteista. Lisäksi on huomattava, että WW ilmoittaa alimman painoluokkansa XS tyyppiseksi ja se on silti isompaa kokoa kuin Hikon S ja vastaavalla tavalla mennään eritahtiin kohti suurempia liivikokoja. Vertailun vuoksi taulukon kahdella alimmalla rivillä on nykyisin voimassa olevan standardin ja tulevan standardiehdotuksen minimivaatimukset eri kokoluokille. S M L XL HIKO1 50 (30-40) 60 (40-60) 70 (60-80) 70 (80-100) HIKO2 55 (30-50) 60 (45-65) 65 (60-80) 70 (75-100) WW 40 (45-55) 40 (45-60) 50 (60-70) 60 (yli 70) EN 393 40 (40-50) 40 (50-60) 45 (60-70) 50 (yli 70) ehd 50N 40 (40-50) 40 (50-60) 45 (60-70) 50 (yli 70)

Taulukosta puuttuvat alimpien painoluokkien standardien mukaiset minimiarvot, koskaniitä vastaavia melontaan soveltuvia liivejä en ole Suomen melontakauppiaiden valikoimistahuomannut ja toisaalta esim. Taulukossa olevien Hikon ja WW:n tuotteiden koot tuoteselosteenmukaan alkavat vasemmanpuoleisen S sarakkeen painoluokasta.

Vastaavasti yhden koonliivinä halpatuotteena markkinoilla esiintyvä Baltic tai Marin ilmoittaa tuotteensa, joka sopii valmistajan mukaan kaikille yli 40 kg painoisille henkilöille, kelluttavuuden lähtöarvoksi uutena 65 N. Eli halpatuote tarjoaa parhaimmankelluttavuuden (joka varmasti on liivin keskeisimpiä ominaisuuksia monentyyppisissä hätätilanteissa) suurimpia painoluokkia lukuun ottamatta.

Toisaalta EN 393 normitetusta Balticista voidaan sanoa, että hieman vanhempien mallien käyttökestävyys oli varsin heikko. Liivit saattoivat ratketa hartiasaumoihin jo muutaman viikon käytön jälkeen. Tehdas kuitenkin vaihtoi hajonneet tuotteet auliisti uusin ja nykyisintuotteiden kestävyys on huomattavasti parempi.

Tästä on huomattava se, että viranomaisvalvonta on tietyllä tavalla petollista. EN 393 tuotteeseen liittyvä testausstandardi ei pystynyt tässä tapauksessa poimimaan tuotteen heikkoja kohtia (saumojen ratkeamista) tai sitten testilaboratorioon toimitetut tuotteet ovat olleet erilaisia kuin myyntituotteet. Testausstandardissa on melkoiset vaatimukset tuotteen "koeponnistukselle" maksimikuormat, joista tuotteen on selvitettävä repeytymättä ovat 2 * liiviluokan henkilön massan aiheuttama painovoima, maksimissaan 2000 N. Tästä huolimatta tietyn vuosimallin Balticin liivi repeytyi saumoistaan normaalikäytössä varsin nopeasti.

Kaikki liivistandardin testausohjeen kokeet ovat laboratoriokokeita. Tämän tyyppisen testaamisen (mittaamisen) ongelma on siinä, että liiviä ei käytetä laboratoriossa, vaan luonnon olosuhteissa. Sellaisten laboratoriokokeiden suunnittelu, jotka todella pätevästi mittaavat tuotetta siten, että sen todellisten käyttöolosuhteiden heikot kohdat paljastuvat on varsin vaikeaa. Pätevien laboratoriokokeiden perustaksi pitäisi tehdä laajoja kenttätutkimuksia liivien käyttäytymisestä todellisissa luonnon olosuhteissa ja suhteuttaa nämä kenttäkokeiden tulokset laboratoriokokeisiin.

Ihmisen kelluvuuden fysiikka on mielenkiintoinen aihekokonaisuus. Kelluvuuteen vaikuttaa eri kudostyyppien (rasva, lihas, luu) keskinäiset suhteet, keuhkojen tilavuus ja suolistokaasujen määrä. Kudoksista rasva on selvästi vettä kevyempää eli kelluttaa hieman, lihas hieman vettä raskaampaa ja luu selkeimmin vettä raskaampaa. Mitä enemmän luuta on rasitettu esimerkiksi ruumiillisella työllä tai

urheilemalla sitä tiiviimpää ja samalla raskaampaa luu on. Kokonaisuutena näistä ominaisuuksista seuraa että kaikkein herkimmin vajoaa pienikeuhkoinen, hyvin laiha, isoluinen ja liikuntaa tai ruumiillista työtä harrastanut henkilö jolla on vähän suolistokaasuja. Vastaavasti isokokoinen, isokeuhkoinen henkilö kelluu hyvin ja sitä paremmin, mitä lihavampi hän on. Tästä voidaan päätellä, että koko liivien normitusjärjestelmä on ristiriidassa ihmisen kelluvuuteen liittyvien perustotuuksien kanssa. Edellä kerrottuhan tarkoittaa sitä että S koon anorektisen laiha lihaksikas luiseva henkilö tarvitsisi enemmän kelluttavuutta kuin XXL koon iso ja erittäin lihava henkilö. Ristiriita vielä korostuu, koska ihon alainen rasvakerros estää tehokkaasti jäähtymistä ja suojaa siten hypotermialta ja vielä sekin että massa on kolmatta potenssia ja pinta-ala toista potenssia eli, mitä isokokoisempi ruumis, niin sitä hitaammin se jäähtyy.

Puolittain leikkimielisesti ehdotan, että esimerkiksi melontaseuroissa tai muissa organisaatioissa, joissa on vaativaan melontaretkeilyyn perehtyneitä ja siitä kiinnostuneita henkilöitä voitaisiin talvella uimahallissa yhdessä tutkia edellä esitetyn perusteella, millä tavalla eri tyyppiset 50N kelluntapukineet kelluttavat ruumiin suhteiltaan erilaisia aikuisia. Huopakynällä vain asteikko liivin rintamukseen ja digikameralla kuvia kelluvistakoehenkilöistä tyynessä uima-altaassa. Suomen viranomaisilta olen yrittänyt selvittää, onko PFD standardin tyyppihyväksynnän testivaatimuksissa olevia kelluntapukineita mittaavia laboratorioskokeita validisoitu kunnollisilla kenttätutkimuksilla eli katsottu että laboratorioskokeet antavat liivin kelvollisuudesta yhtäpitävän tuloksen todellisissa käyttöolosuhteissa saatuihin tuloksiin verrattuna. Työterveyslaitoksen Raija Ilmarisen ja Merenkulkulaitoksen Jan Janssonin kanssa asiasta keskusteltuani ei tietooni ole tullut, että edellä kuvattu tutkimus olisi jossakin tehty.

Tällä kaikella haluan viestittää sitä, että olivatpa standardin mukaiset hyväksymismerkinnät kuinka auktorisoidun järjestelmän tuottamia, niin todellista turvaajattelua on suhtautua niihin varauksellisesti ja pitää omat aistit valmiustilassa tuotteissa mahdollisesti esiintyvien puutteiden huomaamiseksi ja jutella muiden alan ihmisten kanssa ja seurata erilaisia medioita esimerkiksi netin melontaan liittyviä keskustelupalstoja.

Laajojen markkinoiden tuottama käytännön testi (=tilastollinen aineisto todellisessa käyttötilanteessa esiintyvistä puutteista) on paljon luotettavampi tällaisissa asioissa kuin parhainkaan laboratoriotesti. Tämä johtuu siitä, että ei ole mitään aukotonta teoriaa, jonka valossa kaikki mahdolliset liivin turvallisuuden/vaarallisuuden liittyvät tilanteet voitaisiin etukäteen laskea ja laatia laboratorioskokeet näiden tulosten pohjalta. Liivien todellinen käyttö voi aina paljastaa sellaisia huonoja yksityiskohtia, joita normien rakentajat eivät ole tulleet ajatelleeksi.

Esimerkiksi tässä asiassa kelvannee liivien lämmön kestävyys. Liiveissä usein varoitetaan, että niitä ei saa käyttää tyynyinä, johon retkellä lienee houkutusta. Täytemateriaalin jatkuva puristaminen voi muuttaa sen kelluttavuutta. Sen sijaan en ole nähnyt, että liivejä varoitettaisiin kuivaamasta nuotion paisteessa. Syytä kyllä olisi. Omassa yrityksessäni ovat muutamat liivit paistuneet salakavalasti käyttökelvottomiksi, koska täyteaineen rakenteen muuttuminen ei vaadi kovaa kuumentamista monilla retkeilijöillä lienee samoja kokemuksia makuualustasta.

Toinen esimerkki on standardin edellyttämä tuoteseloste. Se tyypillisesti nuhjaantuu parissa kolmessa vuodessa sellaiseksi, että siitä ei enää saa selvää tai repeytyy ompeleistaan kokonaan irti, vaikka liivi on muuten lähes uuden veroinen. Tämä on haitta erityisesti ammattikäytössä, jossa asiakkaille pitää tarvittaessa pystyä perustelemaan käytettyjen kelluntapukineiden asianmukaisuus.

Valveutuneen melojan ei myöskään pidä olla sellaisen harhaluulon vallassa, että standardeja suunnittelevat ja säättävät ja niiden mukaan tuotteita testaavat moraalisesti yliveritiset henkilöt. Esimerkiksi PFD turvallisuusstandardi voidaan yhtä hyvin tulkita standardin laatimiseen osallistuvien tahojen valtapeliksi kuin neutraaliksi turvallisuuden edistämiseksi - Mitä monimutkaisempi standardi ja enemmän kustannuksia aiheuttava tuotehyväksyntä, niin sitä suurempi kynnyskustannus tuoda uusi tuote markkinoille. Jo alalla olevat suuret yritykset hyötyvät. Uusien kilpailijoiden tielle on tullut yksi este lisää. Tuoteturvallisuuden pitkän tähtäyksen kehityksen näkökulmasta pahinta on se, jos uusien tuotteita parantavien innovaatioiden pääsy markkinoille tällä tavalla osittain estyy.

Liivien kelluttavuus huononee ajan myötä käytössä. Esimerkiksi vuonna 1986 ostamastani M (muista lisätä tähän alkuperäinen noste) koon Wild-Waterin liivin noste keväällä 2000 oli enää noin 46 N ja 1998 ostetun Hiko Sportin liivin noste keväällä 2000 oli noin 57 N (ilmoitettu arvo 60 N). Sensijaan reilun 12 h vettymiskokeessa vanhan Wild Waterin kelluttavuus ei huonontunut eli liivi ei vettynyt.

Esimerkiksi Paakkisen kirjassa kehoitetaan uusimaan liivit 5 vuoden välein. Tällainen sääntö on aivan liian yksinkertainen toimiakseen kunnon ohjeena (viite).

Kaikissa liiveissä ei ole mitään valmistuspäivämerkintää ja vaikka olisi, niin se kuluu ajan myötä pois. Lisäksi valmistuspäivästä laskettuna liivi saattaa olla jo ostohetkellä monta vuotta vanha. Melonnan ammattitoiminnassa ja myös melontaseurassa tämä tarkoittaa sitä, että ostohetkellä liiveihin pitäisi selvästi merkitä ostopäivä, jotta liivien ikääntymistä ja sen myötä tulevaa nosteen heikkenemistä on helpompi seurata.

Varmin tapa selvittää liivien kelluttavuus on mittaus. Huolellisesti toimittaessa ja todennäköisten käyttöolosuhteiden vaatiessa liiveiltä reilusti 50N normin mukaista kelluvuutta, on syytä suorittaa mittaus tarvittaessa ennen melontakauden alkua. Kotikäyttöönkin soveltuvia menetelmiä on useita:

1. Kotilaboratorioksi riittää irtohihna ja muutama rautapaino, joilla sopivia nostemääriä (kelluntavoimia) voidaan mitatta vaikkapa saunarannassa laiturilta kellutteleamalla liiveillä mittaukseen sopivia rautapainoja. Tärkeää on ymmärtää se fysiikan totuus, että myös rauta kevenee vedessä syrjäyttämänsä vesimäärään painon verran. Mittauksessa liivin kelluttamien rautapainojen kg määrästä pitää vähentää rautapainojen kg määrä jaettuna raudan ominaispainolla ($7,8 \text{ kg/dm}^3$). Saatu luku kertoo liivin kelluttavuuden kilopondeina. Newtoniksi luku muutetaan kertomalla se kymmenellä. Kotilaboratorioksi riittää irtohihna ja muutama rautapaino, joilla sopivia nostemääriä (kelluntavoimia) voidaan mitatta vaikkapa saunarannassa laiturilta kellutteleamalla liiveillä mittaukseen sopivia rautapainoja. Tärkeää on ymmärtää se fysiikan totuus, että myös rauta kevenee vedessä syrjäyttämänsä vesimäärään painon verran. Mittauksessa liivin kelluttamien rautapainojen kg määrästä pitää vähentää rautapainojen kg määrä jaettuna raudan ominaispainolla ($7,8 \text{ kg/dm}^3$). Saatu luku kertoo liivin kelluttavuuden kilopondeina. Newtoniksi luku muutetaan kertomalla se kymmenellä.
2. Rautapainojen sijasta mittausvälineenä voidaan käyttää myös jousivaakaa eli pondimetriä. Jousivaaka on urheilukalastajien yleisesti käyttämä saaliin punnitusväline ja niitä myydään kalastustarvikeliikkeissä. Mittaustilanteessa liivit kiinnitetään remmeistään jousivaakaan ja vedetään sen avulla veden alle. Uimalaseilla katsotaan asteikolta liivien nosteen aiheuttama voima ($1 \text{ kg} = 10 \text{ N}$). Tämä menetelmä on työläs useiden liivien testaamisessa, koska veden alla on hankala katsoa mittausvälineen asteikon lukemia. Toisaalta yhden tai kahden liivin mittaamisessa menetelmää kannattaa käyttää, koska kokeen järjestelyt ovat todella yksinkertaiset: jousivaaka ja uimalasit ja jokin kikka, jolla jousivaaan avulla liivit vedetään veden alle. Sen jälkeen vain katsotaan tulos uimalaseilla asteikolta.

Rautapainojen sijasta mittausvälineenä voidaan käyttää myös jousivaakaa eli pondimetriä. Jousivaaka on urheilukalastajien yleisesti käyttämä saaliin punnitusväline ja niitä myydään

kalastustarvikeliikkeissä. Mittaustilanteessa liivit kiinnitetään remmeistään jousivaakaan ja vedetään sen avulla veden alle. Uimalaseilla katsotaan asteikolta liivien nosteen aiheuttama voima ($1 \text{ kg} = 10 \text{ N}$). Tämä menetelmä

on työläs useiden liivien testaamisessa, koska veden alla on hankala katsoa mittausvälineen asteikon lukemia. Toisaalta yhden tai kahden liivin mittauksessa menetelmää kannattaa käyttää, koska kokeen järjestelyt ovat todella yksinkertaiset: jousivaaka ja uimalasit ja jokin kikka, jolla jousivaaan avulla liivit vedetään veden alle. Sen jälkeen vain katsotaan tulos uimalaseilla asteikolta.

3. Kolmas menetelmä liivien nosteen mittaamisen on mitta-asteikolla varustettu säiliö, johon liivit upotetaan. Tällaisen säiliön voi rakentaa esimerkiksi niin paksusta muovisesta viemäriputkesta, johon liivit voidaan työntää niiden puristumatta. Noin 1 m mittaisen putken pätkän toinen pää tukitaan ja putken sisäpinnalle asennetaan asteikko: esimerkiksi tavallinen teräksinen rullamitta. siten, että asteikon nollakohta on veden pinnan tasolla silloin, kun astiassa on koetta varten sopivasti vettä (+ upotusinstrumentti). Kun liivit upotetaan astiaan esimerkiksi vetämällä ne upoksiin astian pohjassa olevan rissan ja narun avulla, nousee veden pinta astiassa (asteikolla) liivien syrjäyttämän tilavuuden verran. Lieriösäiliön pohjan pinta-ala kerrottuna liivien upotuksen aiheuttamalla vedenpinnan nousulla antaa liivien tilavuuden. Arkhimedeen lain mukaan tätä tilavuutta vastaavan vesimäärän paino kertoo sen, millaisella voimalla vesi työntää liivejä ylöspäin. Eli esimerkiksi 6 dm³ tilavuiset liivien syrjäyttämä vesi aiheuttaa 60 Newtonin nosteen eli nostavan voiman. Voima, jolla liivit kelluttavat on liivien ilmassa punnittu paino (painovoima) vähennettynä tästä nosteesta. Esimerkiksi, jos em. liivit painavat 400 g, niin silloin niiden aiheuttama kelluntavoima on maksimissaan 56 N. Kolmas menetelmä liivien nosteen mittaamisen on mitta-asteikolla varustettu säiliö, johon liivit upotetaan. Tällaisen säiliön voi rakentaa esimerkiksi niin paksusta muovisesta viemäriputkesta, johon liivit voidaan työntää niiden puristumatta. Noin 1 m mittaisen putken pätkän toinen pää tukitaan ja putken sisäpinnalle asennetaan asteikko: esimerkiksi tavallinen teräksinen rullamitta. siten, että asteikon nollakohta on veden pinnan tasolla silloin, kun astiassa on koetta varten sopivasti vettä (+ upotusinstrumentti). Kun liivit upotetaan astiaan esimerkiksi vetämällä ne upoksiin astian pohjassa olevan rissan ja narun avulla, nousee veden pinta astiassa (asteikolla) liivien syrjäyttämän tilavuuden verran. Lieriösäiliön pohjan pinta-ala kerrottuna liivien upotuksen aiheuttamalla vedenpinnan nousulla antaa liivien tilavuuden. Arkhimedeen lain mukaan tätä tilavuutta vastaavan vesimäärän paino kertoo sen, millaisella voimalla vesi työntää liivejä ylöspäin. Eli esimerkiksi 6 dm³ tilavuiset liivien syrjäyttämä vesi aiheuttaa 60 Newtonin nosteen eli nostavan voiman. Voima, jolla liivit kelluttavat on liivien ilmassa punnittu paino (painovoima) vähennettynä tästä nosteesta. Esimerkiksi, jos em. liivit painavat 400 g, niin silloin niiden aiheuttama

kelluntavoima on maksimissaan 56 N.

Liivien kelluttavuuden mittaaminen ei kerro vain huolellisesta melojasta, vaan myös ympäristötietoisesta ja säästäväisestä kuluttajasta. Liivejä ei ekologisessa eikä taloudellisessa mielessä kannata hylätä ennen kuin ne ovat todella menettäneet ne ominaisuudet, joita niiltä edellytetään. Tavallisessa retkimelonnassa, jossa ei ylitetä huonoissa sääoloissa suuria saarettomia selkävesiä tai avomeriosuuksia eikä lasketa kuohuvia koskia, riittää, että liivit täyttävät voimassa olevan normin. Erityisesti koskimelonnassa on hyvä muistaa, että valmistajan yli 50 N normin menevä kelluttavuus on tuiki tarpeellista. Kosken kuohuissa vesi on ilmapitoista, eikä se kannata läheskään normaalin veden tavalla. Siksi viisas koskimeloja käyttää liivejä, joissa 50N normi ylittyy selvästi.

Rajuimmat 50N tyypin liivit ovat extreme koskimelontaan suunniteltuja. Niitä on Suomessa kutsuttu myös ohjaajan liiveiksi. Tämän tyypin liiveissä on rintataskujen lisäksi selkätasku, jonne ohjaajan kuvitellaan sijoittavan kajakista heitettäväksi tarkoitetun henkilökohtaisen heittoliinan.

Heittoliinan ottaminen tämän tyypin liivin selkätaskusta on kuitenkin varsin hankalaa eikä löisi kenenkään tuntemani koskimelolan puolesta vetoa, että liinan poimiminen selkätaskusta onnistuu tositilanteessa (esim. III luokan koskessa), niin varmasti, että on kyse todellisesta pelastusmelontatekniikasta. Paljon paremmin pienen (8 mm kelluvaa köyttä maksimissaan 15 m) heittopussin esille ottaminen ja heitto onnistuu, kun köysi on perinteisemmän palkkiliivin rintataskussa. Koko edellä kuvattu pelastustekniikka on hyvin vaikea. (ks. pelastus)

Edellä kuvatun tyyppiset extreme liivit ovat myös melko kankeat verrattuna perinteiseen palkkiliiviin ja saattavat pahassa tilanteessa haitata juuri sen verran, että eskimo jää vajaaksi!!

Melontaan liittyvässä turvallisuuskeskustelussa on myös esitetty näkökanta, että ohjaajan liivien pitäisi väriltään poiketa ohjattavien liiveistä. Jos asiakkaat käyttävät omia liivejään, on tämän säännön noudattaminen käytännössä monta kertaa mahdotonta. Sinänsä on hyvä, että ohjaaja erottuu ulkonäöltään ohjattavista, mutta liivien erivärisyys ei tässä asiassa voi läheskään aina olla erottava tekijä.

Muutama vuosi sitten ilmassa oli myös ajatus uudesta 50N tyyppistä liiviä kelluttavammasta liivityypistä, uudesta normista nykyisten 50N tyypin ja 100N tyypin välimaastoon. Onneksi tässä asiassa käytännön järki on päässyt ilmeisesti voitolle eikä viidettä kelluntapukinenormia ole tulossa. Mikään ei estä nykyisen normiston puitteissa tekemästä 50N tyypin pukineita, jotka huomattavasti ylittävät

normin minimikelluttavuuden ja tuotteessa on tästä selvä merkintä. Tällä linjal-
la ovat jo vuosia myös olleet monet koskimelontaan soveltuvien 50N pukineiden
valmistajat. Jokaiselta melojalta, joka meloo olosuhteissa, joissa 50N pukineen
miniminormi muodostaa riskin voidaan myös kohtuudella odottaa omaa aktiivi-
suutta sopivan kelluntapukineen hankkimiseen. Tieto päällä olevan kelluntapuki-
neen ominaisuuksista on osa sitä osaamista, joka ennalta ehkäisee haavereita.

3.2.2.2. Muut liivinormit

Melontaoppaiden, koski- ja merimelontaoppaiden ja Kanoottiliiton kouluttajien
tulee tietää keskeiset asiat 100N, 150N ja 275N normien mukaisten kelluntapuki-
neiden soveltuvuudesta melontaan. **100N liivit**

Seuraava EU:n kelluntapukinesäädöksen normitaso on 100N. Tämän tyypin
liivit ovat kelluttavuudeltaan vähintään 100 N luokkaa. Ne ovat tyypillisesti tajut-
toman uhrin selälleen kääntäviä veneilyliivejä (joskaan tämä vaatimus ei satapro-
senttisesti toteudu kaiken kokoisille uhreille, kääntymiseen vaikuttaa myös uhrin
vaatetus. Sanomattakin on selvää, että varsinaista käytännön hyötyä 100 N:n voi-
malla kelluttavien liivien kääntämisominaisuudesta on vain, jos veden pinta on
lähes tyyni. Myrskyävällä merellä tai kuohuvassa koskessa tajuton uhri vetää vet-
tä keuhkoihinsa, vaikka olisikin oikein päin, koska kuohut huuhtovat koko ajan
hänen kasvojensa yli.

Liivien värin pitää olla punainen, fluoresoiva tai oranssi. Vaikka liivit aiheutta-
mansa noston puolesta täyttäisivätkin kelluttavuusmäärän 100 N, mutta eivät täy-
tä värivaatimusta, niin ne luokitellaan 50 N tyypiksi. Tämän luokan liiveissä
pilli on pakollinen lisävaruste. Varsinkaan kajakkimelontaan tämän tyypin liivit
eivät sovellu, koska niiden kelluttava kaulus hiertää niskaa.

Paukkuliivit eli 150N ja 275N liivit

Seuraavat liivinormit ovat 150N ja 275N. Ne ovat ns. paukkuliivejä eli täytty-
vät joko automaattisesti tai käsiohjauksella (avataan venttiili) liivin mukana seu-
raavasta paineilmapullosta. Meloessa aallokko voi laukaista automatiikan ja siksi
käsien laukaistavat mallit ovat suositeltavampia. Toisaalta tajuton ei vedä käsilau-
kaisukahvasta. Liivin voi myös puhalttaa täyteen. Myös näiden liivien on täytettä-
vä edellisen luokan hälyvärivaatimukset ja mukana on oltava vihellyspilli. Myös
nämä liivit kääntävät tajuttoman uhrin kasvot ylöspäin ja nopeammin kuin luokas-
sa 100 N. Näiden liivien etuna on, että ne kelluttavat uhria korkeammalla, jolloin
tajuttomuustilanteessa on epätodennäköisempää, että kuohut huuhtovat kasvojen
yli. (suositeltava käyttö avomeriolosuhteet) Myös uhrin löytäminen on helpom-
paa, koska hän on näkyvämpi. Näitä liivejä voi käyttää meloessa, koska ne eivät

Kuva 121: Vaativassa melonnassa turvallisim on 50 N palkkiliivi, jonka kelluttavuus ylittää reilusti viranomaisnormin.

Kuva 122: Retkellä ja muissakin melontatilanteissa eityisesti ohjaajan liivissä pitää olla taskut eli hyvät sijoituspaikat pillille, katkaisuvetselle, matkapuhelimelle ja liivintaskuheittoliinalle

tyhjänä rajoita liikkeitä. Jos liiviin on tullut reikä, niin se ei luonnollisestikaan toimi. Tästä syystä käyttäjän on riittävän usein tarkastettava liiviensä eheys. Täyteaineella täytetyt liivit eivät sisällä tämän tyyppistä joko tai riskiä.

Paukkuliivit eivät sovi koskikäyttöön kolmesta syystä:

1. Ne eivät suojaa vartaloa törmäyksiltäNe eivät suojaa vartaloa törmäyksiltä
2. Manuaalinen liivien täyttäminen ei välttämättä onnistu (esim. tajuton meloja).Manuaalinen liivien täyttäminen ei välttämättä onnistu (esim. tajuton meloja).
3. utomaattilaukaisu on käyttökelvoton, koska kosken aaltojen aiheuttamat iskut voivat laukaista sen.utomaattilaukaisu on käyttökelvoton, koska kosken aaltojen aiheuttamat iskut voivat laukaista sen.

Paukkuliivit ovat hyvä esimerkki siitä, millaisia lisäriskejä aiheutuu tuotteen teknisen mutkikkuuden lisääntyessä. Kuinka monen melojan psyyke on sellainen, että tekniikkaa todella tarkkaillaan riittävästi, jotta haveritilanteessa kaikki toimii. Paukkuliivien kelluttavuus on selvä lisäetu, mutta yleensä melontaolosuhteissa riittävät yksinkertaiset 50 N pukineet. Niistä piilevät viat on helppo tunnistaa, koska ne ovat rakenteeltaan varsin yksinkertaiset.

Olivatpa melojan liivit mitä tyyppiä tahansa, niin ne pitää voida kiristää joko vyötäröstä tai haararemmillä siten, että ne eivät uidessa nouse korviin ja estä uimaria näkemästä ja käyttämästä käsiään. Jalkojen välistä kulkeva hihna (haararemmi), joka estää liivejä nousemasta on koskimelonnassa vaarallinen, koska se voi takerua esimerkiksi kosken kivien väliin kiilautuneeseen oksaiseen puuhun. Liivien on myös oltava sellaiset, että ne eivät pitkälläkään retkellä hierrä. Liian ahdas liivin käden reikä on altis hiertämään kainalosta.

Koskessa ja meren rantatyrskyissä liivit toimivat myös törmäyssuojana. Parhaita tältä kannalta ovat palkkiliivit, joissa törmäyksiä vaimentavia kellukkeita on

Kuva 123: Kypärä suojaa otsan ja niskan

myös kyljissä. Hyvissä liiveissä on taskut hätäpakkaukselle ja henkilökohtaiselle heittoliinalle. Kajakkimelonnessa käytettävät liivit ovat lyhyemmät kuin kanadalaismelonnessa käytettävät. Lyhyt liivi haittaa vähemmän melojan liikeratoja.

3.2.3. Kypärät

Kypärä kuuluu Melonnan turvallisuusohjeen mukaan melojan harkinnanvaraisiin varusteisiin: kypärä koskessa melottaessa ja muissakin tilanteissa, joissa olosuhteet sitä edellyttävät ohjeen kohta 4.2.

Suomen Kanoottiliiton melonnan ohjaaja/opaskoulutusjärjestelmän kaikilla tasoilla toimivilla tulee olla perustiedot koskimelontaan sopivan kypärän käytöstä. Kypärän hyvien perusominaisuuksien: suojaa otsan eikä käännä takaraivolle, suojaa niskan ja korvantaukset, tietäminen kuuluu kaikille ohjaaja/opas/kouluttajatasoille. Tärkeää on opetuksessa korostaa kaularemmiä ja pään koon säätämistä niin, että kypärä ei pääse luiskahtamaan takaraivolle. Myös kypärät kuuluvat henkilönsuojaimiin ja siksi niiden valmistukseen ja myyntiin liittyy EU alueella kelluntapukineiden yhteydessä selostettu valvonta.

Kypärien valmistusta ja myyntiä säätelee nykyisin EU normi EN 1385 ja ne on merkitty CE merkinnällä. Kypärän normimerkinnässä voi olla myös muuta tietoa sen käyttötarkoituksesta.??????

Kypärä suojelee päätä iskuilta. Varsinkin koskessa kaatuessaan meloja voi lyödä päänsä kiveen. Risukkoisella tulvapurolla voi myös matalalla roikkuvista oksista saada tuiman sivalluksen.

Hyvä kypärä pysyy varmasti päässä. Se laskeutuu riittävän alas otsalle kulmakarvojen tasalle eikä käännä takaraivolle, jolloin otsa jää suojattomaksi. Säädetävissä kypärissä melojan on huolehdittava siitä, että kaularemmi on asennettu tässä mielessä oikein.

Melojan kypärä suojelee myös niskaa ja korvien takana olevaa arkaa kohtaa. Kypärän pehmusteiden on oltava miellyttäviä, lämpimiä ja kelluttavia. Veden on päästävä pois. Tätä varten kypärässä olevien reikien on kuitenkin oltava niin pieniä, että oksat, jotka mahtuvat niihin tarttumaan katkeavat helposti. Parhaita ovat melontaan suunnitellut kypärät. Sellaisenkin ostaessaan on varmistuttava, että se toteuttaa edellä luetellut ehdot juuri ostajan päässä. Jääkiekkokypärä on melon-

nassa myös suosittu ja muutkin koko pään suojaavat kypärät voivat olla käyttökelpoisia. Suurin osa pyöräilykypäristä ei sovi melontaan, koska ne eivät suojaa tehokkaasti otsaa eivätkä niskaa. Kiipeilykypärä ei sovi melontaan, koska kypärän iskuilta suojaava osa on suunniteltu irttoamaan riittävän kovasta nykäyksestä. On mahdollista, että koskessakin kypärä voi tarttua sillä tavalla kiven reunaan tai kanoottiin, että se irttaa päätä!!!

3.2.4. Märkä- ja kuivapuvut ja muut melontapukineet

Melojan pukeutumisesta melonnan turvaohjeessa todetaan seuraavaa:

1. Olosuhteiden mukainen melonta-asu päälle puettuna (ohje kohta 4.1). Olosuhteiden mukainen melonta-asu päälle puettuna (ohje kohta 4.1).
2. Varavaatetus vesitiiviisti pakattuna (4.2) Varavaatetus vesitiiviisti pakattuna (4.2)
3. Kuiva- tai märkäpuku, jos kaatumistilanteessa hypotermian vaara on todennäköinen (4.2). Kuiva- tai märkäpuku, jos kaatumistilanteessa hypotermian vaara on todennäköinen (4.2).
4. Lisäksi melojan on heijastimilla, kirkasvärisillä vaatteilla huolehdittava näkyvyydestään kaikissa sää- ja valaistuosuhteissa. Lisäksi melojan on heijastimilla, kirkasvärisillä vaatteilla huolehdittava näkyvyydestään kaikissa sää- ja valaistuosuhteissa.

Jo ohjaaja tasolla on tiedettävä oikean melontapukeutumisen perusasiat (kerrospukeutuminen, veden/tuulen pitävää päälle) ja hallittava perustietämys, millaisia melontaan sopivia asuja kaupoissa on myytävänä. Oppaiden ja kouluttajien tiedon on oltava kattavampaa ja ulotuttava myös äärimmäisiin melontaolosuhteisiin (talvimelonta, avomeri, koskimelonta vaikeissa olosuhteissa). Pukeutumisen perusasioiden opiskelu sujuu parhaiten kurssilla erilaisia melontapukineita vertailemalla ja arvioimalla niiden sopivuutta sekä käytännön harjoituksissa että keskustelemalla. Myös osa melojien käyttämistä pukineista esimerkiksi koko vartalon suojaavat kuivapuvut ilmeisesti kuuluvat välttämättä henkilösuojain säädösten piiriin. Sen sijaan kevyemmät suojavarusteet, käsineet, neopreenishortsit ja haalarit yms. (märkäpukineet) olisin taipuvainen sijoittamaan mainitun valtioneuvoston päätöksen mukaisesti luokkaan tyyppitarkastusta ei vaadita, jos henkilösuojain on niin yksinkertainen, että valmistaja voi olettaa käyttäjän kykenevän itse arvioimaan suojaako se sellaisilta vähäisilta vaaroilta, joiden asteittaiset vaikutukset käyttäjä voi havaita turvallisesti ja riittävän ajoissa... Onnistunut melonta-asu suojelee mahdollisimman hyvin palelemiselta, jonka ääritila on hypotermia. Hypotermiassa uhrin ruumiin ydinlämpötila laskee elintoimintoja vaarantavalla tavalla.

Hyvä koskimelonta-asu suojelee myös kolhuilta. Melonta-asu, joka pitää melojan vedestä ja mahdollisesti hiestäkin suhteellisen kuivana, luo melontaan erityistä mukavuutta. Huokoista, kumimaista, elastista neopreenia on jo pitkään käytetty erityisesti koskimelonta-asujen materiaalina. Siitä valmistetut märkäasusteet ovat lämpimiä ja suojelevat kolhuilta sekä kelluttavat veden varaan joutunutta melojaa. Toisaalta ne hiostavat ja veden varassa oleva meloja kastuu asun alle tiheästä vedestä. Asujen hyvät ja huonot puolet perustuvat materiaalin ominaisuuksiin. Huokoinen umpisolurakenne on lämmin ja vaimentaa iskuja sekä kelluttaa ja toisaalta se hiostaa ja paksuna jäykähkönä materiaalina estää melojan liikkeitä. Jo haalarihousun hartiaviilekkeet estävät hartian liikeratoja. Samasta syystä takki on melonnassa käyttökelvoton. Ehjä neopreeni on vettä läpäisemätöntä ja vettymätöntä. Vesi ei tunkeudu iholle asun läpi, vaan nilkoista housun vyötäröstä jne. (Haalarihousun kellutusvoima yhtä asun paksuusmillimetriä kohti on 10 Newtonin luokkaa normaalikokoisella miehellä eli melontaan sopiva 3mm paksuinen long john kelluttaa noin 30 Newtonin voimalla. tarkasta) Vielä 20 vuotta sitten koskimelojan ainoa toimiva asu kylmissä vesissä melottaessa oli housuhäärin mallinen märkäpuku, tarvittava määrä urheilukerraston aluspaitoja ja vettä läpäisemättömästä kankaasta tehty melojan anorakki. Tuon ajan anorakit vuotivat kauluksesta ja hihoista. Kaatuessa tuntui kuin joku olisi kannulla kaatanut kylmää vettä puseroon. Koskessa peuhatessaan meloja kastui, mutta ei kuitenkaan pahasti palellut. Todettakoon vielä se, että nykyajan näkökulmasta surkeat varusteet merkitsivät sitä, että jokaiselle keväisten tulvapurojen koluajalle muodostui runsaasti omakohtaista kokemusta kylmän veden vaikutuksista eli hypotermian riski ei ollut paperilta luettua teoriaa, vaan jokainen meloja oli varmasti moneen kertaan kokenut kylmän vaarat: aluksi liikeradat kärsivät, melonta muuttuu kankeammaksi ja maksimi voimataso putoaa ja tällä tavalla varsinaisen pahemman onnettomuuden riski kasvaa. Toisaalta tämän sukupolven melojat eivät myöskään turhaan pelänneet kylmää vettä, vaan hellä oli realistisia kokemuksia hypotermialle altistumisen nopeudesta erilaisissa tilanteissa. Parannus edelliseen olivat vesitiiviistä hengittämättömästä kankaasta valmistetut kuivapuvut. Niissä oli ranteissa, nilkoissa ja kaulassa ohuesta lateksikumista valmistetut vesitiiviit mansetit. Vesi ei päässyt tunkeutumaan melojan alusvaatteisiin, mutta hiestä kastumista ei voinut välttää. Aika paksusta ja kankeasta kankaasta valmistettu puku haittasi myös melojan luonnollisia liikeratoja. Tällainen kuivapuku on hintakilpailukykyisenä edelleen kuitenkin varteen otettava vaihtoehto ainakin vaihtoehtoiseksi melontapukineeksi keväisissä koskissa rymistelevälle. (onko markkinoilla enää) Viimeisen kymmenen vuoden aikana markkinoille tulleet vettä läpäisemättömät, mutta hikoilukosteutta ulos päästävät kalvokankaat, mm. gore-tex yhdistettynä urheilijan ihon hikoilusta kuivana pitäviin alusasuihin (ja oikein kylmällä kelillä fleece väliasuun) ovat vallankumouksellisesti parantaneet melontamukavuutta kylmissä olosuhteissa. Aluksi markkinoille tulivat pääasiassa gore-texistä mutta myös muista kalvo-

kankaista valmistetut hengittävät sadeasut. Näistä materiaaleista ruvettiin valmistamaan myös kumimanseteilla varustettuja melonta-anorakkeja ja kuivapukuja. Kylmät ja usein häiritsevästi kiristävät kumimansetit on joissakin asuissa vaihdettu suhteellisen vesitiiviisiin neopreenimansetteihin. Hengittävistä kalvokankaista tehtyjä asuja on monen tasoisia ja hintaisia. Siksi lienee paikallaan sanoa pari sanaa asujen kankaiden perusominaisuuksista. Kanakaita on kahta perustyyppiä sen mukaan, kuinka hengittävä kalvo on niihin kiinnitetty, laminoituja ja siveltyjä. Yleensä laminoidut kankaat kuten gore-tex ovat kestävämpiä ja yleensä myös kalliimpia. Kaikkein kestävimmissä laminoiduissa kankaissa on kolmikerrosrakente: päällyskangas, kalvo ja sisäkangas. Melonnassa kangas joutuu kovalle mekaaniselle hankausrasitukselle erityisesti olkapään ja kainalon seudulta ja samalla vesitiiviysvaatimukset ovat ehdottomat. Siksi oikea kalvokangasratkaisu aktiiviharrastajan melonta-asusteisiin on komikerroksinen laminoitu kangas. Kallista kalvoasua käyttäessään melojan kannattaa aina varmistua, että kajakin penkillä ei ole hiekanmurusia. Ne ovat kalliin asun surma. Kokemustemme mukaan tähän saakka varmimmin vettä pitävä materiaali hengittävissä kuiva-asuissa on ollut 3-kerros gore-tex. Melonta-asut joutuvat kovalle hankausrasitukselle erityisesti kainaloista, joten 2-kerros kankaat olivatpa ne laminoituja tai siveltyjä tuskin kestävätkään vesitiiviinä järkevää käyttötuntimäärää. Hengittävästä melonta-asusta saadaan täysi hyöty vasta silloin, kun melontaliivinä käytetään paukkuliiviä. Tavalliset 50 N liivit estävät kalvokankaan normaalin toiminnan. Nykyisin kylmissä vesissä melovalla on kaksi tasokasta pukeutumisvaihtoehtoa: hengittävä kokokuivapuku tai perinteinen neopreenihaalari ja hengittävä melonta-anorakki. Ensimmäisen vaihtoehdon etu on siinä, että se pitää melojan niin kauan kuivana kun puku on ehjä. Jälkimmäinenkin vaihtoehto pitää kajakkimelojan kuivana niin kauan kun hän pysyy kajakissaan. Uimistilanteessa neopreenihaalari suojaa paremmin kolhuilta ja kelluttaa. Se ei myöskään repeydy käytännössä missään olosuhteissa siten että ominaisuudet olennaisesti huononisivat. Kun markkinoille 1990-luvun alussa tulivat vesitiiviit hengittävät anorakit, niin kokeneet koskimelojat leikkasivat märkahaalarista hartiaviilekkeet pois. Tempun etu on melojan liikeratojen paraneminen ja hikoilun väheneminen. Haalarin hartiaviilekkeet hiostavat ja kiristävät meloessa aina jonkin verran. Melonta varusteita myyviin liikkeisiin ilmestyivät nopeasti myös vyötärömittaiset neopreenihousut. Tämän tyyppinen varustuksen kevennys sopii melojalle, joka ei kovassakaan koskessa juuri joudu veden varaan. Melojan taitoon nähden vaativissa olosuhteissa (uimaan joutumisen riski kasvaa) veden ollessa alle kymmenasteista pukeutumisen keventäminen saattaa koskimelojan kuitenkin ilmeiseen hypotermiavaaraan. Hyvä koskikajakin aukkopeite ja anorakki suojaa nykyisin melko tehokkaasti melojan alavartaloa kastumiselta. Osittain varmasti tämä, on osaltaan vaikuttanut siihen, että pukeutumisessa riskeerataan: melotaan vain neopreenishortsit tai pahimmillaan tavalliset shortsit jalassa. Näin varustautunut meloja on heikoilla joutuessaan veden varaan. Taitavassa seurassa me-

lontapaikassa, jossa pelastaminen on helppoa tyyli vielä menettelee. Varana liian keveässä pukeutumisessa on, että siitä tule tapa, jota ei osata muuttaa silloin kun olosuhteet sitä ehdottomasti edellyttäisivät. On tärkeä huomata, että tilanne on aivan toinen isovetisessä pitkässä koskessa, kun ollaan liikkeellä vain parin kolmen melojan porukalla. Vaihtoehto neopreenihousulle asuyhdistelmässä on vesitiivis hengittävä tai hengittämätön manseteilla varustettu vyötäröhousu. Kaksiosaisessa asuyhdistelmässä on aina jonkin verran herkempi melontatuntuma kuin vastaavan tasoisessa koko haalarissa, mutta koko haalari pitää paremmin kuivana ja lämpimänä jos edessä on uintireissu. Tavanomaisessa retki- ja kuntomelonnassa kesäolosuhteissa ei tarvita juurikaan erityispukineita, vaan muussa retkeilyssä käytettävät asut ovat käyttökelpoisia. Edellä käsitellyn päällyspukineen laadusta riippumatta käytettävässä alusvaatetuksessa noudatetaan kerrospukeutumista. Useampi ohut vaatekerta on parempi kuin yksi paksu. Tämä pätee melonnassa vielä paremmin kuin monissa muissa ulkoilulajeissa, koska hyvistä asuista huolimatta melonta on märkä laji. Useiden ohuiden alusvaatekertojen kuivattaminen retkellä on paljon nopeampaa kuin yhden paksun. Sopivia alusvaatteita ovat urheilu- reuma- ja villakerrastot. Joissakin retkeilijän pukeutumista käsittelevissä ohjeissa esitetty ajatus hikeä keräävästä väliasusta, joksi usein suositellaan puuvillaa, on kokemus- teni mukaan lähes järjetön. Näin pukeutuneella henkilöllä on mukava olla, mutta mitenkäs retkipäivän päätteeksi läpimärkä puuvillainen väliasu kuivataan, jos sääolot ovat huonot. Sanomattakin on selvää, että ensitöikseen retkipäivän päätteeksi meloja vaihtaa yllään kuivan vaatekerran ja tekee samalla muutaman venytelyliikkeen. Paikat pysyvät vetreämpinä ja tunnelma korkealla. Melontapäivän jälkeen on usein aika viluinen olo, joten kesälläkin pitää mukana olla lämpimät leiripukineet.

3.2.5. Jalkineet

Sopivat jalkineet ovat olennainen osa melontaa. Melontaan sopivine jalkineiden ominaisuuksien perustietous edellytetään jo melonnan ohjaajilta. Oppailla ja kouluttajilla tiedon on oltava syvempää ja laajempaa. Tämän asian opettaminen sujuu parhaiten keskustelemalla kurssilaisten kanssa ja vaihtamalla kokemuksia sekä kokeilemalla erilaisia jalkineita. Koskimelonnassa kumisaappaiden turvariskin selvittämiseksi voidaan järjestää vaikkapa humoristinen uintikoe. Melojan perusjalkine on neopreeninen hyvällä kumisella kävelypohjalla varustettu varrellinen tossu. Vetoketju helpottaa pukemista. Parhaissa tossuissa vetoketju kiristää vain tossun varressa olevan paljetin eli tossu on vesitiivis. Tossujen pitää olla sen verran isot, että niihin mahtuu ohut sukka, eikä tossu silti saa kiristää. Sukan avulla hankalasti pestävä tossu pysyy paremmin puhtaana. Kiristävä tossu estää jalkojen pintaverenkiertoa. Jalat palelevat silloin lämpimissäkin tossuissa. Retkillä meloja voi käyttää myös neopreenisukkia, joita valmistetaan erityisesti suunnistajille.

Sukan päälle puetaan nilkkaan asti ulottuva riittävän iso urheilukenkä.

Neopreenista valmistetaan myös matalia varrettomia kävelytossuja. Ne ovat mainio vaihtoehto kesäolosuhteissa. Usein varrellisissa melontatossuissa varsi kuluu ensimmäisenä. Niistä kätevästi matalat tossut leikkaamalla rikkinäiset varret pois. Matalat tossut ovat mainio vaihtoehto myös patikkaretkelijälle kylmien purojen ylityksiin ja talviretkelijälle leiri/kämppäkengiksi.

Lämpöisellä voi meloa myös paljain jaloin. Jalat tarkenevat paremmin, jos kanoottin pohjaan kantapäiden alle on liimattu makuualustaa tai muuta lämpöä eristävää levyä. Tavalliset sukat kuluvat meloessa kantapäästään puhki jopa yhden päivän aikana.

Kumisaapas ei ole sovelias melontajalkine, koska se mahdollisen haverin sattuesssa haittaa uimista (kumisaappaat on riisuttava, jotta voi uida vähänkin pidemmän matkan, koskessa koski riisuu kumisaappaat välittömästi). Joissakin erikoisolosuhteissa esimerkiksi risukkoisella suorantaisella joella inkkarimelonnessa kumisaapas tosin saattaa olla oikea jalkinevalinta.

3.2.6. Aukkopeitteet

Melonnan turvallisuusohjeen mukaan (kohta 3.1) aukkopeite jokaiseen aukkoon kuuluu kajakin perusvarustukseen.

Turvallisuusohjeen vaatimuksesta seuraa että kaikilla melonnan ohjaaja/opas/kouluttaja tasoilla on tunnettava niiden aukkopeitetyyppien ominaisuudet, jotka liittyvät ohjaajan/oppaan/kouluttajan toiminta-alueeseen. Ohjaajalle riittää tyydyttävä yleistietämys erilaisista aukkopeitteistä, oppaalla tämän tiedon on oltava kattavampaa. Meri- ja koskioppailta edellytetään heidän toimintaansa liittyvien erikoistuneiden aukkopeitteiden ominaisuuksien tuntemista. Aukkopeitteiden ominaisuuksia on helpointa opettaa käytännössä melontaharjoituksissa vaihtelemalla aukkopeitteitä ja käymällä ryhmäkeskustelua kokemuksista. Ohjaaja kurssin käytännön osuuden 8 tunnin puitteissa aika luultavasti rajautuu tärkeämpiin teemoihin, mutta opas tasoilla tähänkin pitäisi ainakin kertauksena panostaa muutama minuutti. **Erityisen tärkeää on aina ryhmätilanteissa muistaa tarkastaa, että lapsimelojilla ei ole liian pitäviä aukkopeitteitä, vaan ne repeävät irti, vaikka kaa-tuja ei hätääntyessään enää osaisikaan repäistä irrotuslenkistä.** Aukkopeite estää veden pääsyn kanoottiin. Kajakin aukkopeite on kuin pieni hame, jonka helma kiristetään istuinaukon reunukseen. Se valmistetaan vesitiiviistä kankaasta tai neopreenista. Jälkimmäinen aukkopeite on tiiviimpi ja lämpimämpi. Tavanomaisessa retkelykäytössä kankainenkin aukkopeite on useimmissa tapauksissa riittä-

vä. Tehdasvalmisteisten peitteiden saumat on hitsattuja tai ompelusaumat teipattu vesitiiviyyden parantamiseksi. Kankaisia aukkopeitteitä valmistetaan myös hengittävstä kalvokankaasta.

Aukkopeitteen voi myös itse ommella. Ompelusaumat voi tiivistää esimerkiksi LiquiSole liimalla. Aukkopeitteen helmaan ja vyötäröön sopivia kumiköysiä myydään hyvin varustetuissa kumialan liikkeissä. Vyötärön tekstiilivaippaisen kiristyskumin sopiva vahvuus on 4 mm vastaavasti aukkopeitteen helmaan sopii 6 tai 8 mm kumiköysi.

Koskikäyttöön sopivimmat aukkopeitteet on valmistettu molemmin puolin trikoolla päällystetystä neopreenista ja aukkopeitteen helmassa oleva kumi on pyöreä tai kulmikas. Kulmikas kumi voi puristaa aukkopeitteen niin tiukasti kajakin aukon reunaan, että se ei sovi alkeiskäyttöön. Melojan taitoihin nähden tiukano-loisen aukkopeitteen irrottaminen/irtoaminen kaatumistilanteessa tulisi etukäteen testata valvotuissa olosuhteissa.

Neopreeniseen peitteeseen tulee helposti repeytymän alkuja esimerkiksi X-pelastuksessa pelastettavan kajakin litistäessä aukkopeitettä aukon reunukseen ja muutenkin peite kuluu melko nopeasti aukon reunusta vastaan. Jo pienetkin vauriot pitää korjata heti, koska silloin korjaaminen on yksinkertaista. Korjaamiseen on olemassa erikoisliimoja. LiquiSole toimii myös erittäin hyvin ja sitä on saatavissa monista urheiluliikkeistä. Hätätilanteessa liimauksen saa aikaan myös Sikaflexillä.

Kankaisen aukkopeitteen kulutuskestävyys on neopreenista parempi mutta repeämisriski suurempi.

Turvallinen kanadalaiskanootin aukkopeitejärjestelmä on moniosainen. Suuressa koko avokanootin kattavassa aukkopeitteessä on aukot melojille. Näiden aukkojen kauluksiin kiinnitetään tarvittaessa samanlaiset aukkopeitteet, joita kajakeissa käytetään. Suuri aukkopeite kiinnitetään kumiköydellä kanootin kyljissä oleviin kiinnittimiin. (yhtenäinen kiinnitinlista on parempi kuin erilliset koukut, jotka kosken kivi voi repiä yksitellen kylkipyyhkäisyssä) Toinen vaihtoehto on kiinnittää aukkopeite tarralla kanadalaiskanoottiin. Toinen puoli tarrasta on liimattu kanootin kylkeen (paarteeseen) ja toinen puoli aukkopeitteeseen. Kumiköysijärjestelmä on parempi siinä mielessä, että se tarjoaa jatkuvan kiristyksen. Vaikka kanootin runko antaisi koskessa periksi, niin kumiköysi tyhjentää aukkopeitteelle jääneen vesipussin heti kun kuohut hieman rauhoittuvat.

Kanadalaiskanootin aukkopeitteitä ei juuri näe kaupan hyllyillä. Varsinkin laatua tavoiteltaessa on peite luultavimmin valmistettava tai valmistutettava itse. Sopiva

pääpiteen materiaali on tukeva PVC pressu. Siihen leikataan melojien pyöreähköt halkaisijaltaan hieman yli 50 cm istuinaukot, joihin kiinnitetään esimerkiksi alumiinisilla popniiteillä ja liimalla tavallisesta PVC vesijohtoputkesta poikkileikkaukseltaan C kirjaimen muotoiseksi sahattu profiili (pikkuaukon reunus). Putkesta sahattua suikaletta voidaan käyttää niittauksessa vastakappaleena. Sen lisäksi tarvitaan ruostumaton aluslevy jokaisen niitin kaulalle. Pikkuaukkojen kaulukset voidaan tehdä myös lasikuidusta, mutta sitä varten pitää ensin tehdä muotti. Aukokopeite leikataan kooltaan sellaiseksi, että sen reuna ulottuu muutaman cm kanootin paarteen yli. Reunaan ommellaan tai paistetaan (peitealan liikkeessä) samasta materiaalista lenkit reunan kumiköydelle. Reunan kumiköysi kiertää vuorotellen peitteen reunalenkin ja kanootin kiinnikkeen kautta. Valmis peite kiinnitetään kanoottiin aluksi päistä ja sitten keskeltä ja syntyneistä väleistä aina keskeltä niin kauan kuin kiinnikkeitä riittää. Näin peiton kiristys on tasainen. Paikoilleen kiinnitettyä peitettä ja kanootin runkoa tukevat sopivasti varustetynnyrityt. Onnistuneen konstruktion lujuutta voi mitata sillä, että kävelee asennetun peiton päällä. Kanootin laidat taipuvat, mutta peiton pitää kestää.

Pääaukkopeitteen aukkojen reunoihin melojat pingottavat pikkuaukkopeitteet samalla tavalla kuin kajakissa.

Kanadalaisen pääaukkopeite, johon melojat liittyvät suoraan on vaarallinen, koska se sisältää kiinnijäämisen riskin. Pääaukkopeitteen pitää olla myös siten kiinni, että se ei käytännössä missään olosuhteissa irtoa kanootista, koska veden varaan joutuvat melojat voivat sotkeutua pääpiteeseen ja peite voi kietoutua kosken kiiveen.

3.2.7. Kanoottiin kiinteästi liittyvät pääasiassa turvallisuutta lisäävät varusteet

Opas ja kouluttaja tasoilla on suotavaa, että melontaharrastus suuntautuu myös melontavarusteiden omatoimiseen valmistamiseen. Omien varusteiden rakentelu antaa paljon ymmärrystä siihen, millaiset ratkaisut ovat luotettavia ja kestäviä. Tämä ymmärrys on arvokasta, kun arvioidaan tehdasvalmisteisia varusteita ja opetetaan varustetietoutta toisille.

3.2.7.1. Kellukkeet

Jo ohjaaja tasolla on osattava tarkastaa melontaturvallisuusohjeessa määritelty kanootin kelluvuus vesilastissa (kelluu vaakasuorassa, vesilastissa 100N kelluttava voima kutakin melojaa kohti ohjeen kohta 3.1). Ohjaaja tason retkillä kanootin kelluvuudeksi riittää ohjeen minimi. Vaativammilla retkillä (opastaso, koski ja

meri) vaaditaan kalustolta olosuhteiden sitä edellyttäessä huomattavasti minimiä suurempaa kelluvuutta. Kanootin kelluvuuteen ja kelluvuuden vaikutukseen kanootin tyhjennettävyyteen liittyvien asioiden opettaminen ja opiskelu sujuu parhaiten käytännössä erilaisia tekniikoita kokeilemalla (kts. kappale 4.) . Myös C2:n tyhjentämistä vedestä nostamalla tyhjänä ja lastattuna pitäisi kursseilla harjoitella, jotta nähdään tosi tilanteen vaativuus eli ymmärretään C2:n kaatumisriskin vaarat avoimella selällä. Paarteiltaan sisäänpäin kaartuvan c2 kanootin tyhjentäminen on paljon vaativampaa kuin veneen muotoisen. Siinä vaaditaan 2 pystyssä olevaa kanoottia. Veneen muotoisen inkkarin riittävän voimakas asiaa harjoitellut meloja kallistaa yksinkin oman aluksensa kyljelle ja nostaa samalla, niin että kanootti tyhjenee lähes tyhjäksi.

Vähillä kellukkeilla varustetun ajelehtivan kanootin täyttyminen vedellä lisää sen särkymisriskiä kivisessä koskessa. Varsinkin lujitemuoviset kanootit ovat koskessa vesilastissa kuin munankuoria, mutta myös polyeteeninen muovikajakki saattaa repeytyä varsinkin aukon reunoista. Lisäksi vesilastissa oleva kanootti on sen kanssa uivalle melojalle vaarallinen. Vesilastissa olevan koskikajakin paino on 200-350 kg. C2 painaa yli 500 kg. Jos vesilastissa oleva kanootti juntaa kosken työntämänä uimarın kiveä vastaan, niin tulos on selvä. Kanooteissa on oltava kunnolliset kellukkeet! uppoamattomuuden, mutta eivät estä sitä täyttymästä vedellä ja muuttumasta edellä kuvatuksi turvallisuusriskiksi.

Viimeinen koski Jongunjoella haveria kuvaava video osoittaa, kuinka rikkoutumaton muovi-inkkari kiertyy kiven ympäri ja meloja jää loukkuun. Vaikka tapahtumapaikan koski on luokaltaan korkeintaan II, niin melojien kokemattomuuden huomioon ottaen turvaohjeen normin huomattavasti ylittävä kelluvuus olisi ollut hyvää turvallisuuskulttuuria ja luultavasti ehkäissyt haverin muodostumisen näin pahaksi. Vettä hörpännyt kanootti ei olisi päässyt täyttymään niin paljon kuin haverissa ja uinut siksi pinnemmässä eikä törmännyt siksi törmännyt samalla tavalla vedenaliseen kiveen. (lähde)

Meriretkillä joudutaan haveritilanteissa väkisininkin tekemisiin painavien kajakkien kanssa. Ilman vesilastiakin retkikajakki varusteineen painaa 40-50 kg. Pitkillä retkillä paino voi olla kymmeniä kiloja enemmän. Jo pitkät juomaveden täydennysetapit nostavat lastatun kajakin painoa huomattavasti (3-4 kg vesietapin päivää ja melojaa kohden. Tästä syystä varusteilla on pyrittävä siihen, että kaatumistilanteessa estetään mahdollisimman tehokkaasti ylimääräisen veden pääsy kajakkiin. Kovassa aallokossa vain sellaiset pelastustekniikat ovat mahdollisia, joissa painavaa lastattua kajakkia ei tarvitse nostella.

Avomeriretkelle ei pääsääntöisesti pidä lähteä kuin laipioilla varustetulla merika-

jakilla, jonka istuinkaukalon pystyy pumpppaamaan tyhjäksi, jos haveri on sattunut ja jälleen on päästy kajakkiin. Vaativilla koskiretkillä on kaluston myös oltava hyvin kelluvaa.

Nykyinen Merenkulkuhallituksen melonnan turvallisuusohjeen mukainen vesilastissa olevan kanootin rakenteellinen minimikelluttavuus on 100 N melojaa kohti. Se on aivan liian vähän ajateltaessa haveritilanteita koskessa tai avomerellä (suurella järven selällä)

Perinteinen ja edelleen joki/koskiretkillä käyttökelpoinen keino estää kajakkia täyttymästä vedellä on istuinpussi, aukon reunukseen pingotettu vesitiivis säkki, jossa meloja istuu. Koska suurin osa kajakin rungosta on säkillä vesitiiviisti eristetty, niin kaatunut kajakki ui korkealla eikä säkkiin mene kuin korkeintaan pari ämpärillistä vettä. Kaatumistilanteessa istuinsäkki voi valitettavasti myös repeytyä irti, jos sen kauluksen mitoitus ei ole aukkoon juuri sopiva ja riittävän kireä.

Merikajakissa aukon kahta puolta olevat tavaratilat eristävät laipiot toimivat samalla tavalla kuin säkki. Jos kaatumistilanteen jälkeen kajakkiin on noustava vedessä, niin se sujuu hyvin, koska vesilasti on pieni eikä vesi pääse valumaan rungon päihin. Mitä lähempänä takalaipio on aukon takareunaa, niin sitä vähemmän kajakkiin jää vettä käytettäessä nykyaikaisimpia toveripelastusmenetelmiä esimerkiksi muunneltua x-pelastusta (ks kohta turvallisuus).

Istuinsäkki ja merikajakin laipiot mahdollistavat myös sen, että jo veden varassa olevameloja pujottautuu ylösalasin olevaan kajakkiinsa uudelleen ja tekee eskimopyörähdys (ks. kohta 2.1.5.4 Re-entry amp; roll s. xx) Tämän jälkeen pitää enää kiinnittää aukkopeite ja pumpata istuinkaukalo tyhjäksi. Nämä tehtävät ovat paljon helpompia vaikeissa olosuhteissa kuin mitkään toveripelastukseen perustuvat pelastustekniikat.

Nykyisin paljon käytettyjä kellukkeita ovat kanootin runkoon muotoillut muoviset puhallettavat ilmasäkit. Ne ovat varmoja ja turvallisia ja sopivat erinomaisesti koskimelontaan. Ilmasäkit myös tukevoittavat kajakin runkoa. Kevyissä lujitemuovikajakeissa tästä on huomattavaa etua. Avoimissa kanadalaiskanooiteissa ilmasäkit pitää kiinnittää varmasti. Joissakin malleissa on ilmatiivis vetoketju. Kellukesäkkiä voi siten käyttää myös varusteiden pakkaamiseen.

Useampipäiväisillä retkillä ilmapusseja ei voi käyttää, koska ne vievät pakkaustilat. Jokiretkillä kellukkeina toimivat vesitiiviit varustesäkit ja/tai varustetynnyrit. Toimiva varustesäkki on valmistettu lujasta vesitiiviistä materiaalista ja siinä on hitsatut tai teipatut saumat. Säkin suussa on rullaamiseen perustuva vesitiivis sul-

kumekanismi. Jos halutaan estää tavaroiden liikkuminen, niin säkki on suljettava sisällä olevien tavaroiden kokoiseksi, jos on tarve maksimoida kelluvuutta, niin säkki suljetaan mahdollisimman suureksi. Tyhjiä varustesäkkejä voi retkelle satuvalla koskihuvitteluapaikalla käyttää tilapäisinä kellukkeina.

Sekä puhallettavat kellukkeet että varustesäkit ovat arkoja mekaanisen kulutuksen aiheuttamalle reikiintymiselle. Erityisesti lujitemuovikanoottien lasikuitupiikit tekevät helposti niihin reiän. Siksi lujitemuovirakenteinen retkikanootti kannattaa heti uutena käydä läpi ja hiomapaperilla poistaa mahdolliset piikit. Myös melojan mukana kanoottiin tuleva hiekka aiheuttaa reikiä.

Uretaanivaahdosta tehdyt kellukkeet eivät voi olla jatkuvasti veden kanssa tekemisissä, sillä ne vettyvät vähitellen.

Kajakkien kelluvuutta parantavien varusteidenkin näkökulmasta johdutaan siihen loppupäätelmään, että eskimopyörähdyksen merkitys aktiivisena pelastautumiskeinona vain korostuu. Välineisiin turvaamisen perustana huono eskimopyörähdyksen hallinta on täysin väärä.

3.2.7.2. Tartuntakahvat keulassa ja perässä ja/tai kansinarut sekä melapidike

Tartuntakahvat ja kansiköysistö ovat melonnan turvaohjeen kohdassa 3.1 kanoottiin perusvarustukseen kuuluvaksi määrättyjä asioita. Niihin liittyvät perusasiat on hallittava ja melonnan ohjaajan. Oppaiden, koski- ja merioppaiden ja kouluttajien on tunnettava asiat perusteellisemmin ja ymmärrettävä mitä vaatimuksia erilaisissa vaativissa melontatilanteissa tartuntakahvojen ja kansiköysien on täytettävä. Tartuntakahvoihin ja kansiköysiin liittyviä asioita on luontevinta opettaa pelastusharjoittelun yhteydessä. Kunnon kansiköysistö ja/tai tartuntakahvat perässä ja keulassa ovat olennaisia kajakin/kanoottiin varusteita ja niiden merkitys tulee esille, kun meloja on joutunut veden varaan.

Tartuntakahvojen avulla vedessä oleva meloja voi kontrolloida suhdetta kanoottiin. (ks. kohta koskiuinnista kanoottiin kanssa) Kanootti ei pääse karkuun ja meloja voi estää sen, että kanootti ei törmää hänen päälleen eikä hän törmää kanoottiinsa. Turvallinen tartuntakahva on sellainen, johon käsi ei voi tarttua kiinni. Ahtaat remmi tai köysilenkit saattavat lukita melojan käden vaarallisesti. Tartuntakahvojen pitää kaikissa olosuhteissa kestää se kuormitus, joka niihin voi kohdistua kanoottiin ja melojan välisestä vedosta. Tämä voima voi maksimissaan olla luokkaa 1,5 kertaa melojan aiheuttama painovoima. Suuremman voiman vaikutuksesta melojan kädet irtoavat varsin lyhyessä ajassa, vaikka pitelisi lenkistä molemmilla käsillä.

Kajakin kansiköydet ovat olennainen osa toveripelastuksessa tarvittavaa varustusta erityisesti merimelonnassa, mutta myös koskimelojen käyttämässä x-pelastuksessa.

Merikajakeissa kansinarut kiertävät kajakin ympäri perästä keulaan kannen laitoja pitkin ja ne kulkevat kajakin kannessa olevien kiinnikkeiden kautta. Parhaissa merikajakeissa kansikiinnikkeet on upotettu kajakin kanteen. Silloin ne haittaavat mahdollisimman vähän kajakin kannella rähmällään olevan pelastettavan liikkeitä. Kansiköysien pitää olla sopivan kireällä, niin että niistä vielä saa helposti kiinni eli käsi menee sujuvasti narun ja kannen välistä. Liian löysät kansinarut voivat erityisesti etukannella aiheuttaa sen, että eskimopyörähdystä tehtäessä mela menee kansinarun ja kannen väliin. Oikeassa hädässä vaatii hermoja huomata tämä ja korjata tilanne. On siis paras tarkastaa narujen sopiva kireys riittävän usein. Kansiköysien on kestettävä se vetovoima, jonka kajakin kannelle kiipeävä meloja saa aikaan.

Perinteisen kokoisissa (pituus noin 3,5 m- 4 m) koskikajakeissa voidaan perä ja keulalenkistä vetää yksi köysi lähelle aukon taka- ja etureunaa asennettuun kiinnikkeeseen (esimerkiksi pultattuun nauhalenkkiin).

Etukannen köyden yhteydessä voi olla melapidikelenkki. Noin 20 cm mittainen köydenpätkä, jonka toisessa päässä on metallinen jousihaka tai muovinen kielellä varustettu haka. Pelastustilanteessa oma ja/taipelastettavan mela voidaan sitoa varresta tällä pidikkeellä nopeasti ja vapauttaa kädet muuhun työskentelyyn. Melapidikkeen pitää olla sen mittainen, että melan lavat eivät pääse siitä muodostetun lenkin lävitse. Tämän tyyppinen perinteisen koskikajakin köysistö auttaa x-pelastuksessa veden varassa olevaa nousemaan oman kajakkinsa takakannelle.

Merikajakeissa voidaan edellä selostetun melapidikkeen lisäksi käyttää narunpätää, jolla mela on varresta kiinniaukon etureunan tuntumassa etukannen köyssissä. Tämän pidikkeen tarkoitus on estää kovalla kelillä tuulenpuuskaa viemästä melaa. Tekniikan ongelmakysymys on narun sopiva mitta. Liian pitkä naru päästää melan hallitsemattoman kauas, jos se irtoaa käsistä tuulella tai ote siitä irrotetaan hetkeksi esimerkiksi re-entry amp; roll tekniikassa. Mela voi olla niin kaukana, että siitä on vaikea käsikopelolla saada otetta. Pidikenaursta vetämällä melan käsiin saamisessa, kuluu turhan paljon aikaa. Paniikki voi yllättää ja eskimopyörähdys jäädä tekemättä. Liian lyhyt naru puolestaan haittaa eskimopyörähdystä. Toinen ja luultavasti parempi tapa estää melaa karkaamasta on sitoa se kumiköysilenkillä kiinteän otekauden ranteeseen.

Kansiköyden solmimisessa päästään on tupla kahdeksikko varma solmu. Kansi-

köyden päiden yhdistämisessä tupla kalastajat on hyvä ratkaisu.

3.2.7.3. Peräsinlaitteisto/peräevä

Peräsinlaitteistot ja peräevät eivät ole melontaturvaohjeessa lueteltuja kanoottin varusteita. Ne ovat sellaisia lisävarusteita, joista melonnassa on sopivissa olosuhteissa erityisesti melonnan tehokkuutta tavoiteltaessa hyötyä. Kuitenkin jo ohjaaja tasolla on oltava perustiedot näistä laitteista. Niiden toimintakunnon tarkastaminen kuuluu jokaisen ohjaajan osata. Melontaoppaan, meri- ja koskioppaan ja melontakouluttajan pitää hallita erilaisiin peräsinlaitteisiin ja peräeviin liittyvät ratkaisut laitteen toimivuuden arvioinnin tasolla. Peräsinlaitteiden ja peräevien toimintamekanismien opettamien sujuu parhaiten rantatilanteessa ohjaaja retken käytännön osuudessa. Käytännössä minimi tuntikehyksen 8 tunnin retken aikana asiaan ei varmasti ehditä kunnolla perehtyä. Joku ohjaajakurssilaisista voi antaa lyhyen esimerkkisuorituksen siitä, kuinka peräsinlaitteet ja evät pitää tarkastaa retkelle lähdettäessä. Opaskurssilla 24 käytännön tunnin aikana tähänkin asiaan on aikaa hieman enemmän perehtyä. Evät ja peräsinlaitteet ovat kajakkien varusteita. Niistä on apua ja hyötyä erityisesti meriretkeilyssä, mutta joissakin tapauksissa myös jokiretkillä. Puhdasoppiset merimelajat suhtautuvat erityisesti peräsimeen varsin varauksellisesti, koska se ei kuulu nykyisten kajakkien esikuvien varustukseen ja lisäksi peräsimen käyttävän melojan tiedot ja taidot ohjaavista melanvedoista voivat olla arveluttavan puutteelliset. Kajakikaksikoissa peräsin on lähes poikkeuksetta.

Peräevä estää merikajakin perän sivuliukua keulan pyrkiessä nousemaan tuuleen ja helpottaa siksi suunnassa pysymistä. Peräsinlaitteessa peräsimen voidaan kääntää jaloilla, joten se on vielä tehokkaampi tapa pitää kanootti suunnassa.

Jos kajakissa on peräsinlaite tai peräevä ja sitä käytetään, on olennaista ymmärtää teknisen apuvälineen merkitys. Peräsimellä varustetulla kajakilla ei pidä meloa olosuhteissa, joissa ei selviä takaisin peräsimen rikkouduttua.

On tiedostettava pari asiaa: Ohjaavien melanvetojen hallintaa ei pidä laiminlyödä, vaikka meloisi kajakilla, jossa on peräsin tai peräevä. Peräsinlaite/peräevä on pidettävä kunnossa, jos sellainen kajakissa on, muuten se lisää vaaraa.

Peräsinlaitteisto koostuu muutamasta pääosasta: peräsinevästä, akselistasta, joka kääntää peräsinevää, vaijereista tai naruista, jotka välittävät jaloista peräsimen kääntävä voiman ja poljin tai T-tikku mekanismista, joka siirtää jalkojen liikkeen köysiin. Nämä mekaaniset osat on tarkastettava riittävän usein, jotta mahdolliset kulumisesta aiheutuvat orastavat viat havaitaan ajoissa.

Useimmissa tapauksissa kannattaa melojan etäisyys peräsimen polkimista tai tikusta säätää ensisijaisesti sopivaksi penkkiä säätämällä ja vasta tämän jälkeen peräsinlaitteistoa säätämällä.

Sama ajattelutapa sopii lievennettynä peräevään. Ei pidä meloa olosuhteissa, joista ei selviä pois, jos evä rikkoutuu (jumittuu kotelon sisälle). Evän siirtomekanismi on tarkastettava riittävän usein kulumavikojen tms. ennakoinmiseksi.

3.2.7.4. Jalka- reisi- ja selkätuet

Jalka- , reisi- ja selkätukien teknisiin ratkaisuihin liittyvä osaaminen on melontakoulutuksessa oltava esillä vastaavalla tavalla kuin peräsinlaitteisiin ja peräeviin liittyvä osaaminen. Tähän teemaan liittyvän osaamisen opettamine sujuu luontevimmin kanootin melontakelpoisuuden tarkastuksen yhteydessä. Jalkatuet ja reisituet ovat olennainen osa välitettäessä melojan melontavoima kajakin halutuksi liikkeeksi. Kilpailumuotoisesta ratamelonnasta esikuvansa ammentavassa kuntosmelonnessa melotaan suuriaukkoisella kajakilla, jossa ei ole reisitukia. Melojan polvet ovat aukossa kohollaan rinnakkain ja jaloilla poljetaan jalkatukia vasten melavetojen tehostamiseksi. Olennaista tässä on istuimen ja jalkatukien sopiva etäisyys, jotta polvet ovat sopivasti kohollaan ja mahdollistavat polkemisen. Polkemista voidaan vielä tehostaa kiinnittämällä jalkatukiin remmilienkit, joiden alle jalkaterän kärjet työnnetään. Silloin polkemisessä saadaan aikaan sekä työntö että veto vastaavalla tavalla kuin pyöräilyssä, jos käytetään varvaskoukkuja tai lossipolkimia.

Tilavarunkoisessa pieniaukkoisessa merikajakissakin (jokiretkeilykajakissa) voi polkea jonkin verran. Jos käytetään pedaali-jalkatukia, niin se haittaa polkemista. Levyjalkatukea tai tankoa vasten on helpompi polkea. Toisaalta mitä vaativammisissa olosuhteissa (meren aallokko, kosken kuohut) melotaan, niin sitä tärkeämmäksi tulee kajakin käsiteltävyys. Silloin väljyydestä, joka mahdollistaa polkemisen on vain haittaa. Mitä teknisemmästä melonnasta on kysymys, niin sitä tiiviimmin melojan pitää istua kajakissaan. Jo perus koskimelonnessa on jalkatuet syytä säätää niin lähelle, että ne suorastaan painavat reisiä reisitukiin ja alaselkää selkärempiä vasten. Silloin melontatuntuma on täsmällinen eli melan kajakkia ohjaava voima välittyy ilman välystä kajakin liikkeeksi. Tiukasti kajakissaan istuva ei myöskään rajussakaan kaatumisessa tipahda kyydistä, vaikka ei silmänräpäyksessä osaisikaan puristaa reisillään reisitukiin. Free style melonnassa meloja kiristää itsensä jalka- ja reisitukia vasten vipukiristeisellä selkätuen kiristimellä.

Tiukka kajakissa istuminen on luonnollisesti suhteessa melojan taitoihin. Tiivistä

istumista ei pidä viedä sellaiselle tasolle, että ei pysty haveritilanteessa vapautumaan kajakistaan. Tässä mielessä esimerkiksi squirt kajakeissa käytetyt jalkojen välissä olevat itsemurhakiilat ovat lajia pitkään harrastaneiden erikoisvälineitä.

3.2.8. Muut ensisijaisesti melontaturvallisuuteen liittyvät varusteet

Tässä kohdassa käsiteltävät varusteet ovat melontaturvallisuusohjeessa lueteltuja joko kanootin tai melojan varusteita. Niihin liittyvät perusasiat tulee hallita jo melonnan ohjaajan. Opastasolla ja melontakouluttajilla tiedon ja osaamisen on oltava ainakin omalla erityisalueella varusteen käyttökelpoisuutta arvioivalla tasolla. Näihin varusteisiin liittyvien asioiden opettamien sujuu parhaiten siinä melonnan käytännön tilanteessa, johon ne turvallisuutta lisäävänä tekijänä liittyvät. Näiden varusteiden käytön opettelua ja siihen liittyviä opetusvinkkejä käsitellään perusteellisemmin turvallisuus luvussa. Tässä varusteet vain esitellään lyhyehkösti teknisestä näkökulmasta.

3.2.8.1. Tyhjennyspumppu

Tyhjennyspumppu tai muu tyhjennyslaite on melonnan turvaohjeen kohdassa 3.1 Kanootin perusvarustus mainittu laite. Käyttökelpoisimmaksi tyhjennyspumppu tyypiksi on osoittautunut irrallinen mäntäpumppu. Irtopumpulla voidaan tyhjentää mitä tahansa retkiryhmän kajakkia. Muutama pumppu riittää suurenkin melontaryhmän tarpeisiin. Kiinteä pumppu palvelee vain sitä kajakkia, jossa se on ja vikaantumisenkin kannalta kiinteä ratkaisu on hankalampi. Tyhjennyspumppu on sellaisen meriretkeilyn turvallisuusväline, jossa onnistuneen toveripelastuksen jälkeen pitää kajakin istuinkaukalo pumpata tyhjäksi. Sellaisilla retkillä, joissa rannat ovat lähellä (joet ja suojaist järvi- tai meren sisäsaaristoretket) ei tyhjennyspumppua välttämättä tarvita, vaan melontaturvaohjeessa mainituksi tyhjennysvälineeksi riittää muovisesta tiivistemehupullosta tehty äyskäri tai vettä imevä sieni.

3.2.8.2. Pilli tai muu äänimerkinantolaite

Pilli tai muu äänimerkinantolaite on melonnan turvaohjeen kohdassa 4.2 melontatilanteen johtajan harkinnan mukaan melojalle kuuluvia varusteita. Pilliksi käymikä tahansa kosteissa olosuhteissa hyvin toimiva pilli. Palloilulajeissa tuomarien käyttämät pillit ovat sopivia samoin 100 N kelluntapukineen vesiolosuhteisiin testattu pilli. Pilli on parasta kiinnittää melontaliiviin narun päähän. Silloin sitä on helppo käyttää ja se seuraa varmasti melojaa. Kaulassa oleva pilli voi kaatumistilanteessa hukkuu ja veden varaan joutuneelle melojalle se olisi varsin käyttökelpoinen tapa kiinnittää huomiota varsinkin olosuhteissa, joissa näkyvyys on huono.

Melonta-alan liikkeissä on myytävänä myös sumutorvea, johon puhalletaan. Siitä lähtee huomattavasti pilliä voimakkaampi ääni. Melojille on olemassa myös pon-nekaasulla toimivia sumutorvia.

3.2.8.3. Valkoinen valo

Myös valkoinen valo on melonnan turvaohjeen kohdan 4.2 varusteita. Sen lisäksi on todettava, että vesiliikennelaki edellyttää, että myös meloja tekee itsensä huonoissa näkyvyysolosuhteissa näkyväksi näyttämällä tarvittaessa valkoista valoa. Vähimmillään vesiliikennelain edellyttämäksi valkoiseksi valoksi riittää tarvittaessa sytytettävä taskulamppu. Se ei kuitenkaan ole varsinkaan yksikkökajakilla melovan kannalta käytännöllinen ratkaisu. Taskulampun käyttö vie toisen käden, jota tarvittaisiin melontaan, jos merenkäyntiä on edes jonkin verran. Pimeässä ihmisen tasapaino huononee, koska näköaisti ei tue tasapainoaistia. Käytökelpoisin ratkaisu valkoisen valon näyttämiseen lienee otsalamppu. Erityisesti nykyiset led tekniikkaan perustuvat pienet ja kevyet otsalamput ovat mainioita, koska ne ovat toimintavarmoja ja valon palo aika samoilla paristoilla on erittäin pitkä. Meloja ei valollaan valaise kulkureittiään, vaan tekee vain itsensä näkyväksi. Siksi heikkotehoinenkin otsalamppu riittää. Voimakkaampi valo vain heijastuu takaisin kajakin kannesta, melan lavoista ja vedestä ja huonontaa melojan hämäränäköä. Jos käytetään kiinteää mastolyhtyä, niin sen on näytettävä valoa kaikkiin suuntiin. Lyhty mastoineen on syytä sijoittaa aika kauaksi melojan taakse takakannelle, jotta se häikäisee mahdollisimman vähän.

Aivan viime vuosina led valoihin perustuva tekniikka on kehittänyt tuotteita myös retkeilykäyttöön. Led valaisimien kiistaton hyvä puoli on valaistustehoon nähden erittäin pieni virran kulutus. Pienet paristot riittävät kymmenien tuntien käyttöön. Melojalle sopiva led valaisin on pienikokoinen otsalamppu. Joissakin tämän tyyppisissä valaisimissa on punainen kaihdin ja lampun saa myös vilkkumaan. On muistettava, että kansainvälisten meriteiden sääntöjen mukaan vilkkuva punainen on lateraaliviitan valo ja tasainen punainen on aluksen vasemman kyljen kulkuvalo. Vilkkuva valkoinen valo on kardinaaliviitan merkki. Melojan ei pidä käyttää punaista eikä valkoista vilkkua, koska siitä ei ole mitään hyötyä ja se on lisäksi selvästi kiellettyä ja voi johtaa väärään vaaralliseen navigointiin. Sen sijaan jatkuva punainen valo kartan valaisemiseen on melojan kannalta parempi, kuin valkoinen valo, koska se häiritsee pimeänäkökyä vähemmän. Punaista valokiilaa voi vielä tarvittaessa teipeillä rajoittaa pistemäisemmäksi, jolloin se on tyypiltään entistä kauempana laajassa sektorissa näkyvästä veneen kulkuvalosta eikä voi siihen sekoittua, varsinkaan kun valoa käytetään vain pieni hetki kartan valaisemiseen ja valon käyttösuunta on alaspäin kohti kajakin kannella olevaa karttaa, eikä vaakatasossa. Jos meloja havaitsee veneliikennettä on varmuuden vuoksi hyvä vaihtaa

valo valkoiseksi.(teksti neuvoteltu Merenkulkulaitoksen Pekka Korhosen kanssa 31.1.05)

3.2.8.4. *Melakelluke*

Myös melakelluke kuuluu turvaohjeen kohdassa 4.2 lueteltuihin melontatilanteen johtajan harkinnan mukaan tarpeellisiin varusteisiin Tällä perusteella jo melonnan ohjaajalla pitäisi olla perustiedot melakellukkeen toiminnasta. Tosin hänen toiminta-alueellaan: helpot retket suojaisissa olosuhteissa, lajiesittelyt, alkeiskurssit pelastautuminen mahdollisen kaatumisen sattuessa voidaan järjestää niin, että melakelluketta ei tarvita. Oppaiden ja merioppaiden ja melontakouluttajien pitää tietää ja tuntea melakellukkeen hyvät ja huonot puolet. Koskimelonnessa melakelluke ei ole tarpeellinen.Melakellukkeen käytön opettelu sujuu luontevimmin pelastusharjoitusten yhteydessä. Harjoitus on hyvä järjestää niin, että erilaisten pelastusmenetelmien toimivuutta voidaan vertailla. Melakelluke on melko tukevasta muovista valmistettu pussi, joka ilmaa täyteen puhallettaessa kiristyy melan lavan ympärille. Ilmaa täynnä oleva melakelluke kannattaa niin paljon, että melaa voidaan käyttää olennaisena tukena vedessä olevan melojan kiivetessä kajakkiinsa.

Melakellukkeen luonteesta turvallisuusvälineenä on syytä tehdä muutamia päätelmiä:

1. Vain ehjä melakelluke voi pelastaa. Muoviin tulee helposti reikiä, joten kellukkeen eheys on testattava riittävän usein.Vain ehjä melakelluke voi pelastaa. Muoviin tulee helposti reikiä, joten kellukkeen eheys on testattava riittävän usein.
2. Melakelluke on sellainen tekninen väline, joka tuudittaa helposti turvallisuuden tunteeseen. Jos onnistut uimahallissa kiipeämään matalakantiseen kajakkiin melakellukkeen avulla, niin se ei tarkoita että melakelluke pelastaa sinut tosi tilanteessa, kun olet kaatunut kunnon aallokossa. Jotta melakelluke pelastaa, niin sen käyttöä on harjoiteltava paljon. Mitä korkeampi on kajakin takakansi, niin sitä hankalampaa on melakellukkeen käyttö.Melakelluke on sellainen tekninen väline, joka tuudittaa helposti turvallisuuden tunteeseen. Jos onnistut uimahallissa kiipeämään matalakantiseen kajakkiin melakellukkeen avulla, niin se ei tarkoita että melakelluke pelastaa sinut tosi tilanteessa, kun olet kaatunut kunnon aallokossa. Jotta melakelluke pelastaa, niin sen käyttöä on harjoiteltava paljon. Mitä korkeampi on kajakin takakansi, niin sitä hankalampaa on melakellukkeen käyttö.
3. Melakellukkeen käyttö re-entry and roll menetelmässä on selvä lisäapu ja

tästä tullaankin johtopäätökseen. Melakellukkeen käyttö re-entry and roll menetelmässä on selvä lisäapu ja tästä tullaankin johtopäätökseen.

4. Melakelluke ei korvaa millään tavalla eskimopyörähdysten osaamistarvetta, vaan on sitä täydentävä pelastustekniikka (toimii yksin ei tarvita toista melojaa) Melakelluke ei korvaa millään tavalla eskimopyörähdysten osaamistarvetta, vaan on sitä täydentävä pelastustekniikka (toimii yksin ei tarvita toista melojaa)

3.2.8.5. Hinausvyö ja hinausköysi

Melonnan turvaohjeessa hinausvyö ja hinausköysi katsotaan melontaretken johtajan varusteisiin kuuluviksi välineiksi. Niihin liittyvien perusasioiden tuntemus kuuluu jo melonnan ohjaajan taitovaatimuksiin, mutta varsinaisesti niiden todelliset käyttötilanteet liittyvät melontaoppaan, koski- ja merioppaan toiminta-alueeseen. Jos ohjaajatasen melontatilanteissa retkillä tai alkeiskurssilla joudutaan tilanteeseen, jossa hinausvyön ja köyden käyttö on välttämätöntä, niin silloin on mitä luultavimmin kyse muusta kuin suojaisista saaristoretkistä tai alkeiskurssittamisesta, Melonnan ohjaajan pitää tuntea välineiden ominaisuudet kyetäkseen ennen muuta opettamaan niiden käyttöä harjoitusmielessä. Vasta melontaoppaiden, koski- ja merioppaiden toimenkuvaan kuuluu hinausvyön ja köyden käyttö tarvittaessa tositilanteessa. Koskimelontatilanteessa hinausvyön ja köyden käytön opettelu sujuu luonnollisella tavalla, kun opetustilanteessa vain sovitaan, että kaatu-neet, jotka joutuvat veden varaan hinataan rantaan. Yksi koulutettava ottaa uimarin, toinen kajakin köyden päähän ja kolmas melan köyden päähän. Merimelon-nassa hinausköyden käyttö jää harjoittelutilanteessa helposti liian helpoksi: hinausta harjoitellaan tyynellä ja suojaisissa oloissa, kun tosi tarve ilmenee useimmiten aallokossa hinaamista pitää siis harjoitella myös aallokossa. Hinausvyö/köysi systeemissä on kaksi pääosaa: melojan vyötäisillä oleva hinausvyö, josta pitää voida irrottautua yhdellä kädellä nopeasti ja vyöstä lähtevä köysi, jonka toiseen päähän hinattava kiinnitetään.

Varustelultaan monipuolisissa koskimelontaan tarkoitetuissa melontaliiveissä hinausvyö on valmiina. Sen jatkeeksi tarvitaan vain köysi. Sellaisenkin ainakin ns. lehmän häntä mallia voi ostaa kaupasta. Myös tehdasvalmisteisten hinausvöiden irtoaminen on tarkastettava käytännössä. Merimelontaan tarkoitettuja irrallisia hinausvyö/köysi yhdistelmiä löytyy melonnan erikoisliikkeiden hyllyiltä. Joissakin malleissa köysi on liian lyhyt. Meriolosuhteissa kunnolla toimivan köyden pitäisi olla noin 15 m mittainen.

Hinausvyön ja köyden voi myös rakentaa 4-5 cm leveästä nailonremmistä katkaisemalla sopivan palan ja ompelemalla siihen n. 25 cm matkalle leveää tarranau-

haa soljeksi. (Tarranauha ei saa käytössä roskaantua, muuten se ei pidä kunnolla) Vyöhön on jätettävä n. 20 cm pitkä roikkuva pää, josta tarranauhan voi nopeasti käsikopelolla kiskaista auki.

Vyöhön kiinnitettävän vetoköyden pituus on koskimelonnassa noin 2 m, merimelonnassa 15 m. Koskimelojan lyhyessä hinausköydessä tarvitaan jousto. Pätäkä punoksella päällystettyä 6-8 mm kumiköyttä toimii hyvänä joustona. Koskimelojan hinausköyttä voidaan vielä lyhentää rakentamalla se kokonaan riittävän venyvistä kumiköydestä. Köyden vapaassa päässä on mahdollisimman helppokäyttöinen (parhaiten toimii jousihaka, josta on runko-osan kärjen lovi viilattu pois) karbidihaka, joka kiinnitetään hinattavan kajakin/kanootin keula- tai perälenkkiin.

Vetovyö on koskiosuuksilla oltava jatkuvasti päällä. Lyhyt hinausköysi voidaan tunkea melojan kainalosta liivin sisään siten, että se on sieltä nopeasti tempaistavissa esiin. Lyhyt kumiköydestä valmistettu lehmän hännäksi kutusuttu hinausköysi voidaan kiinnittää haasta melontaliivin remmien lenkkiin tai hartiaviilekkeeseen.

Merimelojan pitkä hinausköysi on hyvä pakata vyöhön ommeltuun tarralla suljettavaan kangastaskuun. Taskusta köysi purkautuu hinaustilanteen alkuvaiheessa siististi. Näin vältetään aina vaarallinen köysiin sotkeutumisen vaara. Hinausköysi purkautuu pussista vasta hinaavan kajakin loitontuessa hinattavasta kohteesta.

Koskimelojan lyhyt hinausköysi voidaan helposti muuttaa merimelontaan sopivaksi, kun sitä jatketaan ns. liivintaskumallisella heittoliinalla. Heittoliinassa pitää tätä varten olla yksi karbidihaka Heittoliinan on oltava yhden käden saatavilla. Paras paikka merihinauksessa käytettävälle heittoliinalle on melojan edessä kajakin kannella kumiköysiverkon alla.

3.2.8.6. Heittoliina

Heittoliina mainitaan melonnan turvaohjeessa kohdassa 4.3 koskimelontaan liittyvänä retken johtajan varusteena. Heittoliinan varsinainen tilanteen mukainen käyttö on opas- ja koskiopas tason toimintaa. Melonnan ohjaajan toiminta-alueeseen liittyvä melonta korkeintaan I luokan koskissa ei tyypillisesti edellytä heittoliinan käyttöä. Ohjaaja tasolla heittoliinan käytön hallinta liittyy paremminkin heittämisjärjestyksiin, kuin todellisessa vahinkotilanteessa sen käyttämiseen koskimelonnan pelastustekniikkana. Peruste tähän on se, että koskeen heitettävät köydet vaivat myös lisätä vaaraa. Asiaansa hallitsemattomalta (kosken virtaustilanteiden puutteellinen ymmärtäminen) heittoliina voi vaarallisesti sotkeutua sekä veden varassa olevaan uhriin että kosken kiviin. Heittoliinan käytön opettaminen tapahtuu

parhaiten käytännössä. Heittoharjoittelu kannattaa aloittaa maalla kiinteään maaliin. Seuraavaksi heitellään veteen paikallaan olevaa uimari kohti. Nämä harjoitukset sopivat hyvin ohjaajatasolle. Köyden heittäminen harjoitusmielessä tarkoituksettisesti koskessa uivalle kohteelle on opas- ja koskiopas kurssin asiaa. Koskime-lojan heittoköysi on pakattuna kangaspussiin. Kun pidetään köyden toisesta päästä kiinni ja heitetään pussi, niin köysi purkautuu. Uusintaheitto tehdään käyttämällä vedellä täytettyä pussia heittopainona. Heittäjä ei saa kietoa heittoköyttä käsien-sä ympäri siten, että ei pysty siitä nopeasti vapautumaan. Todellisessa tilanteessa pitää yrittää uhrin huomio kiinnittää ennakoon heitettävään köyteen huutamalla, pillin vihellyksellä, melaa tai heittopussia heiluttamalla. Heittoköyden pituus on mitoitettava koskien leveyden mukaan. Pitkällä köydellä vuolasvetiseen kapeaan ränniin heittäessä liika köysi helposti tarttuu pinta- ja pohjakiviin. Heittäessä pitkää köyttä kapeassa uomassa heitetään vain sopivan mittaista pätkää. Liika köysi on purettu rannalle. Heittäjän pitää varoa, että ei sotkeudu heittotilanteessa rannalle purettuun köyteen. Uhria ei vedetä köydellä rantaan, vaan kiristyvän köyden annetaan painaa uhri rannan akanvirtaan. Hyvä heittoköysipelastajan paikka on sellainen, jossa köydessä roikkuva uhri ajautuu selvään akanvirtaan.

Paremmen puutteessa heittoköydeksi kelpaa myös pyykkinarua hieman vahvem-pi kelluva polypropeeniköysi, jonka päähän on kellukkeeksi ja samalla heittopai-noksi kiinnitetty muovinen kahvallinen tiivistemehupullo (pullossa pari desiä vet-tä painona).

Kriittisesti pitää suhtautua ohjaajan liivin taskussa pidettävään heittoliinaan, jo-ta on tarkoitus heittää kajakista. Tällaisen heittoköyden on oltava riittävän lyhyt (maksimipituus 10 m) ja heittäjän rutinoitunut koskipelastaja.

Heittoköysi vaikuttaa varusteelta, jonka voi helposti itsekin rakentaa. Omatoimi-suuden esteenä useissa tapauksissa on kuitenkin se, että normaalisti rautakaupassa tai veneliikkeissä myytävien kelluvien köysien punonta on niin tiukka, että kan-keahkot köydet eivät purkaudu heittopussista. Jos rakennat oman heittoköysipus-sin, niin varmista sullotun köyden sujuva purkautuminen heittopussista.

3.2.8.7. Hätäraketit tai soihdut

Hätäraketit ovat melontaturvallisuusohjeen kohdan 4.3 mukaan retken johtajan tai kouluttajan varusteita, kun melotaan merellä tai suurilla sisävesillä. Toistaisek-si melontakursseilla ei voida käytännössä kouluttaa punaisien hätärakettien käyt-töön, koska hätäraketin ampuminen muuta kuin toisi tilanteessa on lain vastaista. Ainakin meriopas kursseilla pitäisi raketin ampumista kuitenkin kuivaharjoitella eli käytä laukaisuohjeet läpi. Hätäraketit ovat pyroteknisiä välineitä, joiden käyt-

töä säädellään laissa räjähdysvaarallisista esineistä ja räjähdysaineasetuksessa. Tavanomaiset kädestä laukaistavat raketit eivät ole ampuma-aseita ja niitä voi täysi-ikäinen henkilö ostaa vapaasti alan liikkeistä. Punaisen hätäraketin laukaisu muuta kuin todellisessa hätätilanteessa on lailla kielletty. Hätäraketeissa on vanhenemispäivämäärä. Merialueella merivartiosto ja sisämaassa poliisiviranomainen voi antaa esimerkiksi veneilyseuroille luvan tiettyinä aikana tietyssä paikassa laukaista harjoitusmielessä hätäraketteja. Ensimmäisen ja seuraavan hätäraketin sopiva laukaisuväli on 10-15 min. Mitä kauempana meren ulapalla ollaan, niin sitä perustelumpi on hieman pidempi laukaisuväli suojaisemmissa olosuhteissa laukaisuväli voi olla lyhyempi. Kakkosrakettia seuraavat raketit voidaan ampua lyhyemmällä välillä. Rakettien laukaisuvälillä pyritään siihen, että erityisesti ensimmäisen ja toisen laukaisun välillä kuluu aikaa sen verran, että raketin mahdollinen havaintija on tehnyt ilmoituksen ja viranomaiset ovat jo tähystysvalmiudessa, kun toinen raketti ammutaan. Merihädässä veden varassa olevan melojan näkökulmasta raketit tulee luonnollisesti myös ampua sellaiseen tahtiin, johon vielä toimintakyky riittää. Meripelastukseen lähtevällä viranomaisella on tunnin hälytysaika. Virka-aikana lähdetään käytännössä heti, mutta virka-ajan ulkopuolella liikkeelle lähtö on hitaampaa, koska pelastajat eivät ole valmiudessa aluksissaan.

3.2.8.8. Kanootin paikkaustarvikkeet ja korjausvälineet

Kanootin paikkaustarvikkeet ovat turvaohjeen kohdan 4.3 retkenjohtajan ja kouluttajan varusteita. Ohjaajatasen toiminnassa paikkaustarvikkeeksi riittää rulla ilmastointiteippiä. Opas- ja erityisesti koskiopas joutuvat erämaaolosuhteissa erityisesti jokireiteillä tilanteisiin, joissa kanootteihin tulleita pahojakin murtumia on pystyttävä korjaamaan. Melontaohjaajien/oppaiden/kouluttajien kurssituksessa ei voida lähteä siitä, että melontakurssit tarjoavat myös kanoottien korjaamiseen yms. huoltoon ja ylläpitoon liittyviä käden taitoja siinä määrässä, että niillä selviää erämaaolosuhteissa. Käden taitojen omaksuminen vie aikaa. Lyhytkursseilla näitä asioita oppisivat vain kaikkein kätevimmat, vaikka koko kurssin tuntimäärä uhrattaisiin korjaustekniikoiden opettamiseen. Tästä syystä seura/harrastustoimintaan liittyvillä kursseilla nämä asiat jäävät paremminkin muistilista tyyppiseksi teoriakoulutukseksi. Ilmastointiteipin käyttöä toki pitäisi kokeilla käytännössäkin. Huolto/korjausasiat pitää kuitenkin Opas/kouluttaja tasolla käsitellä siten, että tulevalle oppaalle/kouluttajalle jää selkeä käsitys, millaisia korjaustaitoja vaativat retket edellyttävät. Tämän tiedon varassa hän voi itse arvioida valmiutensa toimia ryhmän oppaana retkellä, jossa kanootin paikkaustarve on todennäköinen.

Tilanne on toinen alan ammatillisessa koulutuksessa. Eräoppaan ammattitutkintoon valmistavilla kursseilla, tai seikkailupainotteisilla liikunnanohjaajakursseilla pitäisi huomata, että käden taidoissa ei keskitytä vain eräperinteeseen, vaan

opetetaan korjaamaan myös keskeisiä nykyaikaisia liikuntavälineitä puutteellisissa maasto-olosuhteissa. Kosken kivissä kalustoon tulee eriasteisia vaurioita. Sitä varten tarvitaan paikkausvälineitä. Helpohkoilla koskireiteillä (luokka I-II) riittää rulla harmaata ilmastointiteippiä. Jos käytetään lujitemuovikalustoa, niin vaativilla retkillä tarvitaan hartsia, kovettajaa, lujitteita ja työvälineet. On muistettava, että suuri pitoisuus kovettajaa hartsissa voi sytyttää seoksen. Siksi ne on pakattava riittävän erilleen. Polyeteenikalustoon tulleen pienen pistemäisen reiän tai murtuman voi varovaisesti sulattaa umpeen myös kaasuretkikeittimen lämmöllä. Työ vaatii erityistä huolellisuutta, koska liekki on tarkoitukseen aivan liian kuuma: sulava muovimassa alkaa helposti kiehua ja syttyy tuleen. Lisämuoviainetta voi vuolla paikkaustarpeeseen esimerkiksi monien koskikajakkien aukon sisäreunuksesta. Melonnan erikoisliikkeissä myydään myös muovipaikkaukseen tarkoitettuja muovitankoja. Varsinaisesti polyeteenin paikkaamiseen tarvitaan kuumailmapuhallin, mutta tiettömillä saloilla on tultava toimeen vaatimattomilla välineillä.

Polyeteenin pintaa voi periaatteessa yrittää hapettaa nestekaasuliekillä. Hapettamisen vaatii 1700 asteen lämpötilan. Jos vaurioituneen alueen onnistuu liekittämään sinisellä liekillä (liekki ei saa lehahtaa oranssiksi), niin tulos lienee tyhjää parempi. Liekitettävää aluetta ei pidä hioa. Liekitetyn alueen liimausominaisuudet ovat liekittämätöntä paremmat ja siihen voidaan paikka liimata uretaaniliimalla esimerkiksi Sikaflexillä tai laminoida lasikuitupaikka epoxihartsilla. Koska hapetuksen onnistumien on epävarmaa, niin paikka voidaan varmistaa popniiteillä.

3.2.9. Muut melonnan turvaohjeessa luetellut varusteet

Melonnan turvaohjeen kohdassa 4.3 luetellaan jo tässä käsiteltyjen melontavarusteiden lisäksi joukko yleisesti retkeilyyn liittyviä varusteita, joilla on melontaturvallisuutta lisäävää merkitystä. Melontaohjaajien, oppaiden ja kouluttajien on hallittava näiden välineiden käyttö siinä laajuudessa kun ohjattava melontatilanne edellyttää. Kanoottiliiton eri tasoisten ohjaaja ja opaskurssien minimituntimäärien puitteissa ei juurikaan ehditä kiinnittämään huomiota näiden välineiden käytön taakse kätkeytyvään yleiseen retkeilytietoon ja taitoon, vaan nämä asiat jäävät väkisinkin taustalle ja niiden hallinta jää paljolta kurssilaisten omalle vastuulle, kun kursseilla keskitytään ensisijaisesti melontateemoihin. Joillakin esimerkkitalanteilla, vaikkapa ohjaajakurssilaisen antama näyte teemasta, mitä nuotion sytyttämisessä pitää ottaa huomioon näistä asioista voidaan muistuttaa kurssilaisille. Tärkeä ensiapu teema on rajattu ohjaaja- ja opaskurssien tuntikehysten ulkopuolelle. Osaaminen sillä alueella näytetään voimassa olevalla SPR:n ea-kortilla. Luontomatkailun ammatillisessa koulutuksessa minimituntimääriä laajemmilla melonnan ohjaaja- ja opaskursseilla tulisi muistaa integroida tässä luvussa käsiteltyt ja ammatillisilla kursseilla yleisesti laajasti käsitellyt teemat me-

lontaan. Melojan ensiapupakkaus on sisällöltään normaali retkeilijän ensiapupakkaus. Tavanomaisia melontaretkeilyyn liittyviä melonnan aiheuttamia ensiapua edellyttäviä vammoja ovat hiertymät, rakot, auringon polttama iho (ennalta ehkäisy unohdettu) ja rasitusvammat, pahimmillaan jännetupen tulehdus. Koskimelonassa akrobatialiikkeisiin liittyvä tyyppivamma on olkapäänivelen luksaatio kansan kielellä sijoiltaan meno. Huonolla tuurilla tämän vamman voi saada aika tavanomaisessakin koskimelonassa, jos kaatumistilanteessa mela osuu rajusti kiveen.

Melontaretkeilijän ensiapupakkaus on täysin vesitiivis. Kun melotaan kaukana rannasta, ensiapupakkaus pitää olla pakattuna siten, että se voidaan ottaa esiin rantautumatta.

Maalla tauoilla ja yöleirissä vammojen kirjavuus on laaja. Tavanomaisia pikku ongelmia aiheuttavat leiriaskareissa syntyvät haavat ja pienet palovammat. Melojan leiripaikan usein kallioisilla ja kivisillä rannoilla kaatuminen voi johtaa hyvin vakavaan vammautumiseen. Liukkailla kivillä ja kallioilla pitää liikkua varovaisesti ja joissakin tilanteissa kypärää kannatta pitää päässä maallakin.

Melontaretkeilyyn liittyvä vakava ensiaputilanne on hypotermia sitä varten turvaohjeen kohdassa 4.3 mainitaan lämpösuojain. Yksinkertaisin lämpösuojain on ns. avaruuslakana. Lämpösäteilyä takaisin heijastavalla kiiltävällä pinnalla varustettu muovikalvo tai kangas. Yöretkeläisen lämpösuojaimia ovat luonnollisesti makuupussit ja makuualustat.

Turvallisuuteen liittyvänä melontavarusteena puukkoa ja/tai katkaisuveistä meloja tarvitsee sotkeennuttuaan tai jäätyään kiinni heittoliinojen tai hinausvöiden köysiin tai jopa kansinaruihin haveritilanteessa. Tällainen vaara on erityisesti koskimelonassa. Erämaaretkillä on perusteltua, että köysistä irtautumiseen sopiva veitsi on jokaisen retkikunnan jäsenen pelastusliivissä.

Olisi hyvä, jos veitsen pystyisi ottamaan käyttöön yhdellä kädellä. Nykyisessä lainsäädännössä teräaseista säädetään järjestyslaissa. Lain tulkinnassa otetaan huomioon myös käyttötarve. Perusteltujen työkalujen käytön pitää myös olla mahdollista. Nopeimmin käyttöön otettava köyden katkaisuväline lienee mekanismiltaan stiletin tapainen laite. Eli työkalun terä ponnahtaa esiin jousimekanismin vaikutuksesta. Tällaisen koskimelojan köyden katkaisutyökalun terän tulisi kuitenkin olla niin muotoiltu, että on ilmiselvästi kyse köydenkatkaisutyökalusta eikä järjestyslain kieltämästä stiletistä. Ylemmällä hallinnon tasolla tämän tyyppisiä kysymyksiä käsittelee Sisäasianministeriön Arpajais- ja Asehallintoyksikkö. (ks järjestyslaki 3. luku 9. §)

Rannalla puukkoa käytetään leiriaskareissa. Turvallisuuteen liittyvää on nuotion sytyttäminen hätätilanteessa. Myös tässä mielessä on hyvä, että veitsi seuraa melojaa kelluntapukineen taskussa.

Tulentekovälineitä (tulitikkuja, sytyttimiä, mahdollisesti sytytyspaloja) tarvitaan normaaleissa leiriaskareissa, mutta myös hätätilanteissa. Ääriolosuhteissa voi olla perusteltua, että tulentekovälineet ovat jokaisen retkikunnan jäsenen mukana kelluntapukineen taskussa.

Matkapuhelimen vakavampi käyttötarve retkillä liittyy avun hälyttämiseen. Jotta matkapuhelimessa varmasti on virtaa tällaisessa tilanteessa, niin sitä varten kannatta yksi vara akku pakata erikseen, niin, että sitä ei käytetä ollenkaan tavalliseen puhumiseen eikä se myöskään voi purkautua puhelimen mennessä päälle retkita-varoiden puristuksesta.

Pieni tulitikkulaatikon kokoinen radio kuuluu retkikunnan johtajan varusteisiin. Erityisesti meriretkillä sitä tarvitaan turvallisuusmielessä säätiedotusten kuunteeluun. Radion ja kännykän kautta saatavat sääpalvelut ovat sopivasti toisiaan korvaavina turvallisuutta lisääviä.

3.2.10. Muut erityisesti melontaretkelyyn liittyvät varusteet

Tämän kohdan varustetietämys on jokaisella ohjaaja/opas/kouluttaja tasolla oltava hallinnassa vähintään siinä laajuudessa, kun varusteta käytetään ohjaajan/oppaan/kouluttajan johdolla erilaisissa melontatilanteissa.

Kanootin/kajakin pakkaaminen retkivarustuksella kuuluu ohjaaja/opas/kouluttaja koulutukseen siinä määrässä, mitä kunkin tason retkien vetäminen edellyttää. Jo ohjaaja tason perusteissa on lähdettävä siitä, että pakkaaminen on olennainen osa retken turvallisuutta. Yleinen varustietous välittyy koulutustilanteissa parhaiten keskustelemalla erilaisista varusteista omakohtaisien kokemusten perusteella. Kurssin vetäjän kannattaa tiedostaa todellisen varustetietämyksen ja varusteilla snobbailun ero. Parasta antia varustekeskustelussa ovat autenttiset kuvaukset varusteen toiminnasta vaativissa olosuhteissa. Varsinaisen melontavarustuksen lisäksi (käsitelty laajasti tässä melonnan turvaohjeen mukaisella tavalla) melojan erityisvarusteet liittyvät pääasiassa yhteen teemaan: kosteuden kanssa pärjäämiseen.

Vesitiiviit varustesäkit turvaavat osaltaan melojan hyvinvointia tauoilla ja leiriolosuhteissa. Varustesäkkejä valmistetaan usean tyyppisistä vesitiiviillä kalvolla varustetusta kankaista. Mahdollisia kyllästysmateriaaleja ovat esimerkiksi PVC ja

uretaani. Kankaan vesitiiviiden lisäksi myöskin saumojen pitää olla täysin vesitiiviitä. Vesitiiviys taataan teippaamalla ommellut saumat vesitiiviiksi tai käyttämällä hitsattuja saumoja (esimerkiksi PVC pressua on helppo hitsata). Varustesäkki suljetaan vesitiiviisti rullaamalla säkkiä suusta muutama kierros ja taittamalla rullaus ympyräksi. Säkin suun reunoissa on pikasoljet, jotka lukitsevat rullauksen ympyrän muotoon.

Vuotava varustesäkki voidaan paikata liimaamalla Liqui Sole liimalla kangaspaikka vuotokohtaan. Kankaan laadulla ei varsinaisesti ole väliä, koska vesitiiviiden takaa paikan ja alkuperäisen varustesäkin väliin jäävä liimakalvo.

Kunnollinen varustesäkki on ehdottoman vesitiivis. Siksi vanhat säkit kannattaa aina testata ennen pidemmälle retkelle lähtöä. Varmimmin mahdolliset vuodot paljastuvat, kun säkki täytetään vedellä ja katsotaan kostuuko kuiva päällyskangas mistään kohtaa.

Erityisesti lujitemuovirakenteisissa kanooiteissa ja kajakeissa voi olla lujitteen ja hartsin muodostamia teräviä piikkejä, jotka voivat reikiinnyttää varustesäkkiä. Uusi kanootti kannattaa erityisesti saumojen kohdalta aina tarkastaa tässä mielessä ja tarvittaessa hiomapaperilla poistaa piikit. Myös hiekka reikiinnyttää varustesäkkejä, kun varusteiden pakkaamisen ja purkamisen yhteydessä säkkiä usein joudutaan varsin kovakouraisesti sullomaan kajakin kannen alle. Siksi hiekan pääsyä kanoottiin kannattaa välttää ja tyhjennyssienellä voi aina tilaisuuden tullen poistaa hiekan jyväsiä kanootista.

Parhaat varustesäkkikankaat ovat huomattavasti kestävämpiä mekaaniseen kulumiseen liittyviä ilmiöitä vastaan. Yleensä pehmeäpintaiselta tuntuva varustesäkkikangas on paljon herkempää reikiintymään kuin kova melkein peltimäiseltä tuntuva materiaali.

Pitkillä erämaisilla jokiretkillä varusteita joudutaan toisinaan myös kantamaan pitkiäkin matkoja vesistöstä toiseen tai laskettavaksi liian vaikeiden ja vaarallisten koskijaksojen ohi. Silloin kannatta kiinnittää huomiota siihen, kuinka varustesäkkejä voidaan kantaa maalla. Avokanootteihin tarkoitetuissa suurissa varustesäkeissä on kantoviilekkeet kuin repuissa. Osasta kajakkimelontaan tarkoitettuja säkeistä löytyy valmiina kiinnikkeitä, joihin tilapäiset kantoviilekkeet voidaan kiinnittää.

Pitkällä harrastuksessaan oleva meloja voi teettää myös haluamansa tyyppisen varustesäkin. Tilaustyönä tehty varustesäkki voidaan mitoittaa tarkasti johonkin avokanoottimalliin sopivaksi. Kanootin ja säkin kiinnityspisteet voidaan mitoittaa

sopimaan toisiinsa. Sellaisia peitealan yrityksiä, joilla on PVC- pressujen hitauslaitteet lienee aika monissa suurimmista kaupungeistamme.

Avokanoottiretkelijän toinen vaihtoehto varusteiden pakkaamiseen ovat pakkaus-tynnyrit. Melonnan erikoisliikkeissä myydään vesitiiviillä kierrekorkilla varustettuja tynnyreitä. Teollisuus pakkaa useita kemikaaleja useimmiten sinisiin (muuta värejä tiilenpunainen ja harmaa) polyeteeni tynnyreihin, joissa on vesitiiviisti metallivanteella kiristettävä kansi. Melojalle sopivimmat tynnyrikoot ovat 34 ja 68 litran vetoisia. Kaksi rinnakkaista 68 litran varustetynnyriä mahtuu juuri sopivasti tyypillisesti 90 cm leveään retki-inkkariin. Kun ne sidotaan kunnolla paikalleen keskelle kanoottia, ne tukevoittavat myös inkkarin runkoa. Aukkopeitettä käytettäessä ne tukevat sekä peitettä että estävät kanootin runkoa puristumasta kasaan suurissa koskiaalloissa.

Pitkillä maataipaleilla tynnyreitä on selvästi työläämpi kantaa kuin kunnan kantoviilekkeillä varustettuja säkkejä.

Varusteiden pitää olla pakattu siten, että lasti ei pääse missään melontatilanteessa siirtymään siten, että kanootin vakavuus katoaa. Samaan teemaan liittyy se, että painavat esineet pakataan kanootin rungon pohjalle. Pakkausten vesitiiviiden pitää olla myös täysin varmaa. Kaikkein surullisin loppu melontahaverille on se, että akuutista vaaratilanteesta on selvitty, mutta varusteet ovat märkiä ja kuoleman vaaran aiheuttava hypotermia hämöttää. Pakkaamisen irvikuva on tavaroista pulloittava musta jätesäkki irrallaan inkkarikanootin pohjalla, valitettavan tavanomainen näky edelleen Suomen kevään tulvapuroilla.

Avokanootissa tai avorunkoisessa kajakissa kastumisen kannalta kriittiset tavarat: leirivaatteet ja makuupussi on syytä kääriä vielä muovisiin jätesäkkeihin ennen varustepussiin tunkemista. Merikajakin vesitiiviissä pakkaustiloissa kannattaa tärkeimmät tavarat varmistaa varustesäkeillä.

Tavarat on oltava kajakissa siten, että mitään ei pääse irti, vaikka kaatumistilanteessa kajakki ajelehtisi koskessa tai aavalla merellä aallokossa pitkäänkin.

Sopivat melontakäsineet on myös kosteuteen liittyvä asia.

Paras ote melasta saadaan paljaalla kädellä. Erittäin pitkiä päivämatkoja melottaessa (yli 50 km/pv) melontaan tottuneisiinkin paljaisiin käsiin voi tulla rakkoja. Ennalta ehkäisevä toimenpide rakkoja vastaan on vauhdin hidastaminen. Hitaampi melontavauhti todennäköisesti estää rakkojen syntymistä, vaikka melottavat matkat pysyisivät yhtä pitkinä. Suolainen merivesi ärsyttää rikkoutuneissa rakoissa

aivan toisella tavalla kuin makea vesi. Rakkojen välttäminen on yksi syy käyttää käsineitä.

Kylmässä paljain käsin melomisella on myös rajansa. Tyynessä tai lähes tyynessä voi aurinkoisella säällä meloa paljain käsin jopa pikku pakkasessa, jos on harjaantunut ja tarkenevaa tyyppiä. Pärskivässä aallokossa, tuulessa ja vesisateessa kylmyysraja tulee aikaisemmin vastaan.

Kajakkimelojan perusratkaisu käsineen käyttöön on ns. norsuhanska: löysä rätivartinen hanska, joka kiertää melan varren ja siitä kiinni pitävän nyrkin. Norsuhanskan kangas on vettä läpäisemätöntä ja täysin tuulta pitävää. Löysän hanskan ilmatila lämmittää ja jo vuorittomasta kankaastakin tehdyillä hanskoilla voi meloa pakkasessa. Ote melan varresta on paljaalla kädellä. Pitkillä taipaleilla pitää varoa käyttämästä norsuhanskoja liian lämpöisessä kelissä. Kättä hiostava lämpö edistää rakkojen muodostumista.

Ongelmana rakkoja vastaa suojaavan käsineessä on se, että juuri mikään sopivan ohut ja hyvän melatuntuman säilyttävä käsine ei säilytä meloessa kuosiaan, vaan alkaa pikku hiljaa taittua laskoksille melojan kämmenen ja melan varren väliin. Laskosten kohdalle luonnollisesti tulee rakkoja entistä herkemmin. Yksi käyttökelpoisimmista ratkaisuista lienee halvat nyppyhanskat. Niistä voi vielä leikata sormien päät auki, jolloin hanskat eivät pääse päittämään. Päittävä hanska kiristää sormen päistä. Tämä ilmiö aiheuttaa jännetupen tulehdusta. Nyppyhanskoja kannattaa kokeilla ennen kuin ostaa kalliit melontaa suunnitellut erikoiskäsineet.

Erityisesti kanadalaismelonnessa sellainen neopreenihanska, josta kämmen on jätetty auki on käypä käsine. Aamukylmällä melomaan lähdetessä koko hanska pidetään kädessä. Kun keli vähän lämpenee, niin ensin yläkädestä ja myöhemmin myös alakädestä voidaan sormet paljastaa eli hanska muuttuu vain lämmittäväksi rannekkeeksi.

Vastavirtaretkelyn yhteydessä (kts. kappale 5.1.2.) käsitellään siihen liittyvät erikoisvälineet uittoaistat, vetoköydet ja sauvoimet.

3.2.11. Muu retkivarustus

Muu melontaretken varustus on normaalia eräretken varustusta, majoitusvälineistöä, vaatteita ja muonaa. Melonnan ohjaaja- ja opas koulutusten minimituntimäärissä ei näihin asioihin pystytä syventymään kuin esimerkkien avulla. Ohjaajatason päiväretken päivävarustuksen perustalta on oikeastaan turhaa käyttää aikaa useita vuorokausia kestävä retken varusteiden pohtimiseen. Siihen päiväretki ei

luo edellytyksiä. Opaskoulutuksen käytännön osuus 24 h ja teoria 8 h yhteen liitettyinä muodostavat jo neljän päivän kokonaisuuden. Kurssi pitäisi vetää retken tyyppisesti ainakin osittain, jotta kouluttaja näkee opaskoulutettavien perusretkeilytaitojen tason myös yöleiri olosuhteissa. Leiritilanteissa kouluttajan kannattaa jakaa joillekin kurssilaisille tehtäväksi leiriytymisen organisointi. Perusretkeilyn varustetietous syntyy käytännössä pitkän harrastuneisuuden tuloksena. Satojen ja tuhansien luonnossa vietettyjen tuntien aikana vähitellen syntyy tuntuma, miten varusteiden avulla retkeilijä tukee selviytymistään vaihtelevissa olosuhteissa. Seuraavaan on koottu omien kokemusteni pohjalta itselleni laatima varustetaulukko, jota käytän kaikilla retkilläni varustesuunnittelun perustana. Taulukko on syntynyt 30 vuoden retkeilykokemuksen kartuttamana 18000 kilometrin taipaleella noin 5 työvuotta vastaavana aikana.

Olen taulukkoon koonnut ne viisi retkeilymuotoa, joita olen harrastanut. Uskon vahvasti eri retkeilymuotojen synergiaan. Kaikki retkeilymuodot yhdessä parantavat leiritaitoja, jotka ovat hyvin olennainen osa hyvän mielialan ja toimintatarmon säilyttämisessä pitkillä retkillä. Lisäksi ympärivuotinen retkeily erilaisissa olosuhteissa erilaisilla välineillä antaa mielestäni laajemman perustan arvioida omaa tilannetta suhteessa joihinkin retken tuottamiin haasteisiin ja ongelmiin.

Ei tätä taulukkoa eikä mitään muutakaan pidä pitää tyhjentävänä varusteluettelona. Varustautumisen perusta on aina retki ja ryhmäkohtainen: mitä otamme mukaan juuri tälle retkelle tällä porukalla. Ryhmän oma harkinta on ratkaisevaa, ohjeelliset listat ovat vain tuki.

Vuosien varrella taulukkoni kehittämien on myös rämettynyt juuri siihen tosiasiaan, että jokainen retki on kuitenkin ainutkertainen juttu. Kaikki juuri jollakin retkellä keksityt pienet hienosäädöt eivät enää siirry yleisen taulukon viisaudeksi, vaan jäävät retkikohtaisiksi oivalluksiksi. Epäilen, että muissakin pitkän kokemuksen pohjalta syntyneissä varusteluetteloissa on sama piirre.

Joistakin retkeilyyn liittyvistä yleisvarusteista melontaretkeilyn kannalta lienee muutama havainto syytä esittää.

Varsinainen merimelojan kompassi on merikajakin kanteen kiinnitettävä puolipallon muotoinen hyrräkompassi. Varsin pitkälle melontaretkeilyssä kuitenkin pärjää tavallisilla suunnistuskompasseilla.

Melontaan sopivia karttalaukkuja ovat rullaamiseen ja tarranauhaan perustuvalla vesitiiviillä sulkumekanismilla varustetut karttalaukut. Merimelonnessa varsinkin vaativissa olosuhteissa kannattaa käyttää niin kookasta vaihtoehtoa, mikä kajakin

kansiköysien alle sopii. Karttalaukun avaaminen aavalla ulapalla kesken päivää vähänkin pahemmassa kelissä voi olla täysin mahdotonta, ainakin se on turvallisuusriski.

Toinen halpa vaihtoehto karttojen kastumisen suojaamiseen ovat minigrip pussit. Käytettäessä 1:100000 mittakaavan retkeilykarttoja mahtuu 4 litran minigrip pussin alueelle pituussuunnassa jo varsin pitkä päivämatka ja leveyssuunnassakin noin 20 km.

Nykyisistä retkitelttamalleista kupoliteltat soveltuvat parhaiten meriretkeilyyn, koska ne seisovat pystyssä jo omien kaariensa varassa. Usein kallioisilla leiripaikoilla tästä on hyötyä teltan pystytyksessä. Muuten on enemmänkin makukysymys käyttääkö tunnelitelttaa vai kupolitelttaa, kummallakin on puolensa. Myrskyssä tunneliteltan pystytys on helpompaa ja sen tuulenkestävyys suhteessa vakio tuulensuuntaan on paras. Kupolin tuulenkestävyys on sama kaikkiin tuulensuuntiin, joten se sopii tuulisiin olosuhteisiin, joissa tuulen suunta on vaihteleva. (kts. kirja/varusteet.html)

4. Melontaturvallisuus

4.1. Yleistä

Nykyisin meneillään oleva erityisesti luontoliikuntaa koskeva liikuntakulttuurin muutos alkoi tai ainakin tuli näkyviin 1990-luvun puolivälissä varsin yhtäkkisenä ilmiönä. Niin vain kävi, että varsin lyhyessä aikavälissä ennen muuta viranomais-tahot tai niitä lähellä olevat tahot jollakin tavalla huolestuivat asioiden sen hetkisestä tilasta ja ryhtyivät tietoisilla toimenpiteillä hakemaan muutosta. Muutoksen kärkiterminä oli ilman epäilyä turvallisuus ja siihen liittyvät mahdolliset puutteet.

Alkuvaiheen muutosagentteja olivat Kota ry, Lastensuojelun Keskusliitto (Seikkailuturvallisuusprojekti 1995-1997) ja Suomeen juuri noina aikoina rantautuva Outward Bound liike. Perinteisistä liikuntajärjestöistä ensimmäisenä mukaan lähtivät Suomen Kanoottiliitto ja Suomen Kiipeilyliitto. Viranomaistahoista ensimmäisenä oli mukana Merenkululaitos ja myöhemmin Kuluttajavirasto. Myös Opetusministeriö osoitti asian harrastusta rahoittamalla Seikkailukasvatus seminaareja (sisällöissä turvallisuus keskeisesti esillä) ja rahoittamalla SETLA (Seikkailun turvallisuuden ja laadun arviointi)hanketta.

Alalla pitkään toimineesta (jokamies harrastajana, järjestötoiminnassa (Suomen

Kanoottiliitto, Suomen Latu) ja luontomatkailun ammatillisessa toiminnassa (oma yritys alalla, opetustyö luontomatkailun ammatillisilla kursseilla) yhtäkkinen innostus tuntui kummalliselta: Mitä mätää on suomalaisessa kajakki- tai inkkari-melonnessa, jos Pohjois-Ruotsissa vaativissa kevättulvan olosuhteissa jäiseen veeteen kuoli 8 nuorta kumilauttaonnettomuudessa (Rone-joen onnettomuus 1995) ja toisaalta maailman vaativimmaksi mainostetun jokimelontatapahtuman ACR:n (Kilpisjärveltä Tornioon vuosina 1983-2000 turvallisuusjärjestelyt toimivat niin hyvin, että koko kilpailun historian aikana ei tapahtunut onnettomuutta, joka uhrien kannalta olisi johtanut pysyviin seurauksiin. Pahimpia tapauksia koko kilpailun historiassa oli erään melojan peukalon halkeaminen sen jäätyä puristuksiin, tai pelastusmelojan hypotermia, josta siitäkin selvittiin ilman lääkärin apua tai erään osallistujan hyperventilaatio, joka ei johtunut tapahtuman vaativuudesta, vaan siitä että tällä henkilöllä oli taipumusta hyperventiloida. Huomiota on myös kiinnitettävä siihen, että kirjoituspöytien takana uudessa turvainnossa ACR:n pelastusjärjestelyjen varmasti kansainvälisestäikin merkittävä kokemus lähes tulkoon sivuutettiin.

Turvallisuusinnostuksen kriittinen tarkastelu oli selvästi normatiivisesti arveluttavaa. Turvallisuus ja sen edistäminen oli välttämätön juttu asian ylevyyttä ei saanut epäillä. Turvallisuudessa oli ilman muuta paljon parantamisen varaa ja nyt sitä ruvettiin parantamaan ja vauhdilla. Mitään ei painanut se, että turvallisuuden parantamiseen liittyvät vaatimukset eivät perustuneet minkäänlaiseen tilastoaineistoon luontoliikunnan vaarallisuudesta verrattuna muuhun liikuntaan tai tämän liikunnan selvästä muuttumisesta vaarallisemmaksi esimerkiksi kulttuurisen kaupunkilaistumisen edetessä. Suomessa ei ole vielääkään tilastoja, joista tällaisia asiapohjaisia analyysejä voisi tehdä. Luonnostaan kriittisesti asioihin suhtautuvan epäilyt kasvoivat entisestään, kun turvallisuus sanalla saatiin projekteja aikaan. Turvallisuudesta tuli myyntitermi ilman selvää näyttöä sen puutteesta. Myös vakuutusyhtiöiden kiinnostuksen herääminen aiheeseen tuntui ihmeelliseltä varsinkin, kun niiden edustajat eivät juurikaan suostuneet sanomaan ennakkoon mitään selväjärkisen konkreettista mahdollisista korvausvelvollisuuksista ns. uusissa riskilajeissa ja koko riskilajin käsitekin tuntui epämääräiseltä oliko perinteinen liikuntamuoto melontakin muuttunut riskilajiksi ja kenen vallan käyttäjän oikeudella. On kumma, jos elinkeinon harjoittaja ei tunne epäilevää ihmetystä, jos hänen vakuutusturvansa ainoa selkeä asia on vakuutusmaksut.

Erilaisissa turvallisuuteen liittyvissä seminaareissa ja koulutustilaisuuksissa luotiin tyypillisesti eräänlaisella skenaario työskentelyllä uhkakuvia, mutta näiden uhkakuvien tilastollisen todennäköisyyden arviointi jäi varsin vähälle huomiolle. Usein jopa sanan todennäköisyys käyttö paljasti termin käyttäjien tietämättömyyden todennäköisyys käsitteen objektiivisesta (tilastoaineistoista pääteltävis-

sä oleva todennäköisyys) ja subjektiivisesta (pääöksentekijän subjektiivisesti arvioima tapahtuman todennäköisyys) puolesta. Skenaarioissa tavallista sisältöä olivat jo mainittu Pohjois-Ruotsin Rone-joen (1995) kumilauttaonnettomuus ja myöhemmin Sveitsissä tapahtunut canyoning onnettomuus. Lopulta saatiin yksi osittain suomalainenkin case mietittäväksi, kun suomalaisia eräopaskurssilaisia kuoli Pohjois-Norjassa lumivyöryyn (olosuhteet olivat kotimaisen ammatissa toimimisen kannalta hyvin marginaaliset tai jopa täysin irrelevantit). Irrelevanttiutta voi perustella esimerkiksi sillä, että eräoppaan ammattitutkinnossa ei ole minkäänlaisia vaatimuksia, jotka motivoisivat kurssilla pidetyn tyypistä onnettomuuteen johtanutta harjoitusta.

Pienemmät ja varmasti todelliset puutteellisten turvallisuusjärjestelyjen seurauksena syntyneet onnettomuudet (turhat rasitusvammat, revähtymät, luksaatiot, murumat, haavat, palohaavat ja yksittäiset mielestäni aika harvinaiset kuolemantapaukset) jäivät turvallisuusinnon jalkoihin.

1990-luvun jälkipuoliskon ja vuosituhannen vaihteen turvallisuuskeskustelu on hyvä esimerkki skenaariotyöskentelyn huonoksi puoleksi todetusta vaarasta sortua vainoharhaisuuden kaltaiseen analyysiin: turvallisuuspuutteiden olemassa olo perustuu uhkakuvitelmiin, eikä realistiseen tilastolliseen näyttöön.

Turvallisuutta käsittelevissä esitelmissä seminaareissa ja alan koulutustilaisuuksissa vilahteli kyllä sana sallittu riski (ihmiseksi varttumisen olennaisena osana) ja melkein samassa yhteydessä saatettiin käsitellä jonkin kansainvälisen jättiyrityksen työturvallisuuden 0-toleranssi tavoitetta ja sen toteutumista. Miksi ei herätetty huomattavasti ponnekkaammin vertailevaa kysymystä siitä, että teollisessa organisaatiossa yhdestäkään työtapaturmasta ei ole mitään hyötyä, mutta luonnossa tapahtuvissa aktiviteeteissa vähältä piti tilanteet ja pienet onnettomuudetkin saattavat tehokkaasti opettaa ne kokeneille oikeaa omien rajojensa tajuamista ja tuottaa myös selviytymiskokemuksia. Tilaisuuksien yleisön puolelta varmaankin halukkuutta tällaiseen keskusteluun olisi ollut, koska jo varsin tavanomaisten aktiviteettien järjestämisessä käytännön etulinjan toimija kohtaa ristiriidan toiminnan positiivisten tulosten ja otetun riskin välillä. Jos esimerkiksi halutaan lähteä nuorisojoukon kanssa viikon melonta- hiihto- tai patikkaretkelle, josta ainakin seikkailukasvatukseen uskovien mielestä on hyötyä nuorten identiteetin rakentamisessa, niin mistä löytyy se rahoittajataho, jonka puitteissa ohjaajia on mukana niin suuri määrä, että kaikki jo voimassa olevat viranomaismääräykset toteutuvat ja katoaako tällaisella ohjaaja/ohjattava suhteella nuorten ja seikkailukasvatuksen näkökulmasta koko jutun mieli.

Vähälle huomiolle jäi myös se, millä moraalaisella oikeudella aikuisten kansalais-

ten vapaaehtoinen aktiviteettiin osallistumien pitäisi olla turvallista Heikki Koiso-Kanttilan esitelmässä tätä perus kysymystä sentään käsiteltiin. (Koiso-Kanttilan esitelmä).

Välillä tuntui siltä että oltiin liikkeellä kansantalouden kokonaishyödyn ja ennen muuta kustannusten välttämisen näkökulmasta. Riittikö turvallisuusvaatimusten perusteluksi veronmaksajan maksamien terveydenhoitomenojen säästyminen ja vapaa-ajan tapaturmissa aiheutettujen työstä poissaolopäivien väheneminen. Mieleen nousi etsimättä yksilöstä lähteviä kysymyksiä: Mitä varten elämme, onko vapaa-aikakin systeemin kontrolloimaa. Onko ihanteena turvallinen harmiton, mutta työelämässä vammauttavan kilpaileva elämä, joka päättyy eutanasiaan ja toisaalta samaan aikaan alkoholiin ja tupakkaan liittyvät arvoketjut ovat sallittua erittäin suuria voittoja ja verokertymiä tuottavaa liiketoimintaa (tupakoinnissa heiluri tosin juuri tällä hetkellä heilahtaa kohti toista ääripäätä).

Eikö seikkailu- tai luontoliikunnan turvallisuus pitäisi myös yhteiskunnallisen tasapuolisuuden nimissä rinnastaa vuosittaisiin sallittuihin satoihin liikennekuolemiin ja kuolemaan johtaneisiin työtapaturmiin. Ylinopeudella ajaminen huonosti yhteiskunnan ylläpitämällä tiellä tai suojakypärän jättäminen hyllylle rakennustyömaalla tai viinan juonti pullokaupalla tuskin rakentaa kenenkään elämää, mutta aika vaarallinenkin seikkailu voi olla opiksi, jos siitä hengissä selvitään.

Aluksi esimerkiksi seikkailukasvatus seminaareissa tehtiin ainakin jonkinlainen ero lasten ja nuorten ja toisaalta aikuisten aktiviteetteihin. Jälkimmäisten aktiviteettien tarkastelu nähtiin enemmän liberalistisen vapauskäsitteen puitteissa (aikuisen voi päättää omasta riskinotostaan, kuinka vaaralliseen aktiviteettiin hän osallistuu, kunhan informaatio aktiviteetin vaaroista on oikeaa ja turvajärjestelyt alan käytäntöjen mukaisia). Myöhemmin uuden turvallisuuskulttuurin edettyä viranomaisten omasta aloitteestaan tuottamiin turvallisuusohjeisiin (Kuluttajaviraston ohje), eettinen ero alaikäisille järjestettyjen aktiviteettien ja täysi-ikäisille järjestettyjen aktiviteettien välillä hautautui taka-alalle. Systeemi näytti halunsa kontrolloida kansalaisia. Kansalaisiin kontrolli ulottuu kontrolloimalla toimintaa järjestäviä organisaatioita kuluttajansuojan nimissä.

Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että työsuojelulainsäädäntöä tulkittiin suoraviivaisesti siten, että työnantajan työajalla järjestämissä seikkailuaktiviteeteissa pitää työsuojelulainsäädännön vaatimusten toteutua. Sellainen viranomaispuheenvuoro, että koko työsuojelulainsäädäntö on suunniteltu aivan toisenlaiseen tarpeeseen eikä taida oikein soveltua seikkailuaktiviteettien ohjenuoraksi taisi jäädä pitämättä.

Tässähän sinänsä ei ole mitään uutta onhan Roomalaiskatolisen Kirkonkin (systeemin) oppisisältöön kuulunut ajatus, että kristityn pelastuminen voi tapahtua vain kirkon jäsenenä. Koko Länsimaiden historia ja sen tuottama yhteiskunnallinen kehitys voidaan nähdä yksilön oikeuksien ja kontrolloivan systeemin (kirkon, valtion)oikeuksien kamppailuna.

Tästä kaikesta ei voi tulla kuin seuraavaan johtopäätökseen:

1. Alkuperäinen huoli turvallisuudesta muuttuvassa liikuntakulttuurissa on sinänsä oikea ja asiallinen, mutta Alkuperäinen huoli turvallisuudesta muuttuvassa liikuntakulttuurissa on sinänsä oikea ja asiallinen, mutta
2. Kysymyksen herättämisen jälkeen syntyneissä normittamisprojekteissa (Lastensuojelukun keskusliiton Seikkailuturvallisuus projekti 1995-1997, Mono projekti, SETLA toiminta ja Kuluttajaviraston ponnistelut omalla tahollaan) on suurelta osalta oltu varsin kevein perustein liikkeellä. Mistään näistä hankkeista ei näy, että turvallisuuden käsite olisi edes yritetty ankkuroida edes saavutettavissa olevalta osalta tieteelliseen tietoon. Kysymyksen herättämisen jälkeen syntyneissä normittamisprojekteissa (Lastensuojelukun keskusliiton Seikkailuturvallisuus projekti 1995-1997, Mono projekti, SETLA toiminta ja Kuluttajaviraston ponnistelut omalla tahollaan) on suurelta osalta oltu varsin kevein perustein liikkeellä. Mistään näistä hankkeista ei näy, että turvallisuuden käsite olisi edes yritetty ankkuroida edes saavutettavissa olevalta osalta tieteelliseen tietoon.
3. Mistään näistä edellisistä hankkeista ei voi löytää systemaattista analyysiä siitä, mitä luonnossa tapahtuvan liikuntapitoisen aktiviteetin turvallisuuskäsitteen pitäisi kattaa. Erityisesti siinä vaiheessa, kun liikunta-aktiviteetteja säätelevät turvallisuusnormit pääsevät uudessa muodossa viranomaisten ohjeiksi, olisi edellä otsikoidun analyysin pitänyt olla tehtynä. Mistään näistä edellisistä hankkeista ei voi löytää systemaattista analyysiä siitä, mitä luonnossa tapahtuvan liikuntapitoisen aktiviteetin turvallisuuskäsitteen pitäisi kattaa. Erityisesti siinä vaiheessa, kun liikunta-aktiviteetteja säätelevät turvallisuusnormit pääsevät uudessa muodossa viranomaisten ohjeiksi, olisi edellä otsikoidun analyysin pitänyt olla tehtynä.
4. Edellä puutteeksi nähty käsitteen epäselvyys johtuu siitä että sorruttiin aika tavanomaiseen asiantuntemuksen puutteeseen pyörää yritettiin keksiä uudelleen riittämättömällä asiantuntemuksella. Edellä puutteeksi nähty käsitteen epäselvyys johtuu siitä että sorruttiin aika tavanomaiseen asiantuntemuksen puutteeseen pyörää yritettiin keksiä uudelleen riittämättömällä asiantuntemuksella.

5. Turvallisuuden parantamisessa on tietysti kyse turvallisuussuunnittelusta, joka tuottaa tuloksenaan turvallisuussuunnitelmia ja ohjeita ja näitä noudattamalla varsinaisessa toiminnassa pyritään paremman turvallisuustason saavuttamiseen. Näitä teemoja edellä luetelluissa yhteyksissä on viimeiset 10 vuotta käsitelty, mutta Turvallisuuden parantamisessa on tietysti kyse turvallisuussuunnittelusta, joka tuottaa tuloksenaan turvallisuussuunnitelmia ja ohjeita ja näitä noudattamalla varsinaisessa toiminnassa pyritään paremman turvallisuustason saavuttamiseen. Näitä teemoja edellä luetelluissa yhteyksissä on viimeiset 10 vuotta käsitelty, mutta
6. Tieteellisten suunnitteluun liittyvien oppien, työ- ja organisaatio psykologian ammattitaidon ja tieteellisen tiedon hyväksi käyttö on jäänyt hajanaiseksi ja satunnaiseksi. Tieteellisten suunnitteluun liittyvien oppien, työ- ja organisaatio psykologian ammattitaidon ja tieteellisen tiedon hyväksi käyttö on jäänyt hajanaiseksi ja satunnaiseksi.

Aion seuraavassa jonkun verran korjata tätä puutetta ja työstää systemaattista käsitystä siitä, mitä turvallisuus käsitteen ja turvallisuuteen liittyvän suunnittelun piiriin pitäisi rajata, kun käsitellään luonnossa tapahtuvia liikunta-aktiviteetteja.

4.1.1. Luonnossa tapahtuvien liikunta-aktiviteettien turvallisuussuunnittelun perusteista

Aluksi esitän muutamia huomioita.

Turvallisuussuunnittelu suunnitelma ja sen noudattaminen voidaan hyvin käsitellä informaationsysteemiksi, jossa turvallisuuteen liittyviä tekijöitä kommunikoidaan suunnitteluvaiheessa suunnitelmaksi ja siitä edelleen ohjeeksi suunnitelman kattavan toiminnan toteuttamiseen. Informaatiojärjestelmien suunnitteluun liittyvä tieteellinen tieto ja käytännön osaaminen ovat siten relevantteja aiheen käsitelyssä.

Varsinainen turvallisuussuunnittelun kohde luontoaktiviteetti on lyhykestoinen projektiorganisaatio (organisaatioteorian näkökulma), joka synnytetään muutamaksi tunniksi ja pisimmillään muutamaksi viikoksi. Pysyvä organisaatio, joka tuottaa näitä projekteja on siten käytännössä tekemisissä matriisiorganisaatioihin liittyvien kysymysten kanssa. Käytännössä Suomessa on vain vähän niin suuria luontomatkailun ohjelmapalveluiden tuottajaorganisaatioita, että edellä kuvattu tulee olennaisesti esiin.

Edellisestä seuraa kuitenkin se, että turvallisuussuunnittelun pitää koskea sekä pysyvää luontoaktiviteetteja tuottavaa organisaatiota, että yksittäistä aktiviteettia

(projektia).

Pysyvän organisaation näkökulmasta kyse on aivan tavanomaisesta organisaation tehtävän suunnittelusta: kuinka organisaatio ratkaisee sen toimintoihin kuuluvan pysyvän turvallisuussuunnittelun ja suunnitelmien toteutuksen tarpeen. Valaistaan asiaa hieman käytännön esimerkillä: Kuinka melontaseura organisoii seuran kaluston (kelluntapukineiden, melojan, aukkopeitteiden, kanoottien) valvonnan siten, että rikkoutuneet varusteet siirtyvät vian ilmettyä välittömästi pois käytössä olevien varusteiden varastosta. Yleisesti kyse on luotettavuuden parantamisesta. Klassinen ja yksinkertainen keino tällä alueella on resurssien kahdentaminen, joka parantaa luotettavuutta todennäköisyyslaskennan kertolaskusäännön mukaisesti. Esimerkiksi, jos kajakin aukkopeitteen repeytymisen todennäköisyys jollakin melontaretkellä on $1/x$, niin tilanteessa, jossa on käytössä vastaava vara-aukkopeite, on todennäköisyys sille, että molemmat aukkopeitteet ovat rikki (eli toimintaa häiritsevä riski toteutunut) $1/x^2$.

Varsinaisen aktiviteetin (eli projektiorganisaation) näkökulmasta kysymys on huomattavasti komplisoidumpi ja tämä johtuu luonnossa tapahtuvien liikunta-aktiviteettien poikkeuksellisesta luonteesta verrattuna tavanomaiseen projektiorganisaation tuotantoympäristöön. Kuluttajaviraston turvaohjeessa luontomatkailun ohjelmapalveluita pidetään palvelutuotteina samoin kuin muitakin palveluita. Tämä herättää kuitenkin ongelmallisia kysymyksiä, koska luonnossa tapahtuvan liikuntapalvelun tuottamisessa asiakas osallistuu omilla toimenpiteillään niin intensiivisesti palvelun sisällön tuottamiseen, että koko ajatus palvelun tuottaja kuluttaja ajatuksen relevanssi voidaan kyseenalaistaa (laajemmin tässä on kyse siitä mahdollisesta harhasta, että markkinatalousyhteiskunnan pohjavirtaukseen kuuluu ajatus, että mikä tahansa ihmisten vuorovaikutukseen liittyvä asia on tuotteistettavissa, muutettavissa joko materiaali- tai immateriaalituotteeksi ja myytävissä markkinoilla tuotteena varmaan kaikkea toki voidaan ainakin yrittää myydä markkinoilla rakkauteen yrittää myydä ja ostaa koko ajan, mutta on toinen asia missä määrässä kaikki mahdolliset vaihdannan kohteet voidaan määritellä tuotteina tuoteideaan kuuluu jonkinlainen määriteltävyys. Muuten on aika turha puhua esimerkiksi tuoteturvallisuudesta, joka tietysti pitää pystyä tutkimaan myös etukäteen).

Asian problemaattisuutta voi lähestyä pohtimalla vaikkapa psykoterapiaan liittyvää kuluttajansuojaa millä konkreettisilla mitattavissa olevilla mittareilla todetaan että terapeutti on tehnyt työnsä kunnolla tai turvallisesti, jos asiakas reklamoi. Myös psykoterapia on eräänlaista elämysteollisuutta eikä niinkään kaukana luontomatkailusta. Siinäkin sekä palvelun tarjoaja (terapeutti) että palvelun kuluttaja osallistuvat yhdessä voimakkaasti palvelun tuottamiseen. Otetaan toinen esimerkki toiselta alalta ravintolapalveluista. Suomalaisen elintarvikeketjun hygienian

taso on normaalisti korkea ja valvonta tehokasta. Oletetaan, että ravintola-asiakas saa muutamien tuntien päästä aterian nautittuaan vatsataudin. Hänen epäilyksensä heräävät, oliko nautitussa ateriasa jotakin pilaantunutta. Hänellä on kuitti maksamastaan ja nauttimastaan aterialta. Mahatauti pahenee, hän menee terveyskeskukseen, asia tutkitaan ja taudin piirteet viittaavat ruokamyrkytykseen tai jopa mikrobi selvitetään. Kuluttaja kertoo epäilyksistään nauttimaansa ravintola aterialta. Terveystarkastaja hakee näytteet ravintolan keittiöstä, jos löytyy ruokamyrkytyksen aiheuttava mikrobi, niin asia on luonnollisesti selvä, jos ei löydy, voidaan tietysti edelleen epäillä, juuri sitä ruoka-ainetta, josta kyseinen ateria oli valmistettu jne. Olennaista tässä on se, että rajapinta palvelun kuluttajan ja palvelun tuottajan välillä on terävä. Tilanne muuttuisi aivan toisenlaiseksi, jos ravintola myisi asiakkaiden kokkikurssiaterioita, eli asiakkaat itse tulisivat ravintolan keittiöön valmistamaan oman ateriansa ravintolan ammattihenkilöstön opastuksella. On sanomattakin selvää, että vatsatautitapauksen vastuukysymysten selvittäminen tässä jälkimmäisessä tapauksessa on monisyisyydeltään aivan toista luokkaa. Suomen lainsäädännön yleisperiaate, jokainen vastaa ensisijaisesti omasta toiminnastaan tulisi jälkimmäisessä tapauksessa aivan toisessa laajuudessa esiin.

Luontomatkailun ohjelmapalvelussa tyypillinen tilanne on vielä edellä selostettua osallistuvaa ruokapalvelua monimutkaisempi koska siellä voi toteutua monta asiakkaan voimaperäistä osallistumista edellyttävää aktiviteettia samanaikaisesti rinnakkain tai ajallisesti peräkkäin. Lisäksi monissa aktiviteeteissa asiakkaiden yhteistoiminnalla onnistumisen kannalta on suuri merkitys. Nimenomaan ryhmätoimintaa edellyttävä osallistuminen on sitä, mitä tämän päivä ohjelmapalveluyrittäjiltä kysytään. Lisäksi ympäröivä luonto aiheuttaa tilanteeseen koko ajan häiriötä aivan toisella tavalla kuin kokkikurssin keittiöympäristö.

Edellisen perusteella on syytä kysellä, niitä perusteita, joilla aktiviteettikohtainen turvallisuussuunnittelu lepää.

Työn- ja organisaatiopsykologian maailmasta tulee etsimättä mieleen, että Luontomatkailun ohjelmapalvelun (aktiviteetin) projektiorganisaatio on sosiotekninen systeemi, jossa asiakas on osa organisaatiota (systeemiä).

Systeemi ja sen ympäristö koostuu muutamista osista:

1. Ympäröivä luonto, kokonaisuuden kannalta keskeinen komponentti. Tuottaa omalla logiikallaan sen arvaamattomuuden ja ennustamattomuuden, johon koko tuotteen sisällön elämyksellinen viehätys suurelta osalta perustuu. Samalla tämä arvaamattomuus ja ennustamattomuus on turvallisuusriski. (Luonnontieteen näkökulmasta luonto on tietysti säännöllisesti käyttäytyvä

systeemi, mutta luonnossa tapahtuvat aktiviteetit ovat aidoimmillaan ainutkertaisia eli niitä ei toteuteta valmiilla radalla, jossa säännönmukaisuus tiedetään etukäteen (niin kuin huvipuiston laitteet tai yläköysi seikkailurata). Ei viikon melonta tai patikkavaelluksen reittiä tunneta etukäteen samalla tavalla kuin huvipuiston vuoristorata. (Jos joku kirjoituspöydän takaa asiaa tarkasteleva ajattelee, että pitäisi tuntea, niin se on faktisesti samaa kuin halu kieltää retkeily.) Tästä tuntemattomuudesta seuraa arvaamattomuus. Jännitykseen liittyvät elämykselliset elementit ovat osittaista luonnon arvaamattomuuden hallintaa. Täydellinen hallinta johtaa siihen, että aito jännittävyys katoaa. Liian vähäinen hallinta johtaa tapaturmiin ja muunlaisiin onnettomuuksiin. Esimerkkinä voi ajatella vaikka perinteisen tyylin maastohiihtoa rinnekoneella tehdyllä maantien levyisellä koneladulla, moottorikelkalla tehdyllä koneladulla, hiihdetyllä ladulla tai umpihangessa. Ympäröivä luonto, kokonaisuuden kannalta keskeinen komponentti. Tuottaa omalla loogiikallaan sen arvaamattomuuden ja ennustamattomuuden, johon koko tuotteen sisällön elämyksellinen viehäytys suurelta osalta perustuu. Samalla tämä arvaamattomuus ja ennustamattomuus on turvallisuusriski. (Luonnontieteen näkökulmasta luonto on tietysti säännöllisesti käyttäytyvä systeemi, mutta luonnossa tapahtuvat aktiviteetit ovat aidoimmillaan ainutkertaisia eli niitä ei toteuteta valmiilla radalla, jossa säännönmukaisuus tiedetään etukäteen (niin kuin huvipuiston laitteet tai yläköysi seikkailurata). Ei viikon melonta tai patikkavaelluksen reittiä tunneta etukäteen samalla tavalla kuin huvipuiston vuoristorata. (Jos joku kirjoituspöydän takaa asiaa tarkasteleva ajattelee, että pitäisi tuntea, niin se on faktisesti samaa kuin halu kieltää retkeily.) Tästä tuntemattomuudesta seuraa arvaamattomuus. Jännitykseen liittyvät elämykselliset elementit ovat osittaista luonnon arvaamattomuuden hallintaa. Täydellinen hallinta johtaa siihen, että aito jännittävyys katoaa. Liian vähäinen hallinta johtaa tapaturmiin ja muunlaisiin onnettomuuksiin. Esimerkkinä voi ajatella vaikka perinteisen tyylin maastohiihtoa rinnekoneella tehdyllä maantien levyisellä koneladulla, moottorikelkalla tehdyllä koneladulla, hiihdetyllä ladulla tai umpihangessa.

2. Palvelun tuottamiseen osallistuvat asiakkaat. Asiakkaat muodostavat toisen arvaamattoman ja ennustamattoman osan toimintaympäristöä. Kokonaispersoonana käyttäytyvä ihminen on niin kompleksinen, että hänen kokonaiskäyttäytymisensä on vai osittain ennustettavissa eli ihminen on itseohjaava. Hän käyttäytyy mitä suurimmassa määrin häntä sisältä päin ohjaavien periaatteiden mukaan ja siksi ulkoa päin tarkasteltaessa ennustamattomasti ja vain osittain häntä ulkoapäin ehdollistavien voimien vaikutuksesta ulkoa päin katsottuna ennustettavasti. Ei psykologisen tiedon eikä arkikokemuksen perusteella voida kuvitella, että nopeasti organisoitu luontomatkailun

ohjelmapalvelua kuluttava ryhmä olisi ennustettavasti hallittavissa ohjeistuksella ja ohjeistukseen liittyvillä palkinnoilla ja rangaistuksilla. Pitkälle vastuuroolitetussa työtilanteessa ihminen voidaan saada käyttäytymään ehdollistetun kaavan mukaisesti varsin pitkälle, mutta ohjelmapalvelun kuluttaja on mitä suurimmassa määrässä vapaa itseohjaava ihminen, joka on tullut tilanteeseen kenties juuri vapautumaan ahdistavista roolikäyttäytymisen muodoista. Kuitenkin hän osaltaan osallistumisellaan tuottaa palvelun. Ei ole harvinaista, että aikuiset pitkälle koulutetut ohjelmapalvelun kuluttajat mieltävät oppaan ohjeet rikottaviksi. Palvelun tuottamiseen osallistuvat asiakkaat. Asiakkaat muodostavat toisen arvaamattoman ja ennustamattoman osan toimintaympäristöä. Kokonaispersoonana käyttäytyvä ihminen on niin kompleksinen, että hänen kokonaiskäyttäytymisensä on vai osittain ennustettavissa eli ihminen on itseohjaava. Hän käyttäytyy mitä suurimmas- sa määrin häntä sisältä päin ohjaavien periaatteiden mukaan ja siksi ulkoa päin tarkasteltaessa ennustamattomasti ja vain osittain häntä ulkoapäin ehdollistavien voimien vaikutuksesta ulkoa päin katsottuna ennustettavasti. Ei psykologisen tiedon eikä arkikokemuksen perusteella voida kuvitella, että nopeasti organisoitu luontomatkailun ohjelmapalvelua kuluttava ryhmä olisi ennustettavasti hallittavissa ohjeistuksella ja ohjeistukseen liittyvillä palkinnoilla ja rangaistuksilla. Pitkälle vastuuroolitetussa työtilanteessa ihminen voidaan saada käyttäytymään ehdollistetun kaavan mukaisesti varsin pitkälle, mutta ohjelmapalvelun kuluttaja on mitä suurimmassa määrässä vapaa itseohjaava ihminen, joka on tullut tilanteeseen kenties juuri vapautumaan ahdistavista roolikäyttäytymisen muodoista. Kuitenkin hän osaltaan osallistumisellaan tuottaa palvelun. Ei ole harvinaista, että aikuiset pitkälle koulutetut ohjelmapalvelun kuluttajat mieltävät oppaan ohjeet rikottaviksi.

3. Aktiviteetin tuottamiseen tarvittava tekninen systeemi. Tämä järjestelmä osaltaan tuottaa edellytykset sille, että aktiviteetti pysyy riittävästi hallinnassa. Tämä osajärjestelmä käsittää kaikki ne tekniset apuneuvot: varusteet, työkalut, liikuntavälineet, kommunikaatiovälineet, joiden avulla sekä vastuussa oleva opas että osallistujat hallitsevat tilannetta. Kulttuurimme teknisen luonteen ilmenemisestä myös tällä alueella puhuu se, että turvaohjeistuksessa tämän osasysteemin tekijät ylikorostuvat. Kulttuurimme on mitä suurimmassa määrin luonnontieteellis-tekniselle rationaliteetille perustuva. Osaamme suunnitella ja puhua tekniikasta, niinpä siis suunnitteleminen ja puhumme siihen liittyvistä asioista. Tähän systeemiin kuuluvat asiat ovat konkreettisia meille, ne voidaan luetella ohjeissa ja puutteet voidaan konkreettisesti havaita. Pahimmillaan tekniikka korosteisuus johtaa riittävän varieteetin lain (viite) näkökulmasta erittäin vaaralliseen tilanteeseen. Teknisten välineiden hallinta vie ohjaajien ja oppaiden psykofyysisestä ka-

pasiteetista liian suuren osan. Luultavasti kaikki jotakin retkeilymuotoa pitkälle harrastaneet ovat tunnistaneet useita kertoja saman lajin harrastajan, jolla on paljon teknisiä apuvälineitä mukana. Hän puhuu niistä ja arvostaa niitä. Teknisessä lajissa henkilö muistuttaa joulukuusta. Kaikesta tekniikasta huolimatta tai paremminkin juuri sen vuoksi häneltä saattaa puuttua lajiin liittyviä perustaitoja. Tämän tyyppinen henkilö oppaana on arveluttavan vaarallinen. Turvanormistot pitää luoda sellaisiksi, että ne eivät ainakaan rohkaise tämän tyyppistä teknisten välineiden vaarallista ylikorostumista. Aktiviteetin tuottamiseen tarvittava tekninen systeemi. Tämä järjestelmä osaltaan tuottaa edellytykset sille, että aktiviteetti pysyy riittävästi hallinnassa. Tämä osajärjestelmä käsittää kaikki ne tekniset apuneuvot: varusteet, työkalut, liikuntavälineet, kommunikaativälineet, joiden avulla sekä vastuussa oleva opas että osallistujat hallitsevat tilannetta. Kulttuurimme teknisen luonteen ilmenemisestä myös tällä alueella puhuu se, että turvaohjeistuksessa tämän osasysteemin tekijät ylikorostuvat. Kulttuurimme on mitä suurimmassa määrin luonnontieteellis-tekniselle rationaliteetille perustuva. Osaamme suunnitella ja puhua tekniikasta, niinpä siis suunnittelemme ja puhumme siihen liittyvistä asioista. Tähän systeemiin kuuluvat asiat ovat konkreettisia meille, ne voidaan luetella ohjeissa ja puutteet voidaan konkreettisesti havaita. Pahimmillaan tekniikka korosteisuus johtaa riittävän varieteetin lain (viite) näkökulmasta erittäin vaaralliseen tilanteeseen. Teknisten välineiden hallinta vie ohjaajien ja oppaiden psykofyysisestä kapasiteetista liian suuren osan. Luultavasti kaikki jotakin retkeilymuotoa pitkälle harrastaneet ovat tunnistaneet useita kertoja saman lajin harrastajan, jolla on paljon teknisiä apuvälineitä mukana. Hän puhuu niistä ja arvostaa niitä. Teknisessä lajissa henkilö muistuttaa joulukuusta. Kaikesta tekniikasta huolimatta tai paremminkin juuri sen vuoksi häneltä saattaa puuttua lajiin liittyviä perustaitoja. Tämän tyyppinen henkilö oppaana on arveluttavan vaarallinen. Turvanormistot pitää luoda sellaisiksi, että ne eivät ainakaan rohkaise tämän tyyppistä teknisten välineiden vaarallista ylikorostumista.

4. Aktiviteetin tuottamiseen tarvittava sosiaalinen systeemi. Tämä on se lyhytkestoinen projektiorganisaatio, jonka toiminnan järjestäjä luo yhdessä asiakkaiden kanssa. Tähän järjestelmään kuuluvat myös myyntiponnistelut ja niiden aikana asiakkaalle välitetty informaatio aktiviteetin sisällöllisestä luonteesta. Tämän organisaation erityispiirre on siis se, että se on projektiorganisaatio joka on voimassa muutamista tunteista muutamiin päiviin ja sen "työntekijöistä 90%" on uusia (=asiakkaat) ja silti pienessä ajassa pitäisi saada valmista aikaan kenties monessa mielessä riskeiltään nykyajan tehdasta vaarallisemmassa ympäristössä. Tämä osa sisältää osanaan sen informaationsysteemin, joka mahdollistaa koordinoivan kommunikoin-

nin. Aktiviteetin tuottamiseen tarvittava sosiaalinen systeemi. Tämä on se lyhytkestoinen projektiorganisaatio, jonka toiminnan järjestäjä luo yhdessä asiakkaiden kanssa. Tähän järjestelmään kuuluvat myös myyntiponnistelut ja niiden aikana asiakkaalle välitetty informaatio aktiviteetin sisällöllisestä luonteesta. Tämän organisaation erityispiirre on siis se, että se on projektiorganisaatio joka on voimassa muutamista tunneista muutamiin päiviin ja sen "työntekijöistä 90%" on uusia (=asiakkaat) ja silti pienessä ajassa pitäisi saada valmista aikaan kenties monessa mielessä riskeiltään nykyajan tehdasta vaarallisemmassa ympäristössä. Tämä osa sisältää osanaan sen informaationsysteemin, joka mahdollistaa koordinoivan kommunikoinnin.

5. Edellisten osasysteemien vuorovaikutukseen liittyvä informaationsysteemi (=projektiorganisaation tuki). Kaikki ohjaaminen edellyttää informaatiota. Jotta luonnossa tapahtuvan liikunta-aktiviteetin asiakkaat ja ohjaajat pystyvät koordinoituun toimintaan tarvitaan informaatiota. Informaatiojärjestelmä auttaa toteuttamaan sen aktiviteetin, jonka asiakkaat ovat ostaneet ja sillä tavalla että, toteutunut aktiviteetti vastaa riittävästi mielikuvia siitä, mitä oli tilattu. Tässäkin on muistettava, että luontomatkailutuotteen toleranssit ovat tosi väljät verrattuna teollisuuteen. Esimerkiksi melontaretkellä asiakkaan käteensä saama rakko ei ole reklamaation peruste tai merkki laiminlyönneistä turvallisuusjärjestelyissä. Informaatiojärjestelmä ulottuu myös aktiviteettien toteuttajan pysyvään organisaatioon ja sen ulkopuolellekin jopa viranomaisiin saakka. Koska luonnossa toteutettavat liikunta-aktiviteetit eivät ole standardeja, vaan jo hyvin karkealla mittaustarkkuudella rakenteellisesti saman aktiviteetin eri toteutukset eroavat toisistaan (eri sää, eri asiakkaat, eri oppaat, eri vuodenaika jne.), niin pitää huomata se, että informaatiojärjestelmä antaa aktiviteetista ylisystematisoidun kuvan. Informaatiojärjestelmään sisältyvä aktiviteetin kuvaus kuvaa luonnollisesti vain yleisiä piirteitä tarkasti ottaen vain niistä voidaan tallettaa informaatiota dokumenttiin. Se mitä oikeasti tapahtuu jää vain aktiviteetissa mukana olleiden mielikuvien varaan. Suuri ero yksittäisen aktiviteetin ja siihen liittyvän yleisen kuvauksen välillä on luonnossa tapahtuville liikunta-aktiviteeteille ominainen piirre. Mitä pidempikestoisesta aktiviteetista on kyse, sitä voimakkaammin tämä ilmiö korostuu. Tässä suhteessa ero teollisuuteen on olennainen. Siellä laatu- ja tehokkuus ajattelu pyrkii kehittämään menetelmiä, joilla toteutuneen ja sen mallin ero saataisiin yleensä hyvin pieneksi ja sillä tavalla hallintaan. Tämän teollisuuden ja luontomatkailun eron oivaltaminen on hyvin olennaista. Suurin osa kaikesta vaihdannasta (kaupankäynnistä) tapahtuu enemmän tai vähemmän teollisen kulttuurin luoman ihannemallin mukaisesti (mitä paremmin tuotekuvaukset vastaavat toteutumaa, niin sitä parempi). Silloin luonnossa tapahtuvan liikunta-aktiviteetin järjestäjän on

tarkkaan mietittävä, kuinka tarkkaan hän aktiviteettinsa määrittelee (kuvaa). Tuotekuvaus, jonka tarkkuustaso on suurempi kuin se, millä tasolla toiminnan toteuttaja pystyy aktiviteetin vakiomuotoisena toistamaan on toiminnan toteuttajan kannalta vaarallinen. Se luo väärän mielikuvan, että toteuttaja ei osaa asiaansa, vaikka kyse on koko toiminnan luonteesta johtuvasta samankin tuotemallin mukaisen tuotteen yksittäisten toteutusten suuresta hajonasta. Liiallinen ennakkodokumentaatio tuotteen sisällöstä johtaa harhaan. Siihen ei aktiviteetin järjestäjä saa oma turvallisuutensa vuoksi sortua, vaikka asiakas tai viranomaiset painostaisivat. Liian tarkan tuotemäärittelyn aiheuttama poikkeama on toiminnan toteuttajan kannalta huono asia, se voi johtaa reklamaatioon tai se voidaan tulkita virheeksi, joka aiheutti jonkin turvallisuusriskin toteutumisen. Yksinkertainen esimerkki tästä asiasta on aikataulun ja tuotesisällön liittyminen toisiinsa. Aktiviteetista vastuussa olevalla pitää olla sovitun kaupan puitteissa mahdollisuus tarvittaessa joustaa joko sisällöstä tai aikataulusta tai molemmista. Asiakas tilaa kahden aktiviteetin tuotteen. Aktiviteetit ovat köysilaskeutuminen ja jokimelonta (koskikuokka I). Asiakkaan olennainen vaatimus on kiinteä aikaraja aktiviteetin päätykselle. Tässä tilanteessa toiminnan toteuttajan pitää jo kaupankäyntitilanteessa vaatia mahdollisuus supistaa tuotetta tarvittaessa niin, että päätösajankohta vaatimus täyttyy. Ryhmäkohtaiset läpimenoajat jostakin aktiviteetista vaihtelevat jopa satoja prosentteja. Jos joustomahdollisuus ei ole ennakolta selvä, niin pyrkimys aikataulussa pysymiseen luo painetta aktiviteettien kiireiseen toteuttamiseen ja lisää turvallisuusriskiä. Edellisten osajärjestelmien vuorovaikutukseen liittyvä informaatiojärjestelmä (=projektiorganisaation tuki). Kaikki ohjaaminen edellyttää informaatiota. Jotta luonnossa tapahtuvan liikunta-aktiviteetin asiakkaat ja ohjaajat pystyvät koordinoitua toimintaan tarvitaan informaatiota. Informaatiojärjestelmä auttaa toteuttamaan sen aktiviteetin, jonka asiakkaat ovat ostaneet ja sillä tavalla että, toteutunut aktiviteetti vastaa riittävästi mielikuvia siitä, mitä oli tilattu. Tästäkin on muistettava, että luontomatkailetuotteen toleranssit ovat tosi väljät verrattuna teollisuuteen. Esimerkiksi melontaretkellä asiakkaan käteensä saama rakko ei ole reklamaation peruste tai merkki laiminlyönnestä turvallisuusjärjestelyissä. Informaatiojärjestelmä ulottuu myös aktiviteettien toteuttajan pysyvään organisaatioon ja sen ulkopuolellekin jopa viranomaisiin saakka. Koska luonnossa toteutettavat liikunta-aktiviteetit eivät ole standardeja, vaan jo hyvin karkealla mittaustarkkuudella rakenteellisesti saman aktiviteetin eri toteutukset eroavat toisistaan (eri sää, eri asiakkaat, eri oppaat, eri vuodenaika jne.), niin pitää huomata se, että informaatiojärjestelmä antaa aktiviteetista ylisystematisoidun kuvan. Informaatiojärjestelmään sisältyvä aktiviteetin kuvaus kuvaa luonnollisesti vain yleisiä piirteitä tarkasti ottaen vain niistä voidaan tallettaa informaatiota dokumenttiin. Se mitä oi-

keasti tapahtuu jää vain aktiviteetissa mukana olleiden mielikuvien varaan. Suuri ero yksittäisen aktiviteetin ja siihen liittyvän yleisen kuvauksen välillä on luonnossa tapahtuville liikunta-aktiviteeteille ominainen piirre. Mitä pidempikestoisesta aktiviteetista on kyse, sitä voimakkaammin tämä ilmiö korostuu. Tässä suhteessa ero teollisuuteen on olennainen. Siellä laatu- ja tehokkuus ajattelu pyrkii kehittämään menetelmiä, joilla toteutuneen ja sen mallin ero saataisiin yleensä hyvin pieneksi ja sillä tavalla hallintaan. Tämän teollisuuden ja luontomatkailun eron oivaltaminen on hyvin olennaista. Suurin osa kaikesta vaihdannasta (kaupankäynnistä) tapahtuu enemmän tai vähemmän teollisen kulttuurin luoman ihannemallin mukaisesti (mitä paremmin tuotekuvaukset vastaavat toteutumaa, niin sitä parempi). Silloin luonnossa tapahtuvan liikunta-aktiviteetin järjestäjän on tarkkaan mietittävä, kuinka tarkkaan hän aktiviteettinsa määrittelee (kuvaa). Tuotekuvaus, jonka tarkkuustaso on suurempi kuin se, millä tasolla toiminnan toteuttaja pystyy aktiviteetin vakiomuotoisena toistamaan on toiminnan toteuttajan kannalta vaarallinen. Se luo väärän mielikuvan, että toteuttaja ei osaa asiansa, vaikka kyse on koko toiminnan luonteesta johtuvasta samankin tuotemallin mukaisen tuotteen yksittäisten toteutusten suuresta hajonnasta. Liiallinen ennakdokumentaatio tuotteen sisällöstä johtaa harhaan. Siihen ei aktiviteetin järjestäjä saa oma turvallisuutensa vuoksi sortua, vaikka asiakas tai viranomaiset painostaisivat. Liian tarkan tuotemäärittelyn aiheuttama poikkeama on toiminnan toteuttajan kannalta huono asia, se voi johtaa reklamaatioon tai se voidaan tulkita virheeksi, joka aiheutti jonkin turvallisuusriskin toteutumisen. Yksinkertainen esimerkki tästä asiasta on aikataulun ja tuotesisällön liittyminen toisiinsa. Aktiviteetista vastuussa olevalla pitää olla sovitun kaupan puitteissa mahdollisuus tarvittaessa joustaa joko sisällöstä tai aikataulusta tai molemmista. Asiakas tilaa kahden aktiviteetin tuotteen. Aktiviteetit ovat köysilaskeutuminen ja jokimelonta (koskiluokka I). Asiakkaan olennainen vaatimus on kiinteä aikaraja aktiviteetin päätymiselle. Tässä tilanteessa toiminnan toteuttajan pitää jo kaupankäyntitilanteessa vaatia mahdollisuus supistaa tuotetta tarvittaessa niin, että päätösajan kohta vaatimus täyttyy. Ryhmäkohtaiset läpimenoajat jostakin aktiviteetista vaihtelevat jopa satoja prosentteja. Jos joustomahdollisuus ei ole ennakolta selvä, niin pyrkimys aikataulussa pysymiseen luo painetta aktiviteettien kiireiseen toteuttamiseen ja lisää turvallisuusriskiä.

Jo tämä perusteella pitäisi edellä määriteltyä sisältöä teoriassa ja käytännössä ymmärtävälle olla selvää, että eivät sen paremmin teollisesta tuotantoympäristöstämme lainattavissa olevat mallit tai käytäntö, tai teorialait tai lait ole suoraviivaisesti sovellettavissa luonnossa tapahtuvien liikunta-aktiviteettien turvallisuus kysymysten normittamiseen. Tämä näyttäisi ainakin välillä häiritsevässä määrässä

unohtuneen, luontomatkailuun liittyvien palveluiden normittamisinnossa.

Edellä hahmotellun perusteella ilmenevät kysymykset ovat niin perustavia että on syytä kysyä voidaanko luonnossa tapahtuvaa aktiviteettia käsitteellistää edellä kuvatuilla paljon säädellymmässä tuotannollisessa toiminnassa käytetyillä käsitteillä.

Pohditaan asiaa vielä hieman.

Suunnittelutilanteita tarkastelevassa systeemiteoriassa voidaan nähdä kolme aivan erilaisiin lähtökohtiin perustuvaa lähtökohtaa:

1. Kova systeemilähestymistapa Tämä on kulttuurissamme tavallinen tapa systeemin ja järjestelmä käsitteiden avulla ottaa hallintaan joitakin asioita. Valta osa kaikessa koulutuksessa vastaan tulevista systeemikäsitteistä ja niihin liittyvistä systeemikuvauksista (tyypillisesti laatikoita ja niiden välisiä nuolia) on tätä tyyppiä. Teknisissä sovelluksissa tämä systeemiteoreettinen näkökulma on ollut erittäin menestyksellinen. Varmaankin lähes kaikki monimutkaiset tekniset järjestelmät ovat nykyisin saaneet muotonsa tämän lähtökohdan ihanteiden mukaisella tavalla. Tälle systeemilähestymistavalle on tyypillistä kaksi perusasiaa. Se ei näe suunnittelun kohdetta arvosidonnaisena ja siten vallankäyttöön liittyvänä kohteena vaan neutraalina. Sekä suunniteltavan systeemin asiasisällön että siihen kytkeytyvien arvopäämäärien ajatellaan tulevan ratkaistuksi vain analysoimalla lisää todellisuutta. Eli tämä lähtökohta on sekä tosiasioiden että arvojen näkökulmasta realismiin ja objektiivisuuteen luottava. Ei tarvitse kuin vähän tutkia luontoliikunnan turvallisuuskeskustelun tuloksena syntyneitä normeja, niin huomaa että tämä lähtökohta on niissä ylikorostunut. Kuinka paljon esimerkiksi kansallisessa melonnan turvallisuusohjeessa käsitellään teknistä turvallisuutta esimerkiksi luettelemalla monen tyyppisiä välineitä eri käyttötarkoituksiin ja kuinka ei tekniseen systeemiin liittyvä turvallisuus kuitataan pääasiassa yhdellä sinänsä erittäin tärkeällä käsitelmäärityllä melontatilanne. Eli pääasiassa teknistä osasysteemiä normitetaan teknisestä näkökulmasta. Muut Edellä luetellut 4 osasysteemiä: ympäröivä luonto, asiakkaat, toiminnan toteuttava sosiaalinen systeemi ja koordinaatiomahdollisuuden välttämätön muuta ei riittävä syy: informaatiojärjestelmä jäävät vähälle tarkastelulle. Tähän teemaanhan olen jo yllä viitannut muutamissa kohdissa. Teknistä näkökulman ylikorostumista edustaa esimerkiksi se, että aivan toisenlaisessa ympäristössä kehitetty lainsäädäntö (työsuojelu, tuoteturvallisuus) siirretään samoilla tulkinnoilla luontoliikunnan todellisuuteen, vaikka tämä todellisuus on aivan toisen tyyppinen kuin se ympäristö, missä normit on kehitetty. Tie-

teellisessä systeemiteoreettisessa tutkimuksessa ja siitä lähtevässä keskustelussa on moneen kertaan huomattu kuinka se menestys, jota kova systeemiteoreettinen ajattelutapa on pystynyt tarjoamaan lähtökohdiltaan teknisten sistemien kehittämisessä ei olekaan jatkunut kun lähestymistapaa on yritetty soveltaa järjestelmiin, joissa sosiaalisen todellisuuden suunnittelu on olennainen osa. (viite)Toisaalta kovaan systeeminäkökulmaan perustuva tähän mennessä toteutunutta turvallisuustyötä luontoliikunnan alueella voidaan kritisoida myös kovan lähestymistavan sisältä päin. Lähtökohdan perus oletamus ongelmiin kohdattaessa on siis se, että ongelmat johtuvat siitä, että objektiivinen todellisuus tunnetaan liian huonosti. Eteenpäin on mahdollista päästä jatkamalla analyysiä ja selvittämällä todellisuuden luonne paremmin. Missä on selvitetty luonnossa tapahtuvien liikunta-aktiviteettien luonnetta siten, että voidaan perustella edellä kuvattu tapa tuottaa teknisiä turvallisuusnormeja yksinkertaisesti siirtämällä normeja toisen tyyppiseltä toiminnan alueelta uudelle alueelle. Eikö luonnossa tapahtuviin liikunta-aktiviteetteihin liittyvän asiallisen tapaturmatilaston puute ole kärkeksimerkki siitä, että myös kovan systeeminäkökulman mukainen turvallisuusnormien kehittäminen on ollut varsin pintapuolista. Tosiasiaperusteisen nykytilanteen vaarallisuuden (turvallisuusriskin) selvittäminen on huomattavasti yksinkertaisempi tehtävä, kun päästä johonkin toimivaan käsitykseen luonnossa tuotettujen liikuntaan liittyvien aktiviteettien suhteesta erilaisiin arvoihin. Kova systeemilähestymistapa

Tämä on kulttuurissamme tavallinen tapa systeemin ja järjestelmä käsitteiden avulla ottaa hallintaan joitakin asioita. Valta osa kaikessa koulutuksessa vastaan tulevista systeemikäsitteistä ja niihin liittyvistä systeemikuvauksista (tyypillisesti laatikoita ja niiden välisiä nuolia) on tätä tyyppiä. Teknisissä sovelluksissa tämä systeemiteoreettinen näkökulma on ollut erittäin menestyksellinen. Varmaankin lähes kaikki monimutkaiset tekniset järjestelmät ovat nykyisin saaneet muotonsa tämän lähtökohdan ihanteiden mukaisella tavalla. Tälle systeemilähestymistavalle on tyypillistä kaksi perusasiaa. Se ei näe suunnittelun kohdetta arvosidonnaisena ja siten vallankäyttöön liittyvänä kohteena vaan neutraalina. Sekä suunniteltavan systeemin asiasisällön että siihen kytkeytyvien arvopäämäärien ajatellaan tulevan ratkaistuksi vain analysoimalla lisää todellisuutta. Eli tämä lähtökohta on sekä tosiasioiden että arvojen näkökulmasta realismiin ja objektiivisuuteen luottava. Ei tarvitse kuin vähän tutkia luontoliikunnan turvallisuuskeskustelun tuloksena syntyneitä normeja, niin huomaa että tämä lähtökohta on niissä ylikorostunut. Kuinka paljon esimerkiksi kansallisessa melonnan turvallisuusohjeessa käsitellään teknistä turvallisuutta esimerkiksi luettelemalla monen tyyppisiä välineitä eri käyttötarkoituksiin ja kuinka ei tekniseen systeemiin liitty-

vä turvallisuus kuitataan pääasiassa yhdellä sinänsä erittäin tärkeällä käsite-määrittelyllä melontatilanne. Eli pääasiassa teknistä osasysteemiä normite-taan teknisestä näkökulmasta. Muut Edellä luetellut 4 osasysteemiä: ympä-röivä luonto, asiakkaat, toiminnan toteuttava sosiaalinen systeemi ja koor-dinaatiomahdollisuuden välttämätön muuta ei riittävä syy: informaatio-sys-teemi jäävät vähälle tarkastelulle.

Tähän teemaanhan olen jo yllä viitannut muutamissa kohdissa. Teknistä nä-kökulman ylikorostumista edustaa esimerkiksi se, että aivan toisenlaises-sa ympäristössä kehitetty lainsäädäntö (työsuojaus, tuoteturvallisuus) siirre-tään samoilla tulkinnoilla luontoliikunnan todellisuuteen, vaikka tämä to-dellisuus on aivan toisen tyyppinen kuin se ympäristö, missä normit on ke-hitetty. Tieteellisessä systeemiteoreettisessa tutkimuksessa ja siitä lähteväs-sä keskustelussa on moneen kertaan huomattu kuinka se menestys, jota ko-va systeemiteoreettinen ajattelutapa on pystynyt tarjoamaan lähtökohdiltaan teknisten sistemien kehittämisessä ei olekaan jatkunut kun lähestymistä-paa on yritetty soveltaa järjestelmiin, joissa sosiaalisen todellisuuden suun-nittelu on olennainen osa. (viite)

Toisaalta kovaan systeeminäkökulmaan perustuvaa tähän mennessä toteu-tunutta turvallisuustyötä luontoliikunnan alueella voidaan kritisoida myös kovan lähestymistavan sisältä päin. Lähtökohdan perus olettaus ongelmiin kohdattaessa on siis se, että ongelmat johtuvat siitä, että objektiivinen todel-lisuus tunnetaan liian huonosti. Eteenpäin on mahdollista päästä jatkamalla analyysiä ja selvittämällä todellisuuden luonne paremmin. Missä on selvi-tetty luonnossa tapahtuvien liikunta-aktiviteettien luonnetta siten, että voi-daan perustella edellä kuvattu tapa tuottaa teknisiä turvallisuusnormeja yk-sinkertaisesti siirtämällä normeja toisen tyyppiseltä toiminnan alueelta uu-delle alueelle. Eikö luonnossa tapahtuviin liikunta-aktiviteetteihin liittyvän asiallisen tapaturmatilaston puute ole kärkiesimerkki siitä, että myös kovan systeeminäkökulman mukainen turvallisuusnormien kehittäminen on ollut var-sin pintapuolista. Tosiasiaperusteisen nykytilanteen vaarallisuuden (turval-lisuusriskin) selvittäminen on huomattavasti yksinkertaisempi tehtävä, kun päästä johonkin toimivaan käsitykseen luonnossa tuotettujen liikuntaan liit-tyvien aktiviteettien suhteesta erilaisiin arvoihin.

2. Pehmeä systeemilähestymistapa Myös tätä systeemilähestymistapaa käyte-tään kulttuurissamme monissa yhteyksissä. Tämä lähestymistapa on tosi-asioden näkökulmasta realistinen, mutta arvonäkökulmasta idealistinen. Ar-voidealismi pehmeässä systeemilähestymistavassa tarkoittaa eräänlaista kon-sensus lähtökohtaa. Suunnittelutilanteeseen osallistuvien eri intressien ole-

tetaan olevan arvoiltaan erilaisia eli olevan alkutilanteessa ristiriitaisessa tilanteessa. Arvonmuodostuksen oletetaan kuitenkin olevan idealistista eli arvot eivät heijastu mistään objektiivisesta, vaan ovat jokaisen ihmisen omia käsityksiä, joita hän voi ajattelun avulla muuttaa. Niinpä tässä lähestymistavassa uskotaan siihen että alun perin ristiriitainen tilanne muuttuu yhteisymmärrykseksi eli osapuolien arvot muuttuvat kohti yhteisymmärrystä, kun kehitysprosessissa tarpeeksi kauan keskustellaan. Arki elämän kielellä tämä ajattelutapa on me henki ajattelua. Luontoliikunnan turvallisuuskeskustelussa esimerkiksi Kuluttajaviraston turvallisuusohjeen lausuntokierros kesällä 2002 edustaa tätä ajattelua. Jokainen voi itse ajatella toteutuuko erilaisten näkökulmien esille tulo ja arvojen kehittyminen kohti toisiaan riittävästi, kun lausuntopyyntö tulee eri intresseille kesäkuun puolivälin paikkeilla keskellä lomakautta ja lausumisaikaa on kesäkuun loppuun asti. Turvaohjeen valmisteluun osallistuvien tahojen luettelo kertoo myös omalla tavallaan eri näkökulmien huomioon ottamisesta. Toisena esimerkkinä voi mainita luontoliikunnan turvallisuusstandardi hankkeen. Tämä hanke ilmeisesti hautautui hiljaisuudessa, kun hankkeen toteuttajat huomasivat, että SFS hyväksyy uusia standardeja konsensus pohjalta. Eli standardi on pystyttävä kirjoittamaan sillä tavalla, että kukaan lausunnon antaja ei kritiikillään sitä kiistä. SFS:n käytäntö siis edustaa tässä todellista pehmeää systeemilähestymistapaa ja se ilmeisesti torjui yhden luontomatkailun ja luonnossa liikunnan alueelle liittyvän normiston syntymisen. Pehmeä systeemilähestymistapa

Myös tätä systeemilähestymistapaa käytetään kulttuurissamme monissa yhteyksissä. Tämä lähestymistapa on tosiasioiden näkökulmasta realistinen, mutta arvonäkökulmasta idealistinen. Arvoidealismi pehmeässä systeemilähestymistavassa tarkoittaa eräänlaista konsensus lähtökohtaa. Suunnittelutilanteeseen osallistuvien eri intressien oletetaan olevan arvoiltaan erilaisia eli olevan alkutilanteessa ristiriitaisessa tilanteessa. Arvonmuodostuksen oletetaan kuitenkin olevan idealistista eli arvot eivät heijastu mistään objektiivisesta, vaan ovat jokaisen ihmisen omia käsityksiä, joita hän voi ajattelun avulla muuttaa. Niinpä tässä lähestymistavassa uskotaan siihen että alun perin ristiriitainen tilanne muuttuu yhteisymmärrykseksi eli osapuolien arvot muuttuvat kohti yhteisymmärrystä, kun kehitysprosessissa tarpeeksi kauan keskustellaan. Arki elämän kielellä tämä ajattelutapa on me henki ajattelua. Luontoliikunnan turvallisuuskeskustelussa esimerkiksi Kuluttajaviraston turvallisuusohjeen lausuntokierros kesällä 2002 edustaa tätä ajattelua. Jokainen voi itse ajatella toteutuuko erilaisten näkökulmien esille tulo ja arvojen kehittyminen kohti toisiaan riittävästi, kun lausuntopyyntö tulee eri intresseille kesäkuun puolivälin paikkeilla keskellä lomakautta ja lausumisaikaa on kesäkuun loppuun asti. Turvaohjeen valmisteluun osallistuvien

tahojen luettelo kertoo myös omalla tavallaan eri näkökulmien huomioon ottamisesta.

Toisena esimerkkinä voi mainita luontoliikunnan turvallisuusstandardi hankkeen. Tämä hanke ilmeisesti hautautui hiljaisuudessa, kun hankkeen toteuttajat huomasivat, että SFS hyväksyy uusia standardeja konsensus pohjalta. Eli standardi on pystyttävä kirjoittamaan sillä tavalla, että kukaan lausunnon antaja ei kritiikillään sitä kiistä. SFS:n käytäntö siis edustaa tässä todellista pehmeää systeemilähestymistapaa ja se ilmeisesti torjui yhden luontomatkailun ja luonnossa liikunnan alueelle liittyvän normiston syntymisen.

3. Dialektinen systeemilähestymistapaTämän systeemilähestymistavan voi nähdä eräänlaisena yhdistelmänä edellisistä, vaikka samalla on todettava että tämä yhdistelmänäkökulma ei oikein avaa dialektisen lähestymistavan syvintä olemusta. Tämän näkökulman mukaan todellisuuden piirteillä sekä tosiasioilla että arvoilla on objektiivinen tajuavan subjektin tajunnan ulkopuoleinen perusta. Todellisuutta havainnoitaessa esiin tulevilla ristiriidoilla voi siten olla objektiivinen perusta. Ristiriitaisuudet, jotka siis pääsääntöisesti johtuvat erilaisista arvoista (Tapaus, jossa ristiriita johtuu erilaisista tosiasiauskomuksista on huomattavasti triviaalimpi, koska tässä tapauksessa täytyy vain selvittää kumman osapuolen todellisuuskäsitys on paremmin todellisuutta vastaava ja tässä asiassa ihmiskunta erityisesti tiede on ollut huomattavasti menestyksellisempi kuin arvoihin liittyvissä kehittämispohdinnoissa. Kovan systeemilähestymistavan yhteydessä olen jo käsitellyt tätä aihetta.)Tästä lähtökohdasta katsottuna turvallisuuskulttuuri, voi olla julmaa vallankäyttöä, jos joku viranomaistaho tai muu taho, jolla on tilanteessa paljon valtaa sanelee turvallisuusnormit ja se sosiaalinen prosessi, jossa sanele tapahtuu on naamioitu kovan systeeminäkökulman mukaiseksi suunnitteluprosessiksi. Ainakin joiltakin osin Kuluttajaviraston ohje käy tästä esimerkkinä. Jos näin ei ole, niin silloin pitäisi voida osoittaa, että ohjeessa on otettu huomioon esimerkiksi käyttäytymishäiriöisten erityisryhmien useita vuorokausia kestävä maastoliikunta esimerkiksi melontaretki tai patikkaretki. Käytännössä lienee niin, että jokainen tämän tyypistä nuorisotyötä tekevä tietää toimivansa todella liian suuressa määrässä "omalla vastuulla". Toimintaan käytettävissä olevat rahat ovat yksinkertaisesti niin vähäisiä, että rahapulaa takia turvallisuudessa on aina huomautettavaa. Silti toiminnan hyödyt nähdään niin suuriksi, että toimintaa harjoitetaan eikä pitäydytä byrokraattisessa ohjeiden myötäilyssä. Juuri tämä ristiriita, joka dialektisesta lähtökohdasta katsottuna on siis objektiivinen: turvallisuus ja riskinotto (useampipäiväisen retken toteuttaminen) ovat ristiriidassa toistensa suhteessa monella tavalla: Esimerkiksi taloudellisten resurssien niukkuus joh-

taa vähäisellä miehityksellä toimimiseen, joka saattaa vahingon sattuessa toiminnan toteuttajat helposti kyseenalaiseen valoon turvallisuuden näkökulmasta. Toisaalta tosiasia on kuitenkin se, että useampipäiväisillä retkillä ohjaajia on tyypillisesti vähän taloudellisista syistä. Ympäröivä yhteiskunta siis vaatii pahimmillaan turvallista toimintaa, jota annetulla budjetilla ei voi toteuttaa. Lievemässä tapauksessa toiminnan toteuttajat näkevät kasvatukselliset hyödyt niin suuriksi, että toimivat, vaikka tietävät resurssipulan johtavan turvallisuusnäkökulmasta vajaan resursointiin. Tämän tyyppisiä retkiä järjestävät ovat varmaan osittain taipuvaisia hyväksymään tämän tilanteen myös siksi, että runsas resursointi = tehokas valvonta ja kontrolli, jotta turvallisuus säilyy on sinällään helposti ristiriidassa seikkailukasvatuksellisten tavoitteiden toteutumisen kanssa. Objektiivinen ristiriita turvallisuuden (turvallisuutta vaarantavan riskin toteutumistodennäköisyys=0) ja ihmiseksi kehittymiseen liittyvän hyväksyttävän riskin välillä liittyy ihmislajin lajityypilliseen piirteeseen oppimiseen. Ihminen on ennen muuta oppiva. Ihmisen varttuminen lapsesta aikuiseksi kestää kauan, koska kehittyminen perustuu jokaisen yksilön oppimiseen eikä valmiiden automaattisten toimintakaavojen (vaistojen) käyttöönottoon. Oppiminen sisältää aina epäonnistumisen mahdollisuuden (muutenhan ei olisi kyse oppimisesta, vaan ennakkolta varmasta toimintakaavasta). Osa tästä oppimisesta on sellaista, jota ei mitenkään voida tehdä ulkoa päin turvallisesti eli oppimisprosessia ei voida ohjelmoida ennalta tunnetuiksi askeleiksi. Kaikkein olennaisimmin tämä pitäisi huomata lausahduksesta vain minä voin tulla minäksi on kyse ainutkertaisesta prosessista, jota ei voida ulkoa päin ennustaa ja ohjelmoida. Ainakin siinä määrässä kuin luontoliikunta-aktiviteeteissa läsnä oleva oppimismahdollisuus liittyy jokaisen omaan sisäiseen oppimisprosessiin, on toiminta riskialtista. Käsittääkseni vakavasti otettavassa seikkailukasvatuksessa on juuri tästä kyse eivätkä kai melontaseuroissa melontaa harrastavat tai vain itseksensä melovatkaan rinnasta melonnasta saamaansa tyydytystä huvipuiston riskittömistä laitteista saataviin elämyksiin. Käsittääkseni myöskin yritykset, jotka maksavat henkilökunnalleen tai asiakkailleen järjestetyistä luontoon liittyvistä liikunnallisista ohjelmapalveluista tavoittelevat rahoilleen aivan toisen tyyppistä vastinetta, mitä huvipuiston laitteet tarjoavat. Liikunnallisissa luontoelämyksissä asiakas on aina aktiivinen toimija, joka oppii koko ajan ja oppiminen on lähes sama asia kuin riskinotto. Dialektinen systeemiä lähestymistapa

Tämän systeemiä lähestymistavan voi nähdä eräänlaisena yhdistelmänä edellisistä, vaikka samalla on todettava että tämä yhdistelmänäkökulma ei oikein avaa dialektisen lähestymistavan syvintä olemusta. Tämän näkökulman mukaan todellisuuden piirteillä sekä tosiasioilla että arvoilla on objektiivinen

tajuavan subjektin tajunnan ulkopuoleinen perusta. Todellisuutta havainnoitaessa esiin tulevilla ristiriidoilla voi siten olla objektiivinen perusta. Ristiriitaisuudet, jotka siis pääsääntöisesti johtuvat erilaisista arvoista (Tapaus, jossa ristiriita johtuu erilaisista tosiasiauskomuksista on huomattavasti triviaalimpi, koska tässä tapauksessa täytyy vain selvittää kumman osapuolen todellisuuskäsitys on paremmin todellisuutta vastaava ja tässä asiassa ihmiskunta erityisesti tiede on ollut huomattavasti menestyksellisempi kuin arvoihin liittyvissä kehittämisspohdintoissa. Kovan systeemiähestymistavan yhteydessä olen jo käsitellyt tätä aihetta.)

Tästä lähtökohdasta katsottuna turvallisuuskulttuuri, voi olla julmaa valankäyttöä, jos joku viranomaistaho tai muu taho, jolla on tilanteessa paljon valtaa sanelee turvallisuusnormit ja se sosiaalinen prosessi, jossa sanelu tapahtuu on naamioitu kovan systeeminäkökulman mukaiseksi suunnitteluprosessiksi. Ainakin joiltakin osin Kuluttajaviraston ohje käy tästä esimerkkinä. Jos näin ei ole, niin silloin pitäisi voida osoittaa, että ohjeessa on otettu huomioon esimerkiksi käyttäytymishäiriöisten erityisryhmien useita vuorokausia kestävä maastoliikunta esimerkiksi melontaretki tai patikkaretki. Käytännössä lienee niin, että jokainen tämän tyyppistä nuorisotyötä tekevä tietää toimivansa todella liian suuressa määrässä "omalla vastuulla". Toimintaan käytettävissä olevat rahat ovat yksinkertaisesti niin vähäisiä, että rahapulnan takia turvallisuudessa on aina huomautettavaa. Silti toiminnan hyödyt nähdään niin suuriksi, että toimintaa harjoitetaan eikä pitäydytä byrokraattisessa ohjeiden myötäilyssä. Juuri tämä ristiriita, joka dialektisesta lähtökohdasta katsottuna on siis objektiivinen: turvallisuus ja riskinotto (useampipäiväisen retken toteuttaminen) ovat ristiriidassa toistensa suhteessa monella tavalla: Esimerkiksi taloudellisten resurssien niukkuus johtaa vähäisellä miehityksellä toimimiseen, joka saattaa vahingon sattuessa toiminnan toteuttajat helposti kyseenalaiseen valoon turvallisuuden näkökulmasta. Toisaalta tosiasia on kuitenkin se, että useampipäiväisillä retkillä ohjaajia on tyypillisesti vähän taloudellisista syistä. Ympäröivä yhteiskunta siis vaatii pahimmillaan turvallista toimintaa, jota annetulla budjetilla ei voi toteuttaa. Lievemässä tapauksessa toiminnan toteuttajat näkevät kasvatukselliset hyödyt niin suuriksi, että toimivat, vaikka tietävät resurssipulan johtavan turvallisuusnäkökulmasta vajaaseen resursointiin.

Tämän tyyppisiä retkiä järjestävät ovat varmaan osittain taipuvaisia hyväksymään tämän tilanteen myös siksi, että runsas resursointi = tehokas valvonta ja kontrolli, jotta turvallisuus säilyy on sinällään helposti ristiriidassa seikkailukasvatuksellisten tavoitteiden toteutumisen kanssa.

Objektiivinen ristiriita turvallisuuden (turvallisuutta vaarantavan riskin toteutumistodennäköisyys=0) ja ihmiseksi kehittymiseen liittyvän hyväksyttävän riskin välillä liittyy ihmislajin lajityypilliseen piirteeseen oppimiseen. Ihminen on ennen muuta oppiva. Ihmisen varttuminen lapsesta aikuiseksi kestää kauan, koska kehittyminen perustuu jokaisen yksilön oppimiseen eikä valmiiden automaattisten toimintakaavojen (vaistojen) käyttöönottoon. Oppiminen sisältää aina epäonnistumisen mahdollisuuden (muutenhan ei olisi kyse oppimisesta, vaan ennakolta varmasta toimintakaavasta). Osa tästä oppimisesta on sellaista, jota ei mitenkään voida tehdä ulkoa päin turvallisesti eli oppimisprosessia ei voida ohjelmoida ennalta tunnetuiksi askeleiksi. Kaikkein olennaisimmin tämä pitäisi huomata lausahduksesta vain minä voin tulla minäksi on kyse ainutkertaisesta prosessista, jota ei voida ulkoa päin ennustaa ja ohjelmoida. Ainakin siinä määrässä kuin luontoliikunta-aktiiviteeteissa läsnä oleva oppimismahdollisuus liittyy jokaisen omaan sisäiseen oppimisprosessiin, on toiminta riskialtista. Käsittääkseni vakavasti otettavassa seikkailukasvatuksessa on juuri tästä kyse eivätkä kai melontaseuroissa melontaa harrastavat tai vain itsekseen melovatkaan rinnasta melonnasta saamaansa tyydytystä huvipuiston riskittömistä laitteista saataviin elämyksiin. Käsittääkseni myöskin yritykset, jotka maksavat henkilökunnalleen tai asiakkailleen järjestetyistä luontoon liittyvistä liikunnallisista ohjelmapalveluista tavoittelevat rahoilleen aivan toisen tyyppistä vastinetta, mitä huvipuiston laitteet tarjoavat. Liikunnallisissa luontoelämyksissä asiakas on aina aktiivinen toimija, joka oppii koko ajan ja oppiminen on lähes sama asia kuin riskinotto.

Kriittinen suhtautumiseni 1990-luvulla alkaneeseen turvallisuuskeskusteluun ei tarkoita sitä, että pitäisin teemaa jotenkin vähämerkityksisenä tai turvallisuusvaatimusta ylikorostuneena arvona. Kritiikkini ydin on siinä, että turvallisuuskäytäntöjä ei voida lainata muualta eikä niitä voida juurikaan parantaa ylhäältä päin vallankäytöstä lähtevällä säätellyllä, vaan ne on luotava siitä todellisuudesta, jossa toimitaan. Jos sisältä päin rakentamisen periaatetta ei kunnioiteta riittävästi, niin arvioin sen johtavan kaksijakoiseen turvallisuuskulttuuriin turvallisuusnormien kirjaimen noudattaminen ja varsinainen turvallisuus ovat kaksi eri asiaa.

Luonnossa tapahtuvien liikunnallisten aktiviteettien turvallisuuden perusteiden pohdiminen ansaitsisi tärkeytensä vuoksi kunnollisen panostuksen, johon tässä ei ole mahdollisuutta. Toivon jo edellä sanotun kuitenkin antavan osalle tämän oppimateriaalin käyttäjistä aineksia omakohtaisiin pohdintoihin näiden asioiden opettamisen kanssa tekemisissä oleville näkisin esittämieni pohdintojen jatkamisesta olevan arvoa. **Toivottavasti keskeinen havaintoni siitä, että teollisen kulttuurin ennen muuta työturvallisuus ja tuoteturvallisuus lainsäädännössä ilme-**

nevän turvallisuuskulttuurin siirtämien luontoliikunta-aktiviteetteihin ei ole mitenkään ongelmaton ja suoraviivainen toimenpide tähän mennessä on oltu tässä mielessä liikkeellä aivan liian vähäisillä eväillä.

Lähinnä itsekseen melovan jokamiesmelojan (ei organisoi retkiä edes kaverilleen, vaan meloo aika organisoitumattomissa ryhmissä) tervettä mieltä edustaa se, että hän ajattelee edellisten pohdintojeni olevan lähes turhan aikaista pyörittelyä kenties osoitus melontataidon puutteesta. Tavallisen Masan ja Lissun melontaturvallisuus opas on kuitenkin ydin sanomaltaan hyvin lyhyt kirja: Pidä liivit aina päällä vesillä. Älä melo yksin. Opettele ensin kunnon melontataito ja lähde sitten vasta pidemmille retkille. Hanki perustaidot jo osaavilta henkilöiltä. Ole selvillä välineistä, joita käytät. Älä aliarvioi luonnon yllätyksellisyyttä eli ole aina valmis pakenemaan turvalliseen suuntaan ja kääntymään takaisin. Siirtäessäsi rajojasi kauemmaksi harrastuksessasi (oppimisen aiheuttama riski) tee se aina pienin askelin ja tilanteessa, jossa muut riskit ovat pienet. Tilanteessa, jossa luonto yllättävällä tavalla pakottaa sinut ottamaan paljon suuremman riskin, mitä haluaisit pysyä rohkeana ja säilytä taistelumieli. Hyvinkin vaarallisista tilanteista moni selviää jo keskinkertaisilla ratkaisuideoilla ja toiminnalla, kun ei vajoa päättämättömyyteen.

4.2. Melontaturvallisuus kansallisen melontaturvallisuusohjeen mukaisesti ryhmiteltynä

Kansallinen uuden tyyppinen keskustelu turvallisuudesta johti varsin nopeasti siihen, että Merenkululaitos antoi melonnan turvaohjeen ja yhtä nopeasti ohje huomattiin puutteelliseksi ja sitä korjattiin. Jälkimmäinen 1997 annettu Merenkululaitoksen turvaohje on se, jonka tässä käsiteltävä Melontaturvallisuuden neuvottelukunnan ohje korvaa. Tässä käsiteltävä ohje on tullut voimaan 24.4. 2002. Tarve Merenkululaitoksen ohjeen muuttamiselle oli kahtalainen:

Ohjeessa oli edelleen sellaisia kohtia, jotka eivät kestä kriittistä tarkastelua. Otan yhtenä esimerkkinä esille melojan tutkaheijastimen. Se sinänsä pienenä esimerkkinä kertoo halustamme muuttaa turvallisuus tekniikaksi ja teknisiksi välineiksi. Jätän lukijoiden arvioitavaksi onko kokonaisuudessaan turvallisuutta lisäävää, jos ohjeessa luetellaan välineitä, jotka eivät ole käytännössä hyväksi havaittuja ja valmiita lähes jokaisesta alan erikoisliikkeestä ostettavissa olevia tuotteita vai onko tämän tyyppinen ohjeistus paremminkin johtamassa harhaan ja luomassa hämminkiä.

Tutkaheijastimen pääseminen Merenkulkulaitoksen ohjeeseen saakka lienee eräänlainen tekniikkakeskeisyydestä kertova paljastava lapsus. Paljon vakavammissa mielessä tämän tyyppinen turvallisuusasenne esiintyy silloin, kun määritellään esimerkiksi, mitä nykyaikaisia elektronisia laitteita melojalla pitää turvallisuuden vuoksi olla mukanaan (radio, kännykkä, GPS, VHF). Mitä enemmän tämän tyyppistä varustusta on mukana, niin sitä enemmän huomiosta ja ihmisen psyykkisestä kapasiteetista suuntautuu pois melonnasta. Teknisesti kehittynyt ympäristö luo aina mielikuvaa turvallisuudesta ja tilanteen hallinnasta ja kasvattaa riskinottoa (esimerkiksi moottoritiellä ihmiset ajavat autolla paljon nopeammin kuin mutkaisella soratiellä ja nykyaikaiset autot sisältävät paljon elektronista säätelyä, joka normaalitilanteessa helpottaa vaikeissa olosuhteissa ajamista, mutta voi samalla estää kuljettajaa itse kehittymästä havaitsemaan vaarallisia olosuhteita. Liikenneturvan asiantuntija kiinnitti tähän aiheesta huomiota heti tuoreeltaan 17.3.05 tapahtuneen Suomen historian pahimman ketjukolaripäivän jälkeen) Lisäksi monimutkainen säätötekniikka on aina riski sinänsä, koska se monimutkaisuutensa vuoksi on vaikeasti ylläpidettävää erityisesti retkiolosuhteissa. Riskitason kasvattaminen nojautumalla tekniikkaan toteutuvan riskin torjunnassa sisältää sen ansan, että tekniikka ei toimi tyydyttävällä tavalla riskin lauetessa juuri silloin kun sitä eniten tarvittaisiin tilanne saattaa muodostua pahemmaksi kuin tilanteessa jossa teknisiä apuvälinettä ei ole, koska tilanteessa olevien ihmisten orientaatioon tulee yksi teema lisää vieläkö yrittäisin käyttää/ korjata tekniikkaa vai

On korostettava sitä että, melomassa ollaan luonnossa ja tarkoituksellisesti kaiketkin normaalia arkea etäämpänä teknisestä kulttuuristamme. Mistä sitten tulee se into, jolla retkeily-ympäristöä ollaan teknologisoimassa. Jos joku haluaa muuttaa retkeily-ympäristönsä kasvavassa määrässä tietotekniikaksi, niin kai tämä on sallittava, mutta jos tämän tyyppisestä kehityksestä tehdään velvoittava normi, niin silloin ollaan käsittäakseni kadottamassa osa siitä perus ideasta, minkä vuoksi monet ihmiset luontoon retkelle lähtevät. Kaikessa normittamisessa pitäisi lähteä siitä, että perinteiseen retkeilyn maailmaan kuulumattomien teknisten välineiden mukana kuljettaminen ei ole normivaatimus. Normaaliin yksilön vapaus käsitteen piiriin pitää kuulua oikeus liikkua luonnossa ilman nykyaikaisia monimutkaisia kontrollijärjestelmiä sekä yksityisesti että kaupallisesti. Silloin, kun mukana ei kanneta GPS:ää, VHF:ää, kännykkää, tietokonetta tai radiota on tämä vain tiedostettava ja retken riskitason valinta ja muu turvallisuudesta huolehtiminen oltava sen mukaista.

Jos retkeilyn turvallisuusvaatimukset jokseenkin suoraviivaisesti johdetaan teollisen kulttuurimme muilta toiminnan alueilta erityisesti työturvallisuuden piiristä, niin silloin edellisessä kappaleessa esittämäni varauksellinen suhtautumien tekniisiin laitteisiin jää varmasti toteutumatta. Teollisen kulttuurin työturvallisuuskä-

kulmasta katsottuna retkeilyssä esiin tuleva eräänlainen alkeellisuus ei ole työturvallisuuden näkökulmasta itseisarvo, vaan siitä erityisesti pyritään pois. Siksi siltä suunnalta ei ole odotettavissa tukea retkeilyn "luonnon mukaiselle alkeellisuudelle". Korostettakoon vielä, että "luonnon mukainen alkeellisuus" on osa retkeilyn ydintä.

Toinen syy sille, miksi Merenkululaitos ei ollut enää halukas antamaan turvallisuusohjetta nimissään oli Suomen uusi perustuslaki. Merenkululaitoksesta viestitettiin, että uuden perustuslain hengen mukaista ei ole se, että viranomainen antaa nimissään ohjeita, jotka kuitenkin eivät ole lakeja eivätkä asetuksia. Tällaista viranomaisnormituksen jatketta laeille ja asetuksille pidettiin uuden perustuslain hengen vastaisena.

Hieman toisenlaista viranomaiskulttuuria on edustanut Kuluttajavirasto, joka on innolla ollut laatimassa ohjeita, eikä ole erityisesti pitänyt huolta siitä, että luontomatkailun ja retkeilyn kentällä ymmärrettäisiin se, että nämä ohjeet ovat velvoittavia viraston määräysvallassa olevalle julkishallinnolle (käytännössä lähinnä terveystarkastajille) mutta tarkasti otettuna vain ohjeita aktiviteettien järjestäjille.

Pitkän, mutta käsittääkseni asian laajuuteen liittyen silti aivan liian lyhyen ja pin-tapuoletisen filosofoinnin päätteeksi itse asiaan eli kansalliseen melontaturvallisuusohjeeseen. Ohje esitetään seuraavassa siten, että sanatarkka ohjeen teksti on SkaL palstalla ja tämän kirjoittajan tulkintaehdotukset melonta palstalla ja opetusvinkit luonnollisesti opetus palstalla.

4.2.1. Soveltaminen

Melontaturvallisuuden neuvottelukunta on Suomen Kanoottiliitto ry:n esityksestä antanut seuraavan ohjeen melonnan turvallisuudesta (ohje korvaa aikaisemman Merenkululaitoksen vastaavan ohjeen):

4.2.1.1.

Tätä ohjetta sovelletaan ansiotarkoituksessa, järjestötoiminnassa tai muutoin järjestetysti tapahtuvaan melontaan. Ohjeen soveltamisala kattaa kanootin vuokrauksen, melontaretkeilyn, -koulutuksen, ohjelmapalvelut ja muut vastaavat toiminnot. Muuhun melontaan tätä ohjetta sovelletaan jäljempänä kohtien 4.2.2., 4.2.3. ja 4.2.4.1. osalta.

Melontatilanteella tässä ohjeessa tarkoitetaan kanootin, melontavarusteiden, melontapaikan, sääolosuhteiden sekä melojan ja melojaryhmän taitojen yhdistelmää.

4.2.1.2.

Kilpailutoiminnassa ja siihen liittyvässä harjoittelussa noudatetaan erikseen vahvistettuja eri melontalajien turvallisuusohjeita. Tätä teemaa on parasta opettaa kursseilla "iltanuotiolla". Parasta oppia saadaan aikaan johdattelemalla kurssilaiset keskustelemaan aiheesta omien todellisten melonta kokemusten perusteella. Ohjaaja- ja opas kurssien minimituntimäärissä keskusteluaika vain jää valitettavan lyhyeksi. Ohjeen soveltamisalassa kysymyksiä herättää, mitä on muutoin järjestysti tapahtuva melonta. Ainakin julkisesti ilmoitetun melontatapahtuman järjestäminen, vaikka tapahtuman järjestämisellä ei ole ansiotarkoitusta eikä järjestäjänä ole järjestöä eikä mitään muutakaan "virallista" organisaatiota lienee muuta järjestettyä toimintaa. Samoin sopii kysyä, milloin tuttavuuteen perustuva jokamiesliikkuminen muuttuu ryhmän kasvaessa järjestetyksi toiminnaksi. Tämän kirjoittajan kanta on se, että muutamaan henkilöautoon mahtuva tuttavuuteen perustuva toiminta ei ole järjestettyä toimintaa tässä tarkoitetulla tavalla, koska tämän tyyppisessä toiminnassa ei ole selkeää perustaa johtajuuden ja vastuun määrittelylle. Toiminnalla ei ole ennakoon määriteltyä vastuutahoa, ei dokumentoitua järjestäjää, ei kerätä osallistumismaksuja jne. Hieman vainoharhaisesti voi esittää kysymyksen, muuttuuko jokamiesretki järjestetyksi toiminnaksi, jos joku ryhmän jäsenistä on niin velvollisuuden tuntuinen, että laatii hyvää tarkoittaen kirjallisia ohjeita toisille ja samalla ehkä tietämättään lisää omaa vastuutaan. Tämän tyyppisten vedenjakajaperiaatteiden pitäisi olla selkeitä. Ei liene mitään järkeä siinä, että muuten selkeästi jokamiesretkeläisten tarvitsee missään muodossa harkita dokumentoidun retkiohjeistuksen laatua ja määrää siksi, että ohjeiden määrä ja laatu olisi yksi tekijä määrittelemässä, onko kyseessä jokamiesretki.

4.2.2. Kanootin rakenne

4.2.2.1.

Kanootilla tarkoitetaan tässä ohjeessa kajakkia, avointa kanoottia tai muuta vastaavaa melalla liikuteltavaa vesikulkuneuvoa lukuun ottamatta melalla liikutettavia kumilauttoja. Myös tätä aihetta on hyvä lähestyä kurssilaisten omiin kokemuksiin perustuvalla keskustelulla. Vaikka pääsääntö on se, että melalla liikutettavat vesikulkuneuvot ovat kanootteja, niin silti voidaan perustellusti kysyä, onko esimerkiksi tynnyreistä ja lankuista kasattu lautta kanootti, vaikka sen ainoa käyttövoima olisi melominen. Tällainen kysymys voi tulla vakavassa mielessä esille esimerkiksi seikkailutoiminnassa, jossa osallistujaryhmä kasaa tilapäisen melottavan lautan tai vaikkapa risudonitsin ja tilanteen vaarallisuudesta ja turvajärjestelyjen puutteesta johtuen tapahtuu onnettomuus. Viranomaisilla, viimekädessä oikeus-

laitoksella on kyllä jälkikäteen keinot ja valta keksiä, mistä oli kysymys, vaikka ennakkoon voisi olla kovin vaikea saada asiaan liittyvää viranomaistulkintaa. Tämä tarkoittaa siis sitä, että melottavilla tilapäisvälineillä liikuttaessa on toimittava niin vaarattomissa olosuhteissa ja muut turvallisuusjärjestelyt on hoidettava siten (esimerkiksi kelluntapukineiden käyttö ja tapahtuman järjestäjien pelastusvalmius käyttämällä esimerkiksi venettä tai kanoottia), että sellaista vahinkoa ei satu, että edellä käsiteltyjä kysymyksiä pitäisi esittää oikean onnettomuustapauksen yhteydessä.

4.2.2.2.

Kanootista vastuussa olevan eli tilanteesta riippuen omistajan, vuokralle antajan, vuokraajan tai muun käyttäjän on pidettävä kanootti melontakelpoisena ja asianmukaisessa kunnossa. Kanootin rakenteen, varusteiden, lujuuden ja vakavuuden on oltava sellaiset, että se on turvallinen niissä olosuhteissa, missä sitä käytetään. Erityisesti sellaisilla ohjaaja- ja opaskursseilla, joilla osallistujina on luontomatkailun ammattilaisia, on syytä keskustella kirjallisen vuokrasopimuksen sisällöstä. Seuratoiminnassa lienee paikallaan korostaa sitä, että seuran kalustovajalla on nähtävissä melonnan turvallisuusohje ja seuran yleisen kaluston käyttöehdot. Luovutettaessa kanootti sen omistajalta (siltä taholta, joka siitä on tällä hetkellä vastuussa) edelleen on kysymyksessä sopimussuhde. Lain yleisperiaate on sopimusvapaus. Jos jompikumpi sopijapuli kokee sopimustilanteen epävarmaksi, niin sopimustilannetta voidaan selkeyttää kirjaamalla kanoottiin liittyvän vastuun siirtyminen sopimukseen. Esimerkiksi kanoottivuokraamo voi jo painettuun vuokrasopimukseen kirjata vuokralle annetun välineistön käyttötarkoituksen, kaluston luovutusajankohdan kellonajan tarkkuudella sekä tekstin, joka ilmaisee että vuokralle antaja on informoinut vuokraajaa melontaturvallisuuteen liittyvistä tekijöistä. Näiden melontaturvallisuuteen liittyvien tekijöiden lisäksi sopimuksessa on syytä käsitellä sitä, mitä vuokra kattaa eli, jos kanootti särkyä, hukkuu, varastetaan tms., niin kuka silloin on taloudellisessa vastuussa. Erityisesti ammattimaisessa kanootinvuokrauksessa huolellisesti ennakkoon mietitty kirjallinen vuokrasopimus on yrittäjän näkökulmasta turvallisuusasiakirja suoja sitä toistaiseksi onneksi pientä asiakasjoukkoa kohtaan, joka kuvittelee, että kanootin vuokralle antaja on vastuussa hänen väärästä tai osaamattomasta kaluston käyttötavastaan kenties satojen kilometrien päässä vuokraamosta ja useita päiviä vuokratkaluston luovutuksen jälkeen. Tilanteessa, jossa vuokra-asiakas on melonut pitkällä komposiittirakenteisella merikajakilla koskisella tulvapurolla ja särkenyt kajakin ja/tai aiheuttanut itselleen tapaturman ei ole yhdentekevää lukeeko vuokrasopimuksessa vuokratun kajakin vai merikajakin. Jälkimmäisessä tapauksessa on paljon selkeämpää, että vuokraaja on käyttänyt saamaansa kalustoa väärällä tavalla.

Myös kuluttajansuojasta ja yleisestä turvallisuudesta huolehtivien viranomaisten (poliisi, rajavartiolaitos, pelastusviranomaiset, kuluttajaviranomaiset jne. pitäisi näissä yhteyksissä aina harkita tarkkaan, millaisia tulkintoja heidän turvallisuutta korostavista neuvoistaan voidaan tehdä. Käsitykseni mukaan kuluttajansuojaa ja palvelun järjestäjän vastuuta korostavien puheenvuorojen joukkoon kyllä sopisi muutama selkeästi lain mukainen huomautus jokaisen ensisijaisesta vastuusta omasta toiminnastaan. Hyvää tarkoittava turvallisuusajattelu kääntyy silloin itseään vastaan, kun kuluttaja mieltää aina toiset vastuuseen eikä osaa ajatella omaa ensisijaista vastuutaan. Tästä lienee esimerkiksi maantieliikenne hyvä esimerkki kuinka monen mielestä aina joku toinen teki väärin? Kanoottien ominaisuuksista enemmän kohdassa (kts. kappale 3.1.) Kanootti ja kajakkityypit

4.2.2.3.

Kanootissa tulee olla kellukkeet tai vedenpitävät laipiot ja sen tulee olla niin rakennettu ja varustettu, että se vedellä täytettynä ja kutakin henkilöä kohti 100 Newtonin voimalla kuormitettuna pysyy pinnalla vaakasuorassa. Koskessa melottaessa tulee käyttää sellaisia kanootteja ja varusteita, jotka soveltuvat kyseiseen koskimelontatilanteeseen. Koulutuksessa on syytä korostaa ohjaajien/oppaiden ja yleisesti melontatilanteesta vastuussa olevien osavastuuta tilanteeseen sopivasta kalustosta. Ei ole olemassa helppoja mekaanisia sääntöjä siitä, mikä melontakalusto sopii mihinkin tilanteeseen. Noin 11,5 kg rautaa ilmassa punnittuna kumooa vesilastissa olevassa kanootissa veteen uponneena (raudallakin on noste) noin kanoottia kelluttavan 100 N voimaan. Toinen tapa on punnita kelluttavuutta testaava painolasti vedessä jousivaalla. Kanootin kellumien vesilastissa vaakasuorassa on aivan olennaista. Pitkää pystyssä kelluvaa merikajakia tai inkkarikanoottia on yhden pelastusmelojan täysin mahdotonta tyhjentää vesillä ja pystyssä kelluvan retkivarusteilla lastatun aluksen tyhjentäminen vesillä saattaa olla pelastusmelontataitoiselle ryhmällekin täysin ylivoimainen haaste, vaikka toimittaisiin täysin tyynellä säällä. Käytännössä melontaturvallisuuden jossakin tilanteessa ratkaisee aina kolme päätekijää, vesistö (kosken, meren sen hetkinen tila), käytetty tekniikka (kanootti, kellukkeet, liivit kypärä, aukkopeite, melojan vaatteet jne.) sekä melojan (melontaryhmän) tilanne (tieto- ja taitotaso sekä senhetkinen psykofyysinen vireystila). Tällä perusteella kanootin valmistaja, joka vastaa vain yhden päätekijän tärkeimmästä komponentista ei voi kategorisesti kertoa mikä sopii mihin. Esimerkiksi merikajakilla voi hyvin laskea isojen jokien vuolaita koskia, joissa kivet ovat harvassa. Polyeteeninen merikajakki on kenties paras yleisväline tämän tyyppiseen melontaan varsinkin, jos nopeutta arvostetaan ja toisaalta koskikajakki on hyvä väline taitavan melojan käsissä meren rantatyrskymelontaan.

Valmistajien ilmoitukset koskikelpoisuudesta ovat varsin hataria ja joissakin ta-

pauksissa todella koskikelpoisessa kajakissa tai vaikkapa aukkopeitteessä lukee "for professionals only". Tämä viimeinen fraasi ilmentää sellaista alunperin amerikkalaista kuluttajansuojaa ajattelua, joka on pakottanut teollisuuden tällä tavalla irtisanoutumaan tuotteensa käyttötarkoituksesta. Ammattimelobjahan on maailmassa melojien kokonaismäärään verrattuna häviävän vähän vain murto-osa siitä, paljonko näitä for professionals only tuotteita myydään.

Edellisen perusteella pitäisi olla selvää, että melovassa ryhmässä pitää aina olla joku henkilö, joka on melontataidoiltaan ja kokemukseltaan sellainen, että kykenee arvioimaan koko ryhmän kaluston soveltuvuuden tilanteen melontaolosuhteisiin. Tämä on varsin vaativa tehtävä, jos on vastikään tutustunut melontakumppaneihin, eikä oikein hahmota heidän melontataitojensa rajoja. Tehtävä on niin vaativa, että on myös syytä korostaa juridista yleisperiaatetta jokainen ensisijaisesti itse vastaa omasta toiminnastaan. Kokenut meloja kyllä pystyy kertomaan oman näkemyksensä, mutta on kovin vaikea tällaisissa asioissa sanoa toisen ihmisen puolesta jotkin varmaa. Ristiriita syntyy silloin, kun kokematon haluaa ottaa kokeneen neuvoa suuremman riskin. Melontatilanteen vastuuhenkilön on koskimelonnassa epävarmuutta kohdatessaan turvallisinta tarvittaessa positiivisesti kannustaa riskisuorituksen väliin jättämiseen ja/tai maa ohitukseen.

4.2.3. Kanootin varusteet

4.2.3.1.

Kanootin perusvarustukseen kuuluvat:- mela(t),- olosuhteisiin ja melojalle sopiva hyväksytty kelluntapukine tai pelastusliivi kullekin melojalle- kajakissa aukkopeite jokaiseen aukkoon- tartuntakahvat tai vastaavat keulassa ja perässä ja/tai kansinarut,- tyhjennyspumppu, äyskäri tai muu tyhjennyslaite ja- kypärä, jos kanoottia käytetään koskessa tai muissa sellaisissa tilanteissa, joissa olosuhteet sitä edellyttävät- melottaessa avokanootilla olosuhteissa, joissa on ilmeinen riski kanootin täyttymisestä vedellä on kanootissa oltava kiinnitetyt niin kantavat kellukkeet, että kanootti säilyttää melontakelpoisuutensa vesilastissakin. Ehjän kelluntapukineen päällä pidon tärkeyttä ei voida melontakoulutuksessa ylikorostaa ainakaan niin kauan, kun harvat kuolemaan johtaneet melontaonnettomuudet olisi voitu välttää liivejä käyttämällä.

Melonnan ohjaaja ja melontaopaskursseilla kanootin lähtötarkastus, jonka yhteydessä tähän teemaan liittyviä asioita on luonnollista käsitellä suoritetaan helposti koulutuksen näkökulmasta liian pintapuolisesti, koska joku kurssilaisista toimii ohjaajana ja helposti ajattelee, että totta kai ohjaaja/opas kurssille tulleilla on henkilökohtainen varustus kunnossa. Kouluttajien tulee huolehtia siitä, että lähtötar-

kastus ei jää liian pintapuoliseksi, vaan siinä tulee esiin kuinka helposti matkaan lähdetään siten, että jotakin olennaistakin voi puuttua ja jokin varusteen yksityiskohta on juuri rikkoutumassa ja tällä tavalla ristitasoa huolimattomuudella nostetaan. erityisesti ohjaajakurssin 8 tunnin retkellä kanootin varustetarkastus on ensimmäisiä harjoitteita. Ohjausvuorossa oleva kurssilainen kokee tilanteen helposti teennäiseksi ja vieraaksi eikä siksi tee tarkastusta niin kuin se pitäisi tehdä esimerkiksi melonnan alkeiskurssilla tai lähdettäessä ns. helpolle retkelle vähän melontaa harrastaneen ryhmän kanssa. Katso enemmän meloista kohdassa (kts. kappale 3.2.1.) Melat

Melojan kelluntapukine on tyyppillisesti 50N tyyppinen. 50N tarkoittaa sitä, että yli 70 kg painavalla henkilöllä (L koko ja siitä ylöspäin) kelluvuus on vähintään 50 N ja liivi on läpäissyt Euroopan standardisoi misjärjestön määrittelemät tyyppitarkastukset sekä valmistusprosessin tarkastuksen, jotka määrää EU:n henkilösuojaindirektiivi. Normisto on uusiutumassa. Lasten tai pieni aikuisten 50N pukine ei kelluta välttämättä 50 N voimalla. Paras retkeilijän melontaliivi on palkkirakenteinen, läppäliivit ovat yleiskäyttöisiä, koska ne sopivat monen kokoisille. Muita mahdollisia melojan kelluntapukineita ovat 150 N ja 275 N normin mukaiset ns. paukkuliivit, joissa meloja käyttää käsilaukaisua. Paukkuliivin riskitekijä on sen eheys. Kaasulla täyttyvästä vuotavasta liivistä ei luonnollisestikaan ole pelastajaksi. Koska liivin vuotavuus näkyy vain silloin kun liivi täytetään on riski ilmeinen verrattuna perinteiseen liivin, jonka rakenteellinen eheys on koko ajan nähtävissä. (ks. liiveistä enemmän kohdassa (kts. kappale 3.2.2.) Melontaliivit).

Myös ennen edellä kuvatun säännösten voimaantuloa valmistetut kelluntapukineet ovat edelleen laillisia, jos ne ovat ehjiä eivätkä ole menettäneet olennaisesti kelluttavuuttaan. Vanhojen tuotteiden myynti kelluntapukineena on kielletty. Kajakissa aukkopeite on pakollinen mukana pidettävä varuste. Kauniilla ilmalla ei toki aukkopeitettä tarvitse pitää päälle puettuna kunhan se tarvittaessa kyetään pukemaan. Koskimelonassa voidaan käyttää suurta avokanootin kattavaa aukkopeitettä korvaamaan osittain kelluttavuutta lisäävien ilmapussien tai vastaavien tarvetta. Melottaessa kaksikkoa yksin tämä sääntö kirjaimellisesti tarkoittaa sitä, että vapaassa aukossa pitää olla sokkopeite. Aukkopeitteistä enemmän kohdassa (kts. kappale 3.2.6.) Aukkopeitteet Kiinteä kahva voi murtua kosken kiveen. Kii-laava narulenkki voi vammauttaa pelastettavan käden. Paras tartuntakahva lienee köysilenkki, joka on kokonaan päällystetty pehmeällä muoviputkella (kasteluletkulla). Kansiköysistö on pisimmälle kehitetty ja tarpeellisin merikajakeissa, koskipelastajan kajakissa pitää olla etu- ja takakannella yksi kanootin päistä aukon reunoihin ulottuva köysi Vesillä tapahtuvaa kajakkipelastusta varten kansiköysistöön pitää kuulua melaparkki. Mitä sulavammin merikajakin kansiköysistön kiinnikkeet istuvat merikajakin kanteen, niin sitä helpompaa on pelastustilanteessa

uhrin jälleen kömpiä kajakkiinsa. Kansiköysistön pitää olla sopivan kireällä niin, että eskimopyörähdystä tehtäessä mela ei luiskahda kansiköysistön ja kajakin rungon väliin ja toisaalta niin, että pelastustilanteissa kansiköysistöstä saa helposti napakan otteen. Lisää tartuntakahvoista ja kansinaruista kohdassa (kts. kappale 3.2.7.2.) Yksinkertaisin tyhjennyslaite kajakkimelonnassa on sieni. Kanadalaiskanootissa kahvallisesta mehupullosta tehty äyskäri toimii mainiosti. Merimelonnassa tarvitaan ainakin yksi tyhjennyspumppu yhdessä melovaa ryhmää kohden. Jos on olemassa ryhmän hajoamisriski, niin, jokaisella osastolla pitää olla tyhjennyspumppu (olennainen käyttötarve modified x tyyppisessä pelastuksessa, jossa kajakkia ei onnistuta muutoin tyhjentämään). Aiheesta myös kohdassa (kts. kappale 3.2.8.1.) Katso kypärä kohta (kts. kappale 3.2.3.) Vedellä täyttyneen avokanoottin hallittavuusvaatimus tarkoittaa sitä, että lähes koko kanootti on täytettävä ilmapusseilla.

4.2.3.2.

Kanootissa tulee olla kiinnitettynä turvaohje: "Käytä meloessasi aina melontaliiviä, tarkista kellukkeet ja pidä tyhjennysväline mukana. Ne lisäävät turvallisuutta. Använd alltid flytväst vid paddling och tag med länsningustrustning samt granska flytmedlen. Detta ökar säkerheten.

4.2.4. Melojan varusteet

Kanoottin lähtötarkastuksen yhteydessä on syytä tarkastaa myös melojien henkilökohtainen varustus, ryhmävarusteiden jakautumien ryhmässä sekä retken johtajan varusteet. Myös näissä varusteasioissa on pyrittävä ohjaaja- ja opas kurssilla toden mukaiseen kontrolliin. Tilanne luiskahtaa helposti liian pintapuoliseksi tarkastukseksi samoista syistä, jotka on jo kanoottin varusteiden yhteydessä selostettu.

4.2.4.1.

Melojan varusteisiin kuuluu melonta- tai pelastusliivi tai kelluntapukine aina ja olosuhteiden mukainen melonta-asu päälle puettuna. Mikä tahansa hyväksytty kelluntapukine (PFD) on kelpollinen, jos sen päällä pitäminen ei haittaa tai vaaranna melontatilannetta. Koskimelonnassa paras ratkaisu on 50 N luokan mahdollisimman kelluttava (käytännössä 70- 80 N) palkkiliivi, jossa on sopivasti taskuja (ks. kelluntapukineista toisaalla tässä ohjeessa kohta (kts. kappale 4.2.3.1.) ja myös (kts. kappale 3.2.2.))

4.2.4.2.

Muita varusteita ovat melontatilanteen johtajan harkinnan mukaan: - varavaatetus vesitiiviisti pakattuna, - kuiva- tai märkäpuku, jos kaatumistilanteessa hypotermian vaara on todennäköinen, - kypärä koskessa melottaessa ja muissakin tilanteissa, joissa olosuhteet sitä edellyttävät, - pilli tai muu äänimerkinantolaite, - kompassi ja kartta, - valkoinen valo tarvittaessa, ja- melakelluke, jonka käyttöä on etukäteen harjoiteltava. Lisäksi melojan on heijastimilla, kirkasvärisillä vaatteilla, viirillä tms. huolehdittava näkyvyydestään kaikissa sää- ja valaistusolosuhteissa. "Long John"-tyyppinen neopreenihaalari (märkäpuku 3-4 mm vahva) + hyvä vesitiiviillä ranne- ja kaulamanseteilla varustettu vesitiivis melonta-anorakki on hyvä kylmissä vesissä peuhaavan koskimelolan perinteinen asuvaihtoehto. Anorakin alle pue-taan tarpeellinen määrä urheilukerraston paitoja/fleece pusakka. Toinen kylmien vesien käypä vaihtoehto on kokokuivapuku, jossa on vesitiiviit mansetit, jaloissa voi olla myös umpisukat, mutta ei raskaita puvussa kiinni olevia jalkineita.

Anorakkien ja kuivapukujen paras valmistusmateriaali on hien ulos hengittävä mutta vettä läpäisemätön kangas esim. GoreTex. Vain kolmikerros kangas on käypä. Merimelonnassa kokokuivapuku on paras ratkaisu jääkylmiin olosuhteisiin. Jalkineina kävelypohjalla varustetut neopreenitossut ovat turvallinen ratkaisu. Niiden huono puoli on hiostavuus. Koskiveden hieman lämmittyä voidaan käyttää erillistä lähes vesitiivistä kangashousua ja melonta-anorakkia (vrt yllä) Alle kannattaa pukea neopreenishortsit ja niiden päälle sopivasti alusvaatteita. Katso pu-keutumisesta myös (kts. kappale 3.2.4.) ja (kts. kappale 3.2.5.) .

Kivisessä koskessa ei koskaan pidä meloa "uima asussa"naarmuuntumis- ja ruhjevaaran vuoksi - aina vähintään kokohaalarimallinen pitkähihainen ja pitkälahkeinen urheilukerraston haalari (erilliset housut koski riisuu uimasilleen joutuneen melojan päältä). Kypärät ovat CE- normitettuja henkilösuojaimia ja melontaan löytyy omia kypärätyyppejä. Perinteisesti jääkiekkokypärää on käytetty melontakypäränä ja se onkin siinä käytännössä toiminut hyvin. Ilmeisesti Suomessa ei ole tapahtunut yhtään melontaonnettomuutta, jossa syytekijänä olisi ollut jääkiekkokypärän käyttö melontakypäränä. Toinen asia on, onko sen käyttö melonnassa EU:n henkilösuojainsäädösten mukaista, ilmeisesti ei. On kuitenkin aiheellista kysyä, onko normittaminen edistänyt sitä mihin sillä kaiki pyritään, turvallisuutta ja kuluttajansuojaa.

Kypärä suojaa päätä iskuilta. Iskun voimakkuus johtuu törmäysnopeudesta. Melonnassa tämä nopeus on melko alhainen. Melomalla meloja saavuttaa koskikalustolla maksimissaan hieman yli kymmenen km/h nopeuden ja koski voi poikkeuksellisesti Suomessakin virrata jopa kilpapyöräilijän vauhtia. Iskuun luonnollisesti vaikuttaa myös iskeytyvä massa. Melonnassa se ei ole vain ihmisen pää ja siihen liittyen vartalo (riippuu törmäyskulmasta), vaan myös iskua vahvistava virtaava

vesi. Toisaalta sama vesi väistää kaikki kosken kivet, joten ennen iskua vesi myös vaimentaa. Jo tällä perusteella voi sanoa, että lähes kaikkien kypärien on törmäysenergioiden kannalta oltava vähintään samalla tasolla kuin melonnassa. Kaatumisisku pintakiviin on melonnassa vaatimaton, koska kaatuminen tapahtuu istuma-asennosta eli gravitaation aiheuttama törmäysnopeus on pienempi kuin vaikkapa kävelyssä. Liukkailla kivikkaisilla kosken rannoilla saattaa kypärän käyttö olla joen rannalla kävellessä yhtä perusteltua kuin meloessakin.

Käytännössä olennaista kypärän käytössä on sen sopivuus päähän, Mahdollisuus säätää kypärä niin, että se pysyy hyvin paikallaan myös iskutilanteessa. Kypärän on myös suojattava koko pää. Pyöräilykypärä on tässä mielessä usein melontaan soveltumaton, se ei suojaa koko päätä eikä pysy paikallaan. Todellisuudessa tällainen kypärä suojaa huonosti myös pyöräilyssä tilanteessa, jossa pää osuu kaksi kertaa peräkkäin kovaan esteeseen.

Hyvä melontakypärä suojaa niskan ja korvantaukset ja tulee otsalle kulmakarvojen tasalle, jolloin se suojaa osittain myös nenän. Jotta näin olisi, niin kypärä ei saa valahtaa niskaan, mitä paksumpi on kypärän otsaosa, niin sitä paremmin se suojelee kasvoja pyyhkäiseviltä kiveniskuilta. Kypärästä pitää tulla vesi pois eikä siinä saa olla niin suuria reikiä, että vaarallisen lujat puun oksat voisivat niihin tarttua ja aiheuttaa melojalle niskavamman. Kiipeilykypärä ei sovi melontaan, koska sen on irrottava päästä riittävän kovan nykäyksen seurauksena

Tällä kypäräkriitikillä haluan sanoa sen, että normit sinällään eivät takaa mitään, kypärän on sovittava normista riippumatta käyttäjänsä päähän ja oltava oikein säädetty. Toisaalta mikä tahansa laittonkin kypärä on lähes aina parempi kuin tarkasti ottaen laillinen kypärättömyys.

CE-normitetut kypärät ovat hyvä esimerkki säädöksistä, jonka joidenkin pirteiden hyötyjä (perusteltavuutta) on vaikea nähdä ruohonjuuritasolta. Henkilösuojaimia koskevassa valtioneuvoston päätöksessä sanotaan, että henkilösuojaimen pitää olla tyyppihyväksytty ensikertaa käyttöön otettaessa tai markkinoille saatettaessa. (päätös on vuodelta 1993, sitä vanhemmat kunnossa olevat tuotteet ovat laillisia, mutta niitä ei saa myydä edelleen). Tästä päätöksestä seuraa sellainenkin omituisuus, että ilman kypärää melominen on laillista (Suomessa ei ole kypäräpakkoa, melontaturvaohjeet ovat vain ohjeita), mutta normittamaton uusi kypärä on laitton (ainakin valmistajan ja myyjän kannalta). Tämä tilanne onkin jo poikanut porsaanreiän. Suomesta on voinut normin voimassa olo aikana hankkia normittamattoman kypärän aihion, josta voi itse rakentaa kypärän! Järki hoi!! Taustana porsaanreikien haulle on se, että kypärätyypin testauttamiskustannus on moninkertaistunut EU laajuisen henkilösuojainsäädöksen tultua voimaan.

Oikeata kuluttajansuojan kehittämistä henkilösuojainten varsin velvoittavien normien kehittämisessä olisi ollut se, että EU:n kansalaisia edustavat tahot Euroopan laajuisessa standardointityössä olisivat ajaneet läpi moneen lajiin sopivan yleiskypärän normin. Moneen lajiin testattua yleiskypärää varmasti käyttäisivät sekä urheilulliset kansalaiset, että ammatikseen kypärän käyttöä edellyttäviä ohjelmapalveluita tarjoavat yritykset. Nykyinen normisto palvelee liian hyvin urheiluvälineteollisuutta myynnin edistämisen näkökulmasta. Katso kypärät myös (kts. kappale 3.2.3.) ja turvaohje (kts. kappale 4.2.3.1.) Pillillä saadaan ainakin joissakin olosuhteissa kantavampi varoitusääni kuin huutamalla. Kelluntapukineisiin henkilösuojainsäädösten mukaan kuuluva pilli on osa henkilösuojainta ja tarkasti ottaen sitä ei (ehkä?) saisi vaihtaa toisenlaiseen pilliin. (Henkilösuojaimen omatoiminen muuttaminen ja korjaaminen on hyvin säädeltyä.) Katso myös (kts. kappale 3.2.8.2.) Kompassi ja kartta ovat luonnollisia melontaretkeilijän varusteita. Hyvisssä merikajakeissa on valmiina kannessa sopiva paikka hyrräkompassille. Tämän tasoisen kompassin tarve on ilmeinen avomerimelonnessa kovassa kelissä. Järvi- retkillä meren saaristossa ja joilla pärjää mainiosti tavallisella suunnistajan kompassilla. Kartan on kestävä vettä eli sen on oltava veden kestävästä materiaalista, tai veden kestävällä pinnoitteella laminoitu ja/tai veden vesitiiviisti suljetavassa karttalaukussa. Katso myös (kts. kappale 3.2.11.) Vesiliikenteen säännöt edellyttävät että kanootista pystytään tarvittaessa (huono näkyvyys pimeä) näyttämään valkoista valoa. Katso valosta myös (kts. kappale 3.2.8.3.) Melakelluke on tekninen turvavaruste eli oikein ymmärrettynä se on lisäturva, jota voidaan tarvittaessa käyttää. Jos melakelluke ymmärretään syyksi välttää kunnollisen eskimopyörähdysten opettelu tai syyksi olla kunnolla opettelematta ainakin muutamia peruspelastustekniikoita (x ja modified x) ei olla ymmärretty melontaturvallisuu den perusfilosofiaa. Pelastautumiskeinoja pitää olla useita ja lähes aina ensin käytetään aktiivisia keinoja. Melakellukkeen käyttöä kannattaa harjoitella re-entry and roll tekniikan apulaitteena. Katso myös (kts. kappale 3.2.8.4.) On korostettava sitä, että melonnan (melojan) näkyvyyden tulee tapahtua melonnan ehdoilla. esimerkiksi ajoittain muun veneilyn suunnalta jopa viranomaisiin kohdistuva vaatimus siitä, että melojien tulisi käyttää turvaviiriä on hyvä esimerkki väärästä turvaajattelusta. Suoraan sanottuna siinä katsotaan asioita isomman puoleisen jahdin komentosillalta. siltä katsottuna on tietysti selvää, että mitä isompi lipputanko ja lippu merikajakissa on, niin sitä näkyvämpi. Melonnan näkökulmasta kaikenlaiset lipputangot ja viirit ovat kuitenkin eskimopyörähdystä ja muita pelastustekniikoita olennaisesti haittaavia. Siksi niistä ei pidä liittää velvoittavaan turvallisuuskulttuuriin. Melojien vastaus turvaviirikeskusteluun on kirkasväriset ja heijastavilla tarroilla päällystetyt melan lavat. Ne näkyvät paremmin kuin mikään viiri, koska liikkuva mela (liike) on havaittavampi kuin vastaavan kokoinen enemmän paikallaan oleva esine. Toisaalta melan lavat ovat märät ja aina vähäisessäkin auringon

paisteessa märän melan lavan välähdys ja pärskeet näkyvät paljon kauemmaksi kuin mikään muu kanoottiin ja melojaan liittyvä piirre.

4.2.4.3.

Retkenjohtajan ja kouluttajan varusteisiin kuuluvat 4.1 ja 4.2 kohdissa mainittujen lisäksi: - hinausvyö tai -köysi,- koskenlaskussa heittoliina,- hätäraketit tai soihdut, kun melotaan merellä tai suurilla sisävesillä,- lämpösuojain (lämpöpeite),- ensiapupakkaus,- kanootin paikkaustarvikkeet ja korjausvälineet,- puukko tai katkaisuveitsi, - matkapuhelin, - radio säätiedotusten kuuntelua varten,- varamela(t) ja

- tulentekovälineet

Retkenjohtajan tai kouluttajan on huolehdittava siitä, että ryhmällä on mukana riittävä määrä kohdissa 4.2 ja 4.3 mainittuja varusteita.

Turvavarusteet on pakattava käyttötarkoituksen mukaan tarkoituksenmukaisesti saataville. Varustetarkastuksen yhteydessä ryhmän jäsenten ja erityisesti apuohjaajien/oppaiden pitää päästä selville myös retken johtajan varusteita. Turvavarusteiden tarkoituksenmukainen pakkaaminen, niin että ne ovat tarvittaessa helposti saatavilla on koulutuksellinen teema, joka helposti jää liian vähälle huomiolle varsinkin ohjaajatasen 8 tunnin retken yhteydessä. Kouluttajan tulee miettiä ohjaajatasen retken tehtäviä siten, että ne testaavat myös turvavarusteiden oikeaa pakkaamista ja sijoittelua. Koskimelonnassa käytetään lyhyttä hinaajaan vyöllä kiinnitettävää hinausköyttä, joka voi olla kokonaan elastista kumiköyttä. Ainakin osittainen jousto on hyvin tarpeellinen. Vyö voi olla erillinen tai osa kelluntapukinetta. Köyden pitää olla venyneenä jonkin verran pidempi kuin pelastuskajakin takakansi.

Merimelonnassa oikea hinausköyden pituus on pari kolme merikajakin mittaa. Merimelojan hinausköyden voi kätevästi rakentaa myös koskimelojan hinausköydestä liittämällä siihen ns. liivintaskuheittoliinan karabiinerilla. Heittoliina voi olla kajakin etukannella valmiina liitettäväksi koskimelojan hinausvyöhön ja hinattavaan kajakkiin.

Tarvittaessa hinausköydestä on hinaajan pystyttävä kaikissa olosuhteissa vapautumaan. Katso myös (kts. kappale 3.2.8.5.) Koskimelonnassa heittoliina voidaan sijoittaa kajakkiin sisälle tai kannelle, jos sitä varten on rakennettu kiinnityspaikka, tai melojan liivin taskuun (rintataskuun tai selkätaskuun). Köyden heittäminen tapahtuu lähes kaikissa tapauksissa rannalta. Jos köysi on melojan liivin taskussa, niin onnettomuustapauksessa se seuraa mukana ja on varmasti käytettävissä.

Syvään stoppariin juuttuneelle melojalle voidaan alhaalta päin kajakista heittää lyhyttä heittoliinaa (n 10 m), jos se on melojan rintataskussa tai kajakin kannella. Kajakista heittäminen vaatii suurta harkintaa ja on kokeneiden koskipelastajien erityistekniikka. Vaarana on köyden sekaantuminen heittävään melojaan ja tarttuminen kosken kiviin, jolloin aiheutuu helposti hengenvaarallinen tilanne. Hyvin harva meloja on niin notkea ja toimintakykyinen, että koskitilanteessa pystyy liivin selkätaskusta poimimaan sujuvasti heittoliinan. Katso myös (kts. kappale 3.2.8.6.) Hätärocketit ovat normaali avomerimelojan turvaväline, hätärocketin ampuminen muussa kuin hätätapauksessa on lain vastaista. Veneilyseurat järjestävät joskus esimerkiksi veneilykauden päätösjuhlien yhteydessä luvallisia tilaisuuksia ampua harjoitusmielessä käyttöpäivämääriltään vanhenemassa olevia hätärocketteja. Hätärocketit ovat pyroteknisiä välineitä. Katso myös (kts. kappale 3.2.8.7.) Melonnan haveritilanteisiin liittyvä olennainen erityiskysymys on vaarallinen jäähtyminen, ruumiin lämpötilan lasku eli hypotermia. Alkavan hypotermian oireita ovat uneliaisuus, päättämättömyys ja hieman epäjohdonmukainen käyttäytyminen.

Niin kauan kuin jäähtynyt henkilö pystyy toimimaan (= lievä hypotermia), on häntä kannustettava liikkumaan. Pääsääntöisesti kuivat vaatteet vaihdetaan päälle. Märkäpukua/kuivapukua ei välttämättä kannata heti vaihtaa, vaan aloitetaan liikunta heti ja muut retkeläiset varustavat suojapaikan vaatteiden vaihtoa varten. Oma lihastyön tuottama lämpö ja energiapitoinen juoma on parasta ensiapua. Liikunnan välillä voi lämmitellä nuotiollakin.

Passiivisuuden (poissa oleva, apaattinen) asteelle vajonneen lisäjäähtyminen on pysäytettävä. Tässä mainiona hätäapuneuvona toimii avaruuspeite (aluminoitu lämpöä heijastava muovi tai kangas) tai vastaava pussi (bivak) tai makuupussi. Makuupussi on luonnollisesti paljon parempi lämmöneriste kuin kankainen pussi. Suojattavan henkilön liikuttelua peitettäessä on vältettävä. Vaatteiden vaihtoon on suhtauduttava kriittisesti. Neopreenisien vaatteiden samoin kuin ehjän kuivapuvun vaihtamisesta on vain vahinkoa. Tavalliset läpimärät vaatteet on parasta laittaa pois jos uhri voidaan laittaa kuivaan kunnolliseen makuupussiin. Lisälämpöä voi antaa toinen saman peiton alle tai pussiin menevä toimintakykyinen henkilö. Tämän enempää vaikeasti hypotermistä ei voida kenttäolosuhteissa lämmittää. Vaikea hypotermia edellyttää aina välitöntä yhteydenottoa pelastusviranomaisiin. Katso myös (kts. kappale 3.2.9.) Meloja tarvitsee normaalin retkeilijän ensiapupakkauksen, joka muotoutuu vähitellen retkikokemusten myötä. Retken kohdealueen, vaativuuden ja ajankohdan mukaan tulee aina kriittisesti tarkastella ensiapupakkauksen sisältöä.

Tyypillisesti ensiapupakkaus sisältää seuraavia tarvikkeita:

Copyright (C) 2005 Pekka Tyllilä.

1. sidetarpeita haavojen sitomiseen (sideharsoa steriilejä sidetaitoksia, laastareita, palovammoihin tarkoitettuja erikoissiteitä (esim sofratulle), antiseptistä voidetta tai pulveria, haavaliimaa, perhosteippejäsidetarpeita haavojen sitomiseen (sideharsoa steriilejä sidetaitoksia, laastareita, palovammoihin tarkoitettuja erikoissiteitä (esim sofratulle), antiseptistä voidetta tai pulveria, haavaliimaa, perhosteippejä
2. sidetarpeita "nyrjähdyksiin" ja rasitusvammoihin (ideal siteitä, urheiluvamma teippiä, elastista teippiäsidetarpeita "nyrjähdyksiin" ja rasitusvammoihin (ideal siteitä, urheiluvamma teippiä, elastista teippiä
3. kyypakkauksiakyypakkauksia
4. särkylääkkeitä, ripulilääkkeitäsärkylääkkeitä, ripulilääkkeitä
5. sidetarpeita murtumiin ja sijoiltaan menoihin edellisen lisäksi ilmalastatsidetarpeita murtumiin ja sijoiltaan menoihin edellisen lisäksi ilmalastat
6. steriilejä neulojasteriilejä neuloja
7. jos retkellä on suuri bakteeriperäisen infektion vaara, niin penisilliinistä olisi hyvä keskustella lääkärin kanssa jos retkellä on suuri bakteeriperäisen infektion vaara, niin penisilliinistä olisi hyvä keskustella lääkärin kanssa

Lisäksi jokaisella retkeläisellä pitää olla omat säännöllisesti tarvittavat lääkkeet mukana ja retken johtajan on syytä tietää tarvittavista lääkityksistä ja siitä missä lääkkeet ovat (esim. allergiakohtauslääkkeet). Vastuukysymysten selkeyden vuoksi on syytä toimia niin, että jokainen henkilö korostetusti itse vastaa omasta säännöllisestä lääkityksestään ja retken opas/johtaja puuttuu siihen vain tilanteessa, jossa sairauskohtaus estää omavastuullisen toiminnan. Katso myös (kts. kappale 3.2.9.) Ilmastointiteipillä selvittää useimmista hätäkorjauksista. Lujitemuovi (lasikuitu)kalusto vaatii erämaisilla koskiretkillä lasikuidun paikkaustarvikkeet (hartsia, kovettajaa, erilaisia lasikuitu- tai muita kudoksia ja katkokuitumattoa, sakset, siveltimiä ja karkeaa hiomapaperia)

Kestomuovisia kanootteja voidaan kenttäolosuhteissa varovasti paikata lämmittämällä esimerkiksi kirves ja käyttämällä sitä kolvina (Tällä tavalla saa esimerkiksi pienen pistemäisen reiän umpeen). Jos retkisuunnitelmat ovat niin hurjia, että on syytä harkita perusteellisempia kestomuovikaluston paikkausmenetelmiä (sikaplexia alumiinilevyä popniittejä), niin silloin on syytä myös kysyä Kummatko vammautuvat enemmän ja pahemmin melojat vai kalusto? Katso myös (kts. kappale 3.2.8.8.) Veitsi pitää olla siten melontaliivissä, että sen käyttöönotto sujuu mahdollisimman hyvin melontatilanteessa. Erityisesti koskipelastajan työssä

tämä on kova vaatimus. Katso myös (kts. kappale 3.2.9.) Matkapuhelin on syytä olla vesitiiviissä muovikotelossa, jonka ulkopuolelta laitetta voidaan operoida. Puhelimen pitää olla pakattuna siten, että se on vesillä helppo ottaa esiin. Puhelinta on vaikea käyttää vähänkään kovemmassa aallokossa yksikkökajakista. Akkujen riittävydestä hätäpuheluihin on huolehdittava ja ennen retkeä on selvitettävä käytetyn tekniikan kuuluvuusalueet. Katso myös (kts. kappale 3.2.9.) Erityisesti meriretkillä tarvitaan radio, josta voidaan kuunnella säätiedotukset. Kännykän sääpalvelumahdollisuudet voivat osittain korvata ja täydentää radion säätiedotuksia. Molempia välineitä käytettäessä on luultavaa, että ainakin toisesta tietoja saadaan. Katso myös (kts. kappale 3.2.9.) Varamelojen ja em. tarvikkeiden määrän ratkaisee ryhmän koko, sen keskimääräinen melontataito, apuvetäjien taito, retkikohteen vaativuus ja retken kesto sekä todennäköiset sääolot tms. juuri tähän retkeen vaikuttavat erityistekijät. Varusteiden määrästä ei voida antaa mitään yksiselitteisiä ohjeita. Melontaretken oppaan kokemukseen perustuvaa ammattitaitoa on juuri se, että hän pystyy aikaisempien kokemuksiansa ja muilta oppimansa perusteella harkitsemaan sopivan varustuksen.

Vanhassa turvaohjeessa mainittu aerosolipurkkia muistuttava ponnekaasulla toimiva sumutorvi on merimelojan marginaalinen turvaväline. Yksi painepakkaus riittää lukuisiin äänimerkkeihin. Sen sijaan vanhassa turvaohjeessa mainittua tutkaheijastinta ei löydy markkinoilta melojalle sopivassa koossa.

Huom! Kaikkiin teknisiin turvalaitteisiin on suhtauduttava varsin epäilevästi. Ne ovat vain lisä, joka saattaa auttaa hädän hetkellä, mutta toisaalta tekniikka voi pettää juuri silloin kuin sitä eniten tarvittaisiin. Retken riskitasoa ei koskaan pidä nostaa sen perusteella, että mukana on hyviä turvalaitteita. On hyvä oivaltaa, että juuri näin ihminen on aivan luonnostaan taipuvainen tekemään (moottoritiellä ajetaan lujempaa kuin kylätiellä). Tätä ajatusta on syytä korostaa koulutustilanteissa ja retkiä opastettaessa.

Turvaohjeessa käsitellään vain erityisesti turvallisuuteen liittyviä välineitä, mutta yleisemmin voidaan todeta että hyvä varustautuminen yleisesti alentaa haverin riskiä. Tässä yhteydessä hyvä varustautuminen ei tarkoita hyviä ja kalliita varusteita, vaan sellaista varustautumista, jonka meloja hallitsee eli hän tietää varusteidensa käyttöominaisuudet, heikot kohdat ja osaa myös inspiroida niiden varassa hätätilanteessa.

Turvaohjeessa mainitsemattomia melontaretkeilijän välineitä:

1. Leiriytyminen: teltat, makuupussit, alustat, merimelonnassa kupoliteltoa on paras muodoltaan. Sen saa helpoimmin pystyyn kallioiselle luodolle, seu-

raavaksi paras on tunneli. Tunneli kestää parhaiten suunnaltaan muuttumatonta tuulta ja on helpoin pystyttää tällaisissa olosuhteissa. Leiriytyminen: teltat, makuupussit, alustat, merimelonnassa kupoliteltiltä on paras muodoltaan. Sen saa helpoimmin pystyyn kallioiselle luodolle, seuraavaksi paras on tunneli. Tunneli kestää parhaiten suunnaltaan muuttumatonta tuulta ja on helpoin pystyttää tällaisissa olosuhteissa.

2. Ruokailut: kuiva-ainepitoista retkimuonaa, retkikeitin (sprii, bensa, monipolttoaine), retkiastiat, termospullo, merimelonnassa joudutaan juomavesi kuljettamaan mukana. Ruokailut: kuiva-ainepitoista retkimuonaa, retkikeitin (sprii, bensa, monipolttoaine), retkiastiat, termospullo, merimelonnassa joudutaan juomavesi kuljettamaan mukana.
3. Vaatetus: Normaalisti melontavaatteiden lisäksi tarvitaan sääoloihin sopivia vaatteita leirielämään. Normaalisti tämä tarkoittaa lämpöolosuhteiden edellyttämää määrää urheilijan alusasu tyypisiä aluskerrastoja, mahdollisesti fleece välisua ja kenties erillistä leirielämään tarkoitettua sateen pitävää kuorivaatetta. Katso myös 3.2.10. ja 3.2.11. Vaatetus: Normaalisti melontavaatteiden lisäksi tarvitaan sääoloihin sopivia vaatteita leirielämään. Normaalisti tämä tarkoittaa lämpöolosuhteiden edellyttämää määrää urheilijan alusasu tyypisiä aluskerrastoja, mahdollisesti fleece välisua ja kenties erillistä leirielämään tarkoitettua sateen pitävää kuorivaatetta. Katso myös (kts. kappale 3.2.10.) ja (kts. kappale 3.2.11.)

4.2.5. Melontaretkelle osallistuvien henkilömäärä

4.2.5.1.

Melontaretken johtajalla saa olla suoraan vastuullaan korkeintaan 16 hengen ryhmä korkeintaan 10 kanootissa. Tätä suuremmissa ryhmissä melottaessa johtajalla on oltava nimettyjä, kyseiseen melontatilanteeseen riittävän päteviä avustajia niin, että edellä kerrottu ohjaajien ja ohjattavien lukumääräsääntö toteutuu.

Vaativassa melontatilanteessa turvallisuus voi vaatia, että johtajalla on edellä kerrottua pienempi ryhmä vastuullaan. Kanoteissa, joissa meloo vähintään 4 henkilöä, on jokaisessa oltava nimetty vastuuhenkilö, joka kykenee pitämään kanoottin halutulla kurssilla. Tässä pykälässä retken johtajalla tai apuvetäjillä ei viitata mihinkään ohjaaja/opas koulutusjärjestelmään, vaan pykälään pääajatus on johtamisjanne eli se, kuinka monta melojaa yhdellä johtajalla voi olla suoraan alaisuudessaan. toinen asia on se, mitä esimerkiksi SKaL:in koulutusjärjestelmä sanoo koulutuksen tason ja opastettujen retkien vaativuuden suhteesta. Erityisesti apuvetäjien kohdalla on varmaan hyvä lähteä siitä, että retkeä suunniteltaessa tiedetty

retkimelonnän käytännön riittävä hallinta suhteessa retken vaativuuteen on sopiva pätevyyskriteeri.

4.2.6. Koskiluokitus

4.2.6.1.

Kosket jaetaan luokkiin I-VI ja X Suomen Kanoottiliitto ry:n vahvistaman koskiluokituksen mukaisesti. Vedenkorkeuden vaihtelu voi muuttaa koskiluokitusta. Koskiluokituksen määrittelyn eri koskissa suorittaa Suomen Kanoottiliitto ry:n hyväksymä koskiluokittelija. Jokaisen vaatimattoman ja/tai vaativan koskimelonnän kanssa tekemisissä olevan melontaoppaan/koskimelontaoppaan tai näihin tehtäviin henkilöitä kouluttavan melontakouluttajan tulisi huolella perehtyä ja omaksua seuraavaa argumentaatiota, joka liittyy koskiluokitteluun. Muutamat seuraavassa koskiluokittelusta esitetyt havainnot ja väitteet ovat suurelta osalta tilastotieteellisiä eikä niiden kumoaminen ole siten mitenkään tekemisissä koskimelontataidon ja tiedon kanssa, vaan oikeutettu kritiikki on esitettävä pohtimalla tilastotieteen (luokitteluasteikkojen) näkökulmasta koskiluokittelun sisältöä. Koskiluokittelu ja koskiluokat on huomattavassa määrässä melojien keskuudessa intohimoja herättävä aihe. Tämä ilmiö johtuu ilmeisesti siitä, että vaikeiden koskien laskemiseen liittyy eräänlaista heroismia (sankaruuden tavoittelua) ja koskiluokittelua ja siitä käytyä väittelyä voi käyttää myös eräänlaisena itsetehostuksen välineenä. Jos koskiluokittelun tarkoitus on kuitenkin suuren melojien enemmistön kannalta kuluttajan valistuksellinen eli tavallisille jokimelojille yritetään parhaalla mahdollisella tavalla tarjota informaatiota sinänsä erittäin subjektiivisesta aiheesta eli jonkun kosken laskemisen vaativuudesta melonnän näkökulmasta, niin silloin koskiluokittelun on oltava sellainen, että se palvelee jokimelojien enemmistöä eli helpomman päään eri luokkiin (pääasiassa I-III) jakautuu niitä koskia, joihin tavallisen harrastajan taidot riittävät. Koskiluokittelun terve tarve ei synny siitä, että extreme-tason koskimelojat voisivat väitellä vaatimustasoltaan lähellä kuoleman rajaa olevien koskien vaativuusjärjestyksestä. Sellaiset väitteet, että perinteisesti jopa IV luokan koskeksi luokiteltu Kukkola on vain korkea-aaltonen II luokan koski tai Kymijoen tunnettu Ahvion Martinkoski on luokkaa I ovat selviä esimerkkejä siitä, että koskiluokittelun helpomman päään luokkien vaativuustaso pyrkii kasvamaan, jotta vaativaan päähän saadaan enemmän liikkumatilaa jakaa suorituskyvyn äärrirajoilla olevia koskia eri luokkiin. Ilmiön lähtökohta on tietysti siinä, että polyeteeni kajakkien valmistusmateriaalina ja sen mukanaan tuoma lajin voimakas kehitys on tuonut aina vain vaikeampia koskia inhimillisen suorituskyvyn piiriin. Tämän ilmiön ei pitäisi kuitenkaan päästä millään tavalla vaikuttamaan koskiluokittelun helpompaan päähän, vaan korkeintaan koskiluokkien V ja VI rajaamaan ja näiden koskiluokkien vaativuutta täydentävien + ja - merkkien käyttöön.

Seuraavassa muutamia Suomen Kanoottiliiton koskiluokittelija kursseilla korostettavia melojien valtaosaa palvelevaan koskiluokitteluun liittyviä keskeisiä asioita lyhyesti: (ks myös koskiluokittelu luku)

1. Luokittelun mittatikkuna on taitava koskimelaja, jonka pitäisi pystyä melomaan koskia ainakin luokkaan V saakka. Luokittelun mittatikkuna on taitava koskimelaja, jonka pitäisi pystyä melomaan koskia ainakin luokkaan V saakka.
2. Luokittelu on järjestysasteikon muuttuja eli se ilmoittaa vain luokkien järjestyksen helpoimmasta vaikeimpaan eikä sano mitään luokkavälien pituuksista. Luokittelu on järjestysasteikon muuttuja eli se ilmoittaa vain luokkien järjestyksen helpoimmasta vaikeimpaan eikä sano mitään luokkavälien pituuksista.
3. Koskimelonnan oppimisen kannalta on kuitenkin niin, että siirtyminen koskiluokasta III luokan IV melojaksi vaatii paljon enemmän lisäharjoittelua kuin siirtyminen luokasta II luokkaan III. Eli tässä mielessä luokat ovat käyräviivaisesti vaikeutuvia. Tämä käyräviivaisuus on kuitenkin jokaisen melojan yksilölliseen oppimiseen liittyvä ominaisuus eikä koskien ominaisuus. Matematiikan ja tilastotieteen näkökulmasta puhe, että jokin koski on $x\%$ vaativampi kuin jokin toinen tai, että seuraavan koskiluokan kosket ovat 100% vaativampia eli että koskiluokittelun epälineaarisuutta voitaisiin ilmaista peräkkäisten luokkien välisellä kertoimella 2 on täysin mieletöntä puhetta. Yksinkertainen perustelu edelliseen on se, että kosken vaativuutta ei pystytä mittaamaan sillä tavalla, että kertolasku olisi luokitteluun liittyvä sallittu laskutoimitus. Koskimelonnan oppimisen kannalta on kuitenkin niin, että siirtyminen koskiluokasta III luokan IV melojaksi vaatii paljon enemmän lisäharjoittelua kuin siirtyminen luokasta II luokkaan III. Eli tässä mielessä luokat ovat käyräviivaisesti vaikeutuvia. Tämä käyräviivaisuus on kuitenkin jokaisen melojan yksilölliseen oppimiseen liittyvä ominaisuus eikä koskien ominaisuus. Matematiikan ja tilastotieteen näkökulmasta puhe, että jokin koski on $x\%$ vaativampi kuin jokin toinen tai, että seuraavan koskiluokan kosket ovat 100% vaativampia eli että koskiluokittelun epälineaarisuutta voitaisiin ilmaista peräkkäisten luokkien välisellä kertoimella 2 on täysin mieletöntä puhetta. Yksinkertainen perustelu edelliseen on se, että kosken vaativuutta ei pystytä mittaamaan sillä tavalla, että kertolasku olisi luokitteluun liittyvä sallittu laskutoimitus.
4. Nykyisillä ja creek tyyppisillä pienillä kajakeilla on paljon helpompi meloa vaativassa koskivedessä (IV-VI) kuin perinteisemmillä koskikajakeilla

(esim. Dancer, T-slalom) lujitemuoviaiakauden kajakeista tai jokiretkeilykajakeista (esim. Taifun, Alz) puhumattakaan. Tästä on helposti seurauksena vinoutuma, jossa melottavien koskien äärirajan siirtyessä välinekehityksen vuoksi koko ajan vaikeampaan päin, myös helpomman pään kosket luokitellaan siten uudelleen, että jo I ja II luokan kosket ovat entistä vaikeampia III luokasta puhumattakaan. Tämä ilmiö johtaa helposti tilanteeseen, jossa "90%"jokimelonnan harrastajista meloo I luokkaa helpommissa virtapaikoissa ja I luokan koskissa ja vaikea II on heille melontasuorituksen ääriraja. Tällainen koskiluokitus ei palvele melojien valtaosaa. Juuri he tarvitsevat reittiselostuksia, ohjeistuksia ja luokituksia eivät koskimelonnan ääriurheilijat. Nykyisillä ja creek tyyppisillä pienillä kajakeilla on paljon helpompi meloa vaativassa koskivedessä (IV-VI) kuin perinteisemmillä koskikajakeilla (esim. Dancer, T-slalom) lujitemuoviaiakauden kajakeista tai jokiretkeilykajakeista (esim. Taifun, Alz) puhumattakaan. Tästä on helposti seurauksena vinoutuma, jossa melottavien koskien äärirajan siirtyessä välinekehityksen vuoksi koko ajan vaikeampaan päin, myös helpomman pään kosket luokitellaan siten uudelleen, että jo I ja II luokan kosket ovat entistä vaikeampia III luokasta puhumattakaan. Tämä ilmiö johtaa helposti tilanteeseen, jossa "90%"jokimelonnan harrastajista meloo I luokkaa helpommissa virtapaikoissa ja I luokan koskissa ja vaikea II on heille melontasuorituksen ääriraja. Tällainen koskiluokitus ei palvele melojien valtaosaa. Juuri he tarvitsevat reittiselostuksia, ohjeistuksia ja luokituksia eivät koskimelonnan ääriurheilijat.

Luokat lyhyesti:

1. I erittäin helppo, helpot aallot selkeä ja leveä reitti, helpot pelastusjärjestelytI erittäin helppo, helpot aallot selkeä ja leveä reitti, helpot pelastusjärjestelyt
2. II helpohko, voi sisältää jo vaativampia aaltoja, vaatii koskimelonnan perusasioiden hallintaa, jotta meloja pysyy sinänsä selkeällä reitillä, helpohkot pelastusjärjestelytII helpohko, voi sisältää jo vaativampia aaltoja, vaatii koskimelonnan perusasioiden hallintaa, jotta meloja pysyy sinänsä selkeällä reitillä, helpohkot pelastusjärjestelyt
3. III vaikea, tyypillinen tappajakoski, koska siinä vielä uskalletaan meloa, virran paine, korkeita vaikeita aaltoja, stoppareita, könkäitä, kuitenkin suhteellisen selkeä reitti, reitin tarkastus maalta auttaa melojaa, pelastusjärjestelyt jo varsin vaativia pitkässä isovetisessä tämän luokan koskessaTyypillisesti jokiretkeilijän kannalta laskettavien ja maata pitkin ohitettavien koskien raja kulkee tässäIII vaikea, tyypillinen tappajakoski, koska siinä vielä uskalletaan meloa, virran paine, korkeita vaikeita aaltoja, stoppareita, könkäitä,

kuitenkin suhteellisen selkeä reitti, reitin tarkastus maalta auttaa melojaa, pelastusjärjestelyt jo varsin vaativia pitkässä isovetisessä tämän luokan koskessa

Tyypillisesti jokiretkeilijän kannalta laskettavien ja maata pitkin ohitettavien koskien raja kulkee tässä

4. IV erittäin vaikea, könkäitä, stoppareita, esteinä kiviä ja kallioita, reitin sivuilla vaarallisia ehdottomasti kierrettäviä kohtia, reitti kapea ja sen tajuaminen vaikeaa, vaikka koskeen olisi rannalla tutustuttu huolellisesti, virran paine haittaa melontaa olennaisesti
- IV erittäin vaikea, könkäitä, stoppareita, esteinä kiviä ja kallioita, reitin sivuilla vaarallisia ehdottomasti kierrettäviä kohtia, reitti kapea ja sen tajuaminen vaikeaa, vaikka koskeen olisi rannalla tutustuttu huolellisesti, virran paine haittaa melontaa olennaisesti
5. V äärimmäisen vaikea, ongelmat samat kuin edellisessä luokassa, mutta vaativammat
- V äärimmäisen vaikea, ongelmat samat kuin edellisessä luokassa, mutta vaativammat
6. VI hengenvaarallinen, melontasuorituksen ääriraja. Aina voidaan kysyä mikä on idea laskea tämän luokan koskia
- VI hengenvaarallinen, melontasuorituksen ääriraja. Aina voidaan kysyä mikä on idea laskea tämän luokan koskia

Koskiluokitteluun alkoi suomessa tulla ryhtiä ja vertailukelpoisuutta alan kansainväliseen käytäntöön ACR melontakilpailun myötä vuodesta 1983 alkaen. Huomattava lähtösysteysi asioiden paranemiselle oli englantilaisten asiantuntijoiden ACR reitille suorittama koskiluokitus, joka samalla opetti suomalaisia oikeaan suuntaan.

Vasta vuonna 1995 Suomen Kanoottiliitto organisoi ensimmäisen koskiluokittelija kurssin ja tällä tavalla koulutuksen näkökulmasta alkoi syntyä painetta parempaan yhteismitallisuuteen koskiluokittelussa.

Toisaalta on totta se, että koskiluokittelu on myös mielipide kysymys. Se, että kahden luokittelijan käsitykset jostakin koskesta poikkeavat noin yhden luokkavälin verran ei ole mitenkään erikoista.

Tästä luokittelujen käytön kannalta pitää osata päätellä se, että koskia lasketaan omien havaintojen ja arviointien perusteella. Valmiit koskiluokat ovat yksi suunta antava tekijä tässä monimutkaisessa päätöksenteossa.

4.2.7. Turvallisuussuunnitelma

4.2.7.1

Melontaretken tai -tapahtuman järjestäjällä tulee olla turvallisuussuunnitelma, josta ennalta on tehty selkoa tapahtuman osallistujille. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoittaa suullista ohjeistusta, esimerkiksi kuinka lähellä rantaa melotaan, kuinka ylitetään vilkas veneväylä ja miten toimitaan kaatumistapauksessa.

Vaativalla retkellä tai toistuvasti samalla alueella toimittaessa turvallisuussuunnitelman pitää olla huolellisen, ennalta tehdyn riskikartoituksen tulos ja jokaisen retkikunnan jäsenen pitää osaltaan tuntea suunnitelma.

Turvallisuussuunnitelmasta tiedotetaan tarvittaessa viranomaisille.

4.2.7.2.

Vaativaa melontaretkettä tai -tapahtumaa varten on selvitettävä osallistujien kokemus, taito ja kestävyys. Turvallisuussuunnitteluun on kiinnitettävä erityistä huomiota ja osanottajille on ennakoon selvitettävä, millaisia vaatimuksia melontatilanne terveydentalle asettaa. Melottaessa vaikeassa koskessa tai avomerellä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi ennakoon järjestettyjä tilanteenmukaisia pelastautumisharjoituksia. Helpommissa vesistöissä melottaessa, jos ryhmässä on henkilöitä, joilla on vähän melontakokemusta, tämä voi tarkoittaa keskimääräistä tiukempaa ohjeistusta ja sen noudattamisen valvontaa. Melonnan vaativuutta voidaan kompensoida esimerkiksi ulkopuolisilla turvajärjestelyillä, turvaveneillä ja rantapelastajilla.

4.2.7.3.

Kohdassa 1.1 tarkoitetun toiminnan järjestäjän tulee pitää kirjaa onnettomuustapauksista ja niitä analysoimalla muuttaa toimintatapoja tarvittaessa. Melonnan ohjaaja- ja opaskoulutuksessa ei voida liikaa korostaa käytäntöä. Todellista turvallisuutta on vasta se, että käytännössä toimitaan turvallisesti. Oli paperille pantu suunnitelma miten hyvä tahansa, niin vasta se toimitaanko käytännössä hyvän suunnitelman mukaisesti tai jollakin muulla toimivalla tavalla ratkaisee toiminnan laatutason. On hyvä muistaa, että vähäinen dokumentaatio voi aivan hyvin johtaa korkeatasoiseen toimintaan, jos vastuuhenkilöillä on käytännön taidot ja he asennoituvat oikein. Toisaalta paraskaan enakkosuunnitelma ei paranna toiminnan tasoa, jos haveri tilanteessa ei kyetä toimimaan sen viitoittamalla tavalla. Dokumentoidussa turvallisuuden enakkosuunnittelussa ei saa olla asioita, joita

ei käytännössä pystytä toteuttamaan. Ne luovat lisää vaaraa, koska luovat osallistujille valheellisia turvallisuusmielikuvia.

Kaiken tasoisessa melontakoulutuksessa on pohdiskeltava käytännön tilanteiden jälkeisissä palautetilanteissa seuraavan tyyppisiä teemoja.

Äärimmilleen viety turvallisuusajattelu on selvässä ristiriidassa retkeily- ja seikkailutoiminnan jännityskomponentin kanssa. Puhe täysin turvallisesta, mutta silti jännittävästä seikkailusta sisältää manipulaation hyväksyvän ihmiskäsityksen. Seikkailun aitoutta on se, että riskikin on aito, muuten seikkaileminen ei eroa mitenkään huvipuiston laitteissa saaduista kokemuksista (sitä paitsi huvipuistonkin insinöörien laskemassa keinotodellisuudessa tapahtuu aina joskus onnettomuuksia). Aidon riskin rehellinen esille tuominen korostaa jokaisen tervejärkisen osallistujan omavastuullisuutta. Melontaretkeiläinen ei ole passiivinen kuluttaja, vaan aktiivinen itsestään ja muistakin vastaava osallistuja.

Tilanne voi jo nykyisinkin pahimmillaan olla sellainen, että varsinainen asia saat-
taa unohtua erilaisen turvatarkastus- yms. laatunormien, erilaisten suunnitelmien
ja raportointien alle. Tämä riski on olemassa silloin, kun käytännön ammattitaito
on vähäinen suhteessa papereilta opiskeltuun turvallisuustietoon. Esimerkiksi mel-
lonnan ohjaaja kurssin retkelle lähdettäessä paperilla kaikki on ok, mutta käytän-
nössä kanoottien varustetarkastuksessa on heti lähtötilanteessa puutteita. Paperilla
hyvältä näyttävä kanoottien melontakelpoisuuden tarkastaminen melontaturvaoh-
jeen mukaisesti voi käytännössä olla niin huolimaton, että osalla kurssilaisista
on puutteellisesti varustetut kanootit. Pahinta tässä ei suinkaan ole se, että josta-
kin kanootista puuttuu varusteita, vaan se, että paperilla kaikki on ok eli luodaan
mielikuva paremmasta varustautumisesta, mistä todellisuudessa on kyse.

Tärkeintä kaikessa turva-ajattelussa on aktiivinen turvallisuus, joka ei juurikaan
riipu suunnitelmista. Aktiivinen turvallisuus melonnassa tarkoittaa sitä, että me-
lojat ovat taitavia ja asenteeltaan terveitä eli he osaavat meloa teknisesti taitavasti,
tunnistavat vaistomaisesti melontatilanteen vaarat ja hallitsevat esimerkiksi eski-
mopyörähdysten suureenisti. Terve asenne tarkoittaa myös sitä, että ei melota
vaarahakuisesti. Kaikkein pahin asenne on kilpailla siitä, kuinka vaarallisesti us-
kaltaa meloa. On melko ristiriitaista verrata pääasiassa erilaisissa turvallisuuteen
liittyvissä projekteissa luotuja toiveita monimutkaisista turvasuunnitelmista ja sa-
malla huomata, kuinka aliarvostettu melojan tärkein itsepelastuskeino eskimopyö-
rähdys on.

Erilaisia turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia on riippumatta käytetystä ohje/viranomaisterminologiasta
loogiselta luonteeltaan kolmenlaisia:

1. Viranomaisten tai muiden tapahtuman taustajoukkojen kassa ennakoon tehty suunnitelmat, esimerkiksi kulkuyhteyksien ja viestintälaitteiden kuuluvuuden analysointi ennakoon pelastustapauksia varten. Viranomaisten tai muiden tapahtuman taustajoukkojen kassa ennakoon tehty suunnitelmat, esimerkiksi kulkuyhteyksien ja viestintälaitteiden kuuluvuuden analysointi ennakoon pelastustapauksia varten.
2. Retkiryhmän kanssa tai sitä varten ennakoon laadittu suunnitelma, Vaativilla retkillä (jonka tason hommat Suomessa eivät yleensä ole kaupallista toimintaa) suunnitelma voi olla kirjallinen tai muuten etukäteen esimerkiksi pelastusharjoituksissa opeteltu. Helpohkoissa olosuhteissa riittää retken johtajan suullisesti retken alkutilanteessa jakamat turvallisuuteen liittyvät vastuut. Retkiryhmän kanssa tai sitä varten ennakoon laadittu suunnitelma, Vaativilla retkillä (jonka tason hommat Suomessa eivät yleensä ole kaupallista toimintaa) suunnitelma voi olla kirjallinen tai muuten etukäteen esimerkiksi pelastusharjoituksissa opeteltu. Helpohkoissa olosuhteissa riittää retken johtajan suullisesti retken alkutilanteessa jakamat turvallisuuteen liittyvät vastuut.
3. Vahingon tapahtuttua tilanteessa laadittava suunnitelma siitä, kuinka vahingosta toivutaan mahdollisimman hyvin. Suunnitelma syntyy luonnollisella tavalla lyhyessä suullisessa palaverissa. akuutissa alkutilanteessa retken johtajan käskytyksestä ja osallistujien omasta aloitteellisuudesta. Tässä tilanteessa hyvät ennakkosuunnitelmat voivat auttaa. Toisaalta tärkeää tällaisessa haveritilanteessa on se, että tilanne ei pääse siksi pahenemaan, että liikaa suunnitellaan. Osa ryhmästä voi jo toimia, kun toiset suunnittelevat jatkotoimenpiteitä. Hyvissä ennakkosuunnitelmissa on tiedostettu se, että pahin psykologinen tilanne syntyy silloin kun ryhmän opas/oppaat ovat menettäneet normaalin toimintakykynsä osittain tai kokonaan. Vahingon tapahtuttua tilanteessa laadittava suunnitelma siitä, kuinka vahingosta toivutaan mahdollisimman hyvin. Suunnitelma syntyy luonnollisella tavalla lyhyessä suullisessa palaverissa. akuutissa alkutilanteessa retken johtajan käskytyksestä ja osallistujien omasta aloitteellisuudesta. Tässä tilanteessa hyvät ennakkosuunnitelmat voivat auttaa. Toisaalta tärkeää tällaisessa haveritilanteessa on se, että tilanne ei pääse siksi pahenemaan, että liikaa suunnitellaan. Osa ryhmästä voi jo toimia, kun toiset suunnittelevat jatkotoimenpiteitä. Hyvissä ennakkosuunnitelmissa on tiedostettu se, että pahin psykologinen tilanne syntyy silloin kun ryhmän opas/oppaat ovat menettäneet normaalin toimintakykynsä osittain tai kokonaan.

On olennaista oivaltaa, että melkein mitä tahansa voi sattua eli mahdollisia onnettomuus skenarioita on rajattomasti, joten mikään ennakkosuunnitelma ei voi

niitä tyhjentävästi kuvata. Mutta toisaalta todennäköisiä onnettomuuden aiheuttajia voi olla varsin vähän. Tärkeää on siis tunnistaa olennaiset vaaratekijät ja tuottaa sellainen psykologinen tila retkiryhmään, että niiden kassa ei leikitä ja niiden suhteen ollaan koko ajan tietynlaisessa valmiustilassa. Esimerkiksi koskimelonnassa olennainen vaaratekijä on melonta välittömästi vaaranpaikan yläpuolella erityisesti olosuhteissa, joissa vaaranpaikan luonnetta ei tunneta: surffataan aalloissa aivan silta-arkun yläpuolella tietämättä, onko arkussa veden alla töröttäviä betonirauvoja. Merimelonnassa olennainen vaara voi syntyä esimerkiksi siten että ei osata ajatella riskitekijöiden yhteisvaikutusta. Esimerkiksi lähdetään ylittämään 20 km saaretonta osuutta osana 40 km päivämatkaa, vaikka jo edellisenä päivänä olisi pitänyt huomata yhden ryhmän jäsenen selvä väsyminen 30 km melontamatkalla. Sää tiedotus lupaa mahdollisesti huononevaa keliä ja ukkospuuskaa.

Pahat haveritilanteet syntyvät yleensä monien tekijöiden yhteisvaikutuksena esimerkiksi mela katkeaa, kun ollaan talvisella merellä surffaamassa (tapahtui Stig Biskopille talvella 2002 Ahvenanmaalla). Tämän tyyppisiä yllättäviä tapahtumia ei voi koskaan etukäteen huolellisella valmistautumisella rajata kokonaan pois. Ainoa konsti joka toimii tämän tyyppisissä tilanteissa on "ylimääräinen" turvallisuus eli ollaan varauduttu joillakin keinoilla (Biskopin tapauksessa hätäraketti) yleisesti sellaisia tilanteita varten, joita ei pitäisi sattua lainkaan.

Terve retkeilyasenne ja henkilökohtainen taito ratkaisevat paljon enemmän kuin paperit. Ihmiset ovat yksilöitä ja rakentavat omat toimintamallinsa oman psyykeensä mukaisella tavalla. Joku saattaa rakentaa turvallisuuden ennakkoon tehdyillä papereilla paljon suuremmassa määrässä kuin toinen, joka taas perustaa enemmän kokemuksen tuomaan rikkaaseen mielikuvavarastoon. Kaikkien on hyvä muistaa se, että mitä suuremmasta haasteesta on kyse, sitä vaikeampi on luopua tavoitteen saavuttamisesta ja kääntyä takaisin, vaikka juuri se päätös saattaisi olla todella rohkeutta osoittava ja ryhmän havereilta säästävä. Muualla yhteiskunnassa pääasiassa keinoitekoisessa teollisessa toimintaympäristössä keksitty ja hyväksi havaittu turvallisuuskulttuuri yrittää tunkeutua myös retkeilyyn. Suomalaiset ovat riskialtista kansaa. Meillä työtapaturmien määrä on huomattavasti korkeampi kuin Ruotsissa ja varsinkin takavuosina myös liikenneonnettomuustilastot olivat varsin murheelliset. Suomalaisten riskinottoa ja onnettomuusalttiutta voidaan ymmärtää ajatteleamalla esimerkiksi lähimenneisyyden sotia, jotka ruotsalaisilta puuttuvat. Eli aivan lähimenneisyydessä riskinotto on ollut olennainen kansallinen selviytymiskeino ja huomata sopii juuri siksi pitkällä tähtäyksellä kokonaisturvallisuutta parantava tekijä.

Retkeilyn näkökulmasta on hyvä huomata se, että vielä 10 vuotta sitten turvallisuussuunnittelun näkökulmasta tarkasteltuna hyvää retkeilykäyttäytymistä edusti

niin yksinkertainen menettely, että joku retkeläisten tutuista tiesi, milloin retkelle on lähdetty ja mikä on ajateltu paluujankohta, mistä retkelle lähdettiin ja minne aiotaan palata ja kenties jotakin summittaista retkireitistä. Tämän lisäksi suomalaisessa retkeilykulttuurissa on korostunut lajista riippumatta voimakkaasti perinne, jossa varoitetaan yksin liikkumisen vaaroista.

On varsin valitettavaa, että tilastojen puutteessa ei voi todistaa, että edellä luonnehdittu turvallisuussuunnittelun taso on kenties ollut varsin toimiva, jos retkeilyssä (melonata, patikointi, hiihto, pyöräily) tapahtuneita onnettomuuksia verrataan moniin muihin toimintoihin, joissa tapahtuu onnettomuuksia. Välillä todistamisaakaan voisi aivan syystä siirtää niille tahoille, jotka arvioivat edellä kuvatussa "vanhassa retkeilyperinteessä" olevan jotakin objektiivisesti arveluttavaa turvallisuuden kannalta.

Emmekö lähde retkelle yhdeltä tärkeältä osalta vapautuaksemme edes hetkeksi luulottelemastamme suunniteltujen, hallittujen ja paperin tai tietotekniikan maakuisten projektien maailmasta? Eikö tämän kaltaiseen vapautukseen ole aivan selvä ja koko yhteiskunnan kannalta keskimäärin varsin perusteltu erityisesti psyykkistä hyvinvointia lisäävä tarve? Kuinka pitkälle yleisen monin tavoin havaittavan ihmisten pahoinvoinnin pitää levitä, että vielä vapaana olevia henkireikiä ei parhaimmillaan hyvää tarkoittavassa mutta näkemykseltään kapea-alaisessa yhden intressin innossa tukita? Pahimmillaan ylimitoitettu liikaa dokumentteihin perustuva luonnossa tapahtuvien liikunta-aktiviteettien turvasuunnittelu edustaa tätä. Kaikkein pahinta on se, jos uuden turvallisuuskulttuurin edistämisen motiiviksi paljastuu kehittäminen kehittämisen vuoksi eli jokaisen virkamiessukupolven pitää päästä jättämään oma kehitysjälkensä.

Olen henkilökohtaisesti täysin vakuuttunut siitä, että tavanomaisessa päiväretkelyssä ei melonnassa eikä muissakaan perinteisissä suomalaisissa maastoliikuntalajeissa ole paperille pistetyillä turvallisuussuunnitelmilla kuin hyvin vähäinen merkitys. Vähäinen turvallisuussuunnitteluun liittyvä dokumentaation tarve tulee hoitaa kuntoon muun retkeen liittyvän dokumentoinnin yhteydessä.

Järjestetystä retkestä tai melontatapahtumasta (seuran retki, kaupallinen retki tai muuten järjestetty) syntyy aina joitakin dokumentteja, muutenhan se ei ole järjestetty. Jos ei ole olemassa mitään dokumentteja on kovin vaikea ryhtyä jälkikäteen arvioimaan oliko kyseessä ollenkaan järjestetty toiminta, koska järjestyksen astetta mittaa nähtävissä oleva organisoituminen. Turvallisuussuunnittelun dokumentaatio tulee helpoilla retkillä (päiväretket, muut korkeintaan päivän melontatapahtumat ja helpot yöpymisiäkin sisältävät retket)liittää vakio osana muuhun dokumentaatioon lähinnä retkisuunnitelmaan, joka yleispiirteisesti kuvaa, mitä on

suunnitteilla tehdä.

Esimerkiksi tämän melontaturvaohjeen läpikäynti suhteessa suunniteltavaan retkeen tuottaa riittävän turvallisuussuunnitelman. Retkikuvauksessa kuvataan reitit-suunnitelma ja sen lisäksi yleispiirteisesti muutossuunnitelmat (pakovaihtoehdot/lisälenkit), jos olosuhteet ovat normaalia vaikeammat tai helpommat. Melonan turvaohjeesta saadaan suoraan myös retkisuunnitelmaan liitettävä turvallinen varustautuminen: mitä mukana osallistujilla, mitä retken vetäjillä. Ennalta osallistujien tiedossa olevaan retkisuunnitelmaan on syytä myös liittää tarvittaessa maininta siitä, että **sairaana retkelle ei pidä lähteä**, kroonisissa sairauksissa pitää täysi-ikäisen sairaan itse tietää, mikä on hänelle mahdollista, tarvittaessa hän selvittää tämän lääkärinsä kanssa. Osittain ennakolta ja viimeistään lähtöpaikalla sovitaan melontaryhmän organisointi:

1. johtaja (lienee ennalta jo selvillä)johtaja (lienee ennalta jo selvillä)
2. samoin yli 16 melojan/10 kanootin ryhmässä apuvetäjä(t)),samoin yli 16 melojan/10 kanootin ryhmässä apuvetäjä(t)),
3. kärkimeloja,kärkimeloja,
4. peräpään valvoja, peräpään valvoja,
5. tarvittaessa erityisesti merellä sivumelojat, tarvittaessa erityisesti merellä sivumelojat,
6. toisistaan tarkkailuvastuussa olevat melontaparit tarvittaessa, toisistaan tarkkailuvastuussa olevat melontaparit tarvittaessa,
7. pilli- ja melamerkit, joilla ryhmä saadaan pysähtymään ja kokoon pilli- ja melamerkit, joilla ryhmä saadaan pysähtymään ja kokoon
8. sekä kuluvan päivän reitti erityisesti seuraavaan sovittuun taukopaikkaan saakka. sekä kuluvan päivän reitti erityisesti seuraavaan sovittuun taukopaikkaan saakka.

Esitetyn luettelon mukainen retken organisointi muodostaa turvallisen kehikon tavanomaisten helppojen/helpohkojen melontaretkien toteuttamiselle.

Tämän lisäksi ennen retkelle lähtöä pitää lyhyesti kerrata toiminta kaatumistapauksessa. Tässä tilanteessa on myös luonnollista kysyä osaavatko kaikki uida ja kaatua hallitusti eli eivät säikähdä kanootin/kajakin alle jäämistä. Pelastustekniikoiksi voidaan sopia hinaaminen ja/tai toveripelastus (x-pelastus ja modified

x versioineen) olosuhteiden mukaisesti. Lähtötilanteessa käydyn pelastuskeskustelun perusteella retken johtaja päättää lopullisesti reitin(=kuinka lähellä rantaa melotaan) sen mukaisesti millaisen käsityksen hän on saanut (aikaisempi tieto + lähtötilanteen keskustelut) melontaryhmänsä pelastustaidoista.

Erityisesti kaupallisesti järjestetyissä melonnan ohjelmapalveluissa on usein kyseessä niin vaatimaton melonta (muutama kilometri rannan läheisyydessä täysin suojaisissa olosuhteissa), että edellä kuvattu turvallisuussuunnittelu on tapauskohtaisesti vielä yksinkertaisempaa. Hyvää yleistä turvallisuuden ennakkosuunnittelua on se, että ohjelmapalvelun järjestäjä valitsee melontapaikan ja sen mahdollistamat reittivaihtoehdot niin, että melonta voidaan käytännössä aina toteuttaa turvallisesti riippumatta säästä ja/tai melojaryhmän kunnosta ja liikuntataidoista. Tämä tarkoittaa sitä, että tarvittaessa jonkun reittivaihtoehdon on oltava täysin tuulelta suojassa ja sillä on kyettävä tarvittaessa melomaan aivan rannan tuntumassa (0-10 m rantaan).

Tämän tyyppisiä ohjelmapalveluita tuotetaan tyypillisesti yritysryhmille. Aina-kin osa ryhmän jäsenistä voi hyvin olla ensimmäistä kertaa eläessään melomas-
sa eikä ryhmässä välttämättä ole ketään, jota voisi pitää melonnan harrastajana. Myöskään taho, joka yrityksestä tilaa ohjelmapalvelun ei todennäköisesti ymmärrä melontaturvallisuudesta juuri mitään. Tällaisessa tapauksessa on turhaa ja pahimmillaan epärealistisia pelkomielikuvia herättävää tuottaa paperille etukäteen turvallisuussuunnitelma, jota ei kaupan tekevä asiakas (tilaaja) eikä kenties osallistujistakaan kukaan ymmärrä.

Ohjelmapalvelun järjestäjä tuo paikalle kaikki tarvittavat välineet ja lähtee ryhmänsä kanssa melomaan niin varovaisesti, että itse melonta ei voi aiheuttaa mitään rannan tuntumassa kaatumista vakavampaa.

Eksplisiittinen paperilla enakkoon mietitty tapauskohtainen riskikartoitus on suurelta osalta tavanomaisessa melonnassa turhaa ja mahdollisesti harhaan vievää.

Esimerkiksi yritysryhmien kohdalta edellä esittämäni ajatus perustuu siihen, että käytännössä lähes aina enakkoon täysin tuntemattomien asiakkaiden käyttäytymien on sinällään aina riskialtista, niinpä kaikki melontaan liittyvä on tämän dominoivan yleisen riskin vuoksi järjestettävä mahdollisimman turvallisella tavalla, jotta asiakasryhmän riskialttiudesta johtuva riskin toteutuminen, kaatuminen, ryhmästä karkaaminen selvien ohjeiden vastaisesti jne. ei kuitenkaan johda toteutuessaan onnettomuuteen. Eli laajempi riskianalyysi on tarpeetonta.

Samoin varsinaisessa yöpymisiä sisältävässä aloitteleville melojille tarkoitettussa

melontaretkeilyssä (ns. helpot retket, melonnan ohjaaja tason retki) oli sitten kyse melontaseurojen järjestämästä toiminnasta tai kaupallisesta toiminnasta ei laajasta riskikartoituksesta ole juuri hyötyä. Näissäkin tilanteissa on lähdettävä siitä, että jo suunniteltu helpoin reittivaihtoehto eliminoi tehokkaasti ja monipuolisesti riskit. Jos näin ei ole, on toimittu riskialttiilla tavalla, koska aloitteleville melojille markkinoitu helppo retki tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että ryhmän jäseniltä ei juuri voi odottaa sellaisia melontataitoja, joilla estetään riskien toteutuminen riskialttiissa olosuhteissa.

Tämän tyyppisiä melontatilanteita johdetaan tyvestä puuhun menetelmällä eli vähitellen retken johtajan käsitys ryhmänsä melontataidoista, asenteista ja ryhmäytymisprosessin vaiheesta paranee ja tämän perusteella vähitellen voidaan retkeen liittää varovaisesti edeten vaativampia osia.

Varsinainen ennakkoon laadittu systemaattinen riskikartoitus soveltuu parhaiten retkille, joilla todellisuudessa on selkeitä riskejä siitä huolimatta, että melontaryhmän keskimääräinen taitotaso olisi hyvinkin korkea. Laajempaa riskianalyysiä kannattaa suorittaa silloin, kun sen tuloksia voidaan hyödyntää. Taitava melojaryhmä voidaan esimerkiksi ennakkoon järjestetyillä pelastusharjoituksilla, tarkkaan mietityillä vastuurooleilla, toisiaan tarkkailevien melontaparien valinnalla ja toimivilla oikeille henkilöille sijoitetuilla turvallisuusvälineillä varustaa kohtaamaan suhteellisen turvallisesti riskialttiita melontatilanteita, vaativia koskia tai tuulisia meriosuuksia. Tavanomaisten melontaretkeläisten (aloittelija tai hieman enemmän harrastanut) kanssa toimittaessa riskianalyysin tulos on yleensä ennakolta yleisesti tiedossa ja aika lyhyt:

1. melontaryhmä sisältää sinällään ison riskin (toisilleen vieraita ihmisiä), melontaryhmä sisältää sinällään ison riskin (toisilleen vieraita ihmisiä),
2. osalla mahdollisesti väärä asenne, osalla mahdollisesti väärä asenne,
3. korostuneen arvaamaton käyttäytymien haveritilanteessa, korostuneen arvaamaton käyttäytymien haveritilanteessa,
4. melontataidot ja erityisesti pelastusmelontataidot eivät rutinoituneen kovaa tasoa, vaan heikkenevät stressin myötä osalla ryhmäläisistä huomattavasti haveritilanteessa. melontataidot ja erityisesti pelastusmelontataidot eivät rutinoituneen kovaa tasoa, vaan heikkenevät stressin myötä osalla ryhmäläisistä huomattavasti haveritilanteessa.

Tästä syystä kaikessa muussa retkeen liittyvässä on vältettävä riskiä eli yksinkertaisesti melottava riittävän helpoissa olosuhteissa.

Viranomaisten kanssa yhteistyössä ennakoon laaditussa turvallisuussuunnittelussa on perusteita silloin, kun se haverin sattuessa parantaa viranomaisten mahdollisuutta tarjota apua.

Suurien massatapahtumien yhteydessä tämä voi tarkoittaa viranomaisten kohotettua valmiustasoa eli paikan päällä melontatapahtuman yhteydessä päivystää sairausauto ja/tai poliisi.

Sellaisissa retkiolosuhteissa, joissa viranomaisten kyky löytää haveripaikalle paranee olennaisesti, kun tapahtuman reitistä/tapahtumapaikasta on ennakoon tiedotettu, on ennakkoinformointi perusteltua. Erityisesti tämä koskee sellaisia melontareittejä, joilla toistuvasti joku toiminnan toteuttaja järjestää retkiä.

Vaativan melontaretken (Suomessa ei juuri koskaan kaupallinen retki, sen sijaan melontaseurat järjestävät vaativia retkiä) turvallisuussuunnittelu etenee seuraavan tyyppisesti.

Aluksi hyvissä ajoin ennen retkeä on pohdittava seuraavan tyyppisiä asioita. (Tätä voisi nimittää myös riskianalyysiksi, mutta on parempi pysyä vain melontasiassa ja jättää vieraalta alalta tuotavat termit minimiin):

1. Retkiryhmän melontakokemus: Mikä on ryhmän koko? Yhtä kokenutta melojaa kohti ei vaativissa erämaaolosuhteissa saisi olla kuin yksi kokematon (mutta melontataidoiltaan ja kunnoltaan riittävän hyvä hänkin). Tuntevatko ryhmän jäsenet toisensa ennakoon? Ovatko he retkeilleet aikaisemmin yhdessä ja kuinka vaativissa olosuhteissa? Retkiryhmän melontakokemus: Mikä on ryhmän koko? Yhtä kokenutta melojaa kohti ei vaativissa erämaaolosuhteissa saisi olla kuin yksi kokematon (mutta melontataidoiltaan ja kunnoltaan riittävän hyvä hänkin). Tuntevatko ryhmän jäsenet toisensa ennakoon? Ovatko he retkeilleet aikaisemmin yhdessä ja kuinka vaativissa olosuhteissa?
2. Retken kohdevesistö: Mikä on vesistön koskiluokitus ja kuka sen on laatinut? Kuinka luotettava koskiluokitus on? Suomessa luokitusten taso on toistaiseksi varsin kirjava. Kuinka suuria meren/järvenselkiä on pakko ylittää. Mikä on usein myös vuodenaikaan liittyvä todennäköinen säätyyppi. Retken kohdevesistö: Mikä on vesistön koskiluokitus ja kuka sen on laatinut? Kuinka luotettava koskiluokitus on? Suomessa luokitusten taso on toistaiseksi varsin kirjava. Kuinka suuria meren/järvenselkiä on pakko ylittää. Mikä on usein myös vuodenaikaan liittyvä todennäköinen säätyyppi.
3. 3. Retken ajankohta: Mikä on veden lämpötila retkiolosuhteissa? Muutaman

asteen lämpöisessä koskivedessä märkä/kuivapukuunkin suojautunut meloja menettää toimintakykynsä pahimmassa tapauksessa muutamassa minuutissa. Ensimmäisenä kangistuvat kädet niin, ettei niillä voi tehokkaasti tarttua mihinkään. 3. Retken ajankohta: Mikä on veden lämpötila retkiolosuhteissa? Muutaman asteen lämpöisessä koskivedessä märkä/kuivapukuunkin suojautunut meloja menettää toimintakykynsä pahimmassa tapauksessa muutamassa minuutissa. Ensimmäisenä kangistuvat kädet niin, ettei niillä voi tehokkaasti tarttua mihinkään.

4. Mikä on vedenkorkeus? Normaalivelellä luokiteltujen koskien luokka voi tulvalla muuttua jopa kaksi luokkaväliä sekä helpompaan mutta tavallisimmin vaikeampaan suuntaan. Mikä on vedenkorkeus? Normaalivelellä luokiteltujen koskien luokka voi tulvalla muuttua jopa kaksi luokkaväliä sekä helpompaan mutta tavallisimmin vaikeampaan suuntaan.
5. Retken kalusto: Tuntevatko kaikki osallistujat melontakaluston etukäteen? Vaativalle retkelle lähdeittäessä (koskiluokka III tai enemmän, avoimet merialueet, suuret järvenselät) on hyväksi, jos kaikilla mukaan lähtevillä on kokemusta retken kalustosta ja miehistökanoteissa tulevasta melontaparista. Paras tapa hankkia tätä kokemusta on järjestää pari yhteisharjoitusta retkiolosuhteiden vaativuutta vastaavassa tilanteessa. Olosuhteisiin sopiva melontakalusto on asiantuntevissa käsissä erittäin koski/merikelpoista. Retken kalusto: Tuntevatko kaikki osallistujat melontakaluston etukäteen? Vaativalle retkelle lähdeittäessä (koskiluokka III tai enemmän, avoimet merialueet, suuret järvenselät) on hyväksi, jos kaikilla mukaan lähtevillä on kokemusta retken kalustosta ja miehistökanoteissa tulevasta melontaparista. Paras tapa hankkia tätä kokemusta on järjestää pari yhteisharjoitusta retkiolosuhteiden vaativuutta vastaavassa tilanteessa. Olosuhteisiin sopiva melontakalusto on asiantuntevissa käsissä erittäin koski/merikelpoista.
6. Mahdollisesti järjestettävässä enakkoharjoituksessa pitää testata kaikkia retken turvallisuuden kannalta tärkeitä välineitä ks. turvaohjeen kanootin, melojan, retken johtajan varusteet Mahdollisesti järjestettävässä enakkoharjoituksessa pitää testata kaikkia retken turvallisuuden kannalta tärkeitä välineitä ks. turvaohjeen kanootin, melojan, retken johtajan varusteet
7. Melontaryhmällä on oltava retken olosuhteisiin nähden riittävä ensiaputaito. Kylmissä vesissä joki/koskiretkeilyä harrastettaessa (esimerkiksi Lätäseno lähes kaikkina vuodenaikoina) on osattava hypotermiatapauksen ensiapu. Melontaryhmällä on oltava retken olosuhteisiin nähden riittävä ensiaputaito. Kylmissä vesissä joki/koskiretkeilyä harrastettaessa (esimerkiksi Lä-

täseno lähes kaikkina vuodenaikoina) on osattava hypotermiatapauksen ensiapu.

Melontaretkelle ei koskaan pidä lähteä yksin eikä vaativammalle erämaareitille myöskään yhdellä miehistökanootilla. Kaksikon kaatuessa vahinko sattuu molemmille samalla tavalla eikä retkikumppanista ole silloin tavallisesti paljonkaan apua. Melontaa yksin harjoiteltaessa on syytä meloa lähellä rantaa, vaikka olisi eskimopyörähdys ja muut turvallisuuskikat hallinnassa. Sairauskohtauksen satuessa yksinäinen meloja on lähes samassa asemassa kuin yksinäinen uimari. Viime vuosien valitettaville kuolemaan johtaneille melontaonnettomuuksille on ollut tyypillistä pari seikkaa: Meloja on ollut yksin tai on oltu liikkeellä yhdellä miehistökanootilla (inkkari tai kajakkikaksikko) ja turvallisuus (kelluntapukineet, kypärät, veden lämpötila, jääesteet yms.) on törkeästi laiminlyöty.

Hyvän ennakkovalmistelun jälkeen varsinaisella retkellä on noudatettava seuraavia periaatteita:

1. Melontajoukolla on oltava johtaja, joksi yleensä parhaiten sopii kokenein ja taitavin meloja. Hänellä on parhaat edellytykset arvioida vaaroja ja vaikeuksia. Ryhmän jäsenten on turvallisuusasioissa ehdottomasti toteltava johtajaa. Jokaisella jäsenellä on kuitenkin oikeus kieltäytyä kosken laskemisesta tai vaahtopäisen saarettoman taipaleen ylityksestä, vaikka johtaja sen sallisikin. Oman taitotason näkökulmasta vaarallisesta melontasuorituksesta kieltäytyminen osoittaa tervettä harkintaa eikä pelkuruutta ja vaatii joukon edessä varmasti ainakin yhtä paljon rohkeutta kuin harkitsematon syöksyminen ilmeiseen vaaraan. Ryhmällä on taipumusta lisätä suorituspaineita ja siksi jo vaativien retkien suunnitteluvaiheessa ryhmän henkeä luotaessa tähän seikkaan olisi kiinnitettävä huomiota. Melontajoukolla on oltava johtaja, joksi yleensä parhaiten sopii kokenein ja taitavin meloja. Hänellä on parhaat edellytykset arvioida vaaroja ja vaikeuksia. Ryhmän jäsenten on turvallisuusasioissa ehdottomasti toteltava johtajaa. Jokaisella jäsenellä on kuitenkin oikeus kieltäytyä kosken laskemisesta tai vaahtopäisen saarettoman taipaleen ylityksestä, vaikka johtaja sen sallisikin. Oman taitotason näkökulmasta vaarallisesta melontasuorituksesta kieltäytyminen osoittaa tervettä harkintaa eikä pelkuruutta ja vaatii joukon edessä varmasti ainakin yhtä paljon rohkeutta kuin harkitsematon syöksyminen ilmeiseen vaaraan. Ryhmällä on taipumusta lisätä suorituspaineita ja siksi jo vaativien retkien suunnitteluvaiheessa ryhmän henkeä luotaessa tähän seikkaan olisi kiinnitettävä huomiota.
2. Retkellä melotaan muodostelmassa niin, että jokainen meloja tai melontapari vaaroja sisältävällä reittiosuudella (koskessa, järvenselällä, merellä)

näkee vähintään välittömästi edellään melovan, mutta mieluummin useamman, jos olosuhteet sallivat. Pitkissä koskissa liian lähekkäin melomista on vältettävä. Merellä pahoissa kelioloissa pitäisi pyrkiä tiiviiseen muodostelmaan, koska meri kuitenkin toimii tehokkaasti muodostelmaa hajottavalla tavalla. Etäisyyttä pitää olla sen verran, että suhteessa omiin taitoihin pystyy välttämään päälle ajon myös sinä tapauksessa jos edessä melova kaatuu. Ensimmäisenä ja viimeisenä meloo kokenut meloja/pari. Ilman etukäteistarkastusta koskia laskettaessa on ensimmäisenä melovan arvioitava, pystytäänkö näkyvällä koskiosuudella rantautumaan (myös joukon huonoimman melojan/parin on pystyttävä rantautumaan), jos mutkan takaa paljastuu vaara. Ensimmäisen on myös ilmoitettava ennakolta sovitulla merkillä (esim. rantautumalla ja/tai mela nostetaan poikittain ylös) ja huutamalla vaarasta. Miehistökanootissa istuu edessä kokeneempi, jos molemmilla on kokemusta. Edessä istuvan vasta-alkajan kanssa ei voi laskea kovinkaan vaativaa koskea (usein korkeintaan II luokka), koska miehistökanootilla puikkelehtiminen vaativassa koskessa edellyttää keulamelojalta reitinlukutaitoa ja melontataittoa (keulaperäsinvedot). Retkellä melotaan muodostelmassa niin, että jokainen meloja tai melontapari vaaroja sisältävällä reittiosuudella (koskessa, järvenselällä, merellä) näkee vähintään välittömästi edellään melovan, mutta mieluummin useamman, jos olosuhteet sallivat. Pitkissä koskissa liian lähekkäin melomista on vältettävä. Merellä pahoissa kelioloissa pitäisi pyrkiä tiiviiseen muodostelmaan, koska meri kuitenkin toimii tehokkaasti muodostelmaa hajottavalla tavalla. Etäisyyttä pitää olla sen verran, että suhteessa omiin taitoihin pystyy välttämään päälle ajon myös sinä tapauksessa jos edessä melova kaatuu. Ensimmäisenä ja viimeisenä meloo kokenut meloja/pari. Ilman etukäteistarkastusta koskia laskettaessa on ensimmäisenä melovan arvioitava, pystytäänkö näkyvällä koskiosuudella rantautumaan (myös joukon huonoimman melojan/parin on pystyttävä rantautumaan), jos mutkan takaa paljastuu vaara. Ensimmäisen on myös ilmoitettava ennakolta sovitulla merkillä (esim. rantautumalla ja/tai mela nostetaan poikittain ylös) ja huutamalla vaarasta. Miehistökanootissa istuu edessä kokeneempi, jos molemmilla on kokemusta. Edessä istuvan vasta-alkajan kanssa ei voi laskea kovinkaan vaativaa koskea (usein korkeintaan II luokka), koska miehistökanootilla puikkelehtiminen vaativassa koskessa edellyttää keulamelojalta reitinlukutaitoa ja melontataittoa (keulaperäsinvedot).

3. Vaativat koskiosuudet (aina silloin kun näkyvällä koskiosuudella ei pystytä rantautumaan/III luokka tai vaikeampi) on kokeneenkin joukon syytä tarkastaa maalta etukäteen, myös tutulla reitillä, jos olosuhteet ovat oudot tai on mahdollista, että koskissa on esimerkiksi tulvan tuomia puunrunkoja esteinä. Koskien tarkastelu maalta on asiantuntevassa seurassa erittäin te-

hokasta opiskelua, koska ennakkotarkastelua seuraa omakohtainen laskentakokemus. Lähellä suoritustason ylärajaa olevia koskia maalta tarkasteltaessa korostuu varsinkin kokemattomissa melojissa seuraava psykologinen ilmiö: Toiset terästäytyvät ja keskittyvät toimimaan kykyjensä ylärajoilla ja toisten suorituskky heikkenee. Retkikunnan johtajan ja muidenkin kokeneiden melojien tulisi olla selvillä tästä ilmiöstä ja tukea kipsiin menneen melojan päätöstä ohittaa koski maitse, jos todellinen vaara on olemassa. Pitkillä erämaaretkillä väsymyksen, nälän ja kylmyyden heikentäessä suorituskkyä tämä ilmiö tulee esiin myös kokeneempien melojien keskuudessa. Hiljattain sattunut kaatumistapaus tai muu hämminki, jossa olisi voinut käydä huomomminkin laskee usein koko retkikunnan suoritustasoa ja jakaa joukkoa hyviin ja huonoihin keskittyjiin. Vaativat koskiosuudet (aina silloin kun näkyvällä koskiosuudella ei pystytä rantautumaan/III luokka tai vaikeampi) on kokeneenkin joukon syytä tarkastaa maalta etukäteen, myös tutulla reitillä, jos olosuhteet ovat oudot tai on mahdollista, että koskissa on esimerkiksi tulvan tuomia puunrunkoja esteinä.

Koskien tarkastelu maalta on asiantuntevassa seurassa erittäin tehokasta opiskelua, koska ennakkotarkastelua seuraa omakohtainen laskentakokemus. Lähellä suoritustason ylärajaa olevia koskia maalta tarkasteltaessa korostuu varsinkin kokemattomissa melojissa seuraava psykologinen ilmiö: Toiset terästäytyvät ja keskittyvät toimimaan kykyjensä ylärajoilla ja toisten suorituskky heikkenee. Retkikunnan johtajan ja muidenkin kokeneiden melojien tulisi olla selvillä tästä ilmiöstä ja tukea kipsiin menneen melojan päätöstä ohittaa koski maitse, jos todellinen vaara on olemassa. Pitkillä erämaaretkillä väsymyksen, nälän ja kylmyyden heikentäessä suorituskkyä tämä ilmiö tulee esiin myös kokeneempien melojien keskuudessa. Hiljattain sattunut kaatumistapaus tai muu hämminki, jossa olisi voinut käydä huomomminkin laskee usein koko retkikunnan suoritustasoa ja jakaa joukkoa hyviin ja huonoihin keskittyjiin.

4. Joukon johtajan on ennen retkeä tai sen alkukilometrien aikana yhdessä muiden kokeneiden melojien kanssa selvitettävä ryhmän melontataidot ja melonta-aika ennen haasteellisia kohteita on hyvä käyttää tehokkaasti opiskeluun. Pitkällä retkellä oppii tehokkaasti. Joukon johtajan on ennen retkeä tai sen alkukilometrien aikana yhdessä muiden kokeneiden melojien kanssa selvitettävä ryhmän melontataidot ja melonta-aika ennen haasteellisia kohteita on hyvä käyttää tehokkaasti opiskeluun. Pitkällä retkellä oppii tehokkaasti.

4.2.8. Toiminnan toteuttajat

4.2.8.1.

Kohdassa 1.1 tarkoitetun toiminnan järjestäjän turvapäälliköllä tai muulla vastuuhenkilöllä on oltava tehtävän luonteen edellyttämät henkilökohtaiset ominaisuudet, sekä riittävä taito, kokemus ja tieto, jotka osoitetaan Suomen Kanoottiliitto ry:n myöntämällä melontaohjaajan tai -oppaan pätevyystodistuksella tai vastaavalla todistuksella. Henkilön tulee olla vähintään 18 vuoden ikäinen. Melonnan ohjaaja- ja opaskoulutuksessa tulisi tätäkin teemaa ainakin vähän käsitellä. toimiva lähestymistapa lienee keskustelu, jossa käsitellään seuraavia ja muita vastaavia turvallisuudesta vastaavan henkilön ominaisuuksia:

1. harkitsevainen luonneharkitsevainen luonne
2. liiallisten melonnallisten intohimojen puuttuminen liiallisten melonnallisten intohimojen puuttuminen
3. melontataitomelontataito
4. melontakokemus ja melontakokemus ja
5. melontatieto ja kaikki tämä suhteutettuna tehtävän vaativuuteen. melontatieto ja kaikki tämä suhteutettuna tehtävän vaativuuteen.

Suomessa ei ole juurikaan koulutusmonopoleja, joten muukin taho voi kouluttaa vastaavalla tavalla kuin Kanoottiliitto.

4.2.8.2.

Melontatoiminnan järjestäjä voi hakemuksesta saada Suomen Kanoottiliitto ry:n todistuksen suoritetusta turvatarkastuksesta. Toistaiseksi ei ole suoritettu yhtään turvatarkastusta, mutta Kanoottiliiton turvaryhmällä on tarvittaessa valmiudet suorittaa tässä käsiteltävän uusitun turvaohjeen mukainen melontatoiminnan organisointiin keskittyvä tarkastus. Tarkastuksesta laaditaan pöytäkirja, johon kirjataan turvaohjeen linjauksiin perustuvat havaitut puutteet ja niiden vakavuus.

Suomen Kanoottiliiton turvaryhmän suorittama turvatarkastus keskittyy turvaohjeen mukaisiin melonnan turvallisuuskysymyksiin.

SETLA (seikkailutoiminnan laadun arviointi), joka toimii OB Finlandin yhteydessä suorittaa laajempia seikkailuliikuntaa toteuttavien organisaatioiden turvallisuusanalyysyjä. Toiminta on muutaman vuoden ikäistä ja vasta hakemassa muo-

tojaan. Toistaiseksi suurin osa tarkastetuista organisaatioista on ollut julkisrahoitteisia. Tällä hetkellä näyttää siltä että, turvatarkastukset eivät juurikaan jatku. Perustan seuraavan arvioni siihen, että yleisesti tiedetään, että organisaatiokulttuuria on vaikea noin vain siirtää toiseen ympäristöön. Setlan toiminnan ongelmana on liiallinen tukeutuminen kansainvälisen OB järjestön turvallisuuskulttuuriin (joka heijastelee Suomea suurempien maiden organisaatioajattelua). Jos tämä oivallettaisiin ja pyritäisiin supistamaan turvallisuustarkastukset suomalaisesta taustasta lähtemällä aivan olennaiseen, niin toiminta voisi menestyä paremmin. Setlasta tai jostakin muusta saman ajatuksen jatkajasta voisi jatkossa kehittyä turvallisuutta edistävä kansallinen toimija, mutta sen edellytyksenä on, että nyt käytössä olevasta englantilaisesta esikuvasta irtaannutaan huomattavassa määrässä ja rakennetaan turvallisuuskulttuuri kansallisten luonnon erityisolosuhteiden ja kansallisen retkeily- ja liikuntakulttuurin tuntemukselle.

4.2.8.3.

Vuokrakanoottia ei tule luovuttaa henkilölle, jolla ilmeisesti ei ole sen käyttöön tarvittavaa kykyä ja taitoa tai jonka varusteet olosuhteisiin nähden ovat puutteelliset. Kanootin vuokraajille on tiedotettava melonnan turvallisuusvaatimuksista. Erityisesti sellaisilla melonnan ohjaaja- ja opaskursseilla, jotka järjestetään ammatillisessa mielessä eli kurssilaiset valmistuvat johonkin luontomatkailun ammattiin tulisi myös tähän asiaan kiinnittää huomiota. Melonta-aktiviteetit ja kanoottien vuokraaminen ovat kaikkein tavanomaisimpia kesäiseen luontomatkailuun liittyviä palveluita. Opiskelijoiden kanssa on hyvä keskustella hyvästä kanootin vuokraustavasta. Parasta opetusaineistoa ovat opiskelijoiden omat kokemukset kanootin vuokrauksesta sekä vuokraamo yrityksen että kanootin vuokraajan näkökulmasta. Jos vuokrakanootin luovutus tapahtuu siten, että vuokraaja lähtee sillä luovutuspaikasta välittömästi melomaan, niin silloin vuokralle antajalla on todellinen mahdollisuus kontrolloida vuokraajan kykyä ja taitoa. Positiivisesti ymmärrettynä tämä on hyvää asiakaspalvelua, jolla pyritään parantamaan kanootin vuokraajan melontanautintoa. Tarvittaessa voidaan kertaukseksi näyttää oikeaa melontatekniikkaa, avustaa kanootin pakkauksessa ja kerrata vaikkapa turvallinen kanoottiin meno ja sieltä poistuminen. Kanootin vuokralle antanut henkilö voi lähtötilanteessa vielä seurata asiakkaiden melontaa ja tarvittaessa jopa keskeyttää sen huutamalla asiakkaat takaisin rantaan.

Tilanteessa, jossa vuokraaja hakee kanootin varastosta ja lähtee sillä melomaan vasta myöhemmin toisessa paikassa on vuokralle antajan todellinen mahdollisuus kontrolloida asiakkaan kykyä ja taitoa varsin rajallinen. Vuokraajan melontaaikasta keskusteleminen on silti paikallaan. Ne asiakkaat jotka ovat asenteiltaan neuvoja vastaan ottavia saattavat hyötyä tästä paljonkin. Mahdollisesti asiakkaan

melontaretki-idea saattaa muuttua huomattavastikin paremmin asiakkaan taitota-soon sopivaksi.

Sellainen kuluttajan suojaan liittyvä kulttuuri, jossa vaaditaan vuokraajan allekirjoituksellaan vahvistavan, että hän on lukenut ja ymmärtänyt esimerkiksi tässä käsiteltävän melonnan turvaohjeen parantaa turvallisuutta korkeintaan marginaalisesti. Tähän on muutamia syitä: Vähän harrastanut meloja ei ymmärrä turvaohjetta. Kirjallinen viestintäkulttuuri saattaa herättää vuokraajassa negatiivisia asenteita hän on lähdössä retkelle eikä ole asioimassa "pankin lainaosaston tai vakuutusyhtiön" kanssa. Papereiden avulla tapahtuva viestintä saattaa hämärtää myös vuokraajan käsitystä siitä, että hänen on ennen muuta oivallettava oma vastuunsa sen ymmärtämisestä, mitä hän voi turvallisesti tehdä. Keskustelu on "tyvestä puuhun" asenteen välittämisessä parempi suostuttelun keino kuin paperit. Kirjallinen vuokrasopimus, jossa mainitaan myös turvallisuudesta ja korostetaan sitä, että kanootin vuokrannut aikuinen on itse vastuussa toiminnastaan onkin perusteltu paremminkin mahdollisia haveritilanteita jälkikäteen arvioitaessa. Esimerkiksi lievistä loukkaantumisista reaktio takaisin palvelua tarjonneeseen yritykseen saattaa tulla vasta kuukausin kuluttua, kun vamman saanut asiakas on ensin todennut vahinkotilanteessa mitättömältä tuntuneen vamman vaivaan pidempään, hakenut siihen apua lääkäriltä ja kääntynyt vakuutusyhtiön puoleen korvaus mielessä.

Kirjallinen vuokrasopimus allekirjoitetaan vasta käydyn keskustelun jälkeen

4.2.8.4.

Toiminnan laadusta ja laajuudesta riippuen pidetään suositeltavana järjestäjän vastuuvakuutuksen ottamista. Erityisesti sellaisilla melonnan ohjaaja- ja opaskursseilla, jotka liittyvät luontomatkailualan ammatilliseen koulutukseen ja erityisesti tilanteissa, joissa kurssilla on nykyisiä tai tulevia alan yrittäjiä pitäisi korostaa sitä, että myös vastuuvakuutuksissa edellytetään toimintaa huolellisen miehen tavalla. Tämä tarkoittaa sitä, että vahingon sattuessa ja uhrin vaatiessa toiminnan järjestäjää tuottamuksellisuudesta vastuuseen tulee vastuuvakuutus kyllä väliin suojaamaan toiminnan järjestäjän taloutta, mutta tämän prosessin päätyttyä voi vakuutusyhtiö vielä lähteä perimään tapauksen aiheuttamia kustannuksia vastuuvakuutuksen otajalta, jos tämä on toiminut sillä tavalla huolimattomasti, että sitä vastuu vakuutus ei katakaan.

4.2.9. Osallistujan velvollisuudet

4.2.9.1.

Melontatapahtuman osallistujan tai kanootin vuokralle ottajan tulee noudattaa saamia neuvoja ja ohjeita sekä ottaa omassa toiminnassaan huomioon myös muiden osallistujien turvallisuus. Nykyisessä asenneilmastossa omavastuullisuus unohtuu helpommin kuin aikaisemmin.

Melonnan ohjaaja- ja opaskoulutuksessa on toisaalta korostettava tulevan ohjaaja/oppaan vastuullisuutta, mutta tämän rinnalla myös sitä, että ohjaajan/oppaan turvallisuutta lisäävänä tehtävänä on koko ajan pyrkiä lisäämään osallistujien omavastuullisuutta. Helposti vastuuta ottava ja omaa vastuutaan korostava ohjaaja voi luoda asennelimaapiirin, jossa osallistujien omavastuullisuus jää vaarallisen alhaiseksi.

Nykyajalle on kovin tyypillistä, että haverin sattuessa aina joku toinen on sen aiheuttanut ja vastuussa, en minä. Liikunnallisissa luontomatkailun ohjelmapalveluissa tämän tyyppinen asenne on erittäin vaarallinen. Melontaretkellä pienessäkin ryhmässä asiakkailla on suurimman osan ajasta täydet mahdollisuudet tehdä jotakin varaa aiheuttavaa siten, että opas ei siihen ajoissa ehdi puuttua. Vuokraajan tilanteessa tilanne on tietysti vielä enemmän niin, että turvallisuuden ratkaisee asiakas omavastuullisesti eikä kanootin vuokralle antaja.

1.2.10. Poikkeukset

4.2.10.1.

Melojien taitoon nähden helppoissa olosuhteissa voidaan melontaretken tai -tapahtuman johtajan harkinnan mukaan poiketa näistä ohjeista lievempään suuntaan. Vastavasti erittäin vaativissa melontaolosuhteissa on aina harkittava tiukempia turvanormeja ja ääritapauksessa luovuttava aiotusta melontatapahtumasta kokonaan. Tähän aiheeseen liittyvä koulutuksen keskeinen sisältö on sen korostaminen, että kaavaomainen turvaohjeen noudattaminen ei ole kovinkaan toimiva tapa melontaturvallisuuden edistämässä. Melontatilanteesta vastuussa olevan on ymmärrettävä oma vastuunsa myös velvollisuutena tarvittaessa tehdä radikaaleja muutoksia ohjeen suosittamasta linjasta. Ankarissa luonnon olosuhteissa tämä tarkoittaa melontatapahtuman voimakasta supistamista/ rajoittamista/muuttamista ennakoon aiotusta tai äärimmillään peruuttamista kokonaan. Toisaalta muutaman hehtaarin kokoisella lammella voi aikuisten uimataitoisten melontaryhmässä olla avokanootilla/ riittävän suuriaukkoisilla kajakeilla melottaessa hyvinkin yli 16 melojaa yhtä ohjaaja kohden. Sama pätee avokanoteilla melottaessa rauhallisesti virtaavaan pieneen suvantojokeen

4.2.11. Ohjeen käyttöönottaminen

4.2.11.1.

Tämä ohje otetaan käyttöön 24.4.2002 ja se korvaa aikaisemman Merenkulkuhallituksen antaman ja 1.4.1997 voimaan tulleen ohjeen.

5. Melontaretkeily

Melonta-oppaan ja merimelontaoppaan tutkintojen suorittamiseen liittyy ennakkoehtoina melontaretkien tai vastaavasti melontaleirien (koskimelonta, melontakoulutus) vastuuhenkilönä toimiminen.

Merimelontaoppaalta vaaditaan opastason jälkeen ennakkoehtona vähintään 5 vrk ja 7 henkilön opastason retken suunnittelua ja vastuuhenkilönä toimimista sekä erityisesti merimelontaa vähintään 3500 km, jossa mukana (osallistuja taso riittää) yksi 500 km retki tai vastaavasti kaksi 250 km retkeä.

Kanoottiliiton turvaryhmä joutuu vuosittain pohtimaan näiden vaatimusten mielekkyyttä. Toisaalta erityisesti pitkiä meriretkiä tekevien piireistä tulee palautetta, että vaatimukset ovat varsin kevyet ja toisaalta koulutuksen piiriin pyrkivien taholta tulee säännöllisesti kritiikkiä vaatimustason kovuudesta.

Tässä lienee syytä hieman perustella näitä opaskoulutuksen retkeilyyn liittyviä ennakkoehjoja.

Lähtökohtana on todettava, että koko koulutusjärjestelmä perustuu sille, että varsinaiset opaskurssit ovat melko lyhyitä. Niillä ehditään vain viimeistellä mukana olevien valmiuksia. Tästä syystä on perusteltua, että koulutukseen tulemisessa on melko vaativia ennakkoehjoja. Jos niitä olennaisesti lievennettäisiin, niin vastaavasti kurssien tuntimääriä pitäisi kasvattaa tason säilyttämiseksi.

Melontaoppaan koulutuksessa ennakko vaatimuksena on vähintään kahden 5 vuorokauden mittaisen melontaretken suunnittelu ja johtaminen tai vaihtoehtoisesti kaksi 3 vuorokauden ja yksi 5 vuorokauden retki. Suorituksesi kelpaa myös vastaavan mittaisen melontaleirin suunnittelu ja vastuuhenkilönä toimiminen. Johdettavia/opastettavia näillä retkillä pitää olla vähintään 2.

Kritiikkinä tätä vaatimusta kohtaan on esitetty, että esimerkiksi Lapissa ei voi jokireiteillä edes toteuttaa kahta 5 vuorokauden retkeä. Tällaisen kritiikin esittäjä ei

varmaankaan tule ajatelleeksi, että menestyäkseen melonnan ohjaaja/opaskoulutusjärjestelmän on vaadittava ja tuotettava sellaista osaamista, joka vähitellen tuottaa järjestelmälle sen tarvitsemaa statusta. Kun Meloja-lehdessä joka vuosi julkaistaan yli 100 nimen tonnarilista henkilöistä, jotka ovat kuluneena melontakautena retkeilleet vähintään 1000 km, niin kahden 5 vuorokauden vähintään 3 melojan retken johtaminen on melko pieni vaatimus opastasolle, joka käytännössä on toistaiseksi opaskoulutuksen ylin taso. Meri- ja koskiopastasolla on toistaiseksi järjestetty vain yhdet kokeilukurssit. Sitä paitsi Lapin suuret järvet ja jokivesistöistä erityisesti Kemijoki sisältävät hyviä ohjaajatason retkikohteita.

Merimelontaoppaan koulutukseen hakeutuvan melontaoppaan on enakkoon osoitettava suunnitelleensa ja johtaneensa vähintään 7 henkilön ja viiden vuorokauden opastason retken ja tämän lisäksi hänen on pitänyt meloa merellä vähintään 3500 km ja pitänyt olla mukana vähintään yhdellä 500 km mittaisella meriretkellä tai kahdella 250 km mittaisella meriretkellä.

Näitä vaatimuksia kohtaan esitetty kritiikki: liikaa tai liian vähän perustunee kummastakin suunnasta yksipuoleiseen käsitykseen melonnasta. Luultavimmin ne kritisoijat, jotka kärkkäimmin arvostelevat retkien vaativuutta tulevat melonnan ammattikäytännön (ohjelmapalveluyritysten, ohjelmapalveluiden ammattilaisia kouluttavien) piiristä. Heidän näkökulmastaan melko vaatimattomatkin retket koulutuksen enakkoehtoina tuntuvat paljolta, koska kaupallisessa melontatyössä hyvin harvoin joutuu useita päiviä kestäväälle retkelle.

Ehkäpä näin ajattelevien olisi kuitenkin syytä harkita sitä, millä perusteella he ottavat kantaa esimerkiksi kanootin vuokraaja-asiakkaaseen, joka kertoo aikovan-
sa lähteä viikon kahden retkelle ja kysyy kommentteja suunnitelmansa mielekkyydestä/vaativuudesta. Tai vaikka ei kysyisikään, niin eikö kansallisen melontaturvallisuusohjeen henki edellytä kaikissa vuokraustilanteissa ajatustenvaihtoa asiakkaan ja vuokraamon välillä asiakkaan melontasuunnitelmien järkevyydestä. Miten melonnan ammattilainen voi tällaista keskustelua käydä, jos hän ei ole koskaan organisoinut ja johtanut edes sitä määrää melontaretkiä, joka on opastason koulutuksen enakkoehtona.

Melontaretkeily on ehkä keskeisin osa kaikessa kilpaurheilun ulkopuolelle jäävässä melonnassa. Millainen on tämän alueen melonnan asiantuntija (=opas) joka ei ole juurikaan retkeillyt.

Myös niiden kritiikkiin, jotka haluaisivat enakkoehdoiksi paljon vaativampia retkisuorituksia on huomauttamista. Tämän kritiikin edustajat katsovat asioita luultavimmin meren rannalta. Siellä on luonnollisinta edellyttää kunnolliselta melonnan

osaajalta kykyä suunnitella ja johtaa pitkiä retkiä. Kaikki vaativakaan virkistysmelonta ei kuitenkaan ole vain meriretkeilyä tai vastaavaa toimintaa suurilla sisäjärvillä. Osa joki/koskimelonnan harrastajista ei ole edes joilla viehättynyt pitkien suvanto-osuuksien kauhomisesta (=jokimelontaretkeilystä), vaan rajaa harrastuksensa jokien kaikkein koskisiimpiin jaksoihin. Heidän näkökulmastaan nykyistä vaativammat retket opastason koulutuksen ennakkoehdoina tuntuisivat vierailta.

Kilometrejä ja retkivuorokausia arvostava meriretkeilijä voi miettiä tätä siitä lähtökohdasta, olisiko hän valmis siihen, että opastason koskimelontaosuuden vaatavuutta nostettaisiin.

Nykyisellään opastason ennakko vaatimuksia voi pitää suhteellisen lievinä. Kuten jo edellisestä voi päätellä perustelu on tähän se, että opastaso on haluttu pitää yleisenä, vasta seuraavalla tasolla erikoistutaan. Koska melojista suurin osa on kuitenkin jollakin tavalla erikoistuneita, niin silloin yleiset vaatimukset on pidettävä suhteellisen lievinä, että ne eivät karsi koulutukseen hakeutuvia liikaa. Toisaalta näillä suhteellisen lievilläkin vaatimuksilla on haluttu viestittää koko virkistysmelonnan alueen tuntemuksen tärkeyttä pyrittäessä asiantuntemukseen ja vastuuseen toisten ohjaamisesta, opettamisesta ja opastamisesta.

On myös esitetty ajatus, että jo opastasolla pitäisi eriyttää voimakkaammin joki/koskimelonta ja toisaalta merimelonta. On syytä kysyä onko tässä muuta ajatusta takana kuin se, että silloin kapea-alaiset harrastajat pääsevät helpommin koulutuksessa eteenpäin. Eriyttämistä vastaan puhuu moni seikka:

1. Yleensä millä tahansa aihealueella laaja-alaisesti opitut valmiudet luovat paremman pohjan kehittymiselle, niin melonnassakin. Eri melontalajien tilanteet tukevat toisiaan oppijan kehityksen kannalta. Yleensä millä tahansa aihealueella laaja-alaisesti opitut valmiudet luovat paremman pohjan kehittymiselle, niin melonnassakin. Eri melontalajien tilanteet tukevat toisiaan oppijan kehityksen kannalta.
2. Suomalainen melontakulttuuri on jo nykyisellään lokeroitunutta. Eri lokeroista puhutaan koko ajan toisten ohi. Olisiko opaskoulutusjärjestelmässä sittenkin syytä tehdä kaikki mahdollinen lisälokeroiden estämiseksi. Suomalainen melontakulttuuri on jo nykyisellään lokeroitunutta. Eri lokeroista puhutaan koko ajan toisten ohi. Olisiko opaskoulutusjärjestelmässä sittenkin syytä tehdä kaikki mahdollinen lisälokeroiden estämiseksi.
3. Pienen maan koulutusjärjestelmä on syytä pitää yksinkertaisena. Muuten parhaat resurssit tuhlataan helposti järjestelmän hallintoon ja ylläpitoon. Pienen

maan koulutusjärjestelmä on syytä pitää yksinkertaisena. Muuten parhaat resurssit tuhlataan helposti järjestelmän hallintoon ja ylläpitoon.

4. Muissakin lajeissa, esimerkiksi alppihiihdossa opas/hiihdonopettaja koulutusjärjestelmä vaatii monipuolisia valmiuksia. Muissakin lajeissa, esimerkiksi alppihiihdossa opas/hiihdonopettaja koulutusjärjestelmä vaatii monipuolisia valmiuksia.

Tässä yhteydessä vedotaan joskus myös ulkomaisiin kokemuksiin, esimerkiksi BCU:n (British Canoe Union) monimutkaiseen koulutusjärjestelmään. On syytä huomata, että brittejä on suomalaisiin verrattuna kymmenkertainen määrä ja melonta on siellä muutenkin suuri urheilumuoto, melontavedet erityisesti meri Suomeen verrattuna erityisen vaarallinen ja kansa keskimäärin enemmän luonnosta vieraantuneita asfaltin päällä asujia kuin suomalaiset. Edellisen luettelon kohtia on mietittävä tarkoin ennenkuin ulkoapäin kopioidaan mitään. Tuloksena saattaa Suomen oloissa olla kopioinnin alkuperämaata huonommin toimiva järjestelmä.

Merimelontaoppaan ennakko vaatimukset retkeilyssä ovat nekin edelleen suhteellisen lieviä. Johdetuksi retkeksi riittää yksi vajaan viikon reissu, jossa ei ole kilometritavoitetta. Olosuhteiden pitäisi kuitenkin olla opastaso, eli tyynessä sisäsaaristossa puikkelehtiminen ei riitä. Tämä enakkoehto testaa paremminkin ryhmän hallintaa jo suhteellisen vaativissa melontaolosuhteissa kuin fyysistä kykyä tehdä pitkä retki.

Edelleen osallistuminen yhdelle 500 km meriretkelle tai kahdelle 250 km meriretkelle ei tarkoita sen enempää kuin yhtä noin kahden viikon retkeä tai kahta noin viikon retkeä (oletuksena päivittäinen melontamatka 30-40 km). Varsinaista merimelonnasta osaamista vaatimuksissa mittaa eniten 3500 km vaatimus merimelonnasta. Harva jaksaa meloa näin pitkän matkan merellä sisäsaariston suojassa oppimatta kovinkaan paljoa meren luonteesta.

Minimituntikehystä pidemmistä kursseista ei saisi jäädä kurssin suorittaneita eriarvoistava vaikutelma. Järjestelmälle ei ole hyväksi, jos joku taho tai tahot järjestää systemaattisesti "parempaa" ohjaaja- ja opaskoulutusta pitämällä minimituntikehystä huomattavasti pidempiä kursseja ja tällä tavalla ohjaa koko koulutusjärjestelmän kehitystä. Minimikehystä pidemmät kurssit toki ovat hyvin suositeltavia, mutta niitä ei pitäisi perustella siten, että täällä koulutetaan parempia/pätevämpiä ohjaajia tai oppaista kuin jossakin muualla. Näin tehtäessä perusteet Kanoottiliiton turvaryhmän koulutuksen laatua varmistavalle ja yhtenäistävälle toiminnalle Melontaturvallisuuden neuvottelukunnan alaisuudessa on osaltaan estetty. Korrektia olisi markkinoida minimituntikehykset ylittävä koulutus joko lisäkoulutuksena päteville kurssilaisille tai täydentävänä koulutuksena niille, joilla koulutus-

sen ennakkoehdot täyttyvät nippa nappa. Kurssin läpäisyvaatimuksina pitää aina pitää yhteisesti asetettuja normeja eikä mahdollisesti vaativampia normeja, jotka pidemmän koulutuksen ansioista tai muista syistä joku kurssi kykenisi suorittamaan.

Melonnan ohjaaja kurssin 8 tunnin päiväretkipäivän pitää virtaamattomassa vedessä olla retki eikä paikallaan pysyvä tekniikkaharjoituksen/alkeiskurssin ohjaamista opettava tilanne. Koskimelontapainotteisen (I-luokan koski) kurssin käyttäntö voidaan pitää yhdessä koskessa koskimelontaleirin tyyppisesti.

Melontaopaskurssi on varmasti luontevinta toteuttaa yhtäjaksoisena 4 päivän mittaisena (minimi) melontatapahtumana. Tehoa lisää, jos välissä ei ole autokuljetuksia, vaan tilanne etenee melomalla päivästä toiseen. Kurssin pitää sisältää koskimelontaleiri osuuden, jokimelontaretken ja merimelontaretkeilyä esimerkiksi ajallisesti 1+1+2 päivää. Melontaretkeilyn opettaminen sujuu luontevimmin käytännön tilanteessa retkellä. Tähän nykyinen Kanoottiliiton koulutusjärjestelmä antaa minimituntimäärien puitteissa varsin vähän mahdollisuuksia. Erityisesti ohjaajatasolla minimikoulutukseen kuuluva 8 tunnin päiväretki on varsin vähän. Tämän päiväretken aikana koulutuksessa on käytävä läpi monia yleisesti melontaan liittyviä asioita, esimerkiksi tämän oppimateriaalin lukujen 2 (melontatekniikka), 3 (välineet, käyttö ja sopivuus) ja 4 (melontaturvallisuus) yhteydessä annettujen opetusesimerkkien tyyppisellä tavalla. Turvallisuuden, kaluston ja sen valinnan, melontatekniikan lisäksi erityisesti retkeilyyn liittyvät kysymykset kuten vähänkin vaativampi suunnistaminen, ryhmän hallinta vähänkin pidemmillä etapeilla, väsymisilmiöiden esiinmarssi tilanteissa joissa melotaan retkeilijöille tavanomaisia päivämatkoja (20-50 km), leiripaikkojen valinta vieraisissa olosuhteissa, jne. jäävät 8 tunnin koulutuksessa hyvin vähälle tarkastelulle tai ne on kokonaan sivuutettava.

Tilannetta voi jokainen ohjaajakursseja pitävä kouluttaja yrittää parantaa omalla aktiivisuudellaan.

Varsin hyvä keino on yrittää myydä minimituntikehystä pidempiä kursseja. Esimerkiksi siten, että jo ohjaaja tasolla retki kestäisi yli yön tai vaikkapa koko viikonlopun. Erityisesti luontomatkailun ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoiden harrastustausta on varsin kirjava. Kaikki eivät kurssille tullessaan ole retkimeiloja vaan paremminkin aloittelijoita. Siksi olisi syytä välttää minimikoulutuksia. Missään tapauksessa ei pidä katsoa läpi sormien puuttuvaa melontataitoa ja antaa minimituntimääräisen kurssin perusteella luontomatkailualan ammattiin opiskelevalle ohjaajatodistusta (opastodistusta), jos hän on onnistunut teorianentissä ylittämään riman. Tämä menettely on varma tapa pitää koko Kanoottiliiton kou-

lutusjärjestelmän arvostus aallon pohjassa. Tuntimääriltään pidemmillä kursseilla on paljon paremmat edellytykset opettaa ja samalla kontrolloida, pääseekö oppija sille tasolle, että hänet voidaan hyväksyä.

Tilanteessa, jossa koulutus on syystä tai toisesta järjestettävä minimiajassa on käytettävä toisia keinoja. Huolellinen kouluttajan ja kurssilaisten valmistautuminen ennakolta mahdollistaa tehokkaamman ajankäytön. Ohjaajakurssin teoriaosuuden yhteydessä kurssilaisille voidaan jakaa melontaretken suunnitteluun liittyvät etätehtävät, jotka on palautettava ennen käytännön retkeä. Esimerkiksi etätehtävästä käy ennakoon määritellyn tyyppisen retken retkisuunnitelman teko, alkeiskurssin sisältösuunnitelman teko, jonkin melontatapahtuman (kurssin, retken) turvasuunnitelman teko. Retkipäivän aikana kouluttaja pystyy käytännön pikku tehtävillä kontrolloimaan ja tarkastamaan kurssilaisten etätehtävissään esittämien ajatusten toteutumista käytännössä ja tällä tavalla varmistamaan oppijoiden retkeilyosaaamista lyhyessäkin ajassa.

Kurssilaiset on myös tehokkaasti orientoitava retkipäivän merkitykseen jo teoriaosuudella. Teoriapäivän yhteydessä on syytä antaa tehtäväluettelo asioista, joita retkipäivän aikana käydään läpi ja harjoitellaan. Tämä tehtäväluettelo voi kurssin koon mukaan sisältää enemmän tai vähemmän seuraavan tyyppisiä ohjaamistehtäviä:

1. Ryhmän esittely/tutustuttaminen.Ryhmän esittely/tutustuttaminen.
2. Päiväretken sisällön lyhyt läpikäynti.Päiväretken sisällön lyhyt läpikäynti.
3. Melontakaluston turvatarkastus, päivän retken turvasuunnitelman esittely, ks. tarkemmin luvusta 4. .Melontakaluston turvatarkastus, päivän retken turvasuunnitelman esittely, ks. tarkemmin luvusta (kts. kappale 4.) .
4. Veteen meno ryhmän hallinta lähtötilanteessa.Veteen meno ryhmän hallinta lähtötilanteessa.
5. Melontaryhmän organisointi ja melonta ensimmäiseen välietappiin (keulameloja, perämeloja, sivumelojat, etäisyydet, merkit).Melontaryhmän organisointi ja melonta ensimmäiseen välietappiin (keulameloja, perämeloja, sivumelojat, etäisyydet, merkit).
6. Tekniikkaharjoittelutilanteen organisointi käyttämällä hyväksi luonnon tarjoamia mahdollisuuksia, pintakiviä veden päälle taipuneita puita, mutkittelevaa kalliorantaa taitotesti I taseisia harjoitteita ks. tarkemmin luvusta 2.

Tekniikkaharjoittelutilanteen organisointi käyttämällä hyväksi luonnon tarjoamia mahdollisuuksia, pintakiviä veden päälle taipuneita puita, mutkittelevaa kalliorantaa taitotesti I tasoisia harjoitteita ks. tarkemmin luvusta (kts. kappale 2.)

7. Rantautuminen tauolle, taukotilanteen organisointi. Rantautuminen tauolle, taukotilanteen organisointi.
8. Käytetyn melontakaluston melontaominaisuuksien esittely ks. tarkemmin luvusta 3. Käytetyn melontakaluston melontaominaisuuksien esittely ks. tarkemmin luvusta (kts. kappale 3.)
9. Hinaaminen Hinaaminen
10. Pelastustilanteen organisointi. Katso tarkemmin luvuista kajakkipelastuksesta 2.1.7. ja avokanoottipelastuksesta 2.2.6. Pelastustilanteen organisointi. Katso tarkemmin luvuista kajakkipelastuksesta (kts. kappale 2.1.7.) ja avokanoottipelastuksesta (kts. kappale 2.2.6.)
11. Erilaiset suunnistustehtävät ja niihin liittyen mahdolliset reittivalinnat. Katso tarkemmin suunnistuksesta luvut 5 Erilaiset suunnistustehtävät ja niihin liittyen mahdolliset reittivalinnat. Katso tarkemmin suunnistuksesta luvut 5

Asiansa hallitseva melontakouluttaja voi tilanteen mukaan kehittää juuri kulloiseenkin koulutusretkeen sopivia tehtäviä. Ne vaihtelevat sen mukaan missä melotaan (järvellä, merellä, joella I luokan koskessa) ja millaisissa olosuhteissa, tyynellä, tuulella, kevät/syyskylmällä vai helteellä.

Jokainen kurssilainen pääsee vuorollaan ohjaamaan muita liittyen johonkin tämän tehtäväluettelon teemaan. Tällainen menettelytapa saa kurssilaiset oivaltamaan, että käytännön osuudelle ei voi lähteä vain "meloskelemaan", vaan 8 tunnin päiväretki onkin jatkuvaa retkeilyvalmiuksien testausta. Jos teoria ja retkipäivät ovat kalenterissa etäällä toisistaan, niin tässä kuvattu järjestelmä varmasti motivoi ainakin osaa kurssilaisista itseopiskeluun ennen retkipäivää.

Opastasolla ja sen jälkeen erikoistumistasoilla merimelontaoppaaksi ja koskimelontaoppaaksi on tilanne jo minimi tuntimäärien (kussakin 8 teorituntia ja 24 käytännön tuntia) puitteissa hieman parempi.

Myös teoritunnit kannattaneet lähes aina näillä kursseilla sirotella käytännön joukkoon. Tällä tavalla kursseista saadaan neljän päivän retki/leirikokemuksia. Tässä ajassa huolellisesti valmistauduttaessa pystytään jo käsittelemään varsin monia asioita. Varsinaista sisällä pidettyä "teoriaa" tarvittaneen vain pari tuntia: kurssin

organisointi ja tulevien päivien sisällön lyhyt läpikäynti sekä alkumotivointi kurssin sisältöön. Vielä enemmän kuin ohjaajatasolla on näillä kursseilla lähdettävä siitä, että kurssilaiset itse ohjaavat ja opettavat toisiaan. Kanoottiliiton kouluttajan roolina on toimia taustalla katalysaattorina ja pitää huoli siitä että kurssin sisältö tulee tasapuolisesti käsiteltyä.

Opettamisen ja organisoinnin kannalta vaativin näistä kursseista on opaskurssi, koska sen sisältö on laajin ja silti kurssilaisten kanssa aiheita pitäisi pystyä käsittelemään jo melkoista osaamista edellyttävällä tasolla. Merimelontaopas- ja koskimelontaopas kurssilla pystytään keskittymään suppeampaan aihekokonaisuuteen ja siksi opeteltavia asioita voidaan helpommin syventää.

Aivan olennaista näiden kurssien onnistumiselle on kurssipaikan ja ajan valinta.

Kevät- ja syyskylmät vedet ovat useimmissa tapauksissa sopimattomia useista erisyistä, seuraavassa muutamia perusteita:

1. Kylmissä olosuhteissa vaativien harjoitteiden kunnollinen läpikäynti vaikeutuu jo siitä syystä, että muutenkin vaativassa melontatilanteessa jääkylmä vesi lisää riskin sille tasolle, että kurssin vastuutahon näkökulmasta toiminta muuttuu kyseenalaiseksi. Lisäksi oppiminen vaikeutuu, koska osa kurssilaisista alkaa aidosti pelätä (=on sinänsä hyvin terve reaktio). Melonta muuttuu heidän kannaltaan kylmyyden vuoksi liian vaativaksi ja siksi oppimistulokset kärsivät. Kylmän veden erikoistilanteiden hallinta on vain yksi osa kurssien sisällöstä. Siksi se ei saa dominoida ja samalla pilata kurssikokonaisuutta. Kylmissä olosuhteissa vaativien harjoitteiden kunnollinen läpikäynti vaikeutuu jo siitä syystä, että muutenkin vaativassa melontatilanteessa jääkylmä vesi lisää riskin sille tasolle, että kurssin vastuutahon näkökulmasta toiminta muuttuu kyseenalaiseksi. Lisäksi oppiminen vaikeutuu, koska osa kurssilaisista alkaa aidosti pelätä (=on sinänsä hyvin terve reaktio). Melonta muuttuu heidän kannaltaan kylmyyden vuoksi liian vaativaksi ja siksi oppimistulokset kärsivät. Kylmän veden erikoistilanteiden hallinta on vain yksi osa kurssien sisällöstä. Siksi se ei saa dominoida ja samalla pilata kurssikokonaisuutta.
2. Kevätkylmillä kaikki melojat sekä opettajat että kurssilaiset ovat talven jälkeen heikossa melontavireessä. Siksi on parempi odottaa vesien lämpiämistä. Kevätkylmillä kaikki melojat sekä opettajat että kurssilaiset ovat talven jälkeen heikossa melontavireessä. Siksi on parempi odottaa vesien lämpiämistä.

3. Todennäköisyys on keväällä ja syksyllä paljon suurempi kuin kesällä, että kurssiaikaan sattuu sääjakso (tuulinen ja kylmä), joka osaltaan pilaa kurssin toteuttamismahdollisuuksia. Todennäköisyys on keväällä ja syksyllä paljon suurempi kuin kesällä, että kurssiaikaan sattuu sääjakso (tuulinen ja kylmä), joka osaltaan pilaa kurssin toteuttamismahdollisuuksia.

Myös onnistunut kurssipaikka on aivan olennainen kurssin onnistumisen kannalta.

Erityisesti opaskurssilla, jossa pitää käsitellä sekä virtaavaa vettä, että merimelontaa, ovat hyvät kurssipaikat harvassa. Oikeastaan Kymijoen alaosa Kotkan saaristo on ainoa paikka, jossa kurssi voidaan hyvin toteuttaa yhtenä melontaretkenä lähes aina. Kymijoessa vettä riittää tähän tarkoitukseen kuivana kesänäkin ja Kotkan saaristo tarjoaa suojaa siten, että meriosuus voidaan tuulten mukaan toteuttaa enemmän tai vähemmän sisäsaaristossa. Kaikkialla muualla on paljon suurempi todennäköisyys joutua ongelmiin joko kuivuuden aiheuttaman jokiosuuden vesipulan tai tuulilta suojaavan saariston puutteen vuoksi. Jakamalla kurssi kahtia kahteen eri paikkaan lisääntyvät toteuttamiskelpoiset alueet huomattavasti. Silloin menetetään kuitenkin yhtenäinen neljän päivän retkitilanne, vaikka kurssi olisi ajallisesti yksi kokonaisuus. Kesätulvan sattuessa lähes mikä tahansa Pohjanlahteen laskevista isohkoista joista yhdistettynä joen suulta alkavaan merimelontaan sopii kurssipaikaksi. Osassa merialue voi olla hankalan avointa kovien länsituulien sattuessa.

Meriopaskurssin pitämiseen soveltuvia alueita on rannikoillamme runsaasti. Paikan valinnassa pitää kiinnittää huomiota siihen, että kurssi voidaan ilmoitettuna ajankohtana lähes kaikissa tuuliolosuhteissa järjestää. Kurssipaikan saariston on tarjottava riittävä suojä erittäin tuulisillakin säillä tuulen suunnasta riippumatta. Meriopaskurssilla tuulinen sää on luonnollisesti erittäin toivottavaa, jotta harjoitteita päästään toteuttamaan riittävän vaativissa olosuhteissa. Kurssin kannalta paras tuulialue lienee 8-12 m/s. Parasta kurssialuetta on sellainen saaristo, jossa suojaisemmat vedet ovat koko ajan suhteellisen lähellä. Se rohkaisee kurssilaisia yrittämään parastaan ja mahdollistaa vaativienkin harjoitteiden käyttämisen suhteellisen turvallisesti. Tiheästi liikennöidyt laivaväylät (rahtilaivat ja matkustajialukset) ja huviveneliikenne tulee sovittaa merimelontaopaskoulutukseen ja osittain opaskoulutukseen siten, että päästään toteuttamaan riittävän vaativia väylän ylityksiä, mutta toisaalta meriliikenne ei saa haitata kurssin muuta sisältöä. Esimerkiksi hinaus- ja pelastusharjoituksille on löydyttävä sellaisia alueita, joilla vaativissakin olosuhteissa voidaan harjoitella eikä tarvitse pelätä ajautumista vilkkaasti liikennöidyille väylille. Melontaretkely on hyvin monivivahteinen harrastus. Avomeri, sokkeloinen sisäsaaristo, kapeat järvireitit ja joet koskineen ovat mi-

tä suurimmassa määrässä toisistaan poikkeavia retkeily-ympäristöjä. Melonnassa voidaan erämaan ja alkuperäisen luonnon tunnelma ja kulttuurimaisemat kohdata epätavallisesta näkökulmasta toisiinsa kietoutuneina elementteinä. Huomatkaa melojat harrastukseenne monet mahdollisuudet. Meriretkeilijät lähtekää erämaajoille, koskimelajat meren tyrskyihin...ja melokaa sekä kanadalaiskanootilla että kajakeilla. Vanha liikunnan opettamiseen ja oppimiseen liittyvä perusasia on ärsykkeiden tarjoaminen omalle keholle. Heikkojen kohtien ja vieraampien melontamuotojen rassaaminen työntää eteenpäin automaattisesti myös omia vahvuuksia.

5.1. Jokiretkeily

5.1.1. Koskimelonta jokiretkeilijän kannalta

Koskimelontaopaskurssin pitää sisältää sekä koskimelontaleirin organisointiin ja opetustilanteisiin liittyviä harjoituksia että vaativaan koskimelontaretkeilyyn liittyviä harjoituksia. Minimikehyksen 4 koulutuspäivää voidaan jakaa eri aiheisiin aika vapaasti, mutta molempia edellä kuvattuja koskimelonnän päälinjoja on kurssin sisällössä oltava. Myös virtaavan veden opetuksessa on pidettävä huolta retkeilynäkökulman säilymisestä. Vaikka ehkä suurin osa varsinaista koskimelojista on ainakin perinteisestä retkeilynäkökuomasta katsottuna aika kaukana retkeilystä eli kosken rannalle tullaan autolla, harvemmin yövytään edes teltassa ja muutaman kilometrin suvannot ovat jo toivottoman pitkävetisiä, niin silti koskimelonta on myös retkeilyä.

Koulutuksessa on painotettava sitä, että retken yhteydessä tapahtuva koskimelonta on suhteessa kosken vaativuuteen verrattuna aina vaativampaa ja vaarallisempaa kuin vastaava melonta siten että kosken rannalle on tultu autolla. Tähän on lukuisia syitä. Seuraavassa muutamia niistä:

1. Lastatulla kanootilla/kajakilla kosken laskeminen on aina vaativampaa kuin saman kosken laskeminen tyhjällä kalustolla. Lastatulla kanootilla/kajakilla kosken laskeminen on aina vaativampaa kuin saman kosken laskeminen tyhjällä kalustolla.
2. Jokiretkeilyyn sopiva kalusto on aina kompromissi, se ei ole parasta koskipuljaukskalustoa. Jokiretkeilyyn sopiva kalusto on aina kompromissi, se ei ole parasta koskipuljaukskalustoa.
3. Retkellä kohdattavat kosket ovat tavanomaisesti oudompia ryhmän jäsenille kuin koskipuljauspaikat. Eihän retkeilyn kannalta ole mitään mieltä meloa aina samoja joki- ja koskipätkiä, vaan hakeutua uusille ja tuntemattomille

reiteille. Retkellä kohdattavat kosket ovat tavanomaisesti oudompia ryhmän jäsenille kuin koskipuljauspaikat. Eihän retkeilyn kannalta ole mitään mieltä meloa aina samoja joki- ja koskipätkiä, vaan hakeutua uusille ja tunte mattomille reiteille.

4. Retkellä ollaan usein kaukana maantiestä ja asutuksesta ja siksi haverin sattuessa ollaan jatkotilanteen kannalta huomattavasti huonommassa asemassa kuin normaalissa koskimelonnassa. Retkellä ollaan usein kaukana maantiestä ja asutuksesta ja siksi haverin sattuessa ollaan jatkotilanteen kannalta huomattavasti huonommassa asemassa kuin normaalissa koskimelonnassa.
5. Tavanomaisessa koskimelonnassa koskeen voidaan tutustua vähitellen tuntumaa ottaen. Retkellä koski joko lasketaan tai sitten mennään maata pitkin. Tämän tyyppinen päätöstilanne on aina aika kova juttu, kun liikutaan ryhmän vähiten meloneiden jäsenien suorituskyvyn ylärajan tuntumassa usein kaukana maanteistä. Tavanomaisessa koskimelonnassa koskeen voidaan tutustua vähitellen tuntumaa ottaen. Retkellä koski joko lasketaan tai sitten mennään maata pitkin. Tämän tyyppinen päätöstilanne on aina aika kova juttu, kun liikutaan ryhmän vähiten meloneiden jäsenien suorituskyvyn ylärajan tuntumassa usein kaukana maanteistä.
6. Parhaat jokiretkeilyedellytykset lähes kaikkialla Suomessa sijoittuvat kovimpaan tulva-aikaan keväällä lumien sulaessa, jolloin vesi on jääkylmää ja kosket muutenkin vaarallisimmillaan. Parhaat jokiretkeilyedellytykset lähes kaikkialla Suomessa sijoittuvat kovimpaan tulva-aikaan keväällä lumien sulaessa, jolloin vesi on jääkylmää ja kosket muutenkin vaarallisimmillaan.

Virtaavan veden melontaopetuksessa tästä pitäisi seurata ymmärrys, että kosken laskeminen (kerran ja outo koski) on aivan eri asia kun samassa koskessa tai samassa aallossa tapahtuva free style melonta tai sen karvalakkimuoto koskipuljailu.

Minimituntikehyksen puitteissa pidettävällä opaskurssilla edellinen tarkoittaa sitä että jokiretkeilyyn pitäisi uhrata neljästä kurssipäivästä yksi. Melottavalla jokiosuudella pitää olla reilusti virtaavia suvantoja hitaampia ja nopeampia ja lisäksi koskia jotka pääasiassa sijoittuvat koskiluokkiin I-II. Joku vaikeampikin koskipätkä III-III+ lienee paikallaan antamaan kurssilaisille käytännön näkemystä siitä, millä tavalla hallitun melontatilanteen organisointi olennaisesti muuttuu siirryttäessä II luokan koskesta vain luokkaväli vaikeampaan päin. Samalla voidaan kokea tulevan oppaan kannalta todennäköisesti myös se arvokas tilanne, että joku kurssilainen alkaa harkita jonkun koskipätkän ohittamista maata pitkin. Opaskurs sin jokiretkipäivän aikana pitää kaikki kosket hyödyntää tarkasti retkellä tapahtuvan koskenlaskun opettamisen kannalta:

1. Toiminta laskettavan kosken niskallaToiminta laskettavan kosken niskalla
2. Mela- ja käsimerkit, huudon kuuluvuusMela- ja käsimerkit, huudon kuuluvuus
3. Laskujärjestys, etäisyydetLaskujärjestys, etäisyydet
4. Lähtölupa laskuunLähtölupa laskuun
5. Pelastusjärjestelyt.Pelastusjärjestelyt.

Kosken niskalla on aina huolehdittava siitä, että tarvittaessa ryhmä saadaan kokoon ennen kuin kukaan ajautuu edessä olevaan koskeen.

Retkipäivän alussa viimeistään ensimmäisen kosken niskalla kerrataan mela- ja käsimerkit. Kaikkein tärkeimpiä merkkejä on kolme: seis, kokoon ja sallittu/ hyvä laskureitti tai toisinpäin vaarallinen laskusuunta.

Laskujärjestyksessä on kurssilla syytä noudattaa kurinalaisuutta ja systemaattisuutta. Joku kurssilainen on aina vuorollaan vastuussa laskujärjestyksestä: aluksi joku kokenut meloja, lopuksi myös kokenut meloja ja kosken niskalla joku kokenut vastuussa laskujärjestyksestä ja etäisyyksistä. Pitkissä koskijaksoissa on syytä harjoitella välikokoontumisia ennalta tiedettyyn sopivaan akanvirtapoukamaan tai vastaavaan. Pidemmät koskijaksot välikokoontumisineen ovat luonnollinen tilanne melamerkkien harjoitteluun.

Tavanomainen melontaretken koskenlaskuun liittyvä pelastusjärjestely on kosken laskemin paloittain ja tarvittaessa kokeneempien alussa laskevien melojien sijoittuminen laskettavan jakson vaativimpien kohtien läheisyyteen sopivaan pelastusmelontasema- asemaan. Tyypillisin kyseeseen tuleva pelastustekniikka on rannalle hinaaminen. Kosken loppupään pelastuksissa on hyvä harjoitella myös x-pelastusta. Heittoköyden käyttö jokiretkeilyssä laskettavien koskien turvajärjestelyjen osana on jo siinä määrin erikoistekniikka, että opaskurssin minimituntimäärässä sen harjoittelu retkitilanteessa on rajatapaus. Sen sijaan opaskurssin peruskoskimelontaharjoituksissa heittoköyden käyttö on olennaista.

Opaskurssin jokiretkeilypäivän pituuden tulisi joesta riippuen olla vähintään 15 mieluummin 20 km. Tämä siksi, että kurssilla nähdään myös se, mitä vauhtia koskinen jokiretki etenee.

Koskimelontaoppaiden kurssilla joki/ koski koulutukseen on käytettävissä 4 päivää.

Kurssiolosuhteiden tuli koskimelonnan vaativuuden kannalta sijoittua koskiluokkiin 1-III. IV luokan koskipätkät ovat tervetulleita viestittämään kurssilaisille, kuinka paljon organisoitu ja vastuullinen toiminta hankaloituu siirryttäessä koskiluokasta III luokkaan IV. Sopivat koko kesän käyttökelpoiset koulutusympäristöt ovat vähissä. Kuusamossa Kitkalla riittävän vaativat olosuhteet löytyvät aina. Samoin Tornionjoen alaosa Vuento, Matkakoski ja Kukkola on aina käyttökelpoinen kurssipaikka, samoin Inarin keskustaan päättyvä Juutuan joki. Tulvalla ja korkean veden aikana sopivia kurssipaikkoja löytyy runsaasti. Tällä tasolla myöskään jääkylmä tulvavesi ei ole samalla tavalla rajoittava tekijä kuin vielä opastason kursilla. Sopivilla (mahdollisimman vaativilla) harjoitteilla koskimelontaopas kurssi toki voidaan pitää edellä lueteltuja vaihtoehtoja jonkin verran helpommissa olosuhteissa esimerkiksi Ruunalla ja Kymijoen alaosassa.

Ajankäytön jakautuminen samassa paikassa tapahtuvaan koskipuljaukseen ja/tai koskiretkeilyyn voi onnistuneenkin kurssin puitteissa vaihdella aika paljon. Koulutuksessa on huomattava, että kyseessä on erikoistumiskoulutus, jossa alan pitkälle ehtineet osaajat kokoontuvat hiomaan taitojaan. Tällä tasolla pitää olla itseltään selvyys, että jokainen käyttää koskimelontaoppaan toimintavaltuutusta juuri itselleen sopivissa olosuhteissa. Siksi kaikkien koskimelontaopaskurssien ei tarvitse olla samanlaisia. Jollakin kurssilla voidaan perehtyä enemmän paikallaan tapahtuvaan jokamiehen puljailuun tai free syle melontaan, toisella kurssilla pääpaino voi olla vaativassa koskiretkeilyssä. Jonkun kurssin pitopaikka voi olla pieni creek tyyppinen kaltevuudeltaan jyrkkä tulvajoki ja toisaalla taas melotaan massiivisissa koskissa. Olennaista on se, että painotettaessa jotakin koskimelonnan osaluuetta ei muita alueita kokonaan unohdeta. Hyvään kurssiin kuuluu monipuolisuus. Kurssilla pitäisi meloa sekä pienivetisiä jyrkkiä koskia, että massiivista vettä. Samoin kurssi ei saisi pysytellä 4 päivää vain yhdessä paikassa, vähintään 1 retkipäivä pitää olla ja toisin päin koskimelontaretki ei myöskään täytä hyvän kurssin ehtoja, päivä tai kaksi pitäisi retken lomassa keskittyä yhdessä paikassa tapahtuvaan koskimelontaan. silloin kurssilaiset saavat enemmän tuntumaa teemoihin, kuinka opetan vaativaa koskimelontaa ja kuinka organisoin ja opetan koskimelontaan liittyviä pelastustekniikoita vaativissa olosuhteissa. Opaskurssin virtaavan veden osiossa ja erityisesti jokiretkipäivän aikana voidaan koskenlukutaitoja harjoitella. Jokainen kurssilainen vuorollaan pääsee selostamaan laskureitin jossakin koskessa ja ohjaamaan muun joukon tätä reittiä koskesta alas. Vaativissa koskissa laskureittiä tarkastellaan aluksi maalta. Esimerkiksi Kymijoella erityisesti Langinkoski on pituudeltaan ja näkyvyydeltään sellainen koski, jonka ennakkotarkastelu maalta on hyvä opetustilanne. Tähän harjoitukseen liittyy olennaisesti erilaisten vesimuodostelmien: v-aaltojen, poikittaisten aaltojen, henäsuovien, stoppareiden jne. tunnistamisen erityyppisistä katselukulmista.

Koskiopaskurssilla koskenlukutaidon pitää olla monipuolista sekä maalta että kannoista tapahtuvaa. erityisesti pitää opiskelijoiden huomiota kiinnittää siihen, kuinka maalta tapahtuvan tarkastelun ja meloessa tehtävien havaintojen yhdistäminen muuttuu vaikeammaksi siirryttäessä II luokasta III luokkaan ja edelleen vaikeutuu siirryttäessä vaikeampiin koskiin. Osana koskenlaskuharjoituksia on käsiteltävä rannalta tapahtuvaa kosken mieleen painamista ja sen liittämistä helposti meloessakin havaittaviin rannan muotoihin tms. maamerkkeihin. Myös kiveen törmäämiseen liittyviä koskitekniikoita pitää koulutuksessa harjoitella. Kosken hännässä suvannon tuntumassa olevat suuret pintakivet ovat sopivia kohteita ottaa tuntumaa, miltä tuntuu ajautua poikittain kiveä vasten. Kiven yläpuolella on tyynyaalto, jonka logiikkaan totuttelemisen on se olennainen oppi, joka tästä saadaan. Harjoittelukivien tulee olla ylävirran puolelta sellaisia, että niitä vasten ei hevillä kiilaudu (ei undercut tyypisiä muotoja), vaan kaatunutkin meloja automaattisesti kiertää kiven. Saunamökin kokoisen kiven tyynyaallon yläpuolella olevat hitaat seisovat aallot ovat joskus mainioita pitkittäissurffaustaaltoja. Stoppareiden ominaisuuksien, stopparimelontatekniikoiden ja stopparimelontaharjoitteiden opiskelu ja opettaminen ovat koskimelontaopaskurssin aiheita, mutta niitä voidaan toki käsitellä myös opaskurssilla, jos kurssipaikalla on sopivan helppo stoppari.

Opaskurssin kannalta olennaisinta on kyky erottaa vaaralliset syvät stopparit suhteellisen turvallisista pintastoppareista. Tähän liittyen on myös ymmärrettävä kuinka jokiretkeilyyn sopiva isokokoinen melontakalusto muuttuu syvissä stoppareissa erityisen vaaralliseksi verrattuna free style melontaan soveltuviin pikku kajakeihin.

Koskimelontaoppaan pitäisi edellisen lisäksi pystyä arvioimaan, millaisista stoppareista vielä kyetään vauhdilla laskemaan läpi (kajakeilla ja kanadalaiskanooteilla) ja millä tavalla perättäiset stopparit vaikeuttavat läpilaskua.

Stopparimelontaa ja stoppareiden ominaisuuksia voi opetella vain niissä melomalla. Siksi erityisesti koskimelontaoppaiden kurssituksen pitäisi tapahtua paikassa, jossa on monipuoliset mahdollisuudet helposta vaikeaan stopparimelontaan.

Melontaretkeilyn näkökulmasta stoppareiden ominaisuuksiin tutustumisen perusharjoituksia ovat pitkittäissurffaus, poikittaissurffaus, spinnaus ja stopparieskimo. Stopparitekniikoita käsitellään laajemmin koskimelontaa käsittelevässä pääluvussa. Kirjassaan Elvepadling Flakstad ja Ongstad toteavat osuvasti putousten laskeemisesta: "Often the main challenge here is to nerves more than to skill". Tätä on hyvä pitää ohjenuorana myös suomalaisessa melonnan opaskoulutuksessa. Putousmelontataitoja? pitäisi paremminkin opettaa siltä kannalta, mitä riskejä jo vaati-

matonkin putousmelonta sisältää kuin siltä kannalta, kuinka putouksia lasketaan. Putousmelonnan ongelmat ovat kahtalaiset: korkeissa putouksissa putoamisliikkeen päätyminen vaaralliseen äkkipysäykseen ja kajakin kiilaantumien putouksen alla olevien kivien väliin (tyypillisesti matalien 1-3 m putousten vaara).

Korkeiden putousten laskeminen ei kuulu melontaopaskoulutuksen piriin. Sikäli kuin kohteita sattuu kurssilla melottavalle alueelle on parasta vain todeta useissa tapauksissa pienenkin epäonnistumisen kohtalokkaat seuraukset.

Matalien könkäiden laskeminen sen sijaan kuuluu jokiretkeilyyn. Koskimelontaoppaan koulutuksessa on käsiteltävä oikea tapa aloittaa putouslasku: otetaan reilusti vauhtia ja viimeisellä melanvedolla irrotetaan kajakki putoamaan vesiputouksen etupuolelle. Viimeisellä melanvedolla meloja heittäytyy takakannelle ja samalla ikään kuin potkaisee kajakkiaan irti putoavasta vedestä. Matalissa putouksissa tämä johtaa siihen, että kajakki putoaa loivemmassa kulmassa putouksen alle ja siksi kiilautumisvaara on pienempi.

Ennen könkään laskuharjoitusta on tarkastettava paikan turvallisuus: vettä putouksen alla on riittävästi, könkään takaisinvento ei ole vaarallinen eikä putoamisalueella könkään alla ole kiviä, joiden väliin kajakki voi kiilautua. Koskessa retkimelolan välittömänä haasteena ovat erityyppiset aallot. Perusperiaate kanoottia/kajakkia kaatavien aaltojen kohtaamisessa on ottaa aallon takaa melalla kiinni niin, että aalto jää melan lavan ja kanootin/kajakin rungon väliin. Koskessa melottaessa erityisesti kanootin/kajakin kääntyessä poikittain tai kohdatessa vinoja aaltoja otetaan aallosta alavirran puolelta kiinni ja nojataan samalle puolelle. Kosken voimakkuudesta, melan ja veden nopeuserosta, aallon korkeudesta ja kanootin/kajakin tyylistä riippuen nojaan voi käyttää jopa kaikki voimansa ja ylävartalon painon. Aallosta kiinni ottaminen on koskimelonnan perustekniikka, jota voi aina harjoitella lisää. Sen pitäisi kuulua erityisesti jokaisen jokiretkeilijän keskeisimpiin koskitaitoihin. Tämän oppimateriaalin tekniikkaluvussa (kts. kappale 2.) on tyhjentävästi läpikäyty ne melatekniikat sekä kajakkimelonnan että kanadalaismelonnan näkökulmasta, joiden hyvä hallinta mahdollistaa koskimelonnan erittäin vaativissakin olosuhteissa.

Turvallisin reitti koskessa kulkee lähes aina siinä, missä vesi on syvää ja kivetöntä. Tämän reitin tunnistaa peräkkäisistä V-kirjaimen muotoisista aalloista, joiden kulma osoittaa alavirtaan. Suora V-aalto koski on tyypillisesti I luokkaa. V-aaltojen seuraaminen kosken läpi edellyttää tavallisimmin pujottelua.

Säännölliset kosken virtaussuunnassa poikittaiset seisovat aallot ovat myös merkki helposta reitistä. Epämääräisillä lisääalloilla suurien seisovien aaltojen päällä

Kuva 124: Koskiaaltoja: turvallinen v-aalto ylhäältä katsottuna

Kuva 125: Koskiaaltoja: heinäsuovia sivulta katsottuna

on pyrkimys kääntää melojaa poikittain ja/tai kaataa. Silloin on muistettava: aallosta kiinni.

Vettä ilmaan roiskauttavia kartiomaaisia aaltoja kutsutaan heinäsuoviksi. Suurikokoiset heinäsuovat myös pyrkivät kaatamaan melojaa: aallosta kiinni. V-aalloista, poikittaisista seisovista aalloista ja heinäsuovista muodostuva koski on luokiteltiin tyypillisesti II, jos kierrettäviä kiviä, kivirykelmiä ja kalliota on harvakseltaan. Joissakin tapauksissa aaltojen ollessa todella suuria (melojan näkökulmasta korkeus 2 m tai enemmänkin) voi luokka olla III jopa IV (esimerkiksi Kukkola Tornionjoessa). Katso koskiluokista tarkemmin turvallisuusluvun kohdasta 4.2.6. Koskiluokitus sekä koskiluokittelua käsittelevästä pääluvusta.

Vaikeutta koskeen tuovat tyypillisesti kivet ja kalliot. Pintakivet ja lähellä pintaa olevat kivet aiheuttavat edellisestä poikkeavia vesimuodostelmia.

Kosken pintakivet on kierrettävä. Jos kiveen törmää, on melomalla pyrittävä estämään kanootin/kajakin kääntymistä poikittain. Jos kuitenkin joudutaan poikittain, on välitön kaatuminen estettävä riittävän voimakkaalla melojan (melojen) nojaamisella alavirran so. kiven puolelle. Nojan voimakkuutta voi usein annostella ottamalla melalla pohjasta tai kivistä tukea. Kun välitön kaatuminen on vältetty, voidaan perän tai keulan kautta yleensä helposti pyörähtää koskeen, jos ollaan poikittain vain yhden kiven varassa. Kanootin/kajakin ollessa kiinni useammassa kivessä voi irti pääseminen olla työlästä.

Pintakivien (pintaa lähellä olevien kivien) taakse muodostuu aina akanvirta, jossa vesi virtaa paikallisesti vastavirtaan. Lisäksi varsinaisen virran ja akanvirran saumassa on pyörteitä. Myös rannasta ulkonevat kivet ja kalliot yms. aiheuttavat akanvirran ja pyörrelinjan. Voimakas pyörrelinja voi helposti kaataa kokemattoman melojan hänen ylittäessään sitä, joko virrasta akanvirtaan tai päinvastoin. Pyörrelinjan ylittämistaito on kuitenkin erittäin tarpeellinen myös retkimelojalle,

Kuva 126: Kiveen törmäys: kallista ja ota noja kivistä

koska turvallinen (hätärantautuminen keskeltä koskea tai vaarallisen kosken niskalle akanvirtaan (hätä)pysäyttäminen samoin kuin keskeltä koskea starttaaminen (tyypillisesti ns. vastavirtastartti) perustuvat pyörrelinjan ylittämiseen. Keskeistä pyörrelinjan ylityksessä on: otetaan melalla kiinni virrasta (miehistökanootissa keulameloja), kun kanootti on akanvirrassa ja halutaan virtaan ja päinvastoin kun mennään virrasta akanvirtaan. Melalla siis vedetään (vesi vetää melaa) kanootti/kajakki pyörrelinjan yli. Melaan on samalla nojattava. Akanvirrasta virtaan mentäessä on samalla kallistettava melan (so. alavirran) puolelle. Käytettävä melanveto on eräs keulaperäsinvedon sovellus. Nojaamisen ja kallistamisen tarve on sitä voimakkaampaa, mitä voimakkaammasta pyörrelinjasta on kyse. Katso tarkemmin kajakkimelonnan osalta kohdista (kts. kappale 2.1.4.) Ohjaavat melanvedot ja melatuet, (kts. kappale 2.1.6.) Lossaus, sekä inkkarimelonnan osalta (kts. kappale 2.2.4.) Kanadalaiskanoottia ohjaavat melanvedot ja (kts. kappale 2.2.5.) Lossaus.

Kivet muodostavat esteitä melojalle ja sekoittavat kosken selvän aallokon. Kivisen kosken vaikeus mutkittelevan reitin takia nousee tyypillisesti III luokkaan, vaikka vesimuodostelmat olisivatkin edellä kuvattuja perusaaltoja. Massiivisissa tai jyrkissä koskissa luokka voi olla korkeampikin. Vaikeutta ja vaaraa koskiin tuovat tyypillisesti stopparit ja putoukset.

Stoppari on pystypyörre, jonka aiheuttaa kosken pohjassa oleva kynnys (kallioportas, betonipato, kivivalli), jonka yli vesi virtaa. Eteenpäin suuntautuva päävirtaus kulkee kynnyksen ylitettyään pohjan kautta ja kynnyksen alapuolelle pintaveteen muodostuu vaahtoava pystypyörre (stoppari), jossa vesi virtaa päinvastaiseen suuntaan. Virtaukset kohtaavat stopparin pohjalla, jossa sileä päävirta painuu vaahtoavan aallon alle. Kun lasketaan stoppariin, niin vaahtoavan aallon melojan päälle kaatuva virtaus pysäyttää melojan. Jos meloja ei läpäise stoppariaaltoja, niin se työntää kajakin/kanootin takaisin stopparin pohjalle ja seurauksena on tottumattomalle lähes varma kaatuminen. Jos stoppari on tarpeeksi voimakas, niin myöskään uimari ja vedellä täyttyvä kajakki/kanootti ei tule sieltä ainakaan heti pois, vaan ne jäävät pyörimään kuin pesukoneen rumpuun.

Kivisessä stopparissa pyörimisen seuraukset ovat ilmeiset. Jos pesukoneesta selviää pois on todennäköisesti edessä vielä uimareissu koskessa. Stoppareita on siis syytä kunnioittaa. Ne ovat vaarallisia ja petollisia. Onneksi Suomessa ei ole vielä sattunut yhtään tähän liittyvää kuolemaan johtanutta onnettomuutta, mutta monia läheltä piti tapauksia on sattunut. Jokainen stopparissa pyörinyt oppii kerrasta varovaiseksi. Paljon turvallisempi tapa oppia sama asia on uskoa toisten varoituksia. Nykyajan free style melonnan kautta koskimelontakipinän saaneille on syytä muistuttaa, että jokiretkellä käytettävä perinteinen koskikajakki käyttäytyy stop-

Kuva 127: Pintastoppari

Kuva 128: Syvä stoppari

parissa huomattavasti väkivaltaisemmin kuin nykyiset pikkukajakit.

Stopparit jakautuvat pinta ja syvä tyyppeihin. Pintastopparit ovat vaarattomampia ja niissä voi kokenut meloja leikitelläkin, jos on opetellut tekniikkaa. Hyvä esimerkki on Neitikoskessa Ruunaalla Lieksan joessa (III luokka). Pintastopparissa eteenpäin kulkeva päävirtaus on lähellä pintaa ja sen päällä on vain vaah-toava mahdollisesti korkea mutta lyhyt stoppariaalto. Tyypin tunnistaa siitä, että montun pohjalla päävirtaus suuntautuu jo vaakasuorasti eteenpäin tai kaartuu jopa ylöspäin eikä alaspäin niin kuin syvissä stoppareissa. Koska päävirtaus on lähellä pintaa, niin tavallisimmin se saa kaatuneesta melojasta otteen viimeistään siinä vaiheessa, kun meloja on uimasillaan. Silloin meloja tempautuu pois pyörteestä.

Syvät stopparit ovat jo vaatimattomankin kokoisina paljon hankalampi vastus melojalle ja niistä pelastautuminen ilman ulkopuoleista apua on hyvin vaikeaa.

Syvässä stopparissa ei välttämättä ole stoppariaaltoa juuri lainkaan, mutta pinnalla oleva vesi virtaa voimakkaasti ylävirran suuntaan useiden metrien päästä. Syvän stopparin tunnistaa siitä, että päävirtaus painuu jyrkästi ja voimakkaasti pintavirtauksen alle. Syvässä stopparissa ei edes uimari ylety kiinni pohjavirtaukseen, vaan jää pyörteeseen kiinni eikä pysty juurikaan pelastautumaan ilman ulkopuoleista apua. Pohjapadot aiheuttavat pahimman laatuksia tämän tyypin vaaranpaikkoja, joten niihin on suhtauduttava erityisen varovaisesti. Sama paikka koskessa voi muuttua sileästä huipputulvan kymistä isoksi aalloksi, kaatuvaksi aalloksi, pintastoppariksi tai syväksi stoppariksi veden laskiessa.

Retkimelonnassa lastatulla kanootilla/kajakilla on kikkailu stoppareissa syytä unohtaa kokonaan. Jos stoppari lasketaan, niin perustekniikka on suoraan vauhdilla läpi. Laskettaessa vähänkin isomman montun läpi pitäisi ainakin joukon johtajan osata arvioida tilannetta. Luonnon stopparissa on aina takaisinvedoltaan voimakkaampia ja heikompia kohtia. Lasku kannattaa pääsääntöisesti tähdätä heikkoon kohtaan. Luonnon koskissa möyhät ovat myös usein kierrettävissä kokonaan. Syvät stopparit on virtaukseltaan massiivisissa joissa syytä kiertää aina.

Melontaryhmän tasoon nähden pienenkin riskin sisältävää stopparia laskettaes-

sa on huolehdittava turvatoimista. Alapuolella on oltava vähintään yksi meloja, joka hinaa kaatuneet, mutta stopparista pois päässeet rannalle (ensin melojat siten kaluston). Tämän melojan varustukseen on kuuluttava vetovyö. Jos turvameloja hallitsee liivin taskussa pidettävän heittoköyden käytön kajakista, niin se on hyvä lisäapu. On kuitenkin muistettava, että maailmalla on sattunut useita melontaonnettomuuksia, joissa sekä alkuperäiset uhrin että auttajat ovat sotkeutuneet pelastusköysiin!

Rannalta köyden heittäminen on teknisesti helpompaa, varmempaa ja turvallisempaa. Siksi viisas retkikunnan johtaja sijoittaa ennakkoon stopparin kohdalle rannalle vähintään yhden köysipelastajan, joka heittää tarvittaessa köyden kiinni juuttuneelle uimarille. Köydellä pelastaminen on raskasta työtä ja virran yhtäkkiä riuhtaistessa uimaria on köysimieskin helposti koskessa, jos ei pidä varaansa. Tästä syystä heitettävää köyttä ei saa kietoa käsiensä ympärille siten, että siitä ei pysty nopeasti irtautumaan. Tämä koskee sekä köysimiestä että uhria. Turhan ponnistelun välttämiseksi sekä autettavan että köysimiehen kannalta on oikeaoppista antaa virran painaa köydestä kiinni pitävä uhri rantaan. Jos köysimies jostakin syystä (esimerkiksi alavirran puolella on vieläkin pahempi stoppari) joutuu vetämään köydellä uhrin rannalle, niin köyttä maalle lapettaessa on muistettava, että ei seiso köysikasan päällä. Jos virta nykäisee, niin jalat voivat sotkeutua köyteen ja onnettomuustilanne vain pahenee.

Koski, joka sisältää melonnan kannalta eriasteisina vaaratekijöinä huomioon otettavia stoppareita perusaaltojen ja kivien lisäksi on tyypillisesti luokaltaan III tai vaikeampi aina ylimpään VI luokkaan saakka. Könkämäenon Pättikkäkurkkio on hyvä esimerkki vaativasta (vesitilanteesta riippuen IV-V luokka) stopparikoskesta, jonne harrastelijalla ei ole asiaa. Stoppareitakin vaarallisempia esteitä ovat putoukset. Erityisesti retkimelojan kannalta (raskas kanootti/kajakki painavassa lastissa) vaatimattomatkin putoukset on turvallisinta kiertää maitse. Putouksen alle muodostuu hyvin usein vaarallinen syvä stoppari, ja lisäksi jo metrin korkuisen könkään laskussa voi raskaassa lastissa oleva kajakki/kanootti kiilautua keulastaan pohjan kivien väliin sen syöksyessä putouksesta alas. Tämän tyyppinen putoukseen juuttuminen on hyvin vaarallista, koska takaa tuleva putouksen vesi saattaa painaa koko kanootin kosken pohjaan ja melojat jäävät selkään törmäävän veden paineesta aukkoihin kiinni. Tämän tyyppinen kiinnijääminen on tyypillistä putouksille, joiden korkeus vaihtelee välillä 1 m - 3 m ja virran voima on riittävä. Teräväkeulainen kalusto kiilautuu helpommin kuin tylppäkeulainen. Putouksien alla olevat terävät kivet myös vaurioittavat kalustoa ja ovat uivalle melojalle vaarallisia. Putouksista pelastaminen on erittäin vaikeaa ja retkiolosuhteissa usein mahdotonta, koska putoukosket ovat tyypillisesti syvissä kalliokuruissa.

Useita päärakkeisia putouksia/stoppareita sisältävän kosken luokka on helposti

Kuva 129: Jo matalaankin putoukseen voi jäädä loukkuun. Huomaa miten vesi painaa selkää ja estää kajakista pois pääsyn

V-VI. Sensijaan koski jossa ei ole muuta kuin putous syvään suvantoon voi olla helpohkokin, jos putous ei ole korkea. Tyypillinen hengenvaarallinen putouskoski on Oulankajoen Kiutaköngäs (VI luokka).

Paras jokimelontasesonki ajoittuu Suomessa tyypillisesti kevättulvalle. Ilmaston lämpeneminen on jo nyt tehnyt talvista Etelä- ja Keski-Suomessa niin epävakaisia, että välillä etelärannikolla on talvitulvivioita jokia jo maaliskuussa. Tämä aiheuttaa sen, että tulvista nauttivan joki/koskiretkelijän mieli tekee joelle entistä talvisemmissä olosuhteissa. Talven ja kevään epäselvä raja houkuttelee melomaan jäiden sekaan.

Edellä selostetut koskimelontaan vaativuutta tuovat tekijät näyttäytyvät monin verroin vaarallisempina, kun melotaan osittain jäiden vallassa olevalla joella.

Jo nivan tai I luokan kosken rajoilla oleva virtapaikka voi vaativuudeltaan ollakin III luokan koskea vastaava. Jääreunaisesta rännistä on kovin vaikea rantautua ja päävirta puskee tyypillisesti kaarteissa töröttävien veitsen terävien jääkielekkeiden alle. Välillä uoma voi olla kokonaan ahtojäiden tukkima. Irtonaiset koskessa seilaavat satojen jopa tuhansien kilojen jäätelit ovat vaarallisia ja ne liikkuvat osittain vaikeasti ennustettavalla tavalla. Ongelmia lisää se, että jää on liukasta. Viimehetken epätoivoinen yritys työntää melalla etäisyyttä vaaralliseen jään reunaan päättyy useimmiten vain melan lipsahdukseen. Jäiden välissä virtaavassa koskessa ei juurikaan ole myöskään ranta-akanvirtoja, vaan virtaus on epätodellisen nopeaa ja rantautuminen siksi helponkin näköisestä paikasta vaikeaa. Koskien jäätyminen on lisäksi hyvin oikullinen ja epäsäännöllinen ilmiö. Siksi pitää olla tarkka, tuuriin ei voi talvisissa olosuhteissa luottaa: Vaikka kaikki joen mutkat tähän mennessä ovat olleet jäistä puhtaita, niin seuraavan mutkan takana voi olla vaarallinen kieleke.

5.1.2. Vastavirtaretkely

Vastavirtaretkelyn käsittely ei oikeastaan sovi opaskoulutusjärjestelmän kurssien sisältöön minimituntimäärien puitteissa millekään tasolle. Minimissään vastavirtamelonnan ymmärtäminen yhtenä melontaretkelyn erityisteemana vaatii kokonaisen retkipäivän. Vasta silloin on mahdollisuus saada alustava ymmärrys siitä, miten retki etenee vastavirtaan, millaisia esteitä todennäköisesti kohdataan ja mi-

ten ne vaikuttavat etenemisnopeuteen, millaista kuntoa ja taitoa retkeilijöiltä vaaditaan.

Vastavirtamelontaa pitää kuitenkin käsitellä jo opaskurssin virtaavan veden osuudella ja vielä enemmän koskiopaskurssilla. Vastavirtamelonnan perustekniikka kuuluu jo melontaoppaan taitovalikoimaan koskioppaasta puhumattakaan. Minimituntikehystä laajemmalla jokiretkeilyyn keskittyvällä koskiopaskurssilla olisi hyvä käsitellä vastavirtamelontaa siinä laajuudessa, että kurssilaiset ymmärtävät mitä vastavirtaretkeily tarkoittaa. Monet Suomen Lapin erämaisimmista joista ovat alkulähteiltään saavutettaessa vain melomalla vedenjakajan toiselta puolelta vastavirtaan. Pisimmillään tämän tyyppinen vastavirtaretki vie 4-5 retkipäivää normaaleissa olosuhteissa.

5.1.2.1. Melominen vastavirtaan

Vastavirtamelonnan opetustilanne on luonnollinen jatke lossauksen opettelulle. Ei riitä, että joen (kosken) yli lossataan valumatta alavirtaan, päinvastoin, pitäisi päästä ylöspäin. Rantavirtausten akanvirtapitoisissa kivitarhoissa tämä onnistuu parhaiten kikkailemalla kiven takaa seuraavan taakse. Kurssilaiset on saatava ymmärtämään, kuinka kiven tai joen rantamutkan akanvirta melkein itsestään työntää kanootin keulan aika pitkälle ylävirtaan. Tästä tilanteesta on vieressä oleva virran-kieli ylitettävä nopealla lossauksella ja päästävä kiinni seuraavaan akanvirtaan tai pyöräytettävä kanootti lähtökiven yläpuolelle patoveteen. Päävirran ylitykset onnistuvat parhaiten mutkittelevalla joella sisäkaarten suuresta akanvirtakentästä toisen puolen ylemmän sisäkaarten akanvirtakentän häntään. Perusharjoitus, jolla näitä asioita voidaan opettaa on jono, jossa seurataan johtomeloojaa. Jos paikalla on kaksi opettajaa, niin toinen voi vetää jonoa ja toinen meloo etukäteen johonkin harjoittelureitin kohteeseen neuvomaan ja kannustamaan. Esimerkiksi Ahvion Martinkosken pienempien uomien puolelta löytyy tähän tarkoitukseen hyvä harjoittelureitti, jota voi meloa koko kosken ylös. Rauhallisessa suvannossa vastavirtaan melominen ei poikkea muusta eteenpäin melonnasta. Etenemisvauhti vain on hitaampi, karkeasti arvioituna melontanopeus vähennettynä joen virtausnopeudella.

Nivoja ja joitakin helppoja koskia voi vielä nousta melomalla. Jos joen rannat ovat siistit ja helppokulkuiset on hinaaminen usein kevyempää. Koskissa vastavirtamelonnan perustekniikka on lossaus muunnoksineen. Tärkeää on rytmitys ja hetkittäinen nopeus, kun kanoottia siirretään kosken kaarteissa rannalta toiselle tai kiven takaa toisen taakse akanvirrasta toiseen. C2:lla on hyvä osata lossata myös siten, että keulameloja meloo ylävirran puolelta ja perämeloja kauhoo perää sivutain alavirran puolelta. Tämä tekniikka on usein nopeampi kuin kanootin hallin-

nan kannalta helpompi päinvastainen tekniikka.

Monet pienienkin nivojen niskat vaativat paljon voimaa melojilta. Nopea melontatempo oikealla hetkellä ja kanootin oikea ajolinja (pienikin akanvirta tai pohjasta kupruileva pyörre) johtavat tulokseen. Melan vaihtaminen sauvoimeen keskellä koskea ilman akanvirran suomaan lepohetkeä vaatii ripeitä otteita. Muuten kanootti lähtee vaihdon aikana valumaan alaspäin ja alkaa samalla kääntyä poikittain.

Normaalin melontavarustuksen lisäksi vastavirtamelonnassa tarvitaan ainakin joidenkin seuraavista välineistä: kelluvaa hinausköyttä noin 20 m kanoottia kohti ja 2 (vuorikiipeilijän) jousihakaa köyttä kohti, sauvoimet C1 ja C2 kalustolle sekä uittoaisa C2 kalustoa käytettäessä. Lisäksi kanootin kannelle on pingotettava kumiköysiä, joiden alla sauvoimet ja uittoaisat kulkevat kätevästi ja ne on siitä helppo tarvittaessa ottaa käyttöön ja panna takaisin. Melan ja sauvoimen vaihtaminen pitää sujua vauhdissa parissa sekunnissa.

5.1.2.2. *Sauvominen*

Sauvominen on siinä määrin jokiretkeilyyn kuuluva erikoistekniikka, että sitä ei tarvitse esitellä tuntikehykseltään laajennetuillakaan opaskoulutuksen kursseilla. Joku voisi väittää perustellusti, että sauvominen ei ole melontaan kuuluva aisa lainkaan. Olen kehittänyt istuma-asentoon perustuvan C2-sauvointekniikan. Silloin ei luonnollisesti pystytä käyttämään niin paljon voimaa kuin seisoaltaan sauvottaessa. Toisaalta kanootin painopiste pysyy alhaalla eikä sauvoja kovin helposti työnnä kanoottia pois altaan. Onnistunut istuma-asennosta sauvominen muistuttaa aika paljon melomista, vedot (työnnöt) vain ovat pitempiä. Onnistumisen kannalta seuraavat asiat ovat tärkeitä:

1. Rytmin on säilyttävä koko ajan. Virtaan pysähtyneen kanootin saattaminen uudelleen liikkeeseen vaatii paljon enemmän voimaa kuin jatkuvasti rytmikkäässä liikkeessä olevan kanootin sauvominen. Rytmin on säilyttävä koko ajan. Virtaan pysähtyneen kanootin saattaminen uudelleen liikkeeseen vaatii paljon enemmän voimaa kuin jatkuvasti rytmikkäässä liikkeessä olevan kanootin sauvominen.
2. Etummaisen sauvojan on pidettävä pyörteisessä vedessä huoli siitä, ettei kanootin keula pääse ryöstäytymään poikkivirtaan pitämällä sauvalla pohjasta kiinni (vastaa tavallaan melonnan keulaperäsinvedon eräitä sovellutuksia). Etummaisen sauvojan on pidettävä pyörteisessä vedessä huoli siitä, ettei kanootin keula pääse ryöstäytymään poikkivirtaan pitämällä sauvalla pohjasta kiinni (vastaa tavallaan melonnan keulaperäsinvedon eräitä sovellutuksia).

3. Edellisen kohdan tilanteessa takasauvojan on pidettävä huoli siitä, että kanootti on aina virran suuntaisesti kampeamalla sauvallaan sopivasti sivuttaisen työnnön aikana. Jos kanootti on vähänkin poikittain voimakkaassa virrassa, niin sauvoimilla ei voi enää tehokkaasti työntää ja toisaalta virta painaa kanoottia alaspäin entistä voimakkaammin. Tärkeä rytmi rikkoutuu. Edellisen kohdan tilanteessa takasauvojan on pidettävä huoli siitä, että kanootti on aina virran suuntaisesti kampeamalla sauvallaan sopivasti sivuttaisen työnnön aikana. Jos kanootti on vähänkin poikittain voimakkaassa virrassa, niin sauvoimilla ei voi enää tehokkaasti työntää ja toisaalta virta painaa kanoottia alaspäin entistä voimakkaammin. Tärkeä rytmi rikkoutuu.
4. 4. Jos joen rannat ovat siistit etkä oikein parisi kanssa osaa sauvoa, niin siirry hinaamaan kanoottia köydellä. Se on paljon kevyempää. 4. Jos joen rannat ovat siistit etkä oikein parisi kanssa osaa sauvoa, niin siirry hinaamaan kanoottia köydellä. Se on paljon kevyempää.

Käsitykseni on, että tämän melomista muistuttavan sauvomistekniikan hyvä meloja löytää helposti, mutta kokemattomalle melojalle se lienee teknisesti vaikeampaa kuin varsinainen melominen.

5.1.2.3. Rannalta hinaaminen

Koskipitoisesta vastavirtaretkestä ei yleensä selviä ilman rannalta tapahtuvaa kanoottien hinaamista. Useissa tapauksissa on lisäksi niin, että vaihtoehtoinen maaohitus on monin verroin työläämpää kuin vastavirtaan hinaaminen (tai myötävirtaan uittaminen). Tällä perusteella jokiretkelypainotteisen koskiopaskurssin (laajennettu tuntimäärä) pitäisi siihen kuuluvan vastavirtamelontapäivän aikana sisältää myös hinaamisharjoituksia. Kahdella köydellä hinaaminen on kuin leijan lennättämistä. Yhdellä köydellä ja tässä kuvatulla uittoaiaisalla hinaaminen on paljon helpompaa. Kosken erilaiset virtaukset ymmärtävä kurssilainen oppii köysien ja aisojen kanssa pelaamisen harjoittelemalla. Hyvä harjoittelupaikka on sellainen, jossa rannat ovat hyvin käveltävissä eli harjoitellessa voidaan perehtyä pääasiassa kokemuksiin mukaan kanoottien hinaaminen ei ole niin raskasta kuin pöyhistyneissä retkitarinoissa kuulee väitettävän. Sopivan kaluston vetäminen I - (II) luokan koskessa kävelykelppoisia rantoja pitkin oikeilla välineillä vastaa kuormatun ahkion vetämistä talvisella eräretkellä kohtuullisissa olosuhteissa.

Hinaaminen vaikeutuu kuitenkin huomattavasti koskiluokan noustessa. Silloin kosken äyrät myös usein muuttuvat vaikeakulkuisiksi. Suomi on kuitenkin melko tasainen maa. Valitsemisella reitit oikein ei kalustoa tarvitse juurikaan hinata louhikoissa vuoristokoskissa. Maastokartoista nähtävät jokivarteen koskien kohdalla

ulottuvat avokalliot ovat yleensä merkki vaikeista hinausolosuhteista. Kalliorannat estävät useissa tapauksissa tehokkaasti jääpatoja lanaamasta kosken rantoja puuttomiksi. Niinpä kallioisilla koskenrannoilla hinaajaa eivät haittaa vain terävät lohkat, vaan myös niiden välistä kosken päälle roikkuvat puut.

Hinauksen sujuvuuteen vaikuttavat muutamat asiat kuten kaluston tyyppi ja varustelu.

Kanadalaiskanootteista täysin tasapohjaiset mallit luistavat vastavirtaan parhaiten, koska varusteilla kuormattuna niiden syväys on erittäin pieni, vain muutama sentti. Kunnollinen aukkoite ja pahoissa paikoissa vielä sokkoiteet pikkuaukoissa vähentävät kanootin kaatumisriskiä. Tavallinen aukkoite voidaan myös sitoa kiinni, jolloin siitä tulee lähes sokkoiteen veroinen. Jos avoinkari hörppää hinattaessa, se myös todennäköisesti kaatuu. Toisin on aukkoiteella varustetun kanootin laita ja lisäksi kaatuneenakaan se ei nopeasti täyty vedellä ja muutu hallitsemattomaksi kosken vietäväksi upotukiksi.

Parhaiten hinattavia koskikajakkeja ovat aika retkeilylliset mallit, jotka uivat keula korkealla. Yksikkökajakin hinaaminen on kanadalaista huomattavasti vaikeampaa. Pienikin huolimattomuus jo II luokan koskessa kaataa kajakin. Siksi aukko on suljettava vesitiiviiksi kosken keuhalla sokkoiteella. Jokiretkelyyn soveltuvaa kajakikaksikkoa voidaan hinata tavalla kuin c2 kanoottia.

Myös hinausvälineet, niiden kiinnittäminen ja vetotekniikka vaikuttavat huomattavasti hinauksen sujuvuuteen.

Kansainvälisessä melontakirjallisuudessa opetetaan hinaamaan kanootteja lähelle keulaa ja perää kiinnitetyillä köysillä. Kanootin ympäri sidotaan köydet. Veto köydet lähtevät niistä kanootin vesilinjasta.

Hinauksessa käytetään virran painetta avuksi samalla periaatteella kuin lossauksessakin. Kanoottia ohjataan keula ja peräköysistä uimaan vastavirtaan vinossa asennossa niin, että virtaa painaa tavallisesti sitä hinaajasta loitommalle eli keskemmälle jokea. Annostelemalla aurauskulmaa köysillä voidaan kivet ja mutkittelevan kosken rannan rantakarikat kiertää. Koska köysien veto lähtee alhaalta vesilinjasta, niin ne kiristyessään nostavat kanootin ylävirran puoleista laitaa ylös ja estävät kaatumisen. Vetoköysien pitäisi lisäksi pohjan kautta vaihtaa laitaa kanootin yllättäen vaihtaessa ylävirran puoleista kylkeä. Kanootin yllättävän kääntymisen aiheuttaa tavallisesti pyörteinen koski ja epätasainen veto.

K1:n hinaamiseen edellä selostettu lieneekin ainoa toimiva tapa.

Kajakin vetoköysistön rakentaminen laitaa vaihtavaksi on hankalaa. Kokemuksieni mukaan hyvällä sokkopeitteellä varustettua kajakkia voi hinata niin, että etuköysi on kiinnitetty jousihaalla kajakin keulalenkkiin ja takaköysi jousihaalla kajakin aukon takapuolelle sivulle sitä varten rakennettuun kiinnityskohtaan. Takaköyden ylävirran puoleiselta sivulta lähtevä veto estää kaatumisen niin kauan kun kajakki ei vaihda ylävirran puoleista kylkeä. Koska takimmainenkaan vetoköysi ei luista pohjan kautta toiselle puolelle, on kanoottia yhtäkkisesti kääntäviä pyörrelinjoja erityisesti varottava ja veto pidettävä mahdollisimman tasaisena ja jatkuvana.

C2 kalustoa ei kannata lähteä hinaamaan kahden köyden avulla. Paljon yksinkertaisempi ja nopeampi tekniikka on käyttää yhtä kanootin keulaan vesirajassa olevaan lenkkiin kiinnitettyä hinausköyttä ja haarapäistä reilun 3 m mittaista ohjausaisaa. Toinen melontaparin jäsenistä vetää kanoottia ja toinen käyttää ohjausaisaa ja pakottaa sillä kanootin keulan kiertämään kivet ja muut esteet. Aisa lukitaan kanootin keulaan työntämällä haarukkapään toinen haara kanootin keulan vetolenkkiin (oltava köyttä) ja pyörittämällä aisaa niin, että keulalenkki kietoutuu tukevasti ohjausaisan haarukkaan. Tällä tekniikalla C2:ta hinattaessa perä pääsee vapaasti kääntymään virran suuntaisesti ja siksi kanootti ui paljon kevyemmin kuin kahdella köydellä hinattaessa. Virran suuntaisesti liikkuva kanootti voidaan vetää huomattavien stoppareiden ja könkäidenkin läpi, kun aukkopeite on asiallinen.

Kevyt ja käteen sopivaa punottu karheapintainen polypropeeni(rautakauppaköysi) sopii hinausköydeksi. Se ei luista eikä aiheuta helposti rakkoja. Sopiva köyden pituus on joen koosta, rantapusikoista ja mutkaisuudesta riippuen noin 20 m. Lyhyen köyden hallitseminen (vyyhteäminen) on helpompaa, mutta se ei oikaise joen mutkia ja vetokulma (köysi vetää aina kohti rantaa) muodostuu epäedulliseksi. Hyvä ohjausaisa valmistetaan noin 30 mm vahvasta lasikuituputkesta, jonka toiseen päähän on laminoitu kevyt haarapuu (paju). Tilapäisen ohjausaisan voi hakea myös retkireitin rantakoivikosta.

Vedenjakajan suoalueilla voidaan kanoottia vetää viiksivetona. Vetoköysi on keskeltä solmittu kanootin keulalenkkiin kiinni, niin että sillä voidaan ohjailla (vetäjät eri puolilla kanoottia) kanootin kulkua suon vetisimmissä kohdissa samalla kun vetäjät hakevat kuivempia kohtia. Jo muutaman sentin vesikerros heinäturpeisella suolla voitelee kanootin kulkua kummasti.

5.1.2.4. Kantaminen, käräyt ja raahaaminen

Jokiretkeilyyn painottuvalla opas- tai koskiopaskurssilla voidaan minimituntikehyksen ulkopuolelta opetusta kohdistaa myös melontakaluston kantamiseen. Kajakkien tapauksessa tämä ei muodosta erityistä kysymystä. Jokainen melontaretkeilyn harrastaja huomaa itsekkin kuinka joidenkin kajakkien aukonreunat istuvat olkapäällä paremmin kuin toiset ja joidenkin melontaliivien olkatoppaukset toimivat paremmin kuin toiset. C2 kanadalaiskanoottien kantaminen sen sijaan muodostaa pohtimisen arvoisen aihealueen. Kantamista kärryjen käyttöä ja raahaamista on parasta opettaa todellisessa retkeilytilanteessa. Raskaiden taakkojen siirteily vain opettelumielessä ei motivoi samalla tavalla toden tuntuiseen harjoitteluun kuin koulutustilanteeseen luotu aito tilanne, jossa melontakalusto on siirrettävä maakannaksen yli. Koulutuksessa kannattaa korostaa kantotaipaleiden järkevää ajoittamista esimerkiksi päivän ruokatauon tai yöpymisleirin yhteyteen. Näin toimimalla pitkistäkin kantotaipaleista selvittää melko joustavasti. Yhtälailla kantamisen valmistelu: mitä kannetaan, kuinka kannetaan ja kuka mitäkin kantaa on olennainen koulutusteema: Melontavarusteet ja kanootit on viritettävä sopiviksi taakoiksi juuri niille henkilöille, jotka niitä kantavat. Kanoottien ja varusteiden kantaminen on ylivoimaisesti raskainta ja siksi sitä tulisi jo retken etukäteissuunnittelussa minimoida. Kirjallisuudessa opetetaan kuinka yksi mies kantaa C2:ta selässään. Kokemuksieni mukaan isokokoisen kanootin kantaminen selässä ämmän längen avulla on kuitenkin huomattavan raskasta. Kanoottia kyllä periaatteessa jaksaa kantaa, mutta muutaman sadan metrin taivalluksen jälkeen hartioihin ja niskaan kohdistuva paine aiheuttaa suhteellisen epämiellyttäviä tuntemuksia.

Tilannetta voidaan parantaa rakentamalla juuri omaan niskaan sopiva ämmänlänki ja pehmustamalla se sopivaksi ja/tai hankkimalla kevyempi kanootti. On aivan eri asia kantaa 25 kg painoista kanoottia kuin 35 kg painoista. Ei siksi, etteikö normaalikuntoinen miespuoleinen retkeilijä jaksaisi painavampaakin kanoottia kantaa, vaan juuri niskaan ja hartioihin kohdistuvan puristuksen kannalta.

Jos suunnitellulla retkellä on paria sataa metriä pidempiä kantotaipaleita, niin tämä kannatta ottaa huomioon myös varusteiden pakkaamisessa. Inkkarimelontaretkiä varten on nykyisin melonta-alan liikkeistä ostettavissa tilavia kantoviilekkeillä varustettuja vesitiiviitä varustesäkkejä. Niissä avokanoottiretkeilijän varusteet kulkevat kepeimmin kantotaipaleilla. Neuvokas retkeilijä voi myös itse rakentaa (tai teettää) anatomic repun kantojärjestelmää vastaavan kantoliivin, johon tavaliset melojan varustesäkit voidaan sitoa.

Vähänkin pidemmillä kantotaipaleilla kannattaa varusteet ja kanootit kantaa erikseen useammassa erässä. Esimerkiksi kahden miehen c2 retkikunnassa tämä tarkoittaa sitä, että ensin viedään kanootti ja osa varusteista ja toisella reissulla loput varusteet. Ensimmäisellä kerralla varustetaakka mitoitetaan kevyehköksi, jotta ka-

nootin kantajaa vaihdettaessa tilalle astuu aina tuore kantaja. Kaksin kannettaessa kantamisasento ja jatkuvasti epätasaisessa maastossa rikkoutuva rytmi lisäävät rasitusta siinä määrässä, että yhden C2:n retkikunnan kannalta on aika samanarvoista kantaako kanoottia yksin vai kahdestaan. Isommalla porukalla inkkareilla retkeiltäessä voidaan kanootteja kantaa joko tyhjänä tai varusteineen neljän henkilön voimin. Kanootin keula ja perälenkkiin pujotetaan sopivan mittainen hieman mutkallinen keppi. Kannettaessa kanootin kantolenkki asettuu mutkan kohdalle eikä kanootin se pyri liukumaan sivuttain kantajien käsille. Mutkallinen keppi ei myöskään pyöri kantajien käsissä. Painoa voidaan jakaa myös hartioille kantohihnoilla, varsinkin useiden kanoottikuntien ryhmissä pidemmät kantotaipaleet kannatta rytmittää aamuun, päivän pääruokatauolle tai iltaan. Silloin osa retkikunnasta keskittyy kantourakkaan ja osa leiriaskareisiin. tarvittaessa rooleja voidaan vaihtaa. Tällä tavalla raskaan kantourakan jälkeen voidaan heti nauttia palkitsevasta ruokahetkestä.

Tiellä, polulla ja jopa kovapohjaisessa helppokulkuisessa maastossa kantamisen voi välttää käyttämällä kanoottikärryjä. Tehdasvalmisteiset kanoottikärryt ovat usein liian huteria käytettäväksi kovissa maasto-olosuhteissa. Lisäksi niihin tarttuvat risut.

Rajuille kärrytaipaleille kärryt on paras valmistaa itse: Laminoidaan kanootin rungon keskikohtaa muottina käyttäen noin 30 cm levyinen runkoon istuva tukeva lasikuitukaari, jonka kanootin pohjaa vastaan oleva osa vahvistetaan kestävästi pyörien ripustus laminoimalla kaaren sisään täytetty kotelorakenne. täyteaineeksi käy esimerkiksi vaneri. Rakennetaan risuihin tarttumattomat teräksiset pyöräkotelot, sellaiset, että ne voidaan parilla pultilla kiinnittää kaareen. Parhaita kanoottikärryn pyöriä ovat kevyet ja tukevut muovivanteiset laakeroidut venetrailerien juoksupyörät. Kärry kiinnitetään kanoottiin sitomalla kaari siihen kiinnitetyistä lenkeistä yhdellä remmillä kanootin yli. Tilanteissa, joissa melonta ja kärrääminen vuorottelevat kärryt kulkevat kätevästi pyörät ylöspäin kanootin kannella.

Epätasaisessa rehevässä varvikossa ja risukossa kärrääminen ei suju. Silloin voi olla helpointa vetää kalustoa. Lastattua C2:ta vetämään tarvitaan neljä retkeläistä. Liukasta muovikajakkia jaksaa lastattuna yksinkin vetää muutaman kilometrin. Kivikkoisessa maastossa raahaaminen vaurioittaa kalustoa.

5.1.3. Pienvesistöretkeily

Pienvesistöretkeilyn erityiskysymyksiin ei ohjaaja- opaskoulutuksen minimi-tuntimäärissä juuri ehdi puuttua. Toisaalta kuitenkin on niin, että mikään ei estä pitämästä jo melonnanohjaajan koulutuksen 8 tunnin retkipäivää suurelta osalta

pienvesistöolosuhteissa, jos kurssilaiset sitä haluavat. Varsinkin melonnan ammattilaiskentässä esimerkiksi eräopaskoulutuksen yhteydessä järjestetyllä melonnanohjaajakurssilla tähän saattaisi olla tarvettakin. Ohjelmapalveluyrityksissä melotaan usein pienvesistöissä tai niihin rinnastettavissa mahdollisimman suojaisissa rantaolosuhteissa. Melomista pienvesistöissä voi opettaa vain aidoissa olosuhteissa. Puheen tasolla, kalvosarjoissa ja oppikirjan sivuilla aihetta toki voi käsitellä, mutta pienvesistömelonnan problematiikka muuttuu sujuvaksi osaamiseksi vain tilanteen mukaisesti harjoittelemalla. Jo niinkin yksikertainen kysymys kuin kuinka leveällä suopurolla on mahdollista meloa jäsentyy vain käytännössä kokeilemalla. Jos ohjaaja-opaskurssien pitopaikan vesistössä on mahdollisuus sujuvasti poiketa tunniksi pariksi pienvesistöön, niin se on suositeltavaa.

Turvallisuuden näkökulmasta pienvesistöt poikkeavat aivan olennaisesti muusta melonnasta. Vaarat ja riskit ovat lähes kokonaan toiset. Pienvesistöissä ei uhkaa kaukana rannasta tapahtuva kaatuminen tai massiiviseen koskeen tapahtuva kaatuminen. Ranta on yleensä käden ulottuvilla ja usein veden syvyyskin on vain nilkkaan tai polveen. Sen sijaan risuista voi saada pusikkoisella joella silmävamman risujen seassa virtaavan tulvaveden vielä lisätessä tilanteeseen oman arvaamattomuutensa. Tiheässä suopuron pajukossa kanootin kaataminen voi myös olla vaarallista. Pienenkin tulvapuron virta painaa ja risujen seasta on vaikea nousta ylös. Louhikkoisella purolla nousee jatkuvasti kanootista niljakkaille kiville ja taas kanoottiin. Silloin kaatumisvaara korostuu. Näiden ja muiden vastaavien olosuhdekysymysten merkitys tulee luonnollisella tavalla esiin todenmukaisissa harjoittelueolosuhteissa. Pienvesistöjä ovat melojan kannalta sellaiset vesireitit, joissa ainakin johonkin vuodenaikaan on niin vähän vettä, että niissä ei voida kaikissa kohdissa edetä normaalisti meloen, vaan kalustoa täytyy kahlaamalla hinata, raahata maalla, sauvoa tms. Tämä tarkoittaa tavallisimmin pieniä lampareita ja niitä yhdistäviä 1m - 5m leveitä jokia tai puroja. Joen suvanto-osuuksilla tällainen reitti saattaa olla melontakelpoinen vielä hyvin pienellä virtaamalla (vähemmän kuin 2 m³/s).

Miksi melomaan pienvesistöihin?

Suurten vesistöjen rannat ovat varsinkin Etelä-Suomessa varsin rakennettuja. Pienvesistöissä voi vielä kohdata alkuperäistä luontoa ja tulva-aikana vapaana ryöpyäviä koskia. Penimuotoisuus (rannat lähellä) luo paljon voimakkaamman, intensiivisen tunnelman kuin laaja ulappa - pienvesistöissä luonto on käsin kosketeltavan lähellä. Jos suunnitellaan esimerkiksi viikon mittaista melontaretkä, niin vaihtoehdot lisääntyvät suuresti, jos voidaan siirtyä vedenjakajan yli vesistöstä toiseen. Silloin mitä todennäköisemmin joudutaan melomaan myös pienvesistöissä.

Pienvesistöretkeilyn erityispiirteitä

Etenemisnopeus pienvesistöretkellä on normaalia hitaampaa - vaihtelee tyypillisesti 1 km/h - 5 km/h. Päivämatkan pituudeksi tällaisissa retkiolosuhteissa tulee tyypillisesti 10 km - 20 km, kun suuremmissa vesiöissä hyvissä olosuhteissa päivämatkan pituus voi hyvinkin olla 40 km ja enemmänkin. Etenemisnopeutta pienvesistöissä hidastavat:

1. Kosket ovat niin vähävetisiä, että niitä ei voida laskea, vaan kalustoa on vedettävä pitkin koskenpohjaa tai raahattava maalla. Kosket ovat niin vähävetisiä, että niitä ei voida laskea, vaan kalustoa on vedettävä pitkin koskenpohjaa tai raahattava maalla.
2. Joki on niin kapea ja mutkainen, että melontakalusto ei mahdu jyrkimmissä mutkissa kääntymään. Joki on niin kapea ja mutkainen, että melontakalusto ei mahdu jyrkimmissä mutkissa kääntymään.
3. Joen uoma on niin pusikkoinen tai muuten rytöinen (esimerkiksi tulvan tuomista hakkuutähteistä), ettei sitä voi normaalisti meloa. Kalustoa on joko siirrettävä maalla tai nosteltava joessa olevien esteiden yli. Joen uoma on niin pusikkoinen tai muuten rytöinen (esimerkiksi tulvan tuomista hakkuutähteistä), ettei sitä voi normaalisti meloa. Kalustoa on joko siirrettävä maalla tai nosteltava joessa olevien esteiden yli.

Kanoottien jatkuva nosteleminen joesta maalle ja päinvastoin ja raahaaminen on erittäin raskasta. Jos sitä joudutaan tekemään paljon, niin etenemisvauhti on vain noin 1km/h ja kovakuntoinenkin melojaryhmä uupuu muutamassa tunnissa. Tätä ongelmaa voidaan helpottaa hyvällä retken ennakkosuunnittelulla ja sopivilla välineillä.

Pienvesistöretken karttasuunnittelussa oikea kartta on 1:20000 peruskartta. Siitä joen mutkaisuus ja leveys näkyy riittävällä tarkkuudella. Peukalosääntönä voi pitää sitä, että uoma on vesitilanteesta riippuen ainakin suvanto-osuuksilla melotavissa, jos mutkat kartassa eivät ole jatkuvaa siksakkia (eli joki ei meanderoi) ja jokea ei ole kuvattu kapealla tummansinisellä viivalla vaan vaaleammalla sinisellä (tummat reunarajaukset), jossa jo näkyvät tarkemmin joen mutkat ja niiden leveys. Yhdellä tummansinisellä viivalla kartassa kuvatut joet ovat mutkaisilla osuuksilla usein niin ahtaita, ettei mutkissa mahdu kääntymään kuin lyhyimmät koskikajakimallit.

Hyvä karttasuunnittelu auttaa arvioimaan retken vaikeuksia etukäteen. Kartasta ei

kuitenkaan näy, kuinka pusikkoisia joen varret ovat. Etelä-Suomessa jokien varret ovat hyvin reheviä ja siksi pusikkoisuuteen on syytä varautua, jos jokea ei ole perattu. Myös mutkaisuus kertoo perkaamattomuudesta.

Kärryt ja/tai melontakaluston keveys auttavat pidemmällä maataipaleilla huomattavasti. Kalustoa maalla pusikoissa raahattaessa on selvä ero, painaako inkkari 25 kg vai 40 kg tai kajakki 15 kg vai 25 kg.

Kärryjen käyttöä varten on kartasta huolellisesti ennakkoon tutkittava maaston kulkukelpoisuutta: metsäautoteitä, polkuja, niittyjä, männikkökankaita yms. maastotyyppejä, joissa kärryistä on apua.

Pelkkiin pienvesistöihin suuntautuvalla retkellä on minimoitava mukaan otettavia varusteita. Kanadalaisissa ei tarvita aukkopeitteitä ja rulla ilmastointiteippiä riittää paikkaustarvikkeeksi. Etelä- ja Keski-Suomessa kaupat ovat lähellä. Siksi ruokaa ei tarvitse varata kovin moneksi päiväksi kerralla. Varustesäkit ovat huomattavasti kevyempiä kuin tynnyrit.

Retkeilijän oikeudet näyttäytyvät pienvesistöretkellä tavallisuudesta poikkeavalla tavalla. Nykyinen vesilaki takaa yleisen kulkuoikeuden vesistöissä: **24 § "Jokaisella on oikeus, välttämättä tarpeetonta häiriön aiheuttamista, kulkea vesistöissä, missä se on avoinna. Vesistö katsotaan avoimeksi, jos sitä laillisen oikeuden perusteella ei ole suljettu. Mitä edellä on sanottu kulkemisesta vesistöissä, koskee vastaavasti kulkemista jäällä"**. Tämä tarkoittaa melojan kannalta useimmissa tapauksissa sitä, että kapealla joella tai purolla melominen ei ole toisten piharauhan häiritsemistä, vaikka huviloita olisi joen kahta puolta ja mökien rappuset vain muutaman metrin päässä joen äyrästä. Kulku sinällään ei ole häiriön aiheuttamista. Kuitenkin vesilaissa rajataan vesistön käsitettä seuraavasti: **2 § "Vesistönä tai sen osana ei pidetä: 1) ojaa, noroa ja sellaista vesiuomaa, jossa ei jatkuvasti virtaa vettä eikä runsasvetisimpänäkään aikana ole riittävästi vettä veneellä kulkua tai uiton toimittamista varten ja jota kalakaan ei voi sanottavassa määrässä kulkea"**. Nykyisen lain mukaan kysymys siitä, onko jokin mahdollinen melontakohde kulkuun oikeuttavaa vesistöä ratkeaa sen mukaan, virtaako siinä jatkuvasti vettä, voiko siinä kulkea veneellä tai voiko uiton toimittaa ja voiko kala kulkea. Edellisen perusteella hyvinkin pienet uomat voivat olla lain mukaan melojille sallittuja avoimia kulkureittejä. Käytännössä olen havainnut, että osa rantamökkien omistajista ei ajattele tällä tavalla. He mieltävät kapean jokiuoman tonttinsa osana. Tästä syystä melojien on hyvä käyttäytyä kohteliaan varovaisesti. Monet uhkaavat riidat voidaan välttää kohteliaisuudella. Tiukassa tilanteessa on kuitenkin hyvä tietää myös vesilain pykälät.

Erityisesti on pyrittävä välttämään rantautumista piha-alueille. Aina tämäkään ei ole mahdollista, sillä melontaturvallisuuden kannalta on välttämätöntä käydä maalta varmistamassa sellaisten koskipaikkojen melontakelpoisuus, jotka joelta katsottuna näyttävät epäilyttäviltä. Usein huviloita on rakennettu juuri tällaisiin paikkoihin. Silloin on pakko rantautua toisten pihaan. Lupa on tietysti pyrittävä saamaan. Toisaalta on hyvä tietää, että rantautuessaan edessä olevan vaarallisen kosken takia meloja ei tee väärin, vaikka joutuukin näin jonkun piha-alueelle. Jos jo ennakolta tiedetään jonkun ranta-asukkaan suhtautuvan kielteisesti melojiin, niin voi aina kysyä itseltään, onko juuri sillä kohdalla oleva muutaman kymmenen metrin pituinen koskipätkä niin arvokas, että pitää lähteä provosoimaan. Rauhallisella joella tapahtuva ohi melonta on toinen juttu. siinä melojien on hyvä pitää kiinni lain suomasta kulkuoikeudesta. Muuten uhkaa tilanne, jossa jokimelonta muuttuu suurimmalta osalta mahdottomaksi asutuilla alueilla.

Pienvesistöretkeilyn turvallisuudesta on todettava muutama seikka. Kypärää on syytä pitää pusikkoisella joella, koska se suojaa tehokkaasti risujen iskuilta. Kypärässä ei saa olla niin isoja tuuletusreikiä, joista oksa voi siihen lujasti tarttua. Kypärän visiiri suojaa silmiä. Varsinkin jos joen virtaama on hyvä ja melontavauhti reipas, on syytä muistaa, että mutkan takana voi vaania ruosteinen piikkilanka-aita tai kaatunut puu. Erityisesti koskipaikoissa on syytä varmistua, ettei edessä ole piikkilankaa, betonirautoja tai muuta romua.

Puiden kaataminen toisen maalta ilman lupaa on kiellettyä. Sen sijaan jokiuomassa olevat tilapäiset kulkua haittaavat esteet saa raivata. Varovaisuudesta huolimatta voi sattua vahinko, jossa tulvajoella melontakalusto ja jopa melojat voivat joutua puita vasten puristukseen. Kirvestä on silloin käytettävä jo ennen kosken laskemista.

5.1.4. Suunnistaminen jokivesitöissä

Jokimelontaympäristössä työskentelevän melonnanohjaajan on ymmärrettävä jokiretkeilyyn liittyviä suunnistamisen erityiskysymyksiä. Vielä enemmän tämä on totta melontaoppaan kohdalla koskimelontaoppaasta puhumattakaan. Ohjaaja- ja opaskoulutuksen minimituntimäärissä jokimelontaan liittyviin suunnistamisen ja reitinvalinnan erityiskysymyksiin ei ehditä panostaa tarpeeksi oppitunteja kuin sellaisilla kursseilla, joilla kurssin käytännön harjoitteet ovat jokimelontapainotuneita. Koulutuksen läpi käyneille on muistettava kertoa, että koulutus käytännössä pätevoitti vain niihin vesistötyyppeihin, joissa kurssilla melottiin. Muulta osalta saavutettu pätevyys on vain itseopiskelijan jatkoharjoittelulupa. Vastuuntuntoisen ohjaajan/oppaan pitää itse perehtyä siihen osaan melonnan todellisuutta, jonka käsittely kurssilla jäi vähäisemmäksi ennekuin lähtee asiakkaiden kanssa

itselleen outoihin melontaympäristöihin. Tässä luvussa esitettävien jokiretkeilijän suunnistusniuksien hallitsemisen edut tulevat esiin vasta useampipäiväisellä jokiretkellä vaihtelevissa olosuhteissa. Tältä kannalta on lähes mahdotonta järjestää minimituntikehyksen puitteissa sellaisia ohjaaja-, opaskoulutukseen liittyviä kursseja, joiden käytännön osuuksissa jokimelontaretkeilyn suunnistuksen problematiikka avautuisi kurssilaisille. Harjoitteet jäävät väkisinkin liian hetkellisiksi. Silti kursseja vetävän kouluttajan on pyrittävä tarkkaan hyödyntämään ne joen mutkat ja virran kielet, vastatuulipuhurit ja muut luonnon eteen heittämät haasteet, joilla saadaan aikaan luonnollisia harjoitustilanteita. Suunnistaminen käsitetään tässä niin kuin muuallakin tässä oppimateriaalissa varsin laajana käsitteenä. Se sisältää lähtökohtanaan jo ennen retkeä tehdyt vaihtoehtoiset reittisuunnitelmat, jotka toimivat retkellä varsinaisen suunnistamisen karkeana puitesuunnitelmana. Tässä yhteydessä suunnistamisen piirrin luetaan myös kaikki reitin valintaan liittyvät ajalliset ja paikalliset päätökset. Eli esimerkiksi kierretäänkö tämä saari vasemmalta vai oikealta, melotaanko joen itä vai länsirantaa tai jatketaanko retkeä nyt vastatuuleen, etsitäänkö suojaisempaa kiertoreittiä vai odotetaanko iltaa ja mahdollista tuulen tyyntymistä. Kartan ja kompassin käyttöön liittyvät suunnistamisen perusasiat esitetään järvi- ja meriretkeilyn yhteydessä suunnistuksen alaluvussa (kts. kappale 5.4.2.2.) .

Jokimelontaretkeily lieene pääsääntöisesti suunnistamisen kannalta yksi helpoimpia retkeilymuotoja. Silti myös jokimelontaretkellä suunnistustilanteet voivat muodostua joissakin erikoistilanteissa varsin vaativiksikin.

Erotukseksi muusta retkeilystä jokiretkellä joki sinällään pitää huolen reitillä pysymisestä ja lisäksi vielä veden virtausta havainnoimalla estetään tehokkaasti välillä jopa kilpasuunnistajille tuleva 180 asteen harha eli että lähdetään täysin päinvastaiseen suuntaan kuin pitäisi. Myötävirtaan melottaessa edetään virran suuntaan. Kun näin tehdään ei voida eksyä perusreitiltä. Vastavirtaretkellä virtaa vasten melominen voi sen sijaan johtaa kokonaan väärälle joenhaaralle eli tässä mielessä on tärkeämpää tietää koko ajan oma sijainti.

Melottiinpa sitten myötä tai vastavirtaan, niin kulloistakin sijaintipaikkaa määritellään joelta nähtävistä ja kartalle paikannettavista maastokohteista. Tällaisia luonnon kohteita ovat jokeen laskevat sivupurot, muodoltaan selvästi tunnistettavissa olevat joen mutkat, karttaan merkityt olevat saaret, karttaan merkityt koskipaikat, korkeuskäyristä tunnistettavissa olevat jokiäyräiden muodot, suon ja metsämaaston rajat jne. Ihmisen aikaansaamia vastaavia kohteita ovat jokivarren talot ja kylät, sillat, jokivarteen tulevat tiet, jokivarsipellot, joen ylittävät sähkölinjat jne. Olennaista jokiretkellä näiden kartasta näkyvien ja maastosta tunnistettavien kohteiden avulla suunnistamisessa on tilanteen jatkuva seuranta. On paljon hel-

pompi tunnistaa joku joen mutka tai sivupuro joksikin jos hetkeä aikaisemmin on pystynyt paikallistamaan itsensä varmasti. Jotta edellä kuvattu tekniikka toimii, on ymmärrettävä, minkä kokoiset yksityiskohdat käytetystä kartasta on tunnistettavissa.

Edelliseen liittyen kompassia voidaan käyttää paikannuksen varmentajana monella tavalla. Esimerkiksi pidemmälle suvantosuoralle tultaessa voidaan ottaa suunta jokisuorasta ja katsoa, onko se yhtäpitävä siihen kartan jokiosuuteen, jolla kuvitellaan oltavan. Varsin tarkka tapa paikallistaa sijainti joella on suuntiman ottaminen joelta johonkin tunnistettavaan kohteeseen esimerkiksi tunturin huippuun tai linkkimastoon. Suuntiman mukainen suora siirretään kartalle kulkemaan suuntimakohteen (tunturin huipun, linkkimaston) kautta. Oma sijainti on siinä, missä tämä suora leikkaa joen.

Jokimelontaretkellä suunnistaminen on siis periaatteessa hyvin yksinkertaista. Muutamat erityistilanteet tuovat siihen kuitenkin omat mausteensa.

Jokireitin katkaisee usein järvi. Joelta järvelle tultaessa herää heti kysymys, minne pitäisi meloa, mistä jokireitti jatkuu, Saarista, niemistä ja lahdistä sokkeloisella järvellä ei ole itsestään selvää, mistä jokireitti jatkuu. Huolimattomalla suunnistuksella voidaan päätyä etsimään jokireittiä väärästä poukamasta. Tarvittaessa on siis käytettävä kompassia, jotta oikea perussuunta selviää. Järven rantamaisemiin ei aina ensisilmäyksellä ole luottamista yritettäessä maisemasta päätellä joen alkukohtaa. Aina tämä paikka ei näytä "matalimmalta". Joen lähtöpaikan löytämistä voi edellisen lisäksi haitata kaislikkoinen ranta. Loppukesästä matalassa lahdes- sa voi olla miehen korkuista kaislikkoa satoja metrejä. Lähes läpitunkemattomassa kaislikossa on vaikea pysyä suunnassa. Joen lähtökohdan löytämistä helpottaa huomattavasti, jos suuntaa voidaan varmistaa maalta näkyvistä kohteista (esimerkiksi koko ajan nähtävissä oleva iso puu) Myös tulosuunnasta linjareiksi (2 maastokohdetta, jotka määrittelevät suoran jota pitää kulkea) käyvät maastokohteet, jos sellaisia on, ovat hyvä apu. Joissakin tapauksissa myös veden virtaamisen tarkastelu voi auttaa. Jos veden huomataan virtaavan, niin yleensä on hyvä taktiikka yrittää pysytellä mahdollisimman virtaavalla reitillä. Näin ei kaislikossa päädytä umpikujamatalikolle.

Edellinen tilanne muuttuu vaativammaksi, jos edetään vastavirtaan ja joki haaurtuu juuri järven lahdessa. Silloin on oltava tarkkana, että päädytään oikealle jokihaaralle.

Vedenjakaja-alueiden soiset ja pajukkoiset latvapurot ovat yksi suunnistukseen jännitystä tuova elementti. Niillä järkevä retkeilijä liikkuu tulva-aikana. Silloin

vettä riittää melontaan, mutta harhareiteille päätyminen on todennäköisempää. Tulvalla tiheässä pajukossa varsinainen joen uoma helposti kadotetaan. Jotta näin ei kävisi, pitää virtausta tarkkailla ja tarvittaessa melalla kokeilla, minne "syvä"pääuoma milloinkin kiemurtelee.

Kulloisenkin melontareitin valinta joella on melontatekniikan ja suunnistuksen välille sijoittuva ongelma. Reitin valinnassa on kiinnitettävä huomiota seuraaviin seikkoihin:

1. Mitä joen seuraavan mutkan takana on?Mitä joen seuraavan mutkan takana on?
2. Mistä tuuli käy?Mistä tuuli käy?
3. Missä on päävirta ja kuinka voimakas se on?Missä on päävirta ja kuinka voimakas se on?
4. Kuinka kätevästi joen laidan vaihtaminen onnistuu näkyvällä osuudella ja missä kohdassa?Kuinka kätevästi joen laidan vaihtaminen onnistuu näkyvällä osuudella ja missä kohdassa?

Näiden tekijöiden yhteisvaikutuksen ymmärtäminen auttaa löytämään optimaalisen reitin kulloinkin käytettävälle melontakalustolle.

Myötävirtaretkellä koski- ja niva osuuksilla yleensä joen virtaus voittaa kovankin vastatuulen. Päävirtaus on niin voimakas, että kannatta meloa siinä, vaikka tuulen kannalta se olisi huono vaihtoehto Harvemmin päävirtauksesta kannatta myöskään oikaista sisäkaarteiden alun hitaaseen virtaukseen ja sen jälkeiseen pyörteeseen akanvirtaan. ne yleensä hidastavat niin paljon, että oikaisuta saavutettava hyöty kumoutuu.

Hitailta järvimäisillä suvanto-osuuksilla kannattaa kiinnittää huomiota vastatuuleen. Tuuli on harvoin suoraan vastainen, vaikka keskellä jokea siltä tuntuisi. Rantojen lähellä meloessa voi paremmin huomata miltä puolelta vinottain vastatuuli käy. Kun tämä on selvinnyt, niin luonnollisesti melotaan katveen puoleista rantaa. Mitä kovempi tuuli, niin sitä lähempänä rantaa paras reitti kulkee. Hiekan heikommalla tuulella rantamatalan kanootin liukua hidastava vaikutus voi olla suurempi kuin tuulensuojasta saatava etu. Silloin kannatta meloa rantamatalan ja syvemmän jokiuoman rajan tuntumassa. Mutkittelevalla joella tuulelta suojainen ranta voi vaihdella. Puolen vaihdot kannatta olosuhteiden salliessa tehdä joen mutkissa niissä kohdissa, joissa päävirta vaihtaa joen reunaan.

Vastavirtamelonnassa pääsääntö on hyödyntää rantojen akanvirrat mahdollisimman hyvin. Mutkittelevalla joella tämä tarkoittaa jatkuvaa vaihtoa joen rannalta toiselle. Sisäkaarten akanvirran yläkulmasta yritetään vauhdilla lossata toiselle puolelle seuraavan ylemmän sisäkaarten akanvirran häntään. Pitkiä voimia kulluttavia lossauksia on vältettävä. Kapeilla joilla virran kieli kannatta yleensä ylittää sen kapeimmasta ja voimakkaimmasta kohdasta isolla lossaukulmalla, silloin parhaassa tapauksessa virta potkaisee kanootin vauhdilla toisen puolen akanvirtaan. Parhaimmillaan meandroivalla pikkujoella tällainen "vastavirtaslalom" on hauskaa puuhaa.

Edellä kuvattu saattaa joistakin retkeilijöistä tuntua turhalta pedantismilta. Näin varmasti käykin, jos reittivalintojen viilaamisesta tulee jokiretken pääsisältö, josta melkein riidellään. Toisaalta sopivassa määrässä aivojen käyttäminen siihen että luonnolta otetaan "irtopisteitä" on myös oma retkeilyfiliksiä nostava aihe. Samalla myös opitaan asioita, jotka häijyllä kelillä vastusten keskellä auttavat retkeläisiä selviytymään vähemmällä rasituksella.

5.1.5 Retkivarusteiden pakkaaminen jokiretkellä

Varusteiden pakkaaminen olennaisena osana melontaretkeä tulee luonnollisella tavalla esiin vasta useampipäiväisissä käytännön koulutuksissa eli jokimelontaan painottuvassa opaskoulutuksessa sekä koskiopaskoulutuksessa. Varusteiden pakkaamista kouluttaja voi "opettaa" kätevimmin opaskoulutuksien käytännön osuuk-silla antamalla jollekin kurssilaiselle tehtäväksi opettaa muulle kurssille varusteiden pakkaamista. Erityisesti tilanteissa joissa kouluttaja huomaa ryhmässään pakkaamiseen liittyviä puutteita on edellinen tehtävä suositeltava. Pakkausopetusharjoituksen tulosta voi syventää palautetuokiolla. aihealue on sellainen, että se herättää osassa konkariretkelijöitä voimakkaita käsityksiä "oikeasta tavasta". Koulutuksessa on syytä korostaa sitä että eri henkilöiden käsitykset sujuvuudesta ovat erilaisia yhtä ja oikeaa tapaa retkivälineiden pakkaamiseen ei ole. Tässä luvussa on käsitelty muutamia pakkaamiseen liittyviä tärkeitä suuntaviivoja Retkivarusteita ja niiden pakkaamiseen tarvittavia suojia melojan vesitiiviitä varustesäkkejä ja varustetynnyreitä on käsitelty välineiden teknisten ominaisuuksien näkökulmasta laajasti pääluvussa 3 kohdassa 3.2. Varusteet ja niiden pakkaaminen.

Tässä yhteydessä käsitellään sitä kuinka varusteiden pakkaaminen vaikuttaa jokiretken sujuvuuteen.

Jokiretkeilyn luonteesta ja retkille soveltuvasta melontakalustosta seuraa pari pakkaamiseen liittyvää erityiskysymystä.

Jokiretkellä on todennäköistä, että varusteita ja kanootteja joudutaan myös kantamaan tai raahaamaan maalla pidempiä matkoja kuin muilla retkeillä. Käytettyjen varustepakkausten on oltava sellaisia, että ne soveltuvat kantamiseen ja niiden lukumäärä (koko ja paino) ovat kantamisen kannalta järkeviä eli turhia kantoreisuja ei tehdä sen vuoksi, että varustepakkauksista ei saada aikaan järkevän kokoisia ja painoisia taakkoja. Yksi iso inkkarin varustesäkki voi olla niin painava, että sitä ei jaksu yksin kantaa eli teoriassa hieno juttu toinen kantaa kanoottia ja toinen varusteita kaatuu siihen, että kanootti vielä menisi, mutta varustesäkin alle väsähtää. Toisessa ääripäässä retkeläisillä on mukana paljon pieniä pakkauksia, joihin tavarat on huolella lajiteltu, mutta sitä ei ole mietitty tarpeeksi, kuinka nyssäköistä köytetään yhteen järkeviä taakkoja kantotaipaleelle.

Koskien maaohitukset ja vedenjakajaseutujen kantomaastot ovat usein niin hankalaa kulkumaastoa, että patikkaretkelijä ne vaistomaisesti kiertää. On siis muistettava, että sellainen tavaramäärä, joka hyvällä polulla tai kovapohjaisessa kuljettavassa metsämaastossa vielä tuntuu siedettävältä voi osoittautua ylivoimaiseksi joen epämääräisessä rantapusikoissa, jossa pahimmillaan maapohja on louhikkoa ja pieniä suoprutakoita.

Laipiolliset vesitiiviillä varustetiloilla varustetut kajakit sopivat jokimelontaretken kalustoksi vain erityistapauksissa. Tästä seuraa se, että koskisen jokiretken taatusti märissä olosuhteissa varusteiden ainoa kosteussuoja on vesitiivis varustepakkaus. Siksi varustesäkkien vesitiiviys pitää retkelle lähtiessä tarkastaa ja vastaavasti varustetynnyrien kansitiivisteiden vedenpitävyys varmistaa.

Varustesäkkejä avokanootin pohjalle lastattaessa tai niitä kajakin takarunkoon tai jalkatukien etupuolelle sullottaessa on vielä hyvä muistaa se, että kosteuden kannalta kaikkein kriittisimmät varusteet eivät makaa vasten kanootin pohjaa. Siellähän on koko ajan vesilätäkkö märissä retkiolosuhteissa eli pienestäkin säkin hiusvuodosta kosteus leviää vaikkapa makuusäkkiin tai vaihtovalusvaatteisiin. Muutenkin kanootin tai kajakin tasapainon kannalta on järkevää, että nämä tilavuuteensa nähden kevyet varusteet ovat korkeammalla.

Muuten varusteita pakattaessa tulee miettiä sitä, mitä niistä todennäköisesti päivän aikana tarvitaan. Niinpä keittimen ja päivän aikana käytettävien ruokatarpeiden on oltava helposti saatavilla. Juomapullo on luonnollisesti koko ajan käden ulottuvilla samoin hetkelliseen väsymykseen auttava pikkunaposteltava. Ensiapupakkaus ja kanootin tyhjennysvälineet saadaan myös käyttöön helposti. Retken aikana tämä pakkaamisen peruslogiikka yleensä paranee, mutta siihen pitäisi kiinnittää huomiota jo retkelle lähdettäessä. Niin kiire ei saisi olla, että viimeisenä vesille ehtivän retkeläisen tavarat on pakattu niin nurinkuriseen järjestykseen että

huonolla onnella tilanne lisää jopa turvallisuusriskiä.

Elintarvikkeet kannattaa kuumina kesäretkinä pakata syvälle ja lähelle kanootin pohjaa, niin että kuumasti kanootin runkoon paistava aurinko ei niitä turhaan lämmitä. Vastaavasti öisin pitäisi huolehtia elintarvikkeiden jäähdyttämisestä. Jos vesi on kylmää, niin vesitiivis ruokatynnyri tai säkki voi olla vedessä jäähtymässä. Ainakin ruokapakkausten pitää olla aamuauringolta varjossa, niin että lähes aina päivää viileämpi yö niitä mahdollisimman hyvin jäähdyttää.

Kesähelteellä myös retkikeittimen kaasutai bensapullot on varjeltava liialta lämpiämiseltä. Hellekelin lukemat ovat ok, mutta auringonpaiseeseen jätetyssä varustetynnyrissä bensapullo voikin lämmitä vaikka +50 C lämpötilaan. Jos pulloa käytettäessä vielä keitin sitä lisää paahtaa, niin silloin siirrytään pullojen käyttöohjeiden turvarajojen väärälle puolelle.

5.1.6. Leiriytyminen jokiretkellä

Leiripaikan valintaan liittyvät kysymykset tulevat koulutuksessa tarkastelun arvoisella tavalla esiin tilanteissa, joissa todella leiriydytään jokivarteen eli jokimelontaa painottavassa minimikehystä laajemmassa opaskoulutuksessa ja koskiopaskoulutuksessa. Leiripaikan valinta on luonnollinen tehtävä opaskurssilaiselle, joka on koulutettavan ryhmän johtovastuussa rantautumistilanteessa. Erilaisten leiripaikkojen hyviä ja huonoja puolia voidaan käsitellä vapaamuotoisesti iltakeskusteluissa. Leiripaikkaa on syytä ruveta katselemaan hyvissä ajoissa ennen kuin retkiryhmän heikkokuntoisinta alkaa väsyttämään. Jo väsyneenä melova ryhmä harvoin löytää kovin hyvää leiripaikkaa, vaan väsymyksen vuoksi jäädytään teltailemaan ensimmäiseen välttävään paikkaan.

Karttaa on hyvä katsella jo talvella sillä silmällä, että maaston topografiasta yrittää löytää piirteitä, jotka kavaltaavat hyvän leiripaikan

Koskipaikoilla on usein viihtyisää. Kohina antaa hyvät unet. Usein paikalla on leireilty ennenkin ja vanhat hyväksi koetut teltan paikat löytyvät etsimättä, joskus ongelmana on maaston kivisyys. Aivan kosken niskalla saattaa kuitenkin olla jääpatojen höyläämiä pieniä niittyjä, jotka ovat tasaisia ja kovia.

Jo korkeuskäyristä pääteltävä joen jyrkkä äyräs ja sen takana levittäytyvä tasainen maasto kertoo usein kangasmaasta. Jos alueen nimi viittaa vielä kuolpuna saanaan, niin sieltä löytyy varmasti lähes täydellisiä asentasioja. Soiden läpi virtaavalla joella parhaat leiripaikat löytyvät aivan jokiäyräiltä. Joen varressa on lähes aina kuivempaa kuin äyräспенkan takaa levittäytyvällä soisella alueella.

Erityisesti Lapissa kesän räkkäaika (sääsket, paarmat ja polttiaiset) kiusaa retkeilijää. Samoin läpi yön paistava ja jo aamuvarhaisella teltan saunaksi lämmittävä aurinko voi kiusata. Nämä asiat on syytä miettiä leiripaikkaa valittaessa. Leirin on oltava sopivan tuulisessa paikassa, niin että räkkä karttaa sitä ja teltat on pystytettävä siten, että ne ovat aamuauringolta varjossa. Pystyttämällä louekangas metrin päähän teltasta aamuauringon puolelle, voidaan teltta pitää viileänä pidempään (=ajan, jonka louekangas tehokkaasti varjostaa).

5.1.7. Jokiretken suunnittelu ja johtaminen

5.2. Meri- ja järviretkeily

Kanoottiliiton melonnanohjaajien ja oppaiden koulutuksessa meriretkeilyn käytäntöön pystytään kurssien minimituntimäärien puitteissa perehtymään varsin vähän. Ohjaaja kurssin 8 tunnin päiväretki ohjaaja melontaolosuhteissa on olemattoman lyhyt aika opettaa kurssilaisille meriretkeilyn käytäntöä. Päiväretken aikana opettaja voi vain kontrolloida erilaisilla tehtävillä jo olemassa olevaa osaamista. Tätä päiväretken olennaista sisältöä on jo käsitelty tämän pääluvun alussa (kts. kappale 5.).

Opastason kurssilla tilanne on jo vähän parempi. Yhdessä jaksossa järjestetty opaskurssi kestää 4 vuorokautta ja tästä ajasta vajaat 2 vuorokautta voidaan kohdistaa merimelontaa. Kolmen yöpymisen retkellä päästään jo aitoon retkeilytilanteeseen ja merimelonnan osalta asiaa parantaa se, että luontevimmin kahden melontapäivän ja yhden yöpymisen meriretki on jakson lopussa.

Meriopaskurssi yhdessä jaksossa järjestettynä tarkoittaa neljän vuorokauden retkeä. Tässä ajassa voidaan jo toteuttaa oikea meriretki. Parasta olisi meloa aluksi pari päivää kohti ulkosaaristoa ja sitten takasin. Keliolosuhteet luonnollisesti ratkaisevat, mitä tehdään. Kovassa tuulessa vaikeutta löytyy jo suojaisemmastakin saaristosta ja paremmalla kelillä merioppaan koulutukseen liittyvää vaativuutta voidaan hakea ulkoluodoilta.

Kokonaisuutena parhaassakin tapauksessa koko opaskoulutusjärjestelmässä ohjaajasta merioppaaksi meriretkeilypäiviä on niin vähän (7), että niiden aikana vallitsevat retkeilyolosuhteet eivät luonnollisella tavalla tuota tarpeeksi haasteita kulloisellekin kurssiryhmää vetävälle kurssilaiselle. Retkellä tapahtuvan koulutuksen on siten perustuttava kurssia vetävän melontakouluttajan laatimiin tehtäviin ei vain ohjaajatason päiväretkellä vaan myös siitä eteenpäin. Eri koulutus-tilanteisiin kuuluva vaativuustaso on saavutettava tehtävillä oli melontakeli ras-

vatyyni tai melontakelpoisuuden rajoilla puhaltava myrsky. Hyvä lähtökohta järvi/meriretkeilyosuuksien opetukselliselle annille on siirtää ne pois kurssilaisten "vajarannasta" vieraampiin olosuhteisiin. Opas- ja meriopas koulutuksessa tämä yleensä toteutuu lähes automaattisesti, koska retkijaksot ovat pidempiä, tietyt alueet ovat kurssiretkelle muita parempia ja kurssilaiset tulevat laajalta alueelta.

Melonnanohjaaja kurssin päiväretkellä kurssilaisten enemmistön vajarannasta toteutettu retki on ansa. Enemmistö osaa retkeilyalueen ulkoa ja tästä syystä retkipäivän aikana teetettävistä tehtävistä osa menee osittain hukkaan. Aitoa suunnistamista ei saa aikaan, koska koko retki voitaisiin meloa kenen tahansa omasta vajarannastaan lähteneen johdolla ilman karttaa. Melontariskien arviointi (turvallisuuksunnittelu) omasta vajarannasta lähdettäessä on herkästi myös keinotekoisia. Väylien ylitykset ovat liian tuttuja. Kaikki tietävät hyvät taukopaikat etukäteen, niitä ei tarvitse päätellä kartasta ja maisemasta. Tätä luetteloa voisi vielä jatkaa. Jokainen sen kohta on hyvä syy viedä päiväretki pois kurssilaisten enemmistön liian hyvin tuntemasta paikasta.

Ohjaajakurssin päiväretkellä ei tarvitse tavoitella kilometrejä. Päivän aikana koko ajan tehtäviä ratkottaessa melottu 15 km taival on jo riittävä.

Opas- ja meriopas koulutuksessa pitäisi retkipäivinä melottujen kilometrimäärien olla normaaleja. Tavanomaisissa keliolosuhteissa 25 km taivalta voi pitää miniminä. Kilometrejä tarvitaan siksi, että tilanne muuttuu aidommaksi. Jokainen kurssilainen alkaa käyttäytyä retkeläisen tavoin, kun retkellä edetään tavanomaisia päivämatkoja. Tällä tavalla tehtäviin tulee aitoutta. Toisaalta tästä seuraa ongelma kurssin kouluttajalle. Koska tehtäviä on tavanomaiseen retkeen verrattuna paljon enemmän, niin niiden rytmittäminen ja kurssilaisjoukon vireen ylläpitäminen ei ole helppo tehtävä. Koko ajan on vaarana, että vajotaan normaaliin retkeilyyn. Melotaan liian pitkiä etappeja, joilla ei ole mitään koulutuksellista merkitystä. Pitkän ylityksen jälkeen kallioisen luodon rantakuohuissa toteutettu tekniikkaharjoitus (joku kurssilainen vetää) ei välttämättä lähde hyvin käyntiin, koska liian moni miettii jo leiripaikalle saapumista. toteutetaanpa toveripelastusharjoitus missä vaiheessa tahansa, niin siitä voi tulla limbo. Aamupäivästä tai keskellä päivää kukaan ei halua oikeasti kastua ja yöleirin lähellä voi väsymys jo kiusata. Kouluttajan pitää ennakkoon motivoida kurssilaisia jatkuvaan yrittämiseen. Jo alusta hyvin alkanut tehtävien ratkomisvire säilyy, kun siihen ei tule liian pitkiä katkoja. Pahinta on jos kurssilaiset näkevät kouluttajan kesken päivää jo unelmoivan iltaleirin tunnelmista.

Opas- ja meriopaskurssien retkillä teetettävien tehtävien valmistelu voidaan hyvin siirtää kurssilaisille etätehtäviksi. Jokainen kurssilainen valmistelee tämän

koulutusmateriaalin pääluvuista (tekniikka, välineet, turvallisuus, retkeily) sopivan määrän kurssiretken tehtäviä, jotka kouluttaja jakaa retkellä suoritettaviksi. Samalla kurssilaiset perehtyvät tähän materiaaliin. Meri- ja järviretkeily poikkeaa jokiretkeilystä useallakin tavalla. Merellä melotaan pääsääntöisesti kajakeilla. Merikajakit ovat jokikajakkeja nopeampia ja suuntavakaampia. Järvelle käy periaatteessa samat välineet. Toisaalta järvellä voi meloa kanadalaiskanootillakin, mutta inkkarin käyttökelpoisuus avomerellä on aika rajallista. Syitä tähän on kaksi: sopivan jyrkän ja korkean aallokon pärskeet heittävät vaarallisessa määrässä vettä avoinnarkariin ja toisaalta isona ja avonaisena välineenä inkkari on vielä kakkia huomattavasti vaikeampi tyhjennettävä sen täytyttyä tai kaaduttua tuulisissa olosuhteissa. Jos inkkarilla lähdetään merelle, niin siinä pitää olla isot ilmasäkit ja sen pitää olla muodoltaan helposti tyhjennettävä. (kts. kappale 2.2.6.)

Suomessa merimelonnan harrastaminen on harvinaisen helppoa ja turvallista. Meillä ei yleensä ole kovia myrskyjä eivätkä merivirrat tai vuorovesi häiritse meloja. Koti-Suomen olosuhteet ovat tältä osin ihanteelliset. Pitkä ja suurelta osalta erittäin saaristoinen rannikkomme tarjoaa hienot olosuhteet monen tasoiseen retkeilyyn ja toimii lisäksi erinomaisena ponnahduslautana siirtymisessä valtameren mainingeille.

Kokeneenkin Itämeren kävijän on kuitenkin muistettava, että varsinainen meri alkaa vasta Tanskan salmien toiselta puolelta. Valtamerillä voimakkaat merivirrat ja vuorovesi asettavat lisävaatimuksia melonnan harrastajalle. Ne voivat kuljettaa olosuhteita tuntemattoman melojan vaarallisesti ulapalle, vaikka meloja tilanteen huomattaessaan ponnistelisi voimiensa ääri rajoilla rantaan päästäkseen.

Tuhannet järvet tarjoavat rannikon lisäksi lähes loputtomasti houkuttelevia melontakohteita.

Järviretkeily ei yleensä ole niin vaativaa kuin meriretkeily ja siksi kokenutkin meloja ehkä vähättelee järviolosuhteiden vaativuutta. Suurilla järvenselillä Päijänteellä, Pielisellä ja Suur-Saimaan alueella voivat ukkospuuskaiset tuoliolosuhteet kuitenkin yllättää. On tärkeä huomata, että järvi altain koosta johtuen suurikokoinen vasta todella kovalla tuulella (yli 15 m/s) nouseva aallokko pysyy hyvin jyrkkänä. Erityisesti sääolosuhteissa, joissa ukkospuuskat ovat mahdollisia, on säätä tarkkailtava huolellisesti, jotta suojaisemmalle reitille pakenemiseen jää riittävästi aikaa.

Inaria on syytä pitää vaativana melontaretkikohteena. Se sijaitsee lähellä merta eivätkä pohjoisenpuoleista Jäämereltä iskevää myrskyä ole hidastamassa metsät samalla tavalla kuin Etelä-Suomessa. Inarin vesi on lisäksi lähes aina varsin kylmää.

Merimelonta juontaa juurensa eskimoista. Eskimot ovat kautta aikojen liikkuneet kajakeilla pyyntimatkoilla. Nykyajan merikajakien mallit ovat peräisin eskimoiden kajakeista. Kajakien käyttökelpoisuutta kuvaa hyvin se, mihin eskimot niitä käyttivät entisaikaan: hylkeen- ja valaanpyyntiin arktisissa olosuhteissa. Useat melontavälineisiin liittyvät eskimoiden tekemät keksinnöt ovat vieläkin käytössä.

Vaativan merimelonnan lähtökohta on oman kajakin hyvä hallinta vaikeissakin aallokko- ja tuuliolosuhteissa. Melontataito pitää kehittää sellaiselle tasolle, että kaatuminen on varsin epätodennäköistä ja melonta etenee kohti tavoitetta pahassakin kelissä.

Melontataidon lisäksi asialliset välineet ja niiden osaava käyttö on hyvin olennaista. Turvallisuudesta huolehtiminen on tärkeää. Vahingot ja niiden seuraukset ovat usein vakavampia kuin järvellä ja joella sattuneet. Joella uimaan joutunut pääsee yleensä rantaan viimeistään seuraavassa suvannossa. Toisin on rannattomalla ulapalla. Aallokko ei lakkaa käymästä eikä ranta tule lähemmäksi, jos meloja onnettomuudekseen kaatuu ja joutuu uimaan. Kaukana rannasta korkeassa aallokossa pelastautumisolosuhteet kaatumistilanteessa ovat vaikeat, vaikka taidot ja varusteet ovat kohdallaan. Puutteellisilla välineillä ja huonosti harjoitteleena pelastaminen voi olla täysin mahdotonta. Siksi tehokkain ja koko melontaryhmän turvallisuutta olennaisesti lisäävä tekijä on eskimopyörähdyksen hallinta kaikissa tilanteissa.

Varman eskimopyörähdyksen lisäksi olosuhteisiin sopivimmat toveripelastusmenetelmät on osattava hyvin sekä pelastajan että pelastettavan roolissa (kts. kappale 2.1.7.) . Hätätilanteessa pelastamisen pitäisi sujua rutiinilla. Kaiken varalta melojaryhmällä pitää olla riittävän monessa kajakissa hätäraketteja ja niiden käyttö on osattava.

Luonnon olosuhteiden lisäksi vakavan vaaran muodostavat muut vesilläliikkujat. Kaikki nopeakulkuiset moottorialukset, mutta erityisesti huippunopeat 'muskeli-veneet' ovat todellinen vaara pienellä kanootilla tai kajakilla liikkujalle. Myös laivat ovat oma vaaransa. Rahtilaiva liikkuu yllättävän nopeasti eikä sieltä helposti havaita kajakkia. Melojan on syytä pitää itse huoli siitä, että ei jää kenenkään yliajamaksi. Mitä korkeampi aallokko, niin sitä vaikeampi melojaa on havaita varsinkaan matalasta nopeakulkuisesta moottoriveneestä. Pilvisellä ilmalla myöskään melan lavasta räiskähtävät pärskeet eivät samalla tavalla paljasta melojaa muille vesillä liikkujille kuin aurinkoisella säällä. Kaukana rannasta muu meriliikenne varmasti tähyttää kanootin kokoisia aluksia huolimattomammin kuin sisäsaaristossa. Tämä johtuu siitä havaintopsykologisesta tosiasiasta, että lähes var-

masti tyhjän tarkkaileminen on motivoituneellekin erittäin turruttavaa. Merikarttoihin merkityiltä väyliltä on siten syytä pysyä poissa. Tarvittaessa ne on ylitettävä kohtisuoraan kapealta navigoinnin kannalta selkeältä kohdalta tiiviissä ryhmässä. Väylien ulkopuolellakin melojan on tarkkailtava muuta liikennettä myös selkensä takaa. Kirkasvärinen pukeutumien ja kirkkaat melan lavat auttavat muita huomamaan melojan.

Veneilijöiden muutaman vuoden välein melojille ehdottama turvaviiri ei ole ratkaisu tähän turvallisuuskysymykseen muun vesiliikenteen ja melojien väliseen turvallisuuskysymykseen. Kirkkaat melan lavat näkyvät varmasti ainakin yhtä hyvin kuin viiri, koska ne liikkuvat. toisaalta viirimasto haittaa eskimopyörähdyksessä ja toveripelastautumisessa.

5.2.1. Merimelonnin erityisvarusteet

Opastasolla on tunnettava merimelontaan liittyvien varusteiden perusominaisuudet ja osattava käyttää varusteita. Meriopus tasolla varustetietouden pitää olla syvempää ja pitää kyetä arvioimaan eri varusteiden ominaisuuksia. Eri koulutustasojen varustetietouden vaatimuksia on käsitelty pääluvussa (kts. kappale 3.) .Merimelonnin erityisvarusteista ja niiden käytöstä sekä merimelontaan soveltuvien kanoottien/kajakien ominaisuuksista pitää suunnitella opas- ja meriopus kurssien retkille harjoituksia. Pumput ja hinausköydet pitää saada sopivalla vaativuustasolla käyttöön. Teknisissä melontaharjoituksissa pitää näkyä myös käytetyn kaluston erilaiset ominaisuudet.Tässä luvussa kerrotaan merimelonnassa tarvittavista erityisvälineistä niiden käytön kannalta. Laajasti välineiden ja varusteiden teknisten ominaisuuksien näkökulmasta samaa aihetta on käsitelty sille omistetuissa pääluvussa (kts. kappale 3.) .

Varsinaisessa merimelonnassa ja meriretkeilyssä olosuhteissa, joissa meren piirteet voivat hyvinkin nopeasti tulla esiin ja lisätä melonnin vaativuutta pitäisi kalusto varustaa merimelontakelpoiseksi.

Kajakin pitää olla aallokkokelpoinen ja melojan taitoon nähden hyvin hallittava. Erittäin suuntavakaa merikajakin runko tuntuu aloittelevasta ja monesta enemmänkin meloneesta usein hyvältä ja turvalliselta. Kookkaassa meriaallokossa itsepäisen suoraan kulkeva vaikeasti käännettävä runko on kuitenkin haitta. Korkeassa aallokossa kajakkia pitää pystyä myös kääntämään ja vieläpä tehokkaastikin. Katso myös välineitä esittelevästä luvusta (kts. kappale 3.1.) ja (kts. kappale 3.1.2.1.)

Kunnollinen kasiköysistö on olennainen merimelonnin toveripelastustilanteissa tarvittava varustus. Kansiköysistöön pitää liittyä myös melapidike, johon oma

ja/tai kaatuneen mela voidaan kiinnittää pelastustilanteessa. Se on kansiköyteen melojan eteen kiinnitettävä noin 20 cm pitkä narunpätkä, jonka päässä on haka Melaparkki kietaistaan melan varren ympärille ja lukitaan haalla. Haan pitää olla sellainen, että parkki on helppo irrottaa. Melaparkin tarkoitus on pitää mela kiinni kajakissa silloin kun meloja ei pidä melaa kädessä. Useimmiten tällainen tilanne on valokuvatessa tai evästauolla. Melaparkkia käytetään myös pelastamis- ja pelastautumistilanteessa, jotta mela ei karkaa melojan ulottumattomille. Melaparkki on kätevä myös karanneen melan palauttamisessa omistajalle. Noudettavan melan ollessa melaparkissa ei se häiritse melontaa. Joskus voi esimerkiksi valokuvatessa käydä niin, että meloja kaatuu, kun mela ei ole tukemassa melojaa vaan melaparkissa. Tällaisia tilanteita varten on melojan syytä harjoitella melan irrottamista melaparkista veden alla. Tämän jälkeen voidaan tehdä eskimopyörähdys ja säästyä näin uintireissulta. Harjoitus ehkäisee melojaa joutumasta paniikkiin hätätilanteessa. Veden alla suoritettavat yksinkertaisetkin toimenpiteet voivat olla harjoittelemattomalle ylivoimaisia tehtäviä, joten niitä on syytä harjoitella etukäteen. Katso tästä aiheesta myös välineiden teknisten ominaisuuksien kannalta (kts. kappale 3.2.7.2.) ja aiheen liittymisestä turvallisuuteen (kts. kappale 4.2.3.1.).

Kansiköysiä tarvitaan pelastusoperaatioissa kaatuneen melojan mennessä vesiltä kajakkiin. Kansiköysistä on saatava hyvä ote näissä tilanteissa. Köydet tarjoavat myös kiinnitysmahdollisuuksia, mikäli kajakin kannelle laitetaan lastia. Kansiköysien on oltava erittäin lujasti kiinni kajakin kannessa. Joidenkin halpojen kajakien kansiköydet ovat varallisen heikosti kiinni. Nostettaessa lastattua kajakia niistä ne voivat irrota. Kansiköysien lisäksi oiva varuste on kumiköydet kajakin etukannella. Niiden alle voidaan laittaa kartat, pienet välipalat ja muut välittömästi meloessa tarvittavat välineet. Suunnanpitoa varten kunnollinen kansikompassi on välttämätön väline avomerimelonassa. Kansikompassi toimii, vaikka kajakki kallistelee merenkäynnissä ja se on usein myös vesitiivis. Tavallinen kompassi jumiuuu, mikäli sitä kallistetaan. Katso kansiköysistöstä teknisestä näkökulmasta (kts. kappale 3.2.7.2.) , turvallisuusnäkökulmasta (kts. kappale 4.2.3.1.) ja pelastautumisen kannalta (kts. kappale 2.1.7.2.) , (kts. kappale 2.1.7.3.) , (kts. kappale 2.1.7.4.) .

Melan lapaan asennettavaa ilmalla täytettävää melakelluketta käytetään kaatumistilanteessa kajakkiin mentäessä, mikäli ollaan yksin melomassa eikä eskimo onnistu. Melan toinen pää työnnetään takakannella olevien kansiköysien alitse tai erityisiin pidikkeisiin ja/tai sitä puristetaan kädellä. Näin saadaan aikaan tilanne, joka pitäisi helpottaa kajakkiin menoa. Katso melakellukkeesta teknisestä näkökulmasta (kts. kappale 3.2.8.4.) , turvaohjeeseen liittyvänä välineenä (kts. kappale 4.2.4.2.) ja apuvälineenä re-entry eskimossa (kts. kappale 2.1.5.4.) .

Edellisen lisäksi avomerimelonnessa voidaan tarvita hihnaa (noin 30 cm pitkä kuminaru), joka varmistaa, että mela pysyy melojan kädessä joka tilanteessa. Hihnan toisessa päässä on lenkki, joka pujotetaan ranteeseen. Toinen pää kiinnitetään melan varteen. Melahihnaa tarvitaan äkillisten tuulenpuuskien ja kaatumistilanteiden varalle. Joskus tuulenpuuska voi viedä melojalta melan,. Myös kaatumistilanteessa mela saattaa karata ilman melahihnaa.

Jo eskimoiden kehittämät norsuhanskat ovat erittäin hyvä varuste melottaessa kylmissä vesissä tai kylmällä ilmalla. Idea niissä on se, että meloja voi pitää melan varresta kiinni paljaalla kädellä, jolloin tuntuma melaan säilyy parhaiten. Norsuhanskat voi itsekin askarrella sadevaateesta (tai jostain muusta tuulta ja vettä pitävästä kankaasta. Hanska kiinnitetään melan varteen tarralla. Norsuhanskat on halpa ja useimmiten paras ratkaisu käsien lämpimänä pitämiseen. Kintaan teho perustuu muutamaa seikkaan: Kaikki sormet ovat yhdessä, jolloin ne lämmittävät toisiaan (toisin kuin neopreenihanskassa). Toiseksi, käsien suuri lämpöhukka lämmittää hanskan sisällä olevan ilman tehokkaasti. Lisäksi norsuhanska ei purista sormia kuten kaikki sopivan kokoiset hansikkaat. Katso norsuhanskoista myös (kts. kappale 3.2.10.) .

Päivällä kesken melontaa tarvittavien pikkutavaroiden säilyttämisessä merikajakin päiväluukku on aivan erinomainen keksintö. Monet pelastustilanteissa kansilastina ongelmalliset pikkutavarat voidaan panna päiväluukun suojaan. Oikea päiväluukun paikka on kajakin etukannella heti aukon etureunan etupuolella. Melojan takana sivulla oleva päiväluukku on notkeimmillekin melojille kovassa kelissä yksin varsin hankala käyttää. Luukun varmaan saa auki, mutta sen sulkeminen voikin olla liian hankalaa. Aukon etupuolelle sijoitettu päiväluukku ei kuitenkaan saa olla niin iso, että se haittaa heel hook ja muunneltu x pelastustekniikoiden tapaa mennä kajakkiin sisään tai re-entry eskimopyörähdystä.

5.2.2. Merimelontaan liittyviä erityistekniikoita

Erilaisten melontatekniikoiden osaamisvaatimuksia ei koulutustasoilla on käsitelty melontatekniikkaan perehdyttävässä pääluvussa (kts. kappale 2.) . Tässä esitettävät erityiset merimelontaan liittyvät tekniikat pitää merioppaan hallita ja niiden perusteiden osaaminen kuuluu jo opas tasolle. Kaikilla kursseilla luonnon olosuhteet eivät tarjoa edellytyksiä kaikkien tekniikoiden käsittelyyn. Siksi on korostettava kurssilaisten omavastuullisuutta melontataitonsa kehittämisessä. Kurssilaisille on jo ennakoon kerrottava, että luonnon olosuhteiden ollessa suotuisat opas- ja meriopas koulutuksessa harjoitellaan myös sellaisia tekniikoita (hyljerantautuminen ja hyljelähtö), jotka eivät säästä kajakkia. Siksi ainakin kalustoaan varjeleville on hyvä suositella polyeteenistä merikajakkia. Sopivissa olosuhteissa hyl-

Kuva 130: Hyljelaskeutuminen rantatörmältä lähtötilanteessa korkea jäärova

Kuva 131: Rinteessä vauhti kiihtyy, mela kannella siten, että se ei riuhtaise veteen pudottaessa

jetekniikoita kannattaa kokeilla jo opaskurssin meriosuudella. Meriopas kurssilla teemasta pitäisi saada aikaan harjoituksia, jos olosuhteet suinkin ovat suopeat. Rantautumisten ja lähtöjen tyyllisuunta siirryttäessä koulutuksessa vaativampaan suuntaan muuttuu huolellisesta kalustoa varjelevasta "näpertelystä" nopeaan tyrskyiselläkin rannalla toimivaan suoritukseen. Tyrskyjen puutteessa voidaan harjoitella lähdön ja rantautumisen nopeutta aukkopeitteen kiinnittäminen ja avaaminen mukaan luettuna.

Eri koulutustasoille sopivia melatekniikkaharjoituksia on käsitelty pääluvussa (kts. kappale 2.) Vesille menemisen ja rantautumisen perustekniikat on selostettu kajakkimelonnan osalta luvussa (kts. kappale 2.1.1.) ja inkkarien osalta luvussa (kts. kappale 2.2.1.) . Tässä kuvaillaan vain merimelontaan liittyviä eritystekniikoita.

Tilanteessa, jossa tasaista rantaa ei löydy ollenkaan, voidaan vesille mennä käyttäen ns. hyljelaskeutumista (ks. kuva). Hyljelaskeutuminen on mahdollista myös todella rosoisilta kallioilta ja kivikoista, mikäli kajakki on valmistettu polyeteenistä, joka kestää lähes mitä vain. Kuitukajakeilla on noudatettava huomattavaa varovaisuutta ja laskeutumispaiikka on valittava tarkasti.

Kajakki asetetaan vakaalle paikalle kalliolle tai rantatörmälle, istutaan kajakkiin, laitetaan aukkopeite kiinni ja työnnetään toisella kädellä kajakki liikkeelle. Toisessa kädessä pidetään melaa valmiina. Veteen laskeuduttaessa otetaan melalla tukea, jotta tasapaino säilyy. Mikäli pudotus on korkea, on syytä varoa ettei melan varsi lyö melojaa kasvoille veteen osuttaessa.

Toinen tapa hyljelaskeutumiseen on käyttää hyväkseen merenkäyntiä ja veden

Kuva 132: Hetki ennen veteen syöksymistä, reitillä ei saa olla kiviä eikä kallionkulkimia

Kuva 133: Loivassa kulmassa kajakki ei painu syvään eikä keihästä pohjan kiviin

Kuva 134: Vauhtia riittää, käytetty melaote muuttuu luonnollisella tavalla alatueksi tai peräsimeksi

yläpuolella olevaa tasaista kalliota. Mikäli suurimmat aallot huuhtovat sopivasti kallion yli, voidaan siltä hyljelaskeutua. Kajakki sijoitetaan kohtaan, josta isoimmat aallot huuhtovat, kiinnitetään aukkopeite ja otetaan mela toiseen käteen ja odotetaan sopivan kokoista aaltoa. Kun aalto tulee, kevennetään kajakkia melalla ja vapaalla kädellä ja työnnetään se veteen aallon mukana. Vastaavasti vedestä voidaan nousta samaa tekniikkaa käyttäen. Aallolla ratsastetaan tasaisen kallion päälle, noustaan nopeasti kajakista ja siirrytään kauemmaksi maalle ennenkuin seuraava suuri aalto tulee.

Nämä edellä kuvatut tekniikat vaativat nopeutta ja taitoa. Eskimopyörähdysten hallinta on välttämätöntä, jotta epäonnistumiset eivät muodostuisi uintireissuiksi. Kovassa kelissä myös rantakalliota vasten kiehuva meri on vaarallinen, joten silloin ei saa epäonnistua. Epävarmuutta tuntiessa on parempi hakea suojaisempi paikka, jos se on mahdollista.

Seuraavassa käsitellään kahta merimelonalle tyypillistä tekniikkaa, melan käyttämistä peräsimenä ja melatukea kaatuvassa aallossa (ks. kuva).

Melaperäsimellä kajakkia ohjaillaan. Useimmiten sitä käytetään, kun melotaan kovassa myötääallokossa avoimella merellä tai kun surffataan ranta-aallokossa. Suuri myötääallokko pyrkii usein kääntämään kajakkia sivuittain. Peräsinvento on erittäin tehokas suunnan pitäjä. Katso tekniikasta luvusta (kts. kappale 2.1.4.) Ohjaavat melanvedot ja melatuet.

Melatuki kaatuvassa aallossa on yksi tärkeimpiä merimelojan taitoja. Melatukea käytetään, jos kaatuva aalto kaatuu melojan päälle. Melatuki kaatuvassa aallossa on aina ylätuki. Kaatuvan aallon tullessa meloja nojaa aaltoon päin, ja kurkottaa melalla aallon taakse tai todella suuren aallon ollessa kyseessä niin korkealle kaatuvan aallon vaahtopäähän kuin on mahdollista. Kokematon voi kaatuvan aallon

Kuva 135: Melatuki kaatuvassa aallossa

tullessa tehdä juuri päin vastoin kuin pitäisi, eli väistää aaltoa nojaamalla pois päin aallosta. Tällöin kajakki kaatuu herkästi, koska melojan painopiste liikkuu juuri sinne päin, minne myös aalto yrittää sitä kaataa. Katso myös ylätuen tekniikkaa kohdasta (kts. kappale 2.1.4.) .

Merellä yksin melominen on vaarallista, mutta sellainen asenne, että yleisen turvallisuuden nimissä yksin toimimista kategorisesti rajoitetaan on myös kyseenalaista. Yksin retkeilemiseen pitää periaatteessa olla samanlaiset oikeudet kuin retkeilyyn yleensäkin. Kaikessa ohjatussa toiminnassa on kuitenkin hyvä tuoda esiin ne riskit, joita yksin toimiminen aiheuttaa. Ainakin seuraavat seikat syytä huomioida. Melojan pitäisi hallita eskimokäännös täydellisesti. Useat melojat luulevat hallitsevansa eskimokäännöksen, kun kykenevät tekemään sen uimahallissa tai kesäisissä olosuhteissa mökkirannassa. Todellinen eskimokäännöksen hallinta tulee esille vasta tositalanteessa. Merellä valitettavasti epäonnistumisella saattaa olla kohtalokkaat seuraukset. Merimelonnassa kaatumisia sattuu harvoin, joten voi olla vaikeaa tietää, osaako eskimopyörähdys tosi paikan tullen. Paras ja varmin tapa ottaa asiasta selvää, on harrastaa koskimelontaa ja nimenomaan koskitempailua, jossa kaatuminen on luonnollista. Koskessa eskimon tekeminen on yleensä vaativampaa kuin merellä, joten mikäli meloja onnistuu eskimokäännöksessä koskessa sataprosenttisesti, kykenee hän luultavasti tekemään sen myös merellä todella varmasti.

Yksin melottaessa on syytä pukeutua niin, että selviää kohtuullisen ajan myös uimasilla. Märkäpuku auttaa melojaa pysymään lämpimänä normaali olosuhteissa. Kuivapuku ja riittävästi alusvaatteita on riittävä varustus kaikissa olosuhteissa. Kajakki on syytä olla käyttäjän pelastustaitoja hyvin tukeva laipiollinen merikajakki. Vaikeissa olosuhteissa varustukseen kuuluu myös varmistusnaru ranteesta melanvarteen. Ennen merelle lähtöä pitää kertoa reitistä ja retken pituudesta kotona. Pidemmällä retkellä on hyvä soittaa välillä tieto sijaintipaikasta kotiin. Hätäraketit on myös aina hyvä pitää käden ulottuvilla.

Pelastautumistekniikoiden hallinta pitää olla sujuvaa. Kaikista tärkein tekijä on kuitenkin terve maalaisjärki ja harkinta. Mikäli olosuhteet tuntuvat liian hankalilta on syytä odottaa niiden paranemista. Ylimielisyys on pahasta. Vakavat onnettomuudet merellä sattuvat myös erittäin kokeneille ja varmoina pidetyille melojille juuri siitä syystä, että luotetaan liikaa omaan osaamiseen ja toimitaan riskirajoilla. Toisaalta hyvästä itseluottamuksesta on vaaratilanteessa myös hyötyä.

Yksin melottaessa vahingon sattuessa ei kukaan ole auttamassa. Varmin ja tehokain pelastautumistapa on eskimopyörähdys (kts. kappale 2.1.5.) .

Seuraavassa käydään läpi keinoja tilanteessa, jossa eskimo ei ole onnistunut ja meloja on joutunut veden varaan. Yksi keino on mennä vedessä kaatuneeseen kajakkiin ja tehdä sen jälkeen eskimo. Kajakki asetetaan keula tulevia aaltoja päin. Useissa tapauksissa laipiollinen merikajakki kelluu myös kyljellään. Siinä asennossa uimarin on helpointa työntää jalkansa kajakkiin ja pitää melaa ylemmässä kainalossa, jotta eskimopyörähdys voidaan tehdä samalta puolelta, jolta kajakkiin on menty. Kajakki luonnollisesti kaatuu kokonaan siinä vaiheessa kun jalat ovat jo kokonaan sisällä ja takapuoli istuimella. Kun ollaan kunnolla kajakissa tehdään eskimopyörähdys. Tällä tekniikalla veden alla olo aika kuitenkin jää varsin lyhyeksi. Katso tekniikasta myös (kts. kappale 2.1.5.4.) .

Pyörähdysten jälkeen kajakin istuinkaukalo tyhjennetään vedestä. Kovassa aallokossa aukkopeite kiinnitetään ennen tyhjentämistä ja tyhjennys voidaan tehdä vain pumpulla ja silloinkin toverin avustamana. Aallokossa yksin melojan kannalta kriittisintä on aukkopeitteen kiinnitys ja pumppaus.

Aloittelijan ei pitäisi meloa merellä yksin. Kuitenkin lämmin ja tyyni, houkuttelee monen aloittelijan vastoin varoituksia yksin merelle. Hän ei luultavasti edes yritä eskimokäännöstä katuessaan. Myöskään re-entry eskimo ei todennäköisesti onnistu. Tässä tilanteessa, jos s kaatuessakin on lähes tyyni, on melakelluke hyödyllinen. Tekniikan harjoiteltuaan voi kokematonkin meloja sillä onnistua kiipeämään takasin kajakkiinsa helpoissa olosuhteissa. Melakelluke ei vie paljon tilaa tyhjänä eikä paina paljon.

Kaatunut kajakki käännetään oikein päin siten, että istuinkaukalo on jään mahdollisimman vähän vettä. Kajakkiin noustaan tuulen alapuolelta. Silloin se ei karkaa. Aluksi melakelluke asetetaan melan lapaan ja puhalletaan ilmaa täyteen. Sitten mela asetetaan poikittain kajakin takakannelle aukon taakse ja siitä pidetään niin kiinni että mela ja kajakki muodostavat mahdollisimman liikkumattoman stabiilin kokonaisuuden. Jos kajakin takakannessa on kiinnikkeet, joilla mela voidaan lukita paikalleen, niin se auttaa huomattavasti. Tämän jälkeen kiivetään kajakkiin.

5.2.3. Merimelontaan parhaiten soveltuvat toveripelastusmenetelmät ja niiden käyttö

Toveripelastustekniikoiden hallintaa suhteessa koulutustasoon on käsitelty niille omistetuissa tekniikkaluvuissa kajakkien osalta (kts. kappale 2.1.7.) ja avokanoottien osalta (kts. kappale 2.2.6.) . Pelastusharjoitukset toteutetaan usein liian helpoissa olosuhteissa. Toveripelastusharjoituksia on käsitelty niille omistetuissa tekniikkaluvuissa kajakkien osalta (kts. kappale 2.1.7.) ja avokanoottien osalta (kts. kappale 2.2.6.) . Viimeistään meriopas tasolla pitää toteuttaa kaikki nurin

harjoitus. Sen organisointi on sopiva tehtävä kurssilaiselle. Asiallisesti toimivassa ja varustautuneessa merimelontaretkikunnassa kaatuminen lähes varmasti tapahtuu vasta sellaisessa merenkäynnissä, jossa pelastaminen on hankalaa ja kaatumisen syy on luultavimmin väsymys. Toki huolimattomuuttaan tai vaikkapa liikaa valokuvaukseen keskittynyt kokenutkin meloja voi joskus kaatua lähes tyyneenkin. Meriretkeilijöiden on kuitenkin lähdettävä siitä, että todellinen toveripelastustarve tulee eteen vaikeissa olosuhteissa kaukana rannasta korkeassa aallokossa.

Merimelonnan vaativassa pelastustilanteessa turvallisuutta ja pelastusvalmiuksia lisää huomattavasti jos melojaryhmässä on vähintään 4 melojaa.

Olosuhteissa, joissa melojaryhmä ei enää uskalla ja/tai kykene tekemään lauttaa ei myöskään toveripelastuksesta luultavasti tule mitään. Tällä tavalla pelastusnäkökulmasta osaavankin ryhmän turvallisen melonnan raja on koko ajan selvästi näkyvillä ja todettavissa.

Lähtökohtaedellytyksenä toimivalle toveripelastukselle merenkäynnissä ovat laipioliset kunnon kansiköysistöllä varustetut merikajakit. Mitä lähempänä takalaipio on aukon takareunaa, niin sen parempi. Istuinaukon etupuolella oleva päiväaukko ei saa tehdä kajakin jalkatiloista pelastusta haittaavan ahtaita.

Mitä matalampi (aukon takka viistottu) on merikajakin takakansi, niin sitä parempi:

1. Eskimopyörähdys on helpompi tehdä eikä toveripelastusta tarvita. Eskimopyörähdys on helpompi tehdä eikä toveripelastusta tarvita.
2. Re-entry pyörähdys on myös yleensä sitä helpompi, mitä matalampi on kajakin takakansi. Re-entry pyörähdys on myös yleensä sitä helpompi, mitä matalampi on kajakin takakansi.
3. Matalalle takakannelle on helpompi nousta merestä. Matalalle takakannelle on helpompi nousta merestä.

Parhaita pelastustekniikoita merenkäynnissä ovat sellaiset, joissa:

1. Kaatunutta kajakkia ei tarvitse nostaa toisen kajakin päälle. Kaatunutta kajakkia ei tarvitse nostaa toisen kajakin päälle.
2. Uimarın nousu kajakkiinsa onnistuu mahdollisimman pienellä voimalla ja lisäksi tämä voima pitää pelastajan ja uimarın kajakkia yhdessä eikä siten vaadi pelastajalta paljon voimaa. Uimarın nousu kajakkiinsa onnistuu mahdollisimman pienellä voimalla ja lisäksi tämä voima pitää pelastajan ja uimarın kajakkia yhdessä eikä siten vaadi pelastajalta paljon voimaa.

3. Uimarín painopiste kajakiin noustessa pysyy mahdollisimman alhaalla ja siitä syystä pelastusmelojalta ei tarvita paljon voimia pitääkseen tilannetta hallinnassa. Uimarín painopiste kajakiin noustessa pysyy mahdollisimman alhaalla ja siitä syystä pelastusmelojalta ei tarvita paljon voimia pitääkseen tilannetta hallinnassa.

Näillä argumenteilla tähän mennessä kehitetyistä pelastusmenetelmistä parhaita ovat Heel hook ja muunnettu x Katso tekniikasta (kts. kappale 2.1.7.4.) ja (kts. kappale 2.1.7.3.) .

Perinteisen x-pelastuksen tapa nostaa kajakki tyhjennettäväksi pelastajan kajakin syliin on hankalan vaarallinen korkeassa aallokossa. Pelastajan sormet ovat vaarassa, kun päälle kaatuva aalto runnoo tyhjennettävää kajakkia.

Kajakkien välistä jalat edellä selällään nouseminen toimii vain silloin, jos uimari on urheilullisen voimakas. Muissa tapauksissa pelastajan voimat joutuvat kovalle koetukselle.

Tarvittaessa toveripelastuksessa kolmas meloja vakauttaa pelastajan tilannetta vetämällä hänen kajakkinsa keulan hinausköydellä vastatuuleen. Sivuaallokossa pelastajan työskentely on hankalinta. Lisäksi hinaaja pitää huolen siitä, että pelastusoperaation aikana ei valuta laivaväylälle eikä matalikolle, jossa aallokko on aina hankalampaa.

Muut melojat toimivat reservinä ja tekevät havaintoja mahdollisesti muista uhkaavista vaaroista.

5.2.4. Suunnistaminen ja meriteiden säännöt

Suunnistamisen perusteet ovat samat maalla ja merellä. Erilaisia suunnistamistilanteita syntyy siitä, millaisia apuvälineitä käytetään. Ilman apuvälineitä tapahtuma maisemanavigointi perustuu ulkomuistiin. Suunnistaja tunnistaa ulkomuistista reitilleen sattuvat kohteet ja suunnistaa niiden avulla. Joissakin harvoissa tapauksissa (näkyvät sekä maisema että tähdet paljaalla silmällä) tämän tyyppisessä tilanteessa myös tähtitaivaasta voi olla apua. Ulkomuistiin perustuvaan maisemanavigointiin luottaen ei pidä juuri lähteä päivälentä kummoisemmalle melontaretkelle. Tosin on muistettava, että tämä suunnistustyyli on se, jolla luonnonkansat ovat tahtaneet jopa tuhansien kilometrien taipaleita. Filosofisesti voi todeta, että tämä lähtökohta on kaiken muun suunnistamisen perusta.

5.2.4.1. Maisemanavigointi kartan avulla

Perinteinen suunnistuksen apuväline on kartta. Pelkän kartan avulla suunnistaminen perustuu nähdyn maiseman ja kartan yhdistämiseen. Vesiteillä suunnistamista kutsutaan navigoinniksi, niinpä tämä tekniikka on maisemanavigointia kartan avulla. Suunnistuksen apuvälineiden maailmassa tämä ensimmäinen askel on kaikkein turvallisin. Karttaan ei voi tulla häiriötä. Jos kartta on siltä alueelta, jolla liikutaan, niin harhaan menemisen/ oikeaan osumisen ratkaisee vain suunnistustaito.

Merenkulussa maisemanavigointi on tietyllä tavalla aliarvostetussa asemassa, vaikka sitä pidetäänkin toiminnan lähtökohtana. Tämä johtunee siitä, että laivoilla ajetaan väyliä pitkin ja tähän suunnistuksen erityismuotoon liittyvät olennaisesti tekniset välineet sekä väylien merkintä että tekniset suunnistuksen apulaitteet.

Maisemanavigoinnin aliarvostus näkyy siitä, että merikartoissa (ent. merikortti) ei uudistuksen jälkeenkään ole topografista informaatiota eli maakohteiden korkeussuhteista merikartat eivät kerro mitään. Savupiiput, mastot yms. pistemäiset kohteet niihin on merkitty, koska ne tukevat osaltaan merenkulun paikanmäärittämis- ja suunnistustarpeita.

Melojat liikkuvat pääsääntöisesti väylien ulkopuolella ja siksi suunnistaminen on heidän näkökulmastaan varsin toisenlaista kuin muun merenkulun näkökulmasta. Kanootilla voi sen pienen syväyksen vuoksi liikkua missä vain. Karikoiden tunnistamiseen ei tarvita merikorttia. Kovalla tuulella matalikot näkyvät jyrkempänä aallokkona ja yksittäiset kivet kuohuvina pisteinä. Tyynemmällä kelillä meloja voi puikkelehtia muiden vesillä liikkujien näkökulmasta toivottomassa karikkosekamelskassa.

Melojalle ei niinkään ole tärkeää noudattaa tiettyä kurssia kuin yleisemmin tunnistaa alue, jolla juuri meloo ja se millaista melontavettä kohti on menossa. Tämän peruskysymyksen ratkaisussa kartan avulla tapahtuva maisemanavigointi on aivan olennaista. Ainoastaan rannattomalla avomerellä melovan näkökulmasta suunnistus on saman tyyppistä "tietyllä kurssilla pysymistä", mitä se suurelta osalta on muun merenkulun näkökulmasta koko ajan.

Maisemanavigoinnissa melojalle on suureksi avuksi, jos käytetyssä kartassa on topografinen informaatio. Maakohteiden korkeuskäyristä voi päätellä niiden muodon. Silloin saarien ja rannan muotojen hahmottaminen ja samalla oman melontaluoen tunnistaminen helpottuu huomattavasti. Hyväksi maisemanavigoijaksi oppii harjoittelemalla.

Aluksi eri etäisyydellä olevien saarten erottaminen toisistaan voi olla vaikeaa. Saaristo näyttää matalalta kajakin penkiltä katsottuna yhtenäiseltä rantaviivalta. tämän näköhavainnon pilkkomien erillisiksi tunnistettaviksi kohteiksi vaatii harjoittelua. Merimerkit, saarten topografia, talot, mastot, sähkölinjat, ja mitkä tahansa tunnistettavat pistemäiset kohteet auttavat välittömän näköhavainnon syvyyssuhteiden ymmärtämistä. Pistemäisten tunnistettavien kohteiden avulla asiaa hieman miettimällä voi yleensä päätellä, mikä kohde on edessä ja mikä taempana ja määritellä sitten omaa kulkusuuntaansa suhteessa näkyviin kohteisiin.

Saaristossa melottaessa kannattaa karttaa pitää tähtäyssuunnassa eli kartta on melojan edessä kajakin etukannella siten, että kartta on katsojan suunnasta käännetty osoittamaan siihen perussuuntaan, johon ollaan menossa. Silloin kartan ja maiseman kohteiden liittäminen toisiinsa on helpointa

5.4.2.2. Kompassi kartan avulla tapahtuvan maisemanavigoinnin tukena ja avomerimelonnin suunnan näyttäjänä

Maisemanavigointia voidaan tukea kompassilla. Edessä näkyvän maiseman tunnistettaviin kohteisiin otetaan suuntimat ja sijoitetaan suuntimien määräämät suorat kartalle. Oma sijainti on suorien leikkauspisteessä. Mitä lähempänä 90 astetta on suorien välinen kulma, niin sitä pienemmän virheen kompassisuuntien virheet aiheuttavat paikannukseen.

Suuntimien avulla suoritettua paikannuksen jälkeen voidaan kartan ja maaston tähyssuuntien vastaavuutta tarkentaa eli kääntää kartan tähyssuunta paremmin kulkusuuntaa vastaavaksi. Silloin karttamaiseman ja todellisen maiseman liittäminen toisiinsa on helpompaa.

Suunnan otto maastossa näkyvään kohteeseen tavallisella suunnistuksessa käytetyllä kompassilla tapahtuu siten, että kompassin levyssä oleva suuntanuoli (levyn suunta) käännetään osoittamaan kohteeseen. Tämän jälkeen kompassin rungossa olevaa kierrettävää pesää käännetään niin, että siinä oleva nuolella ja fosforoiduilla pisteillä/viivoilla merkitty hahlo on kompassin pohjoisneulan suuntaisesti (fosforoidut pisteet näkyvät punaisen pohjoisneulan molemmilta puolilta ja nuolen N kirjain on pohjoisneulan alla) ja kompassin suuntanuoli osoittaa edelleen kohteeseen. Kompassin astekehältä voidaan silloin suuntanuolen alapään kohdalla olevan kohdistusmerkin kohdalta lukea suuntalukema.

Kartalle edellä otettu suunta siirretään siten, että kompassin levyn reuna asetetaan kulkemaan sen kohteen kautta, johon suunta maastossa otettiin ja sitten kompassia käännetään niin, että kierrettävän pesän pohjassa olevat viivat ovat kartan

koordinaattiviivaston suuntaisia ja kompassin pesän hahlo osoittaa karttapohjoiseen. Oma sijainti on nyt sillä suoran osalla, millä puolella kompassi on kartan kohteesta.

Suunnan otto kartalta haluttuun kohteeseen tapahtuu siten, että kompassin levyn sivu asetetaan kulkemaan nykyisen sijaintipaikan kautta kohteeseen ja levyn suuntanuoli osoittaa kohteen suuntaan. Tämän jälkeen kompassin pesää käännetään siten, että sen viivat ovat kartan pohjois-eteläsuuntaisten koordinaattiviivojen suuntaisia ja pesän fosforoiduilla pisteillä merkitty hahlo osoittaa karttapohjoiseen. Kun suunnan oton jälkeen kompassia käännetään (pesää ei kierretä) niin, että kompassin pesän hahlo on punaisen pohjoisnuolen ympärillä sen suuntaisesti (fosforoidut pisteet/viivat pohjoisnuolen kahta puolta), niin silloin kompassin levyn suuntanuoli (itsestä poispäin) osoittaa kulkusuunnan kohteeseen.

Osa merimelojista käyttää kajakkiin kiinteästi asennettua pallokompassia. Siinä kulkusuunnan osoittava astekehä pyörii kompassin pallon sisällä pohjoisnuolen mukana. Lisäksi astekehä on tasapainotettu niin, että se pysyy melko vaaka-suorassa ja näyttää siten oikein, vaikka kajakki pomppii aallokossa. Astekehä on 180 astetta eri asemassa kuin suunnistuskompasseissa eli esimerkiksi 00 suuntaan eli pohjoiseen kuljettaessa tämä suuntalukema on kompassin katsojan puoleisella reunalla kohdistinmerkin kohdalla, kun suunnistuskompassissa se on astekehän takareunalla. Lisäksi astekehän lukemat kasvavat päinvastaiseen suuntaan kuin tavallisen suunnistajan kompassin astekehässä.

Kiinteää kajakkikompassia käytettäessä kartalta otettavat suunnat voidaan ottaa astelevyllä tai samalla varakompassina toimivalla suunnistajan kompassilla. Astelevyllä suunta otetaan siten, että sen keskipiste asetetaan kartalla nykyisen sijaintipaikan kohdalle ja astelevy kierretään kartan koordinaattien mukaiseen suuntaan eli astelevyn lukema 0 on karttapohjoisessa. Tämän jälkeen astelevyn päälle asetetaan viivain kulkemaan sen keskipisteen eli nykyisen sijaintipaikan kautta kohteeseen. Viivain osoittaa levyn astekehältä suuntalukeman. Jos astelevyssä ei ole täysympyrää vaan vain 180 tai 90 astetta, niin silloin täytyy aina miettiä, miten astelevy asetetaan kartan koordinaattiviivojen mukaan ja missä ympyrän neljänneksessä suunta on eli, mitä astelevyn lukemaan pitää lisätä.

Suunnistusvirheen aiheuttamat riskit ovat Suomessa yleensä aika pienet toimitaessa ympäristössä, jossa voidaan tukeutua sekä maisemanavigointiin, että tekniisiin apuneuvoihin. Maisemanavigoinnin seurauksena suunnistusvirhe yleensä paljastuu suunnistajalle ja tilanne korjataan. Pieni riski johtuu siitä, että Suomen rannikoiden saaristoissa ei yleensä ole sillä tavalla hyvän näkyvyyden vallitessa vaarallisia alueita, joille joutuminen aiheuttaisi suuren riskin. Tuulisella säällä kie-

huvat matalikot voi väistää, vaikka olisi vähän eksyksissä ja laivaväylältäkin voi pysyä poissa (näkee laivat ja väylämerkit) vaikka oma suunta olisi vähän hukassa. On kuitenkin muistettava, että valtamerillä tilanne on toinen. siellä rannikoilla on vaaranpaikkoja esimerkiksi vuorovesivirtauksia tai vaarallisen nopeita merivirtoja, joiden kyytiin eksyminen voi olla kohtalokasta.

Melojan, joka ei toivu maisemanavigoinnin olosuhteissa tekemästään suunnistusvirheestä, ei pitäisi olla vastuusuunnistaja. On syytä jatkaa harjoittelua, ennen suunnistusvastuun ottamista. Tekemällä uusia havaintoja ympäröivästä maisemasta ja havaitsemalla ne ristiriitaisiksi kuvittelemansa karttasijainnin kanssa pitää vastuusuunnistajan pystyä uuteen korjaavaan paikanmääritykseen.

Avomeriolosuhteissa tai huonossa näkyvyydessä (sumussa tai pimeässä) suunnistuksen painopiste siirtyy maisemanavigoinnista enemmän teknisten apuvälineiden käyttöön. Lähtökohta suunnistukselle tällaisissa olosuhteissa on se, että virheitä ei saa tehdä koska niitä on vaikeampi huomata ja koska niistä toipuminen on vaikeaa.

Rajoitetun maisemanavigoinnin olosuhteissa (pimeä, sumu, kulkusuunnassa aluksi saareton avomeri) suunnistustilanteen alkupiste pitää olla varmasti tiedossa. Esimerkiksi mahdollisen sumun varalta melojan on aina tiedettävä leiripaikkansa tarkka sijainti. Lähtöpisteestä on kyettävä etenemään kompassisuunnan avulla seuraavaan varmasti maisemanavigoinnin avulla tunnistettavaan kohteeseen. Uudesta varmasti tunnistetusta paikasta voidaan sitten ottaa uusi suunta seuraavaan kohteeseen.

Tämän suunnistustavan riskien arvioinnissa pitää kiinnittää huomiota muutamiin seikkoihin:

Mikä on virheen aiheuttaman riskin toteutumisen seuraus: ajautuminen avomerelle ehkä hengenvaaralliseen tilanteeseen vai suunnistusvirhe, josta toipuminen edellyttää melomista lähimmälle rannalle ja kunnon näkyvyyden odottamista.

Sellaista suunnistuspäätöstä ei pidä tehdä, jossa realistisesti mahdollinen virhe voi johtaa suureen vaaraan. Esimerkkinä voidaan ajatella avomerellä päin olevia äärimmäisiä luotoja. Jos vaarana on kompassisuunnan virheen vuoksi meloa luodosta ohi ja toisaalta luoto on niin kaukana, että voimien riittävyys paluumatkaan on saman päivän aikana kyseenalainen, niin on harkittava koko melontasuunnitelman mielekkyyttä. Joku voi ajatella, että kauimmaisiltakin Suomen rannikoiden ulkoluodoilta aina palaa takaisin saman päivän aikana. Näin varmasti kovakuntoisen melojan näkökulmasta onkin, jos kaikki menee hyvin ja voidaan ylläpitää normaalia melontavauhtia. Riskin toteutumiseen liittyy yleensä useiden seikkojen

yhteisvaikutus: entäpä jos sää huononee, melontaryhmässä jonkun vauhti hidastuu satunnaisten ongelmien vuoksi...

Edellä esitetty muodostaa perinteisen melontaretkeilyn suunnistustodellisuuden tiivistettynä. Lukija voi ajatella: missä nykyajan välineet GPS ja kännykkä josta voi soittaa navigointitietoja. Esitän vastakysymyksen: miksi lähdemme retkeile, jos olemme niin teknologiariippuvaisia, että tarvitsemme mukaan elektronisia laitteita selvittääksemme suunnistukseen liittyvistä peruskysymyksistä. Henkilön, joka retkelläkin varauksetta tukeutuu teknologian tukeen tulisi kysyä itseltään, mikä on se retkeilyn ydin, jonne teknisiltä apuvälineiltä on pääsy kielletty. Eikö retkellä sentään suunta ole pois päin asfaltista, lasista, teräksestä elektroniikasta ja päivittäisestä kujanjuoksusta tässä ympäristössä. Jo nyt elävän nuoremman retkeilijäsukupolven on pakko ottaa voimakkaastikin kantaa retkeilyn filosofian syvimpään olemukseen. Ei liene vain Scifi elokuvien maailmasta haettua: tulevaisuudessa voi olla vaikea erottaa retkeilyn luonnollista todellisuutta virtuaalisesta todellisuudesta. Miksi tukeudumme teknologiaan eräänlaisena puskurina luonnon ja itsemme välillä. Onko tässä äärimmilleen yksinkertaistettuna kysymys kuolemanpelosta ja kaikkivoipaisuudesta. Torjumme omaa kuolevaa pienuuttamme tukeutumalla luonnolta niskalenkin ottaviin laitteisiin kuinka pitkälle pakoretki teknologiseen kuolemattomuuden toivoon kantaa ja mihin se johtaa? Retkeilyssähän on kai vähintään pieni pakoretken maku, mutta onko tämä oikea suunta.

Edellisen filosofisen peruskysymyksen kassa rinnakkainen käytännön kysymys on, mikä teknisten apulaitteiden merkitys: tuovatko ne lisää mainostettua turvallisuutta vai kääntyykö tämä mainostettu turvallisuuslisäkin itseään vastaan. Riskitasoa nostetaan, kun käytännössä on parempia välineitä ja tekniikan rikkoutuessa ollaan entistä hankalammassa tilanteessa.

Merivartioston tehtävät ovat muun veneilyn aiheuttamien merihätätilanteiden osalta jo hälyttävässä määrässä muuttuneet tekniikan pettäessä paljastuvasta huviveneilijän huonosta merimiestäidosta johtuviksi. Toivottavasti melontaretkeilijät eivät seuraa perässä tähän tilastoon.

5.2.4.3. Meriteiden säännöt ja väylämerkinnät

Melojalle meriteiden (liikenne)-sääntöjen ja väylämerkkien tuntemisen tarve ei niinkään johdu melonnan tarpeista, vaan tarpeesta tietää, mitä muu merenkulku seuraavaksi luultavimmin aikoo. Kajakit ja kanootit ovat kaikkein pienimpiä aluksia, mitä vesillä liikkuu ja tästä pitää seurata ymmärrys, että on parempi väistää ajoissa kuin jäädä jäykkäniskaisesti penäämään oikeuttaan. Omat oikeutensa meriliikenteessä on hyvä tietää, mutta "edunvalvonta" on syytä suorittaa maalla pää-

sääntöisesti yleisellä tasolla tuomalla muille vesillä liikkujille hyviin perustellusti esiin niitä näkökohtia, jotka melojan kannalta ovat olennaisia vesiliikenteen turvallisuuden kanssa.

Liikennesääntöjen tunteminen auttaa melojaa paremmin hahmottamaan muun vesiliikenteen kurssimuutokset tilanteissa, joissa useita aluksi on saman aikaisesti lähellä toisiaan. Normaali tilanteessa meloja luonnollisesti pysyttelee poissa sellaisilta alueilta, joilla melomin edellyttää koko ajan tiukkaa muun liikenteen seuraamista, mutta pakostakin kaupunkitaajamien lähellä melojat joutuvat puikkelehtimaan muun liikenteen joukossa. ekologisesti on oikea lähtökohta päästä melomaan aivan kaupungin ydin keskustan tuntumasta. sillä tavalla ympäristöä rasittuu kaikkein vähiten. Lähtökohta vesiliikenteen väistämissäännöille on se, että päälle ajo oikeutta ei ole kenelläkään eli tarpeen vaatiessa kaikkien on väistettävä. Muuten väistämissäännöt ovat saman tyyppisiä kuin maaliikenteessäkin eli kohtaaminen tapahtuu oikealta puolelta ja ohittaminen vasemmalta ja vasemmalta tuleva väistää oikealta tulevaa. Tämä lisäksi vesiliikenne on jaettu eri tavalla etuajo-oikeutettuihin kerroksiin:

1. Aikataulun mukaan ajavaa kauppamerenkulkua väistävät kaikki muut. Aikataulun mukaan ajavaa kauppamerenkulkua väistävät kaikki muut.
2. Vaikeasti navigoitavia aluksia, kuten tukkilauttaa hinaavaa alusta muut väistävät (vetouisteluvene ei ole vaikeasti navigoitava alus). Vaikeasti navigoitavia aluksia, kuten tukkilauttaa hinaavaa alusta muut väistävät (vetouisteluvene ei ole vaikeasti navigoitava alus).
3. Huviveneet väistävät hyötyliikennettä. Huviveneet väistävät hyötyliikennettä.
4. Moottorikulkuiset alukset väistävät purjeilla kulkevia. Moottorikulkuiset alukset väistävät purjeilla kulkevia.

Nämä säännöt ymmärtämällä meloja osaa paremmin valita väistämissuunnan, jonne muut alukset eivät tule.

Vasemmalta tulevan väistämisvelvollisuus on melojan kannalta teoriaa. Muuta liikennettä on aina hyvä väistää sen takapuolelta eli päästää niin oikealta kuin vasemmalta tulevat menemään ensin ellei ole aivan selvää, että ehtii melomalla sivulta tulevan edestä pois.

Laivat ovat yllättävän nopeita satamien ulkopuolella, jossa nopeusrajoitukset eivät rajoita niiden vauhtia. Vilkkaiden kauppamerenkulun käyttämien väylien ylit-

tämien on turvallisinta kohdasta, jossa voi tarkalleen tietää, mistä laiva ajaa (esimerkiksi matalikot väylän molemmilla puolilla) ja näkyvyys sivuille on esteetön.

Muun vesiliikenteen kulkusuuntien arvioinnissa auttaa väylämerkkien tuntemus. Väylämerkit rajaavat tehokkaasti sitä vesialuetta, jolla muu vesiliikenne kulkee. Mitä suuremmista aluksista on kysymys, niin sitä varmempaa on, että ne saaristossa ajavat tarkkaan merkittyjä väyliä pitkin.

Väyliä viitoituksessa käytetään kahden tyyppisiä merkkejä lateraali- ja kardinaaliviittoja.

Lateraali- ja kardinaaliviitoilla osoitetaan väylän rajat eli väylä kulkee viittojen välissä.

Punainen lateraali- ja kardinaaliviitto on nimelliskulkusuunnassa väylän vasemmassa reunassa ja vihreä viitto oikeassa reunassa. Punaisen viitan karttasymboli on varren päässä oleva neliö ja vihreän viitan symboli varren päässä kärki alaspäin oleva kolmio. Jos näkee viittoparin, niin silloin heti tietää, miten nimelliskulkusuunnan vasen ja oikea ovat tässä tilanteessa. Nimelliskulkusuunnan näkee myös merikartasta ja maastokartoistakin nuolivälikäsenä, joka on piirretty väylää osoittavaan viivaan.

Nimelliskulkusuunta määrätään hyvin yksinkertaisen periaatteen mukaan: se osoittaa aina latvavesille päin. sisävesistöissä tämä on ilmeistä. merellä se tarkoittaa ulkomereltä satamaan (mennäänhan siinäkin latvavesille) ja Suomenlahdella rannikon suuntaisesti lännestä itään (latvavesille on suunta siinäkin ja vastaavasti Pohjanlahdella etelästä pohjoiseen).

Kardinaaliviitat osoittavat syvän kulkuveden ilmansuuntien mukaan eli esimerkiksi pohjoisviitan pohjoispuolella on kulkukelpoista.

Kardinaaliviitat ovat kaksivärisiä. Niissä on keltaista ja mustaa. Pohjoisviitan yläpää on musta ja alapää keltainen, eteläviitassa värit ovat toisin päin. Pohjoisviitan karttasymbolissa on varren päässä kaksi kolmiota päällekkäin kärjet ylöspäin. Eteläviitan karttasymbolissa kolmion kärjet osoittavat alaspäin. Itä- ja länsiviitassa ovat väritykseltään kolmiosaisia. Itäviitan huippu ja alapää ovat mustat, välissä on keltaista. Sen karttasymbolissa on varren päässä kaksi kolmiota kannat vastakkain. Länsiviitassa väritys on päinvastainen. Sen karttamerkissä kolmiot ovat kärjet vastakkain.

Edellisten lisäksi on käytössä karimerkki, jossa on punamusta poikkiraidoitus ja turvavesimerkki, karttamerkissä on varren päässä kaksi ympyrää. Turvavesimerkissä toinen reuna on valkoinen ja toinen reuna punainen. karttamerkissä on yksi

ympyrä varren päässä.